

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARININ
BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİNE ETKİSİ:
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÖRNEĞİ

Özlem YURDUGÜZEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2025

©2025-Özlem YURDUGÜZEL

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARININ
BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİNE ETKİSİ:
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÖRNEĞİ

THE IMPACT OF TURKEY'S CULTURAL DIPLOMACY
PRACTICES ON STRENGTHENING REGIONAL COOPERATION:
THE CASE OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES

Hazırlayan
Özlem YURDUGÜZEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Nur ÇETİN

KIRŞEHİR-2025

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Özlem YURDUGÜZEL tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Kültürel Diplomasi Uygulamalarının Bölgesel İş Birliğinin Güçlenmesine Etkisi: Türk Devletleri Teşkilatı Örneği” adlı tez çalışması 28. 07. 2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oy birliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak **KABUL** edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Prof. Dr. Nur ÇETİN

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Öner AKGÜL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2025

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2025

Özlem YURDUGÜZEL

İmza

ÖZET

TÜRKİYE’NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİ UYGULAMALARININ BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİNE ETKİSİ: TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan: Özlem YURDUGÜZEL

Danışman: Prof. Dr. Nur ÇETİN

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Nur ÇETİN

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Doç. Dr. Öner AKGÜL

Bu tez çalışması, Türkiye’nin kültürel diplomasi stratejilerinin Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çerçevesinde bölgesel iş birliğinin derinleştirilmesine katkılarını çok boyutlu bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Kültürel diplomasi, modern uluslararası ilişkilerde yumuşak güç unsurları arasında yer almakla birlikte, aynı zamanda ülkeler arasında kalıcı ve sürdürülebilir etkileşim alanları inşa eden önemli bir dış politika aracıdır. Türkiye’nin TDT bağlamında yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri; tarihsel ortaklık, kültürel miras ve dil birliği temelinde şekillenmekte, bu çerçevede TÜRKSOY, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi kurumsal yapıların katkısıyla işlevsellik kazanmaktadır.

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerine dayalı olarak literatür taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılmış; ilgili kurumsal raporlar, resmî belgeler ve medya içerikleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye’nin kültürel diplomasi uygulamalarının yalnızca sembolik birliktelikler üretmekle kalmayıp, aynı zamanda karşılıklı güvenin inşası, toplumsal yakınlaşmanın teşviki ve siyasi eşgüdümün gelişmesi açısından somut etkiler yarattığını göstermektedir. Özellikle eğitim, kültürel mirasın korunması, ortak medya üretimi ve gençlik odaklı projeler aracılığıyla kültürel diplomasi, TDT üyesi ülkeler arasında kurumsal bağların güçlenmesine ve uzun vadeli stratejik ortaklıkların oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu tezde, kültürel diplomasinin bölgesel entegrasyon süreçlerinde etkili bir dış politika aracı olarak nasıl kullanıldığı, Türk Devletleri Teşkilatı örneği üzerinden analiz edilmiş; bu kapsamda alana özgün ve nitelikli katkılar sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Diplomasi, Türk Devletleri Teşkilatı, Bölgesel İş Birliği, Türk Dünyası Entegrasyonu, Uluslararası İlişkiler

ABSTRACT

THE IMPACT OF TURKEY'S CULTURAL DIPLOMACY PRACTICES ON STRENGTHENING REGIONAL COOPERATION: THE CASE OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES

M.Sc.Thesis

Preparer: Özlem YURDUGÜZEL

Advisor: Prof. Dr. Nur ÇETİN

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

International Relation Department

Jury

Professor Dr. Nur ÇETİN

Professor Dr. Ahmet GÖKBEL

Associate Professor Dr. Öner AKGÜL

This thesis aims to examine the contributions of Türkiye's cultural diplomacy strategies to the enhancement of regional cooperation within the framework of the Organization of Turkic States (OTS) through a multidimensional perspective. Cultural diplomacy, while recognized as a soft power element in contemporary international relations, also serves as a crucial foreign policy instrument that fosters sustainable and long-term interactions among states. Türkiye's cultural diplomacy efforts under the umbrella of the OTS are rooted in shared historical ties, cultural heritage, and linguistic affinity. These efforts have been operationalized through institutional structures such as TURKSOY, the Turkic Academy, and the Turkic Culture and Heritage Foundation.

The study adopts qualitative research methods, including literature review and document analysis, focusing on institutional reports, official statements, and media content. The findings reveal that Türkiye's cultural diplomacy initiatives not only produce symbolic cooperation but also generate tangible impacts in terms of mutual trust-building, social cohesion, and political coordination among member states. Cultural diplomacy especially through educational programs, cultural heritage preservation, joint media productions, and youth-centered projects has significantly contributed to strengthening institutional bonds and laying the groundwork for long-term strategic partnerships among the OTS members.

This thesis examines how cultural diplomacy goes beyond mere cultural exchange to become an effective foreign policy tool in regional integration processes, using the example of the Organization of Turkic States, and aims to make an original contribution to the relevant literature.

Keywords: Cultural Diplomacy, Organization of Turkic States (OTS), Regional Cooperation, Turkic World Integration, International Relations

ÖN SÖZ

Kültürel diplomasi, uluslararası ilişkiler literatüründe giderek artan bir öneme sahip olup devletlerin kimlik inşası, algı yönetimi ve dış politika hedeflerine ulaşmasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin, TDT çerçevesinde kültürel bağları stratejik bir zemine taşıma çabası, yalnızca kültürel yakınlaşma değil; aynı zamanda ekonomik, siyasi ve kurumsal entegrasyonu da teşvik eden çok boyutlu bir süreci yansıtmaktadır.

Bu tez çalışması, Türkiye'nin kültürel diplomasi uygulamalarının, TDT özelinde bölgesel iş birliği süreçlerine nasıl katkı sağladığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Tez kapsamında; ilk olarak kültürel diplomasinin teorik ve tarihsel temelleri ele alınmış, ardından TDT'nin kuruluş süreci, yapısı ve kurumsal gelişimi incelenmiştir. Türkiye'nin bu teşkilat içindeki politikaları ve uygulamaları, somut kültürel projeler ve kurumlar aracılığıyla değerlendirilmiştir. Son olarak, bu uygulamaların bölgesel iş birliğine etkileri kültürel, ekonomik ve siyasi düzeylerde analiz edilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma, nitel analiz yöntemiyle yürütülmüş olup, veri toplama aracı olarak özellikle belge taraması yöntemi kullanılmıştır. Kültürel etkinliklerin ve diplomatik araçların, yalnızca geleneksel yumuşak güç unsurları olmanın ötesinde, bölgesel bütünleşme açısından stratejik bir işlev gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu yönüyle çalışma, kültürel diplomasiyi yalnızca dış politika perspektifiyle değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma ve dayanışma açısından da ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemiştir.

Bu tez çalışmam süresince her zaman yanımda olan, bilgisiyle yolumu aydınlatan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli danışmanım Sayın Prof. Dr. Nur ÇETİN hocama en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Zorlandığım anlarda beni sabırla dinlemesi, her zaman cesaretlendirmesi ve bana olan inancı, bu süreci aşmamda büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Ayrıca, bu süreçte her daim yanımda olan, varlığıyla bana güç veren sevgili eşim Bekir YURDUGÜZEL'e ve varlıklarıyla hayatıma neşe katan, her anımda bana yaşama sevinci aşılayan sevgili çocuklarım Nusret YURDUGÜZEL ve Zehra YURDUGÜZEL'e yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
RESİMLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	6
1. KÜLTÜREL DİPLOMASİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TANIMI	6
1.2. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TÜRKİYE’DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	8
1.3. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN AMACI VE HEDEFLERİ	11
1.4. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN ARAÇLARI	14
1.4.1. Kültür-Sanat	15
1.4.2. Sinema ve Film Gösterimleri	18
1.4.3. Eğitim ve Burs	20
1.4.4. Dil ve Edebiyat	21
1.4.5. Müzik	22

1.4.6. Spor Etkinlikleri.....	23
1.4.7. Bilim ve Teknoloji	24
1.4.8. Medya ve Yayıncılık.....	26
1.4.9. Turizm ve Kültürel Miras	28
1.4.10. Enstitüler ve Kültürel Kurumlar	31
1.4.11. Sergiler.....	37
1.5. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	38
1.6. TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMINDA KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN ROLÜ	40
BÖLÜM II.....	46
2. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN TARİHÇESİ VE YAPISI.....	46
2.1. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER İŞBİRLİĞİ KONSEYİ	46
2.2. TÜRK KONSEYİ (TÜRK KENEŞİ) ZİRVELER MARATONU	47
2.3. TÜRK KONSEYİ'NİN KURUMSAL YAPISI.....	50
2.3.1. Devlet Başkanları Konseyi (DBK)	51
2.3.2. Dışişleri Bakanları Konseyi (DİBK).....	51
2.3.3. Aksakallar Konseyi.....	52
2.3.4. Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK).....	52
2.3.5. Sekreteryaya	52
2.4. TÜRK KONSEYİ'NDEN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA: YENİDEN BAŞLAYAN ZİRVELER SÜRECİ.....	53
2.4.1. 1. Zirve (20-21 Ekim 2011)	54
2.4.2. 2. Zirve (22-23 Ağustos 2012).....	55
2.4.3. 3. Zirve (15-16 Ağustos 2013).....	56

2.4.4.	4. Zirve (5 Haziran 2014).....	56
2.4.5.	5. Zirve (11 Eylül 2015)	56
2.4.6.	6. Zirve (3 Eylül 2018)	57
2.4.7.	7. Zirve (15 Ekim 2019)	57
2.4.8.	8. Zirve (12 Kasım 2021).....	59
2.4.9.	9. Zirve (11 Kasım 2022).....	61
2.4.10.	10. Zirve (3 Kasım 2023).....	63
2.4.11.	11. Zirve (6 Kasım 2024).....	64
2.5.	TÜRKİYE’NİN, TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÜYE ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ	67
2.5.1.	Türkiye-Azerbaycan İlişkileri.....	67
2.5.2.	Türkiye-Kazakistan İlişkileri	68
2.5.3.	Türkiye-Kırgızistan İlişkileri	69
2.5.4.	Türkiye-Özbekistan İlişkileri.....	69
2.6.	TÜRKİYE’NİN, TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI GÖZLEMÇİ ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ	70
2.6.1.	Türkiye-Macaristan İlişkileri	70
2.6.2.	Türkiye-Türkmenistan İlişkileri.....	71
2.6.3.	Türkiye- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) İlişkileri	72
2.7.	TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI İLE İLİŞKİLİ KURUMLAR.....	72
2.7.1.	TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı)	72
2.7.2.	TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi).....	73
2.7.3.	TTSO (Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği).....	74
2.7.4.	Türk Akademisi	74

2.7.5. Türk Kültür ve Miras Vakfı	75
2.7.6. Türk Yatırım Fonu (TYF).....	76
2.8. TÜRKİYE’NİN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI’NDAKİ LİDERLİK ROLÜ	77
BÖLÜM III	80
3. TÜRKİYE’NİN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÇERÇEVESİNDE KÜLTÜREL DİPLOMASİ POLİTİKALARI VE BU POLİTİKALARIN BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİNE ETKİLERİ.....	80
3.1. EKONOMİK ETKİLEŞİM ÜZERİNDE KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN ROLÜ	80
3.2. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN SİYASİ DİYALOG VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATKISI	93
3.3. EĞİTİM VE AKADEMİK İŞ BİRLİĞİNDE KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TEŞVİK EDİCİ ROLÜ.....	95
3.4. MEDYA VE DİJİTAL PLATFORMLARDA KÜLTÜREL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİ.....	100
3.5. KÜLTÜREL DİPLOMASİ YOLUYLA GÜVENLİK VE SAVUNMA ALANINDA YAKINLAŞMA	103
3.6. KÜLTÜREL DİPLOMASİ ARACILIĞIYLA KÜLTÜR- SANAT ETKİLEŞİMİNİN GÜÇLENMESİ.....	107
3.7. TDT’NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİ KAPSAMINDA TÜRK DİLİ ÜZERİNE ORTAK ÇALIŞMALAR	114
3.8. ORTAK KÜLTÜREL KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSUNUN KÜLTÜREL DİPLOMASİ YOLUYLA PEKİŞTİRİLMESİ	122
BÖLÜM IV.....	125
4. SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	125
4.1. SORUNLAR	125

4.1.1.	Siyasi ve Stratejik Uyum Eksikliği.....	125
4.1.2.	Kültürel ve Dilsel Farklılıklar.....	125
4.1.3.	Kurumsal Koordinasyon Eksikliği.....	126
4.1.4.	Kaynak ve Finansman Sorunları.....	126
4.1.5.	Dış Aktörlerin ve Jeopolitik Rekabetin Etkisi.....	127
4.1.5.1.	Türkistan’da “Türkçülük” (Pan-Türkizm) Korkusu.....	127
4.1.5.2.	Rusya’nın Türkistan’daki Çıkarları ve Türkiye’ye Yönelik Sınırlayıcı Politikaları.....	129
4.1.5.3.	Çin’in Türkistan’daki Etkisi ve Türk Devletleri Arasındaki İş Birliğine Yönelik Kısıtlayıcı Dinamikler.....	131
4.1.5.4.	ABD’nin Türkistan’daki Stratejik Çıkarları ve Rekabet Dinamikleri.....	133
4.1.5.5.	Avrupa Birliği’nin Türkistan Stratejisi ve Türkiye’nin Bölgesel Girişimlerine Etkisi.....	136
4.2.	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	138
4.2.1.	Ortak Strateji ve Kurumsallaşma.....	138
4.2.2.	Eğitim ve Kültürel Değişim Ağlarının Güçlendirilmesi.....	138
4.2.3.	Dil Birliğinin ve Kültürel Kimliğin Pekiştirilmesi.....	139
4.2.4.	Medya ve Dijital Diplomasi İşbirliği.....	140
4.2.5.	Uluslararası Kurumlar ve Çok Taraflı İşbirliği.....	140
4.2.6.	Sürdürülebilir Finansman ve Ortak Fonlar.....	141
	SONUÇ.....	142
	KAYNAKÇA.....	145
	ÖZGEÇMİŞ.....	163

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. 2024-2028 Stratejik Planı- Temel Performans Göstergeleri (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024a)	17
Tablo 1.2. 2022-2024 Yılları Ocak-Eylül Döneminde Ülkemize Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlere Göre Dağılımı İlk 5 Ülke	30
Tablo 2.1. Türk Konseyi (Türk Keneşi) Zirveleri	48
Tablo 2.2. TDT Zirveleri	54
Tablo 3.1. TDT Ekonomik İş Birliği Araçları	83
Tablo 3.2. Türk Dünyası Kültür Başkenti Seçilen Şehirler	108
Tablo 3.3. 2012–2025 Yılları Arasında Türk Devletleri Teşkilatı Üye ve Gözlemci Ülkelerinde Gerçekleştirilen Önemli Kültür-Sanat Etkinlikleri.....	113

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. 2009-2023 Türkiye'deki sinema salonu sayısı.....	19
Şekil 1.2. 2009-2023 Türkiye'deki sinema seyirci sayısı	20
Şekil 1.3. Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Müzelerdeki Eserlerin Dağılımı (TÜİK, Haber Bülteni, 2024b)	29
Şekil 1.4. Yıllara göre müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı, 2021-2023 (TÜİK, haber bülteni, 2024b).....	29
Şekil 1.5. Tabiat parkı, tabiat anıtı, milli park ve tabiat koruma alanı sayısı.....	30
Şekil 1.6. YEE kültür merkezlerinin coğrafi dağılımı (Yunus Emre Enstitüsü, 2024b, 2023 yılı faaliyet raporu)	32
Şekil 1.7. Yumuşak güç ve kültürel diplomasi bağlantısı (Savaş, 2020, s.27).....	41

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1. Türkiye'nin yumuşak gücü uluslararası öğrenciler mezuniyet töreni (YTB, 2024)	42
Resim 1.2. Türkiye'nin yumuşak gücü dizi sektörü (haber7.com, 2024)	43
Resim 1.3. Türk dizilerinin yayınlandığı ülkeler (haber7.com, 2024)	45
Resim 2.1. Türk Konseyi Bayrağı (Türk Devletleri Teşkilatı Resmî Sitesi, 2024c)	55
Resim 2.2. Türk Konseyi Çevrim İçi Toplantı (Sasam Araştırma Merkezi, 2024)	58
Resim 2.3. Tarihi dönüm noktası: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi (Tomar, 2021b)	59
Resim 2.4. TDT Devlet Başkanları Olağanüstü Zirvesi (a Haber, 2023)	63
Resim 2.5. TDT Bayrağının Değişimi (Kırım Haber Ajansı, 2023)	65
Resim 2.6. Türk Dünyası Ortak Türk Alfabesi (turkalemiyiz.com)	66
Resim 3.1. Jeopolitik Gelişmeler (AA, 2022)	82
Resim 3.2. TDT Üyeleri ve Gözlemcilerinin 2022 Yılında Dünya Genelindeki Payı	84
Resim 3.3. TDT Üyeleri ve Gözlemcilerinin 2024 Yılında Dünya Genelindeki Payı	84
Resim 3.4. Azerbaycan'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)	85
Resim 3.5. Kazakistan'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)	85
Resim 3.6. Kırgızistan'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)	86
Resim 3.7. Türkiye'nin temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)	86
Resim 3.8. Özbekistan'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)	87
Resim 3.9. Türkistan Press Haftalık Haber Bülteni, 2022	102
Resim 3.10. Birleşik 2024 Ortak Askeri Tatbikatı, 2024	105
Resim 3.11. 2025 Türk Dünyası Kültür Başkenti Aktau (Türkaslan, 2025)	109
Resim 3.12. 4. Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali ödül töreni (TÜRKSÖY, 2025b)	110
Resim 3.13. XXV. TÜRKSÖY Opera Günleri (TÜRKSÖY, 2025d)	111
Resim 3.14. Ortak Türk Alfabesi (Rehimov, 2024)	114

KISALTMALAR

- AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ASEAN: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ASELSAN: Askerî Elektronik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
ATNA: Türk Haber Ajansları Birliği
AZERTAC: Azerbaycan Devlet Haber Ajansı
BBC: British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kurumu)
BİO: Barış İçin Ortaklık Programı
BM: Birleşmiş Milletler
CNN: Cable News Network (Kablolu Haber Ağı)
DBK: Devlet Başkanları Konseyi
DEPA: Digital Economy Partnership Agreement- Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması
DİBK: Dışişleri Bakanları Konseyi
EİT: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
FIBA: Uluslararası Basketbol Federasyonu
FIFA: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
ICD: Institute for Cultural Diplomacy (Kültürel Diplomasi Enstitüsü)
INOGATE: Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı
IOC: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
IRCICA: İslam İşbirliği Teşkilatı'na bağlı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araş. Merkezi
ISESCO: İslami Eğitim, Bilim ve Kültürel Organizasyonu
KABAR: Kabar Ulusal Haber Ajansı (Kırgızistan)
KGAÖ: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
KEK: Karma Ekonomik Komisyon
KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMK: Kıdemli Memurlar Konseyi
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KTMÜ: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NBA: National Basketball Association (Ulusal Basketbol Birliği)
NTV: Nergis Televizyonu
QAZCONTENT: Qazcontent Anonim Şirketi (Kazakistan)
ROKETSAN: Roket Sanayii ve Ticaret Anonim Şirketi
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı
ŞİÖ: Şanghay İşbirliği Örgütü
TACIS: Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım Programı
TANAP: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı
T-BRAF: Türk Devletleri Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri Forumu
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TDK: Türk Dil Kurumu
TDKÜİK: Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi
TDPB: Türk Dünyası Parlamenterler Birliği
TDT: Türk Devletleri Teşkilatı
TITR: Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Güzergâhı
TİKA: Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı
TMV: Türkiye Maarif Vakfı
TRACECA: Avrupa–Kafkasya–Asya Ulaşım Koridoru
TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTK: Türk Tarih Kurumu
TTSO: Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği
TURANSEZ: Turan Special Economic Zone (Turan Özel Ekonomik Bölgesi)
TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TDGAK: Türk Dünyası Genç Akademisyenler Kongresi
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKİNİB: Türk Üniversiteler Birliği
TÜRKPA: Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi
TÜRKSOY: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
TYF: Türk Yatırım Fonu

TYFK: Türk Yeşil Finans Konseyi
UEFA: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USAID: United States Agency for International Development
UZA: Özbekistan Millî Haber Ajansı
YDSK: Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi
YEE: Yunus Emre Enstitüsü
YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Tarihsel kökleri Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya uzanan Türk Dünyası, ortak dil, kültür, inanç ve medeniyet değerleriyle birbirine bağlı halkların oluşturduğu güçlü bir topluluktur. Bu topluluk yalnızca etnik ve kültürel bir birlikteliği değil, aynı zamanda tarihsel hafıza, dayanışma ruhu ve müşterek gelecek tasavvurunu da temsil etmektedir. Türk Dünyası'nın kapsadığı geniş coğrafya; doğal kaynak zenginliği, jeopolitik konumu ve genç nüfus potansiyeliyle uluslararası ilişkilerde stratejik bir ağırlık taşımaktadır. Orta Asya ile Avrupa arasında doğal bir köprü vazifesi gören bu bölge, enerji güvenliği, lojistik bağlantılar ve ekonomik iş birliği açısından küresel güç merkezlerinin dikkatini çeken bir konuma sahiptir. Ayrıca, Türk Dünyası içerisindeki halklar arasındaki tarihsel ve kültürel yakınlık, ortak değerler üzerinden geliştirilebilecek çok boyutlu iş birliklerinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türk Dünyası, sadece geçmişin bir mirası değil, aynı zamanda geleceğin inşasında etkili olabilecek dinamik bir jeokültürel güç alanı olarak öne çıkmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla uluslararası sistemde meydana gelen dönüşüm, uzun yıllar ayrı düşmüş Türk dünyası ülkelerinin yeniden yakınlaşması için tarihî bir fırsat doğurmuştur. 1990'lı yılların başından itibaren Türkiye, bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda kapsamlı iş birlikleri tesis etmek üzere aktif adımlar atmaya başlamıştır. Ortak dil, tarih ve kültür mirasına dayanan bu girişimler, ilk somut ifadesini 1992 yılında Türkiye'nin öncülüğünde başlatılan "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri" sürecinde bulmuştur. Söz konusu zirveler, Türk cumhuriyetleri arasında dayanışmayı pekiştirmeyi ve bölgesel iş birliğine kurumsal bir zemin kazandırmayı amaçlayan düzenli buluşmalar şeklinde devam etmiştir. Bu zirve diplomasisi süreci, 3 Ekim 2009 tarihinde Nahçıvan'da imzalanan anlaşmayla kurumsal bir yapıya kavuşarak "Türk Konseyi" adı altında uluslararası bir örgüte dönüşmüştür. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan liderlerinin imzaladığı Nahçıvan Anlaşması sonucunda hayata geçen Türk Konseyi (Türk Keneşi), ortak tarih, dil ve kültür temelinde kapsamlı iş birliğini kurumsallaştırmayı hedefleyen bölgesel bir mekanizma olarak çalışmalarına başlamıştır. Örgütün kuruluş amacı, üye devletler arasındaki dayanışmayı ve koordinasyonu Türk dünyasının ortak mirası çerçevesinde geliştirmek şeklinde belirlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025c). Bu hedef doğrultusunda oluşturulan kurumsal yapı, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Konseyi, Aksakallar Konseyi ve

Sekreteryaya kadar çok katmanlı bir işleyiş ortaya koymuştur. Türk Konseyi'nin 2021'de İstanbul'da düzenlenen 8. Zirvesi'nde adının Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmesi, mevcut iş birliği mekanizmasının daha kurumsal bir kimlik kazanmasına zemin hazırlamıştır (Güngör, 2021, s.74). Nitekim Türk Konseyi başlangıçta kültürel dayanışma odaklı bir platform iken, son dönemde coğrafi konumunu ve ortak kimlik bağlarını da kullanarak siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutlarını içeren güçlü bir bölgesel iş birliği bloku haline evrilmiştir. Bu evrim, Türk devletlerinin bölgesel özerkliklerini güçlendirme ve büyük güç rekabeti karşısında ortak bir duruş sergileme stratejisinin parçası olarak değerlendirilmelidir (Acar, 2024).

Özellikle Özbekistan'ın 2019'da tam üye olarak teşkilata katılması ve Macaristan, Türkmenistan ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin gözlemci üye statüsü kazanmaları, örgütün uluslararası görünürlüğünü ve etki alanını önemli ölçüde genişletmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025c).

Kültürel diplomasi kavramı, bir ülkenin kültürel mirasını, sanatını, dilini ve değerlerini uluslararası alanda tanıtip paylaşarak diğer toplumlarla daha yakın ilişkiler ve karşılıklı anlayış geliştirmeyi amaçlayan bir kamu diplomasisi aracıdır (Cummings, 2003, s.1). Başka bir ifadeyle, kültürel diplomasi sergilerden festivallere, dil programlarından eğitim değişimlerine uzanan çeşitli etkinliklerle uluslar arasında kalıcı dostluk köprüleri kurmayı hedefler. Türkiye gibi yumuşak gücünü artırmaya önem veren ülkeler için kültürel diplomasi, zorlama olmaksızın cazibe ve ikna yoluyla etki oluşturmayı sağlayan en önemli enstrümanlardan biri haline gelmiştir (Schneider, 2006, s.196). Kültürel diplomasi, doğası gereği Türkiye'nin dış politika vizyonunda öne çıkan yumuşak güç stratejisinin etkinliğini artırarak uluslararası ilişkilerde daha kapsayıcı ve pozitif bir etki alanı oluşturmasına katkı sunmaktadır (Ünsal, 2023).

TDT çerçevesinde kültürel diplomasi, üye ülkeler arasındaki derin tarihî ve kültürel bağlar sayesinde son derece elverişli bir zemin bulmaktadır. Türk dünyası, ortak bir dil ailesine mensubiyeti, Çin'den Balkanlar'a uzanan yüzyıllara dayalı müşterek geçmişi ve İpek Yolu'na kadar ulaşan zengin kültürel mirasıyla güçlü bir kardeşlik zemini sunmaktadır. Bu ortak miras, tüm üye devletlerin benimseyebileceği uyumlu bir diplomatik anlatının oluşturulmasına imkân tanıyarak TDT'nin kamu diplomasisi çabalarına sağlam bir temel teşkil etmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.74). Nitekim Teşkilat, Türk dünyasının ortak kültürel anlatısını öne çıkararak hem bölge içinde daha kenetlenmiş bir birlik duygusu yaratmayı hem de uluslararası kamuoyunda bölgenin olumlu imajını pekiştirmeyi amaçlamaktadır (Asker & Çiçek, 2025, s.71). Ortak tarih ve kültür vurgusu, üyeler

arasındaki güven ilişkisini derinleştirerek siyasi ve ekonomik alanlardaki iş birliğini kolaylaştıran bir katalizör görevi görmektedir.

Türkiye, kültürel diplomasiyi TDT bünyesinde somut projeler ve kurumlar aracılığıyla hayata geçirmektedir. 1993 yılında kurulan Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ile 2008 yılında kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Uluslararası Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi bağlı kuruluşlar, Türk dünyasının kültürel ve eğitim alanındaki iş birliğini kurumsal hale getirmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025h). Örneğin TÜRKSOY'un yürüttüğü "Türk Dünyası Kültür Başkenti" uygulaması sayesinde her yıl seçilen bir şehir, Nevruz kutlamalarından halk dansları ve müzik festivallerine kadar pek çok ortak etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Bu etkinlikler hem Türk halkları arasındaki ortak değerleri canlandırmakta hem de dünya genelinde Türk kültürünün görünürlüğünü artırmaktadır. TÜRKSOY'un bu başarılı girişimleri sayesinde Kırgızistan Cumhurbaşkanı'nın TÜRKSOY'u "Türk dünyasının UNESCO'su" olarak nitelemesi, kültürel diplomasiğin bölge içinde kazandığı itibarı ortaya koymaktadır (TÜRKSOY, 2025a).

Benzer şekilde, TDT çatısı altında düzenlenen ortak sergi, konser, film haftası, akademik sempozyum ve gençlik kampları gibi faaliyetler, üye ülke vatandaşları arasındaki aidiyet duygusunu pekiştirirken teşkilatın yumuşak gücünü kolektif olarak yükseltmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.74-75). Kültürel diplomasiğin sunduğu bu "halklar arası köprü" işlevi, TDT'nin bölgesel iş birliğinin toplumsal temelini sağlamlaştırmasına hizmet etmektedir. Kültürel diplomasi sayesinde güçlenen ortak kimlik ve dayanışma, beraberinde siyasi ve ekonomik iş birliğinin de ivme kazanmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle 2020 yılında Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'daki başarısında Türkiye'nin verdiği kararlı destek, Türk dünyasında Ankara'nın liderlik konumunu perçinlemiş ve entegrasyon çabalarına yeni bir momentum kazandırmıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.344). Son yıllarda artan bu uyum sayesinde üye ülkeler gerek bölgesel meselelerde gerekse uluslararası platformlarda daha koordineli ve tek sesli bir duruş sergileyebilme imkânı bulmaktadır. Dünyanın tek kutupluluktan çok kutuplu bir düzene evrildiği günümüzde, TDT kültürel bağlarından aldığı güçle uluslararası ilişkilerde ağırlığını hissettirebilecek önemli bir aktör olarak görülmektedir. Nitekim tutarlı ve ortak bir kamu diplomasi stratejisi benimsendiğinde, Türk devletlerinin sesini küresel yönetişimde daha etkili bir biçimde duyurması ve bölgesel çıkarlarını birlikte savunması mümkün olacaktır (Asker & Çiçek, 2025, s.74).

Bu durum, kültürel diplomasi vasıtasıyla inşa edilen güven ve dayanışmanın bölgesel iş birliğini nasıl stratejik bir avantaj haline getirebileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin TDT içindeki rolü, sadece siyasi liderlikle sınırlı kalmayıp kültürel alandaki öncülüğüyle de bölgesel iş birliğinin şekillenmesine yön vermektedir. Bu tez, Türkiye'nin TDT bünyesindeki liderlik konumuna odaklanarak ülkenin kültürel diplomasi uygulamaları aracılığıyla bölgesel iş birliğinin güçlenmesine yaptığı katkıları ve Türk dünyası içindeki konumunu irdelemektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında bu tezin amacı, Türkiye'nin TDT bünyesinde kültürel diplomasi faaliyetleri aracılığıyla nasıl bir liderlik sergilediğini ve bu faaliyetlerin bölgesel iş birliği sürecine ne tür katkılar sağladığını kapsamlı biçimde incelemektir. Türkiye'nin kültürel diplomasi araçlarıyla yürüttüğü stratejik faaliyetlerin, TDT çatısı altındaki ilişkileri derinleştirip bütünleştirici bir aktör olarak bölgesel barış ve istikrara nasıl katkı sağladığı bu tez kapsamında değerlendirilecektir.

Bu bağlamda, çalışmanın temel sorunsalı; “Türkiye'nin TDT çerçevesinde yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri, bölgesel iş birliğinin güçlenmesine ne ölçüde katkı sağlamaktadır?” biçiminde formüle edilmiştir. Bu soruya yanıt ararken, kültürel diplomasi uygulamalarının araçları, kurumsal yapılar, etkinlik türleri ve kamuoyundaki etkileri gibi çok boyutlu faktörler göz önüne alınacaktır.

Tez, dört bölüm halinde yapılandırılmıştır. Birinci bölümde kültürel diplomasi kavramsal çerçevede ele alınmakta, bu alandaki kuramsal tartışmalar ve yumuşak güç bağlamındaki yeri incelenmektedir.

İkinci bölümde TDT'nin tarihsel arka planı, kuruluş süreci, kurumsal yapılanması ve faaliyet alanları analiz edilecektir. Teşkilatın geçirdiği evrim, üye ülkeler arasındaki ilişkilerin derinliği ve ortak kimlik oluşturma çabaları tarihsel bağlamda ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde Türkiye'nin TDT çerçevesinde yürüttüğü kültürel diplomasi politikaları ayrıntılı biçimde incelenmekte ve bu politikaların bölgesel iş birliğinin güçlenmesine etkileri değerlendirilmektedir.

Dördüncü ve son bölümde ise sorunlar ve çözüm önerileri başlığı altında, Türkiye ve TDT'nin kültürel diplomasi alanında karşılaştığı zorluklar tartışılmakta ve bölgesel iş birliğini derinleştirecek stratejilere yönelik öneriler geliştirilmektedir. Bu kapsamlı analiz ile TDT özelinde kültürel diplomasinin bölgesel güç birikimine nasıl katkı sağladığı bütüncül bir yaklaşımla ortaya konmaktadır.

TDT bağlamında yapılan çalışmalarda, örgütün kurumsal gelişim süreci üye ülkeler arası iş birliği alanları ve Türkiye'nin dış politika vizyonundaki rolü sıklıkla ele alınmıştır.

Ancak bu çalışmaların çoğu ya genel kamu diplomasisi kavramı etrafında şekillenmiş ya da siyasi-ekonomik ilişkiler ekseninde analiz yapılmıştır. Kültürel diplomasi ise daha sınırlı bir biçimde ele alınmış; özellikle TDT özelinde kültürel diplomasi pratiklerinin bölgesel iş birliği üzerindeki etkisi, yeterince detaylandırılmamıştır.

Bu tezin literatüre katkısı, kültürel diplomasiyi birincil analiz eksenini olarak merkeze alması ve Türkiye'nin TDT çerçevesinde yürüttüğü politikaların bölgesel entegrasyon üzerindeki etkilerini somut kurumlar ve uygulama örnekleri aracılığıyla ortaya koymasında yatmaktadır. Bu bağlamda çalışma, kültürel diplomasiyi yalnızca bir "yumuşak güç" aracı olarak değil, aynı zamanda siyasi, ekonomik ve güvenlik odaklı iş birliklerini destekleyen stratejik bir ortaklık altyapısı olarak değerlendirmekte ve bu yönüyle mevcut literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

BÖLÜM I

1. KÜLTÜREL DİPLOMASİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TANIMI

Kültürel diplomasi, devletlerin kültürel varlıklarını ve güç unsurlarını kullanarak diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye yönelik bir diplomasi türüdür. Sanat, edebiyat, müzik, dil ve eğitim gibi kültürel unsurlar, bu süreçte uluslararası alanda yaygınlaştırılarak etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Milton C. Cummings'e göre kültürel diplomasi, bir devletin kültürel varlıklarını sistemli bir biçimde kullanarak, diğer ülke halklarının duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemeyi amaçlayan bir diplomasi türü olarak tanımlanmaktadır (Cummings, 2003, s.1). Bu tanım, kültürel diplomasinin temel olarak bir iletişim aracı olduğunu ve devletlerin kültürel değerlerini ve yumuşak güç unsurlarını kullanarak uluslararası alanda etkili olabileceklerini vurgulamaktadır.

Kültürel diplomasi çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetler, bir ülkenin kültürünü tanıtmının ötesinde, aynı zamanda ekonomik, politik ve stratejik çıkarları da desteklemektedir. Bu bağlamda, sanat ve kültür yoluyla ülkeler arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu karşılıklı anlayış, farklı ülkelerden bireylerin kültürel alışverişlerde bulunmasıyla güçlenmektedir. Kültürel diplomasi, bu bağlamda devletlerin siyasi, ekonomik ve askeri diplomasi araçlarının sağlayamayacağı bir yumuşak güç unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Kültür, yumuşak gücün en etkili unsurlarından biri olarak kabul edilmekte olup, kültürel diplomasi, bir ülkenin zorlayıcı yöntemler kullanmaksızın, kültürel değerleri ve fikirleri aracılığıyla uluslararası alanda etkili olmasını sağlamaktadır (Schneider, 2006, s.196).

Kültürel diplomasi, tek yönlü bir güç olmanın ötesinde, karşılıklı etkileşime dayalı bir diyalog süreci sunmakta ve bu özelliğiyle güven inşa etmek için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Uzun vadeli sonuçlar doğuran bu süreç, diplomatik gerginliklerin yaşandığı dönemlerde dahi, çatışan taraflar arasındaki halklar arasındaki bağları koruyarak gerilimlerin azalmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, kültürel diplomasi, diplomatik ilişkilerin kesildiği durumlarda bile çözüm yolları sunma potansiyeline sahiptir. Kültürel diplomasi, savaş halinde olan iki ülkenin ilişkilerini savaş sonrasında yeniden inşa etmeye olanak tanıyabilecek bir mekanizma sunmaktadır. Bu süreç, aynı zamanda savaşın sona erdirilmesi için bir baskı unsuru olarak da kullanılabilir. Kültürel diplomasi, savaş halindeki ülkelerin halkları arasında iletişim kanallarını açık tutarak, düşmanlık algılarının oluşmasını

engellemede önemli bir rol oynamaktadır. (Schneider, 2006, s.196).

Kültürel Diplomasi Enstitüsü (ICD), kültürel diplomasi kavramını "ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel iş birliğini artırmak ve ulusal çıkarları desteklemek amacıyla fikirlerin, değerlerin, geleneklerin ve kültürün değişimine dayalı eylemler" olarak tanımlamaktadır. Enstitü, kültürel diplomasının beş temel prensibini aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

- Kültürel çeşitliliğe ve mirasa saygı,
- Küresel kültürler arası diyalog,
- İnsan haklarının korunması,
- Adalet ve eşitlik,
- Küresel barış ve istikrarın desteklenmesi

Bu ilkeler, kültürel diplomasının yalnızca kültürel etkinliklerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal, politik ve ekonomik iş birliklerini de kapsadığını ortaya koymaktadır (Institute for Cultural Diplomacy, 2024).

21. yüzyılda kültürel diplomasi, yumuşak gücün en etkili kullanım alanlarından biri haline gelmiştir. Sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramları arasında yumuşak güç giderek daha fazla değer kazanmakta olup kültürel diplomasi, savaş halindeki iki devlet arasında bile iletişim kurulmasına olanak tanımaktadır. Müzakerelerin durduğu ve iletişimin kesildiği uluslararası ortamlarda dahi kültürel değerler aracılığıyla etkileşim sağlanabilir ve toplumlar arasındaki bağlar dinamik tutulabilir. Bir ülkenin kültürel diplomasi aracılığıyla uluslararası alanda olumlu bir imaj oluşturması, ticaret, turizm, ekonomik ittifaklar ve diğer iş birlikleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Kültürel diplomasi araçlarıyla elde edilen başarıların, genellikle silahlı çatışmalarla sağlanan kazanımlardan daha kalıcı ve uzun vadeli olduğu gözlemlenmektedir (Avşar & Koyuncu, 2022, s.36).

Kültürel diplomasının en önemli iki aracı dil ve eğitimidir. Bir ülkenin dilini yayma çabası, hedef ülke veya ülkelerde kültürel bir etki oluşturmanın etkili yollarından biri olarak öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, dil eğitimi ve kültürel etkinlikler, bir ülkenin kendisini uluslararası arenada tanıtmaya olanak sağlamaktadır. Dil ve eğitim, kültürel diplomasının başlıca unsurlarıdır; zira dil, bir kültürün aktarılmasını mümkün kılarak kültürel diplomasi için bir zemin oluşturur. Kültürel diplomasi bağlamında, uluslararası değişim programları, okullar, üniversiteler, kütüphaneler, kültür merkezleri ve dil enstitüleri gibi eğitim kurumları önemli bir rol oynamaktadır (Sönmezoğlu, 2017, s.377).

Kültürel diplomasının bir diğer önemli yönü, sivil toplum kuruluşları, kanaat önderleri ve uluslararası örgütler gibi gayri resmi aktörler tarafından da uygulanabilmesidir.

Bu aktörler, devletlerin yanı sıra kültürel diplomasi süreçlerine katkıda bulunarak daha geniş bir etki alanı yaratmaktadır. Özellikle sivil toplum kuruluşları (STK'lar), kültürel diplomasi faaliyetlerinin geniş kitlelere ulaşmasını ve kültürler arası diyalogların geliştirilmesini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır (Topsakal, 2021, s.33). STK'lar, yerel düzeydeki toplulukları uluslararası platformlarda temsil ederek, farklı kültürler arasında köprüler kurmakta ve toplumsal farkındalığı artırmaktadır. Bunun yanı sıra, kanaat önderleri, topluluk içinde güçlü bir etki alanına sahip olup, kültürel diplomasi projelerine yön verme potansiyeline sahiptir. Bu kişiler, kendi uzmanlık alanları veya sosyal statüleri aracılığıyla, toplulukların kültürel alışverişlere katılımını teşvik ederek, anlayış ve iş birliğini güçlendirmektedir.

Uluslararası örgütler de kültürel diplomasi çabalarını destekleyerek, çok taraflı iş birlikleri ve kültürel projeler aracılığıyla farklı toplumlar arasında etkileşimleri artırmaktadır. Bu tür iş birlikleri, eğitim, sanat ve kültürel etkinlikler gibi alanlarda ortak projelerin gerçekleştirilmesine olanak tanımakta, böylece kültürel etkileşimi ve anlayışı derinleştirmektedir (Topsakal, 2021, s.33).

Kültürel diplomasi, ulusların uluslararası arenada kendilerini tanıtmalarını, diğer toplumların değerlerini öğrenmesini ve karşılıklı anlayış geliştirmesini sağlarken, uzun vadede kalıcı sonuçlar doğurmayı ve barışçıl ilişkiler kurmayı amaçlayarak ülkelerin uluslararası sistemde giderek daha etkin hale gelmesine yol açmaktadır (U.S. Department of State, 2005, s.2).

1.2. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kültürel diplomasi, devletlerin uluslararası alanda prestijlerini yükseltmeleri ve kültürler arası etkileşimi teşvik etmeleri için önemli bir araç işlevi görmektedir. Bu bağlamda Türkiye, tarihsel süreç içerisinde kültürel diplomasi stratejilerini etkin bir şekilde kullanmış ve bu stratejilerin gelişimi hem iç hem de dış politika üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetleri, ulusal kimliğin inşası, modernleşme sürecinin desteklenmesi ve uluslararası ilişkilerdeki konumunu güçlendirme açısından kritik bir rol oynamıştır.

Türkiye'nin kültürel diplomasi alanındaki tarihsel gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar uzanan bir perspektifte ele alınmalıdır. Osmanlı İmparatorluğu, kültürel diplomasi faaliyetlerinin yoğun olarak yürütüldüğü dönemlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Çok uluslu ve çok dinli bir yapıya sahip olan Osmanlı, farklı etnik grupları bir arada barındırırken kültürel etkileşimi teşvik eden politikalar geliştirmiştir.

Bu bağlamda, sanat, mimari ve edebiyat gibi alanlarda çeşitli kültürel unsurların bir araya gelmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel diplomasi faaliyetlerine katkıda bulunmuş ve bu süreç, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır (İnalçık, 2013, s.190).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'nin kültürel diplomasi politikaları daha sistematik bir hale gelmiş ve ulusal kimliği güçlendirmek amacıyla çeşitli reformlar uygulanmıştır. Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen inkılaplar, Türkiye'nin kültürel diplomasi anlayışının gelişiminde büyük rol oynamıştır. Atatürk'ün "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma" hedefi doğrultusunda kültür ve sanat alanında gerçekleştirilen modernleşme adımları, Türkiye'nin uluslararası alanda daha tanınan ve saygın bir ülke haline gelmesine önemli katkılar sağlamıştır (Bayındır Uluskan, 2010, s.12).

Bu dönemde kurulan Türk Dil Kurumu (TDK) ve Türk Tarih Kurumu (TTK), Türkiye'nin ulusal kimliğini inşa etme ve uluslararası alanda tanıtma sürecinde önemli kültürel diplomasi araçları olarak hizmet etmiştir. Bu kurumlar, dil ve tarih alanındaki çalışmalarla Türkiye'nin ulusal kimliğini pekiştirmeye yardımcı olmuş ve Türkiye'nin kültürel mirasını dünya çapında tanıtarak olumlu bir imaj oluşturulmasına katkıda bulunmuştur (Baş & Temizyürek, 2022, s.91). Türk Tarih Kurumu, Osmanlı ve Türk tarihinin doğru ve tarafsız bir biçimde uluslararası kamuoyuna aktarılmasını sağlarken, Türk Dil Kurumu ise Türk dilini koruma ve geliştirme alanında uluslararası iş birliklerine önem vermiştir. Özellikle dil ve tarih alanındaki bu çalışmalar, Türkiye'nin kültürel varlığını küresel ölçekte tanıtma çabalarını desteklemiş ve kültürel diplomasi faaliyetlerinin güçlenmesine önemli katkılar sağlamıştır. (Türk Tarih Kurumu, 2024).

Atatürk dönemi kültürel diplomasi politikaları, Türkiye'nin uluslararası prestijini artırmak, modern ve çağdaş bir ulusal kimlik oluşturmak ve kültürel bir aktör olarak dünya sahnesinde yer edinmek amacıyla stratejik bir temele dayanmaktadır. Bu politikalar, Türkiye'nin Batı dünyasıyla ilişkilerini güçlendirirken, Türk kültürünün küresel ölçekte tanınmasını ve uluslararası alanda etkin bir şekilde temsil edilmesini sağlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi, Türkiye'nin kültürel diplomasi stratejilerini, Batı bloğuna entegre olma çabaları çerçevesinde yeniden şekillendirdiği bir süreç olmuştur. Türkiye, 1952 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO'ya) üye olarak bu üyelik aracılığıyla Batı ile siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye yönelik bir odaklanma içine girmiştir. Ancak, bu dönemde Türkiye'nin Batı'ya entegre olma çabaları yalnızca askeri ve ekonomik düzeyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda kültürel diplomasi aracılığıyla kendisini Batı'nın bir parçası olarak konumlandırma çabası da ön plana çıkmıştır. Türkiye, Batı bloğunda yer alırken Sovyetler Birliği'nin ideolojik etkisine karşı alternatif bir güç olarak

kendini gösterme amacını gütmüştür. Bu bağlamda, Türk kültürünün ve Türk kimliğinin, uluslararası etkinlikler ve organizasyonlar aracılığıyla tanıtılarak, Batı dünyasında daha geniş bir tanınırlık kazanılması ve Türkiye'nin jeopolitik öneminin pekiştirilmesi hedeflenmiştir (Ege, 2008, s.322).

Soğuk Savaş dönemi, kültürel diplomasi faaliyetlerinin ideolojik mücadelelerin bir parçası haline geldiği bir süreç olmuştur. Özellikle NATO'nun bir üyesi olarak Türkiye, Sovyetler Birliği'ne karşı Batı dünyasının bir temsilcisi olma sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin kültürel mirası, sanatı, edebiyatı ve müziği Batı'da tanıtılarak Sovyetler Birliği'ne karşı alternatif bir kültürel güç olarak sunulmuştur. Örneğin, Türk halk müziği ve sanat müziği Batı'da düzenlenen konserler ve festivaller aracılığıyla tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu etkinliklerde Türk kültürünün zenginliği ve çeşitliliği ön plana çıkarılarak, Türkiye'nin yalnızca bir askeri müttefik değil, aynı zamanda zengin bir kültürel mirasa sahip bir ülke olduğu mesajı verilmiştir (Babacan & Göztaş, 2011, s.9). Soğuk Savaş'ın zirve yaptığı yıllarda, Türkiye'nin kültürel diplomasi çabaları yalnızca Batı dünyasında değil, aynı zamanda Orta Doğu, Afrika ve Asya gibi diğer bölgelerde de etkili olmuştur. Bu dönemde Türkiye, düzenlediği kültürel etkinlikler ve festivaller aracılığıyla bölgesel liderlik iddiasını pekiştirmeye çalışmıştır. Türk sanatçılar ve edebiyatçılar, çeşitli uluslararası edebiyat festivallerine ve sanat bienallerine katılarak Türkiye'nin modern ve çağdaş kültürünü dünya kamuoyuna tanıtmıştır. Türkiye'nin kültürel diplomasi politikaları, bu bağlamda, yalnızca Batı dünyasıyla değil, gelişmekte olan ülkelerle de güçlü kültürel bağlar kurmayı hedeflemiştir.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin kültürel diplomasi politikalarının bir diğer önemli yönü, radyo ve televizyon aracılığıyla gerçekleştirilen propaganda faaliyetleridir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) üzerinden yürütülen radyo yayınları, Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlayan kültürel diplomasi stratejilerinin önemli bir parçası olmuştur. Bu yayınlar aracılığıyla Türk kültürü ve Türk dili uluslararası düzeyde tanıtılmaya çalışılmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin güçlü propaganda araçlarına karşı, Türkiye'nin radyo ve televizyon yayınları, Batı bloğunun ideolojik mücadelelerinde önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir (Ekşi, 2017, s.13).

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması, Türkiye'nin dış politikası ve kültürel diplomasi faaliyetleri açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin uluslararası alanda etkisini artırma ve kültürel bağlarını güçlendirme amacıyla

yeni stratejiler geliştirmesine olanak tanımıştır. Özellikle Türkistan¹, Kafkasya ve Balkanlar gibi coğrafyalarda, Türkiye kültürel diplomasi araçlarını kullanarak "yumuşak güç" politikalarını aktif hale getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Berlin Duvarı'nın yıkılması, uluslararası ilişkilerde köklü bir değişim yaratarak yeni bir dünya düzeni ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu yapıdan kaynaklanan rekabet, Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağları bulunan bölgelerle aktif ilişkiler geliştirmesine olanak tanımamıştır. Ancak, Sovyet etkisinin azalmasıyla birlikte Türkiye, özellikle Türkistan ile Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki yeni oluşumlarla karşı karşıya kalmış ve bu durum, Türkiye'nin eski Osmanlı topraklarıyla yeniden yakınlaşmasını ve ikili ilişkilerini tazelemesini sağlamıştır (Akçay, 2012, s.68).

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte bağımsızlıklarını elde eden Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki yakınlaşma çabaları, Türkiye'nin uluslararası alandaki etkisini artırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 2007 yılında, Türk kültürünü yurt dışında tanıtmak ve diğer kültürlerle etkileşim sağlamak amacıyla Yunus Emre Enstitüsü gibi kültürel merkezler kurmuştur. Bu merkezler, Türk dili, edebiyatı ve sanatını tanıtmak için dil kursları, sergiler ve sanat etkinlikleri düzenlemektedir (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2024a).

Küreselleşmenin etkisiyle birçok ülke, kültürel diplomasiye daha fazla önem vermeye başlamıştır. Türkiye'nin bu alandaki uygulamaları, Osmanlı dönemine kadar uzanmakla birlikte, resmi girişimlerin daha yeni olduğu gözlemlenmektedir. 1990'ların ardından, özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte, kültürel diplomasi daha detaylı ve karmaşık bir boyut kazanmıştır. Dönemin Yunus Emre Enstitüsü (YEE) başkanı Prof. Dr. şeref Ateş, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu durumu ancak 2000'li yılların başlarında fark ederek kendi araçlarını geliştirmeye başladığını belirtmiştir (Ateş, 2020).

1.3. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN AMACI VE HEDEFLERİ

Kültürel diplomasi, bireylerin zihniyetlerini ve davranışlarını şekillendirerek bir ülkenin uluslararası konumunu güçlendiren ve yumuşak güç stratejisinin merkezinde bulunan bir uygulama alanıdır. Bu strateji, kısa vadede karşılıklı güven ve anlayış sağlarken,

---

¹ "Türkistan" terimi, Türkiye'de son yıllarda eğitim ve akademik çevrelerde daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Maarif Modeli çerçevesinde ders kitaplarında "Orta Asya" yerine "Türkistan" ifadesine yer verilmesi, bu değişimin bir göstergesidir. Ancak uluslararası akademik literatürde "Orta Asya" (Central Asia) kullanımı yaygındır. Bu çalışmada, Türkiye'deki güncel terminolojiye uygun olarak "Türkistan" terimi tercih edilmiş olup, uluslararası bağlamda "Orta Asya" ifadesiyle eş anlamlı olarak ele alınmaktadır.

uzun vadede istikrarlı ve kalıcı uluslararası ilişkiler inşa etme potansiyeline sahiptir.

Kültürel diplomasinin uygulama alanları geniş kapsamlıdır ve genellikle yabancı halkları etkilemek, onların kültürel değerlerine saygı göstererek kabul görmeyi sağlamak ve nihayetinde bu halkların ülke politikalarına ve çıkarlarına destek vermesini temin etmeye yöneliktir. Dolayısıyla kültürel diplomasi, bir ülkenin dış politikasında yumuşak gücün kullanımını etkin kılan önemli bir araçtır. Kültürel diplomasi, özellikle yabancı halklar üzerinde olumlu bir izlenim bırakarak bu halkların o ülkeye sempati duymasını sağlar ve bu süreç birey düzeyinde güven inşa ederek ülkeler arasında daha sağlam ilişkiler kurulmasına katkıda bulunur (Aydemir, 2018, s.58).

Kültürel diplomasinin temel amacı, bir ülkenin veya bir topluluğun uluslararası ilişkilerini güçlendirmek ve dostluklarını derinleştirmek için kültürel etkileşimler ve etkinlikler aracılığıyla yumuşak güç unsurlarını kullanmaktır. Bu amaçları gerçekleştirmek için kültürel diplomasi şu ana hedeflere odaklanır:

- a.) **İmaj ve İtibar Oluşturma:** Kültürel diplomasinin temel amaçlarından biri, bir ülkenin uluslararası arenada olumlu bir algı ve sağlam bir itibar kazanmasını sağlamaktır. Bu bağlamda kültürel diplomasi, sanat, edebiyat, müzik, tarih ve yaşam tarzı gibi kültürel unsurların öne çıkarılmasıyla, ülkenin dış dünyada pozitif bir algı oluşturmaya katkı sağlar (Garakhanova, 2023, s.223). Bu süreç, ülkenin yalnızca siyasi gücünü değil, aynı zamanda kültürel değerlerini ve evrensel değerlerini uluslararası arenada tanıtmasına imkân verir.
- b.) **Karşılıklı Anlayış ve Diyalog Teşviki:** Kültürel diplomasinin bir başka temel hedefi, farklı kültürler arasında karşılıklı anlayışı geliştirmektir. Bu amaç, önyargıların azaltılması ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi hedefini taşır. Kültürel diplomasi, ülkeler arasındaki farklılıkları kutlayarak ortak paydalar bulmayı amaçlayan etkinlikler düzenler. Bu süreç, karşılıklı saygı ve anlayışın artırılmasına katkı sağlayarak toplumlar arasında barışçıl ilişkilerin gelişimine zemin hazırlar (İstanbul Kültür Sanat Vakfı, 2013, s.4). Kültürel etkinlikler, değişim programları ve akademik iş birlikleri gibi yöntemler sayesinde, bireyler farklı kültürleri daha derinlemesine tanıma imkânı bulurlar. Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüleri aracılığıyla çeşitli ülkelerde Türk kültürünü tanıtmaya ve kültürel diyalogu geliştirme çabaları, bu amacın somut örneklerinden biridir.
- c.) **İş Birliği ve İlişkilerin Güçlendirilmesi:** Kültürel diplomasi, devletler arasında iş birliğini güçlendirmede önemli bir araç olarak kendini göstermektedir. Bu çerçevede düzenlenen kültürel etkinlikler ve projeler, ülkeler arasında daha güçlü ve sürdürülebilir

ilişkilerin kurulmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle eğitim programları ve ortak kültürel projeler aracılığıyla, kalıcı bağların oluşturulması hedeflenmektedir (Garakhanova, 2023, s.221-222). Yalnızca diplomasinin bu amacı, yalnızca ikili ilişkilerin gelişmesine değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel iş birliğinin artırılmasına da olanak tanımaktadır. Türkiye'nin TDT üyeleriyle yürüttüğü kültürel projeler ve eğitim iş birlikleri, bu tür iş birliklerinin somut bir örneğini teşkil etmektedir.

- d.) Barış ve İstikrarın Desteklenmesi:** Kültürel diplomasi, barışın ve istikrarın tesisinde de önemli bir fonksiyona sahiptir. Kültürel etkileşimler ve insanlar arasındaki bağlar, uluslararası ilişkilerde daha derin ve sürdürülebilir iş birliklerinin geliştirilmesine olanak tanır. Ayrıca, kültürel diplomasi çatışmaların çözümünde ve uzlaşmanın teşvik edilmesinde etkin bir araç olarak kullanılabilir. Barış inşasında, farklı kültürlerin birbirini tanıması ve anlaması, düşmanlıkların yerini karşılıklı saygıya bırakmasına yardımcı olur (Döner, 2019, s.42). Örneğin, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO'nun) kültürel mirası koruma projeleri, ülkeler arasındaki kültürel bağları güçlendirirken aynı zamanda çatışmaların önlenmesine de katkıda bulunmaktadır.
- e.) Ekonomik İş Birliği ve Turizmin Geliştirilmesi:** Kültürel diplomasi, ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi ve turizmin teşvik edilmesi amacıyla da etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Kültürel etkinlikler, ticaret ve yatırım fırsatlarını genişleterek, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunur (Nye, 2004, s.68). Özellikle turizm alanında, bir ülkenin kültürel mirası ve yaşam biçimi, yabancı ziyaretçiler için cazip bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin zengin kültürel miras turizmi, ülkeye ekonomik açıdan önemli faydalar sağlamış ve kültürel diplomasinin etkin kullanımına örnek teşkil etmiştir. Ayrıca, uluslararası festivaller ve sanat etkinlikleri, yabancı yatırımları çekme potansiyeline sahip olmakla birlikte, ticari iş birliklerinin artırılmasına da katkıda bulunur. Bu bağlamda, kültürel diplomasi faaliyetleri, sadece kültürel anlamda değil, ekonomik iş birliğinin genişletilmesi açısından da stratejik bir role sahiptir.
- f.) Yumuşak Gücün Artırılması:** Kültürel diplomasi, bir ülkenin "yumuşak güç" yeteneğini geliştirerek, uluslararası arenada daha etkin bir oyuncu olmasına yardımcı olmaktadır. Joseph Nye'nin teorisine göre, yumuşak güç, askeri ve ekonomik baskı uygulamaktan ziyade, kültürel çekicilik ve evrensel değerler aracılığıyla gönüllü iş birliği oluşturmayı hedefler (Nye, 2004, s. 6). Bu doğrultuda, kültürel diplomasi, bir ülkenin kültürel zenginliklerini ve insani değerlerini uluslararası düzeyde tanıtarak,

küresel ilişkilerde daha güçlü bir konum kazanmasına olanak tanır. Türkiye'nin yumuşak gücünü artırmaya yönelik uyguladığı kültürel diplomasi stratejileri, bu amaca yönelik olarak önemli bir işlev üstlenmekte ve ülkenin uluslararası arenadaki etkisini güçlendirmektedir.

g.) Diaspora ile İlişkilerin Güçlendirilmesi: Kültürel diplomasi, bir ülkenin yurtdışındaki vatandaşları ve diaspora topluluklarıyla ilişkilerini kuvvetlendirmek amacıyla etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Diaspora toplulukları, ev sahibi ülkeler ile anavatanları arasında kültürel köprüler kurarak, iki taraf arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlar (Çoban Öztürk, 2013, s.151-152). Türkiye, yurtdışındaki Türk diasporası ile yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri aracılığıyla, diaspora topluluklarının anavatanlarıyla olan bağlarını kuvvetlendirmeyi amaçlamaktadır. Diasporalar, ev sahibi ülkelerde kültürel elçiler olarak faaliyet gösterebilir ve anavatanlarının kültürel değerlerinin yayılmasına katkıda bulunabilirler.

h.) Kültürel Mirasın Korunması: Kültürel diplomasi, yalnızca ulusal çıkarları değil, küresel düzeyde kültürel mirasın korunmasını da hedefleyen önemli bir araçtır. Kültürel mirasın korunması, ülkeler arasındaki iş birliğini desteklerken, kültürel çeşitliliğin devamlılığına da katkı sağlar. Bu bağlamda, UNESCO'nun yürüttüğü kültürel miras projeleri, kültürel diplomasinin bu hedefini somut bir şekilde gerçekleştiren örnekler arasında yer almaktadır. Türkiye, UNESCO ile iş birliği içerisinde dünya kültürel mirasının korunmasına yönelik projelere aktif katılım sağlamakta ve bu alanda kayda değer bir işlev üstlenmektedir. (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2024a).

Bu hedefler doğrultusunda, kültürel diplomasi, bir devletin dış politika stratejisinin önemli ve vazgeçilmez bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Kültürel diplomasi, yalnızca ulusal çıkarların korunmasına hizmet eden bir araç olarak görülmemekte, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin daha sağlam, sürdürülebilir ve barışçıl bir temel üzerine inşa edilmesine de katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, kültürel diplomasi, ülkeler arasındaki diplomatik bağları güçlendirmek, kültürel mirası korumak ve küresel iş birliğini desteklemek için etkili bir yumuşak güç aracı olarak değerlendirilmektedir.

1.4. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN ARAÇLARI

Kültürel diplomasi, devletlerin uluslararası ilişkilerde yumuşak güç unsurlarını kullanarak ülkeler arası etkileşimi artırdığı ve bu sayede diplomatik diyalogları güçlendirdiği bir dış politika aracı olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel diplomasiden farklı olarak, kültürel diplomasi, daha samimi ve olumlu bir imaj inşa etme amacı taşır. Bu yaklaşım,

kültür, sanat, eğitim ve spor gibi unsurların stratejik bir şekilde kullanılmasıyla hedef kitlelere ulaşmayı ve ülkeler arasındaki ilişkilerin sürdürülebilir hale getirilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda, kültürel diplomasi araçları, ülkelerin dış politika stratejilerini destekleyen, uluslararası alanda imajlarını güçlendiren ve itibarlarını artıran unsurlardan oluşmaktadır. Özellikle yumuşak güç kavramı çerçevesinde, kültürel diplomasi, devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmak için etkili bir yol sunar. Bu araçlar, kültürel değerlerin ve sanatsal unsurların aktarılması yoluyla, hedef ülkelerle daha derin bir bağ kurulmasına imkân tanımakta ve bu bağlamda ülkeler arası etkileşimi pekiştirmektedir.

Kültürel diplomasi başlıca araçları, çeşitli etkinlikler ve programlar aracılığıyla mesajların etkili bir biçimde iletilmesine olanak tanımaktadır. Spor karşılaşmaları, konserler ve festivaller gibi etkinlikler, kültürel diplomasi en yaygın olarak tercih edilen yöntemleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, sinema, edebiyat, müzik, tiyatro, görsel sanatlar, bilimsel iş birlikleri, dil eğitimi ve akademik değişim programları da kültürel diplomasi çerçevesinde sıklıkla kullanılan stratejik araçlar arasında bulunmaktadır (Sancar, 2012, s.204). Bu tür etkinlikler, yalnızca eğlenceli ve öğretici deneyimler sunmakla kalmamakta; aynı zamanda ülkelerin kültürel miraslarını tanıtarak, uluslararası alanda olumlu bir algının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Tokmak, 2020, s.90).

Kültürel diplomasi, düzenlenen çeşitli etkinlikler aracılığıyla hedef kitlenin ilgi ve dikkatini çekmekte ve bu sayede kültürel unsurların etkili bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır. Ülkeler, bu yöntemler sayesinde kendi kültürel değerlerini tanıtmakta ve aynı zamanda sürdürülebilir uluslararası ilişki ağları kurmaktadır. Sinema, edebiyat, müzik ve spor gibi alanlarda gerçekleştirilen kültürel faaliyetler, ülkelerin yumuşak güç stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Bu faaliyetler, aynı zamanda ülkelerin uzun vadeli ulusal çıkarlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Bulut, 2019, s.5).

Aşağıda, kültürel diplomasi için kullanılan araçlar detaylı olarak incelenecektir.

1.4.1. Kültür-Sanat

Toplumlar, yaşam biçimlerini, davranış kalıplarını, dünyaya bakış açılarını ve sosyal değerlerini çoğunlukla kültürleri aracılığıyla ifade ederler. Bu bağlamda sanat, kültürel ve toplumsal ifade biçimlerinin en etkili araçlarından biri olarak öne çıkar. Toplumların kendi kimliklerini ve kültürlerini ifade etmesinde sanat, bireylerin ve toplulukların kültürel miraslarını aktarmalarını ve toplumsal hafızayı canlı tutmalarını sağlayarak önemli bir rol üstlenir (Bahçacı, 2019, s.51). Özellikle sanatsal üretim, kültürel diplomasi aracı olarak ve ulusal kimliğin inşasında etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

Sanat, belirli duygu ve düşüncelerin estetik ve teknik ilkeler doğrultusunda somut bir biçimde ifade edilmesidir. Bilişsel süreçlerin bir ürünü olarak ortaya çıkan sanat, sanatçının öznel hislerini yansıtır ve bu süreçte üretilen eserler, farklı sanat dallarını kapsar. Sanat eserleri yalnızca sanatçının iç dünyasını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda günlük yaşamın farklı yönlerini de resmeder. Resim, heykel ve edebiyat gibi ana dalların yanında; tiyatro, sinema ve dans gibi performans sanatları da sanatın diğer önemli alanları arasında yer alır (Kavuran, 2003, s. 226). Bu çerçevede sanat, içinde bulunduğu kültürel çevre ile yakın ilişki içerisinde. Sanatçının öznel dünyasının yansımaları olarak görülen sanat eserleri, aynı zamanda kültürel ve toplumsal üretim süreçlerinin bir sonucudur (Tokmak, 2020, s.93).

Dünyadaki güçlü ülkeler, kültürel diplomasi aracı olarak çeşitli sanat türlerini etkin şekilde kullanmaktadır. Sahne sanatları, güzel sanatlar ve mimari gibi sanat alanları, kültürel diplomasi bağlamında öne çıkan araçlardandır. Tiyatro, sinema, bale ve müzik gibi sahne sanatları ile resim ve heykel gibi güzel sanatlar, kültürel diplomasiin başvurulan yaygın yöntemleri arasında yer alır. Mimari ise kendine has bir sanat dalı olarak hem sanatsal hem de kültürel bir ifade aracı olarak kabul görmektedir (Lenczowski, 2008, s.82). Bu sanat türleri, toplumların kültürel değerlerini ve kimliklerini uluslararası arenada tanıtmak için etkili bir araç işlevi görmektedir.

Uluslararası festivaller, sanat sergileri, konserler ve tiyatro gösterimleri gibi etkinlikler de bu bağlamda önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bu tür etkinlikler, yerel halkı olduğu kadar uluslararası katılımcıları da bir araya getirerek kültürel etkileşimi artırma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda sanat, bireysel ve toplumsal kimliklerin uluslararası düzeyde aktarımında etkili bir araç olarak öne çıkar. Kültürel diplomasi aracı olarak sanatın kullanımı, uluslararası ilişkilerde yumuşak güç olarak değerlendirilebilecek bir alan yaratır. Sanat yoluyla toplumlar, kendi kültürel miraslarını, değerlerini ve estetik anlayışlarını diğer milletlerle paylaşma imkânı bulur; bu ise kültürel etkileşimi ve iş birliğini güçlendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Tablo 1.1. 2024-2028 Stratejik Planı- Temel Performans Göstergeleri (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024a)

Plan Dönemi Başlangıç Değeri (2023)	Temel Performans Göstergeleri	Plan Dönemi Sonu Hedeflenen Değeri (2028)
4.500	Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'ne yeni kayıt sayısı	27.750
719.885	Müze Ulusal Envanter Sistemi'ne (MUES) aktarılan eser sayısı	2.000.000
5	Bakanlığımızca sit alanlarına yönelik hazırlanan koruma amaçlı imar planı sayısı	20
11	"Kültür Yolu Festivalleri" düzenlenen şehir sayısı	35
25.000.000	Müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı	211.000.000
1.292	Toplam kütüphane sayısı	1.392
5.346	Toplam üretilen sesli kitap sayısı	6.466
232	Kamu Eliyle Yapılan Kültür Yatırımlarına Destek Projesi kapsamında desteklenen proje sayısı	282
170	Desteklenen sinema projesi sayısı	1.020
476	Bakanlıkça destek verilen özel tiyatro proje sayısı	2.926
137	Telif haklarına yönelik eğitim ve bilinçlendirme amaçlı faaliyet sayısı	241
54,3	Turizm geliri (milyar dolar)	100
190	GoTürkiye platformu ziyaretçi sayısı (milyon)	260
15	Bakanlık tarafından gerçekleştirilen ücretsiz girişli günübirlik tesis (halk plajı) sayısı	35
21.700	Turizm işletme belgeli tesis sayısı	25.500
4.000	Mesleki turizm eğitim programları katılımcı sayısı	25.500
1	UNESCO Dünya Miras Listesi'ne sunulan dosya sayısı	6

1.4.2. Sinema ve Film Gösterimleri

Sinema ve film gösterimleri, kültürel diplomasi faaliyetlerinde kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Devletler ve kültürel diplomasi enstitüleri, filmler aracılığıyla kendi kültürel öğelerini, sembollerini ve düşüncelerini etkili bir şekilde dış kamuoyuna aktarabilmektedir. Bu bağlamda filmler, bir ülkenin kültürel kimliğini bilişsel ve duygusal düzeyde hedef kitlelere yansıtmak suretiyle, uluslararası tanıtımda yaygın olarak kullanılan bir yöntem haline gelmiştir (Tokmak, 2020, s.91). Sinema, mesajların bireylere iletilmesinde medya araçlarına kıyasla daha güçlü bir etki yaratmakta ve kültürel diplomasi çalışmalarında vazgeçilmez bir unsur olarak konumlanmaktadır. Filmler yoluyla iletilen mesajlar, izleyicilerin zihinlerinde kalıcı izler bırakmakta ve algılarının dönüşümünde etkili olmaktadır. Dolayısıyla, sinema, bireylerin tutum ve düşüncelerini şekillendirmede önemli bir rol üstlenerek kültürel diplomasi süreçlerinde kritik bir yere sahip olmaktadır (Sancar, 2012, s.193). Bu doğrultuda, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Hollywood filmlerini bu stratejik amaçla yoğun bir şekilde kullanmaktadır.

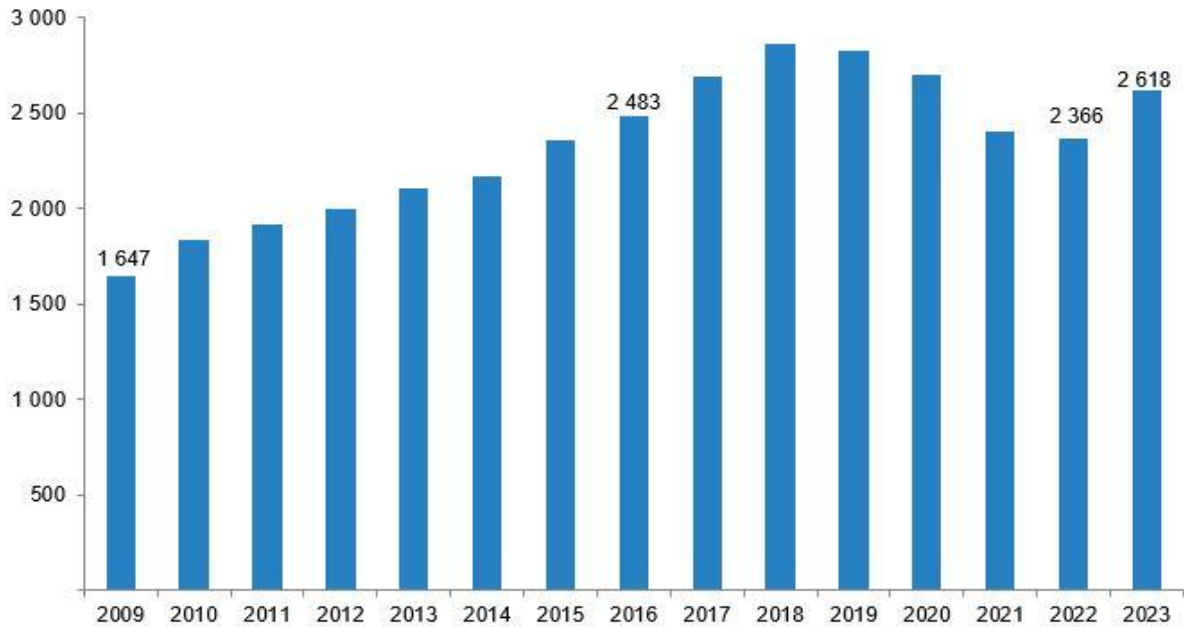
Sinema dünyasında önemli bir yere sahip olan etkinliklerden biri, film festivalleridir. Bu festivaller, yılın belirli dönemlerinde gerçekleştirilen özel ve seçkin film gösterimlerinin yanı sıra, düzenli film gösterimlerine de ev sahipliği yapan organizasyonlardır. Film festivalleri hem uluslararası hem de yerel düzeyde büyük bir ilgiyle karşılanmakta ve devletlerin kültürel diplomasi stratejilerini desteklemek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Taş, 2013, s. 75-76). Örneğin, Türkiye’de düzenlenen İstanbul Film Festivali, Antalya Film Festivali ve Adana Altın Koza Film Festivali gibi organizasyonlar, Türk sinemasının tanıtımını yapmakla kalmayıp, dünya sinemasından önemli eserleri de seyirciyle buluşturarak kültürel etkileşimi teşvik etmektedir. Bu festivaller, yerel sanatçıların uluslararası platformda tanınmasını sağlarken, diğer ülkelerin sanatçılarının da Türkiye’ye gelerek Türk kültürüyle tanışmalarını mümkün kılmaktadır (Uğurlu & Aşkan, 2018, s.83). Ayrıca, İstanbul Bienali gibi etkinlikler, çağdaş sanatın uluslararası düzeyde tanıtılmasına ve Türkiye’nin sanat sahnesinin genişlemesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Türkiye, son yıllarda sinema alanında kaydedilen önemli gelişmelerle dikkat çekmekte ve bu süreçte üretilen yeni film ve diziler, uluslararası izleyici kitlesi tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmektedir. Özellikle Türkiye'nin kültürel unsurlarını barındıran diziler, Ortadoğu ve Balkan ülkelerinde geniş bir izleyici kitlesine ulaşarak Türkiye'nin imajına olumlu katkılarda bulunmaktadır (Aslan, 2018, s.123). Bu tür yapımlar, Türkiye'nin yaşam tarzı, kültürü ve toplumsal pratikleri hakkında yabancı kamuoyunda pozitif algılar

yaratmakta ve Türkiye'nin yumuşak gücünü etkin bir biçimde kullanmasına olanak tanımaktadır. Film festivalleri ise, bu çabaların görünürlüğünü artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

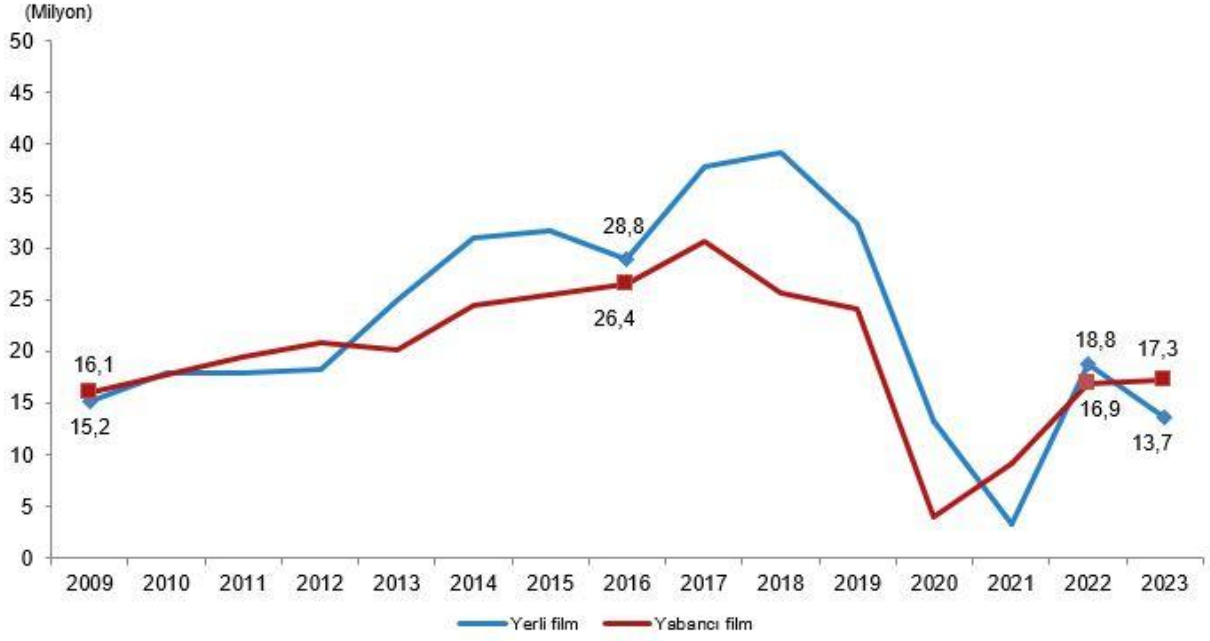
Diziler ve filmler, bir ülkenin kültürel öğelerini dış kamuoyuna aktarmak ve uluslararası alanda olumlu bir imaj yaratmak amacıyla büyük avantajlar sunmaktadır. Bu bağlamda, kültürel diplomasi faaliyetleri yürüten enstitüler, film gösterimlerini bu avantajlardan faydalanmak için sıklıkla kullanmaktadır. Sinema sektörü, toplumsal algıları şekillendirme ve kültürel değerleri aktarma noktasında güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir (Tokmak, 2020, s.92).

Devletler, belirli temalar etrafında çekilen filmleri, hedef kitlelere mesajlarını iletmek için etkili bir yöntem olarak kullanmaktadır. İzleyicilerin bu tür filmlerle özdeşleşme eğilimi, filmlerin toplumsal algıları etkileme gücünü önemli ölçüde artırmaktadır. Bununla birlikte, belgeseller de benzer bir işlevi görmekte olup, belirli mesajların yoğun bir şekilde işlendiği ve toplumsal sorunların derinlemesine ele alındığı yapımlar olarak öne çıkmaktadır (Kazancı, 1996, s.300). Belgeseller, izleyicilere kapsamlı bilgi sunarken, aynı zamanda devletlerin kültürel ve ideolojik mesajlarını aktarma çabalarına hizmet eden önemli bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, sinema ve belgesel yapımları, kültürel diplomasi çabalarının etkinliğini artırmada merkezi bir rol oynamaktadır.

Şekil 1.1. 2009-2023 Türkiye'deki sinema salonu sayısı

(Türkiye İstatistik Kurumu, Sinema ve Gösteri Sanatları İstatistikleri, 2024a)

Şekil 1.2. 2009-2023 Türkiye'deki sinema seyirci sayısı

(Türkiye İstatistik Kurumu, Sinema ve Gösteri Sanatları İstatistikleri, 2024a)

1.4.3. Eğitim ve Burs

Eğitim, kültürel diplomasinin en önemli araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Yabancı öğrencilere yönelik burs programları ve eğitim fırsatları, Türkiye'nin kültürel değerlerini uluslararası alanda tanıtmaya hizmet etmektedir. Bu tür programlar, öğrencilere Türkiye'deki üniversitelerde eğitim alma imkânı sunarken, aynı zamanda Türk dili ve kültürünü derinlemesine öğrenme fırsatı da sağlamaktadır (Özel, 2021, s.56).

Devletler, kültürel diplomasinin bir aracı olarak eğitimi kullanarak genç nesillerin kendi kültürlerini öğrenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle dil öğretimi ve eğitim değişim programları aracılığıyla diğer ülkelerin halkları üzerinde bir etki oluşturulmaya çalışılmaktadır. Eğitim sistemleri güçlü olan ülkeler, özellikle ileride karar alma pozisyonlarına gelebilecek donanımlı öğrencileri, kendi eğitim kurumlarında misafir etmek istemektedirler (Erzen, 2012, s.129).

Akademik, bilimsel ve eğitim temelli iş birlikleri, bir ülkenin yumuşak güç potansiyelini artırmakta ve kültürel unsurların daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanımaktadır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, farklı ülkelerdeki öğrenciler çeşitli değişim programları aracılığıyla başka ülkelerde eğitim alma fırsatı bulmuşlardır. Devletler, sahip oldukları kültürel cazibe ve yumuşak güç stratejileri sayesinde yetenekli öğrencileri çekmeyi başarmaktadırlar (Nye, 2005a, s.51). Kültürlerarası ve bireylerarası etkileşim, güven ve dostluk ilişkilerinin gelişmesinde önemli fırsatlar sunmakta, bu bağlamda Erasmus ve

Fulbright Eğitim Programı gibi öğrenci değişim programları, parlak zihinlerin kazanılması açısından en etkili araçlar arasında sayılmaktadır (Snow, 2009, s.5). Bu programlar sayesinde, öğrenciler gittikleri ülkelerde edindikleri kültürel deneyimleri kendi ülkelerine taşımakta, sosyal ve akademik çevrelerinde o ülkenin değerlerini, normlarını ve sosyal yapısını yaymaktadırlar (Tokmak, 2020, s.100).

Bu çerçevede, Yunus Emre Enstitüsü öncülüğünde yürütülen burs programları, Türkiye'nin kültürel mirasını uluslararası arenada tanıtmaya amacıyla geniş çaplı faaliyetler düzenlemektedir. Bu girişimler, yabancı katılımcılara Türkiye'yi daha yakından tanıma imkânı sunarken, aynı zamanda bu öğrencilerin ülkelerine döndüklerinde Türk kültürü hakkında farkındalık yaratmalarına da katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de eğitim alan uluslararası öğrenciler, kendi ülkelerine döndüklerinde Türk kültürünün gönüllü temsilcileri haline gelmekte ve böylece kültürel diplomasının etkisini geniş bir coğrafyaya yaymaktadırlar (Ökten, 2022, s.127).

1.4.4. Dil ve Edebiyat

Edebiyat, kültürel diplomasi açısından son derece önemli bir araç olarak, uluslararası ilişkilerde belirleyici bir rol oynamaktadır. Edebiyat ile kültürel diplomasi arasında var olan karşılıklı ilişki, edebî eserlerin yumuşak güç unsurları olarak işlev görmesiyle kendini göstermektedir. Edebiyat, bireysel, toplumsal, sosyolojik, psikolojik ve kültürel unsurları içeren, hayatın farklı yönlerini ve zengin bir bilgi birikimini barındıran bir sanat alanıdır. Bu özellikleri sayesinde, edebî eserler bireylerin ve toplumların yaşamlarını şekillendirme gücüne sahiptir (Tokmak, 2020, s.98).

Ulusal kültürlerin oluşturulmasında ve güçlendirilmesinde edebiyat eserleri, devletler tarafından kültürel diplomasi aracı olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Edebiyat, karşılıklı anlayışın teşvik edilmesi, bir ülkenin kültürel değerlerinin tanıtılması ve toplumlar arasında fikir, düşünce, tarih ve sanat aktarımı gibi süreçlerde önemli bir rol oynar. Edebî eserler, farklı kültürlerle sahip bireyler arasında yanlış anlamaların önüne geçerek, toplumlar arası anlayışın güçlenmesine katkıda bulunur (Dissanayake, 2017, s.3). Bu bağlamda, edebiyat eserleri uluslararası düzeyde birleştirici öğeler taşıyarak, farklı kültürlerden insanların ortak duygu ve düşüncelerini paylaşmalarını mümkün kılar (Tokmak, 2020, s.99).

Romanlar ve filmler gibi edebî ürünler, ülkeler ve toplumlar hakkında oluşturulan imajların şekillendirilmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Kültürel diplomasi çerçevesinde değerlendirilmekte olan edebî eserler, broşürler, kitapçıklar, turizm ve şehir bilgileri gibi materyallerle devletler, kültürel mesajlarını etkin bir şekilde iletme fırsatı bulmaktadır.

Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin kültürel içerikli 20 kitabı Arapçaya çevirerek, kendi imajını yaygınlaştırması, kitapların kültürel diplomasi alanında ne kadar etkili bir araç olabileceğini gözler önüne sermektedir. Günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla kitapların okuyucu sayısının azalmasına rağmen, kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi alanlarında kitaplar, dergiler ve broşürler hâlâ etkili kaynaklar olarak kullanılmaktadır (Sancar, 2012, s.195).

Kültürel diplomasi içinde etkili bir diğer unsur ise dil öğretimidir. Bir ülkenin yabancılara kendi dilini öğretmesi, bu bireylerin o ülkenin edebiyatına, sinemasına, medya yayınlarına ve diğer kültürel unsurlarına erişimini kolaylaştırarak önemli bir anahtar görevi üstlenir. Ayrıca, diğer kültürleri anlamak adına dil eğitimi büyük bir öneme sahiptir (Lenczowski, 2008, s.83).

Dil, toplumlar arası iletişimin temel unsuru olarak kabul edilmektedir ve kültürel diplomasi faaliyetlerinde yabancılara yönelik dil eğitimleri devletler için kritik bir öneme sahiptir. Bir ülkenin dilini öğrenen bireylerin o ülkeye olan bağlılık ve aidiyet hisleri güçlenirken, dil eğitimi farklı ülkelerin vatandaşları arasında etkileşimi artırarak kültürel diyalog ortamının gelişimine katkıda bulunur (Tokmak, 2020, s.102).

Toplumlar ve kültürler arası iletişimin temeli olan dil, kültürel diplomasinin hedefleri doğrultusunda karşılıklı anlayışın sağlanmasına zemin hazırlar. Nye'nin tanımladığı "yumuşak güç" kavramı, kaba kuvvetin ötesinde, cazibe ve anlayışa dayalı bir etkileşim sürecini ifade eder ve bu süreç büyük ölçüde dil aracılığıyla gerçekleşir (Nye, 2005a, s.51). Kültürel diplomasiyi etkili bir şekilde uygulamak isteyen ülkeler için dil ve eğitim, birbiriyle bütünleşen iki önemli unsurdur. Dil, bir devletin kültürel değerlerini yayarak diğer ülkeler üzerinde etkinlik kazanmasını sağlayan bir araç olarak işlev görür. Bu anlamda, dil, yabancı kamuoyuna ulaşmada ve uzun vadeli ilişkilerin kurulmasında önemli bir etkiye sahiptir (Akçay, 2014, s.45).

1.4.5. Müzik

Kültürel diplomasi açısından müziğin önemi, onun evrensel bir iletişim aracı olmasından gelmektedir. Devletler, müziğin sınırları aşan özelliğinden yararlanarak, dil, din, ırk ve kültürel farklılıkları dikkate almadan geniş kitlelere ulaşabilir ve uluslararası düzeyde çeşitli sanatsal etkinlikler düzenleyerek olumlu bir imaj oluşturabilirler. Bu durum, müziğin yumuşak güçlerini artırmayı hedefleyen devletlerin kültürel etkileşimi teşvik etmeleri ve kendilerini daha etkin bir şekilde tanıtmaları için önemli bir fırsat sunmaktadır (Bahçacı, 2019, s.51-52).

Müzik, toplumların hikâyelerini, değerlerini ve kültürlerini ileten kritik bir iletişim aracıdır. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD, Jazz müziği aracılığıyla Sovyetler Birliği'ndeki bireylere demokrasi ve özgürlük mesajları ulaştırmıştır (Ekşi, 2014, s.125-126). Müziğin, siyasi sınırları aşarak toplumsal düzeyde derin etkilere sahip olabilmesi, onu kültürel diplomasi için vazgeçilmez bir unsur haline getirir.

Nye, müziğin etkisini vurgularken, 1950'lerde Komünist Çek yetkililerin "ahlak düzeyi düşük Amerikan müziği" kasetlerini dinleyen bazı gençleri hapse attığını, ancak bu çabanın beklenenin tersine sonuçlandığını belirtmiştir. Milos Forman, 1960'larda bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Bill Halley ve Elvis Presley'i dinlersiniz ve bu müziği seversiniz; sonrasında Çek televizyonunda birinin 'Ormandan kaçan bu maymunlar mı insanlığın gururunu temsil ediyor?' dediğini duyarsınız... Sonuç olarak, tüm saygınızı kaybedersiniz." demiştir (Nye, 2005a, s.55).

1980'de John Lennon'un vefatından sonra Prag'da onun anısına bir anıt dikilmiş ve her yıl ölüm yıl dönümünde barış ve demokrasi için anma etkinlikleri düzenlenmiştir. 1988'de, Sovyet birliklerinin ülkeden çıkarılmasını talep eden bir Lennon Barış Kulübü kurulmuş ve zamanla Lennon, Lenin'in yerini almıştır (Nye, 2005a, s.55).

Soğuk Savaş döneminde Rock 'n Roll ve Jazz müziği ile ABD, komünist rejimlere demokrasi ve özgürlük mesajlarını yaymayı başarmıştır. Rock'n Roll, 1960'lar ve 70'ler boyunca bireylere özgürlük mesajları taşıyan önemli bir kültürel ifade biçimi olarak öne çıkmıştır (Schneider, 2005, s.153-154).

Sonuç olarak, kültürel diplomasi bağlamında müzik, yalnızca eğlence amacı gütmeyip sosyal, siyasi ve kültürel etkileşimleri güçlendiren önemli bir araçtır. Dolayısıyla, müzik ile kültürel diplomasi arasında kurulan ilişki, her iki alanda daha derin bir etkileşim ve anlayış geliştirilmesine imkân tanımaktadır.

1.4.6. Spor Etkinlikleri

Spor, farklı toplumlardan geniş kitlelere ulaşma gücü ile tanınan önemli bir iletişim aracıdır. Uluslararası spor etkinlikleri, sadece rekabet değil, aynı zamanda ülkeler ve kültürler arasında diyalog ve iş birliği sağlama işlevini de üstlenmektedir. Bu tür etkinlikler, toplumsal birlikteliği artırmakta ve ulusal birliğin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Erzen, 2012, s.139).

Antik Yunan döneminden bu yana, sporun bir diplomasi aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası spor etkinlikleri, ülkeler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Soğuk Savaş döneminde, siyasi gerginlik yaşayan

lkeler arasındaki iletişimi artırmak amacıyla spor etkinlikleri etkin bir şekilde kullanılmıştır. Örneğin, ABD ve Çin arasındaki ünlü masa tenisi maçları, bu iki ülke arasında diyalog kurulmasına zemin hazırlamıştır. Benzer şekilde, Hindistan ve Pakistan arasında gerçekleştirilen kriket maçları, diplomatik ilişkilerin başlangıcında önemli bir rol oynamıştır. Spor diplomasisi bağlamında, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) ve Uluslararası Basketbol Federasyonu (FIBA) gibi tarafsız ve arabulucu konumundaki organizasyonlar, toplumların kültürel yakınlaşmasına katkıda bulunan önemli aktörlerdir (Trunkos & Heere, 2017, s.5-6).

Dört yılda bir düzenlenen Yaz ve Kış Olimpiyatları, dünya genelinden gelen sporcuların çeşitli dallarda yarıştığı ve büyük kitlelerce takip edilen en prestijli spor organizasyonları arasında yer almaktadır. lkeler, bu organizasyonları düzenlemek için IOC'ye yıllar öncesinden başvuruda bulunmaktadır. Olimpiyatlar, ev sahibi ülkelere maddi gelir sağlarken, aynı zamanda birçok turisti çekerek o ülkenin kültürel unsurlarını tanıtma fırsatı sunmaktadır. Bu etkinlikler sırasında başarılı olan sporcular ve ülkeler, uluslararası kamuoyu tarafından geniş bir şekilde takip edilmekte, bu da organizasyonu gerçekleştiren ülkenin ulusal imajını ve itibarını artırmaktadır (Tokmak, 2020, s.97).

Gelişen kitle iletişim araçları ve internet sayesinde, dünyanın dört bir yanında gerçekleştirilen spor organizasyonları milyonlarca insan tarafından izlenmektedir. Olimpiyatlar, FIFA Dünya Kupası, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) Avrupa Őampiyonası, Őampiyonlar Ligi, National Basketball Association (NBA) maçları, Formula 1 yarışları ve tenis turnuvaları, global ölçekte en çok takip edilen etkinlikler arasında yer almaktadır. Bu tür organizasyonları düzenleyen ülkeler, kimliklerini, değerlerini ve ulus markalarını uluslararası platformda tanıtma fırsatı bulmaktadır. Bu süreçte, devletler yumuşak güç ve kültürel diplomasi stratejilerini kullanarak ülkelerini tanıtmakta ve uluslararası ilişkilerdeki etki alanlarını genişletmektedir (Pigman & Rofe, 2013, s.1-2).

1.4.7. Bilim ve Teknoloji

Bilim ve teknolojidaki ilerlemeler, küreselleşme sürecini başlatarak uluslararası alanda insanlığın gelişmesine önemli bir ivme kazandırmıştır. Bilim insanlarının çalışmaları sayesinde elde edilen teknolojik yenilikler, ülkelerin küresel ölçekte sert ve yumuşak güç kapasitelerini artırmalarına olanak sağlamıştır. Bu doğrultuda, birçok devletin kültürel diplomasi stratejilerinde bilimsel etkinliklere ve iş birliklerine yer vermesi oldukça önem taşımaktadır (Tokmak, 2020, s.104).

Bilim diplomasisi, bir devletin uluslararası ilişkilerde olumlu ilişkiler geliştirmek amacıyla bilimsel iş birlikleri gerçekleştirmesini ifade eder. Bilimin küresel ölçekte sürdürülebilir gelişimini sağlamak için sürekli yenilik ve ilerleme gereklidir. Gelişmiş ülkeler, bilimi ve teknolojiyi hem yumuşak güç unsuru hem de politika aracı olarak aktif bir şekilde kullanmaktadırlar (Tokmak, 2020, s.104-105). Özellikle son yıllarda Japonya, ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler bilim diplomasisine yönelik çalışmalarını yoğunlaştırarak bu alanı dış politikalarının temel bir parçası haline getirmiştir. Bilim diplomasisinin bu ülkeler tarafından benimsenen üç temel boyutu bulunmaktadır: dış politikada bilimin stratejik olarak konumlandırılması, uluslararası bilimsel iş birliklerinin desteklenmesi ve bilim odaklı diplomatik etkinliklerin gerçekleştirilmesi. Bu üç boyut, bilimin küresel düzeyde ilerlemesine katkı sunarken devletlerin yumuşak güçlerini ve diplomatik etkilerini de artırmaktadır (Román & Schunz, 2018, s.247-248).

Teknolojinin ve özellikle internetin hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, bilim ve teknolojinin uluslararası ilişkilere etkisini daha da artırmıştır. Günümüzde iletişim teknolojilerinin hızla yayılması, diplomatik ilişkilerin kapsamını değiştirmiş, kamuoyunun oluşum sürecini hızlandırmıştır (Erzen, 2012, s.142). Bilhassa bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda ülkeler arası ilişkileri etkileme potansiyeline sahip güçlü birer araç olarak öne çıkmaktadır. Bu değişim, küresel bağlamda kamu diplomasisinin önemini artırmış, devletlerin kültürel diplomasi alanında yeni araçlar geliştirmelerine yol açmıştır.

İletişim teknolojilerindeki dönüşüm, dijital diplomasi olarak da adlandırılan yeni bir diplomasi biçimini ortaya çıkarmıştır. İnternetin 1990'lı yıllardan sonra yaygınlaşmasıyla birlikte, medya ve dijital platformlar aracılığıyla diplomatik faaliyetlerin toplum nezdinde görünürlüğü artmıştır. Sosyal medya platformları, Youtube, Facebook, Twitter gibi dijital araçlar, özellikle kamusal diplomasi için etkili iletişim kanalları sunmaktadır. Barack Obama'nın dijital kampanya stratejilerinde Youtube'yu kullanarak seçmenlerle doğrudan bir iletişim kurması ve kamuoyu desteğini artırması bu duruma örnektir (Karadağ, 2016, s.104).

Bilim ve teknolojinin diplomatik ilişkilerdeki rolü, devletlerin ekonomik güçlerini artırmalarında da önemli bir etkidir. Özellikle ABD, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri sayesinde, Nobel ödüllerinde ve bilimsel yayınlarda lider konumunu sürdürmekte ve bu sayede yumuşak güç kapasitesini de artırmaktadır (Nye, 2005b, s.40-41). Uluslararası bilimsel iş birlikleri ve akademik etkileşimler, ABD'nin küresel prestijini pekiştirirken aynı zamanda uluslararası sistemdeki lider konumunu korumasına katkı sunmaktadır.

Modern çağda devletler, bilim ve teknoloji alanında gerçekleştirilen çalışmalarla küresel barışa ve istikrara da katkı sağlamaktadır. Uluslararası araştırma projeleri ve bilimsel iş birlikleri, devletler arası anlaşmazlıkların azalmasına ve ortak anlayışın güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, bilim diplomasisi, yalnızca teknik bilgi transferinden ibaret olmayıp, aynı zamanda karşılıklı güveni artıran bir diplomasi aracı olarak küresel sorunların çözümüne de katkıda bulunmaktadır. Bilim ve teknoloji, kültürel diplomasi araçları olarak, modern diplomasinin önemli bir unsuru haline gelmiş ve ülkelerin uluslararası arenada olumlu bir imaj kazanmalarına destek olmuştur.

1.4.8. Medya ve Yayıncılık

Medya, yazılı, görsel, işitsel ve elektronik araçlarla hedef kitlelere mesajlar ileten bir iletişim sistemidir ve her tür iletişim kanalı kendi özellikleri doğrultusunda adlandırılır. Medyanın temel işlevleri arasında haberleri geniş kitlelere ulaştırmak, toplumdaki düşünceleri etkilemek ve kamuoyu oluşturmak yer almaktadır (Bostancı, 2012, s.90). Bu kapsamda medya, bilgilendirme ve yönlendirme işlevlerini yerine getirirken, aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal etkisiyle bireyler ve toplumlar üzerinde önemli bir güç haline gelir. Medya aracılığıyla kamuoyunu etkileme gücü, siyasi ve kültürel kararları etkileyebilme kapasitesiyle pekişir ve bu yüzden medya uzmanları tarafından bir eğitim ve ikna aracı olarak görülür (Bostancı, 2012, s.100).

Medya, toplumsal ilişkileri belirleyen ve sosyal hayatın dinamiklerini etkileyen bir güce sahiptir. Sunulan içerikler aracılığıyla bireylerin davranışları ve tutumları şekillenir; medya, bireylerin düşünce yapılarını ve yaşam biçimlerini etkileyerek onları belirli tutumlara yönlendirir. Devletler ise kamuoyunda destek bulmak, dış politikalarını geniş kitlelere aktarmak ve uluslararası alanda olumlu bir imaj inşa etmek amacıyla medya olanaklarından yararlanır. Bu bağlamda, halkla ilişkiler faaliyetleri ile medyanın stratejik bir bütün olarak kullanımı “medya diplomasisi” olarak adlandırılır. Medya diplomasisi, halkların bilgiye erişimini kolaylaştırarak ulusal politikaların kabulünü sağlar ve devletlerin dış ilişkilerde daha güçlü bir algı yaratmalarına katkıda bulunur (Tokmak, 2020, s.65).

Medya, bireylerin rollerini ve toplumsal yapıdaki konumlarını belirleyen bir etken olarak toplumsal normları ve ideolojiyi güçlendiren bir platform sunar. Medya içerikleri, bireylere toplum içindeki sorumlulukları ve davranış kalıplarını dolaylı olarak aktarır (Yaylagül, 2010, s.115). Medyanın toplumsal yaşam üzerindeki bu etkisi, modernleşmeyle birlikte 1920’lerden itibaren giderek artmış ve toplumların günlük yaşamlarında vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Kitle iletişim araçları içinde görsel medya özellikle

1950’li ve 1960’lı yıllarda televizyonun altın çağı olarak adlandırılan dönemde etkisini artırmış, haberciliğin görselle birleşmesiyle halk üzerinde güçlü bir etki yaratmıştır. Örneğin, Vietnam Savaşı sırasında televizyon, ABD’nin savaşı kazandığını gösteren haberlerle savaşa olan kamu desteğini artırmış, ancak savaşın ilerleyen safhalarında ABD’nin gerilediğini yayınlamaya başlayarak savaşa karşı oluşan toplumsal muhalefeti desteklemiştir (Çaplı, 2002, s.71).

Körfez Krizi sırasında televizyon haberciliğinin gücü bir kez daha ortaya çıkmış ve savaş neredeyse canlı yayınlarla dünyanın dört bir yanındaki evlere taşınmıştır. Özellikle Cable News Network (CNN), bölgeden yaptığı yayınlarla uluslararası gündemi domine etmiş ve hatta savaşan liderler arasındaki iletişimi sağlamada aracı olmuştur. Bu durumu açıklayan Gilboa, medyanın uluslararası ilişkilerde oynadığı bu rolü “CNN etkisi” olarak nitelendirir ve bu etkiyi, medyanın devletlerin ulusal çıkarlarını belirleme gücüyle ilişkilendirir. CNN etkisi, medya aracılığıyla siyaset üretim sürecinin, medya tarafından etkilendiği bir kavram olarak değerlendirilir (Yıldırım, 2015, s.174-175).

Uluslararası yayıncılık, kültürel diplomasi açısından ülkelerin dünya genelinde olumlu imaj yaratmalarına katkı sunan bir araçtır. Cull’a göre uluslararası yayıncılık kamu diplomasisinin bir bileşeni olarak kabul edilse de aynı zamanda kültürel diplomasi aracıdır (Cull, 2009, s.21). Örneğin, ABD’nin 1949 yılında Sovyet tehdidine karşı Doğu Bloğu ülkelerine yönelik kurduğu Radyo Liberty ve Radyo Free Europe gibi yayın organları kamu diplomasisi aracı olarak değerlendirilmekle birlikte, aynı zamanda Amerikan kültürünü tanıtmaya işlevi görmüş ve kültürel diplomasi alanına katkıda bulunmuştur (Lenczowski, 2008, s.84). Bu yayınlar, uluslararası ilişkilerde ülkelerin yumuşak gücünü artırmaya yönelik stratejik bir işlev üstlenmiştir. Uluslararası yayıncılık faaliyetleri aracılığıyla devletler, yalnızca ulusal çıkarlarına değil, aynı zamanda kendi değer yargılarına, toplumsal normlarına ve kültürel unsurlarına küresel bir sahne kazandırmıştır. Örneğin, İngiltere’nin British Broadcasting Corporation (BBC) World Service ve Almanya’nın Deutsche Welle gibi yayın kuruluşları da benzer bir etki yaratma amacı taşımış, böylece kültürel diplomasi araçları olarak yumuşak güç stratejilerine katkıda bulunmuşlardır. Bu kuruluşlar, yayınlarını çeşitli dillerde ve farklı coğrafyalara uygun içeriklerle sunarak, özellikle Soğuk Savaş döneminde ideolojik üstünlük sağlama yarışında önemli bir rol oynamışlardır. Bu durum, kültürel diplomasi kapsamında uluslararası medya ve yayıncılığın, ülkeler arasında hem bir iletişim köprüsü kurmada hem de ülkelerin stratejik hedeflerine ulaşmalarında ne kadar etkili bir araç olduğunu gözler önüne sermektedir.

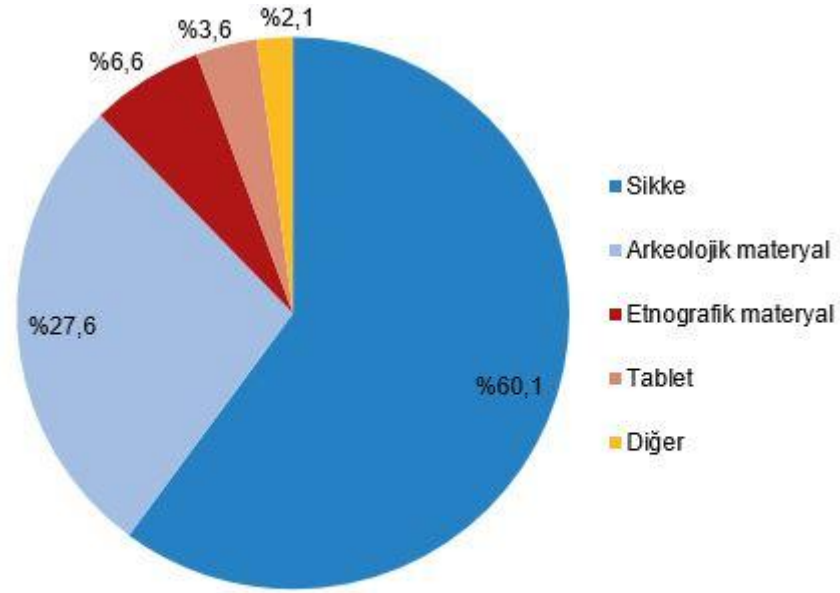
Günümüzde ise dijital medya ve internetin hızla yayılması, uluslararası yayıncılığın boyutunu genişletmiş ve bu yayın organlarının anında erişilebilir olmasını sağlamıştır. İnternet ve sosyal medya platformları, ülkelerin kültürel diplomasi faaliyetlerini daha esnek ve etkileşimli hale getirerek hedef kitlelerle doğrudan iletişim kurmalarını olanaklı kılmıştır. YouTube, Twitter ve Instagram gibi platformlar aracılığıyla yapılan yayınlar, yalnızca metropol şehirler değil, kırsal bölgelerdeki kitlelere de ulaşmakta; bu da kültürel diplomasinin etki alanını artırmaktadır. Dijital medyanın geniş erişimi sayesinde ülkeler, kültürel miraslarını, toplumsal değerlerini ve güncel gelişmelerini dünya çapında tanıtarak uluslararası arenada pozitif bir imaj yaratabilmektedirler. Bu dönüşüm, uluslararası yayıncılığın geleneksel medya araçları üzerinden yapılan kültürel diplomasi faaliyetlerinin çok daha etkili hale gelmesine olanak sağlamıştır.

1.4.9. Turizm ve Kültürel Miras

Turizm ve kültürel miras, uluslararası ilişkilerde, özellikle kültürel diplomasi çerçevesinde önemli rol oynamaktadır. Turizm yoluyla etkileşimi ve karşılıklı anlayışı teşvik eden devletler, yumuşak güçlerini artırarak ülkeler arası ilişkileri güçlendirmektedir (Nye, 2004, s.13). Kültürel turizm girişimleri ve mirasın korunması yoluyla devletler, ulusal hikayelerini anlatma, kültürel varlıklarını tanıtmaya ve uluslararası iş birliğini güçlendirme fırsatı bulmaktadır.

Turizm, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda kültürel alışveriş ve anlayış sağlama işlevine sahiptir. Devletler, tarihi alanlarını, kültürel etkinliklerini ve doğal güzelliklerini tanıtarak yabancı ziyaretçileri ülkeye çekmekte ve bu ziyaretçiler aracılığıyla kültürlerini aktarmaktadır (Smith, 2006, s.121). Joseph Nye'nin "yumuşak güç" kavramıyla örtüşen bu tür kültürel diplomasi faaliyetleri, bir ülkenin değerlerinin çekiciliği ile uluslararası arenada daha olumlu bir algı yaratmasını sağlar (Nye, 2004, s.15). Dolayısıyla turizm, kültürel diplomasinin doğrudan bir uygulama alanı olarak, devletlerin pozitif bir imaj oluşturmaya katkıda bulunmaktadır.

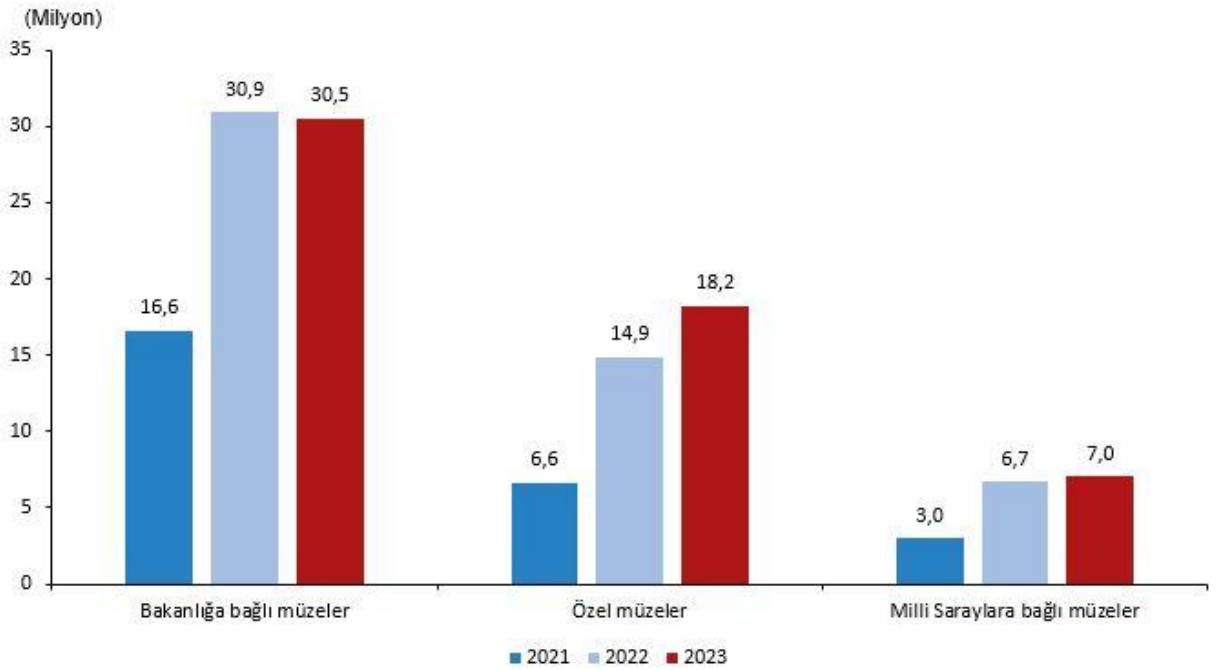
Kültürel miras hem somut hem de somut olmayan unsurlarıyla bir ulusun kimliğini ve tarihi geçmişini temsil eder. Kültürel mirasın korunması ve tanıtımı, uluslararası topluma o ulusun özgünlüğünü aktarma ve ortak insanlık tarihine katkıda bulunma amacına hizmet etmektedir (Graham, Ashworth & Tunbridge, 2000, s.82). UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne aldığı alanlar, miras koruma çabalarının uluslararası bir boyutta nasıl önemsendiğini göstermektedir. Bu tür miras alanları, uluslar arasında ortak bir aidiyet duygusu yaratarak karşılıklı saygıyı artırmaktadır (UNESCO, 2024b).

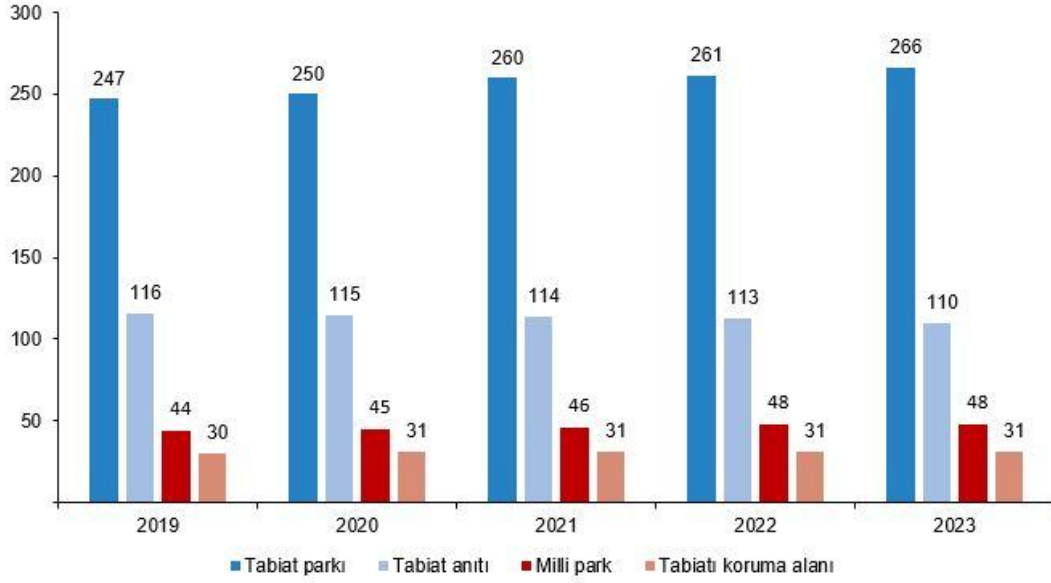
Grafikteki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Diğer: Mühür ve mühür baskısı, arşiv dokümanları, el yazması ve diğer materyal türlerini kapsamaktadır.

Şekil 1.3. Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Müzelerdeki Eserlerin Dağılımı (TÜİK, Haber Bülteni, 2024b)

Şekil 1.4. Yıllara göre müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı, 2021-2023 (TÜİK, haber bülteni, 2024b)

Şekil 1.5. Tabiat parkı, tabiat anıtı, milli park ve tabiat koruma alanı sayısı
2019-2023 (TÜİK, haber bülteni, 2024b)

Tablo 1.2. 2022-2024 Yılları Ocak-Eylül Döneminde Ülkemize Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlere Göre Dağılımı İlk 5 Ülke

ÜLKELER	2024	2024 MİL.PAYI %	2023	2023 MİL.PAYI %	2022	2022 MİL.PAYI %
Rusya Fed	5 473 380	13,08	5 166 005	13,17	3 864 898	11,10
Almanya	5 157 493	12,32	4 855 203	12,38	4 527 853	13,01
İngiltere (Birleşik Krallık)	3 679 381	8,79	3 157 421	8,05	2 817 271	8,09
İran	2 481 897	5,93	1 867 146	4,76	1 844 608	5,30
Bulgaristan	2 176 092	5,20	2 152 261	5,49	2 062 698	5,93
Diğer	22 890 062	54,68	22 014 931	56,14	19 692 945	56,57
GENEL TOPLAM	41 858 305	100,00	39 212 967	100,00	34 810 273	100,00

(*): Veriler geçicidir.

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aylık Sınır Bülteni, 2024b)

Devletlerin miras turizmini uluslararası pazarlama stratejileri ve etkinliklerle tanıtması, kültürel diplomasiye hizmet eden bir süreçtir. Miras turizmi, ziyaretçilerin tarihi alanları keşfetmesini, geleneksel festivallere katılmasını ve ülkenin tarihini öğrenmesini teşvik eder. Bu tür etkileşimler, devletler arası kültürel anlayışın derinleşmesine katkıda bulunur (Richards, 2011, s.64). Örneğin Türkiye, Efes ve Göbeklitepe gibi antik kentlerin tanıtımı için yaptığı yatırımlarla, tarihi bir kültürel geçiş noktası olarak kimliğini

güçlendirmekte ve arkeolojiye ilgi duyan ülkelerle iş birliğini derinleştirmektedir.

Turizm ve kültürel miras, kültürel diplomasi kapsamında devletlerin tarihini, değerlerini ve kültürel zenginliklerini dünya kamuoyuna tanıtmasını sağlayan önemli araçlardır. Etkili bir miras turizmi uygulaması, ülkeler arası diyalogu ve kültürel bağları güçlendirmekte ve yumuşak güç anlamında devletlerin itibarını artırmaktadır. Kültürel diplomasinin gelişmeye devam ettiği bu süreçte, sürdürülebilir turizm uygulamaları ve mirasın korunması, bu kaynakların diplomatik hedeflere hizmet ederken aynı zamanda özgünlüklerini koruması açısından önem arz etmektedir.

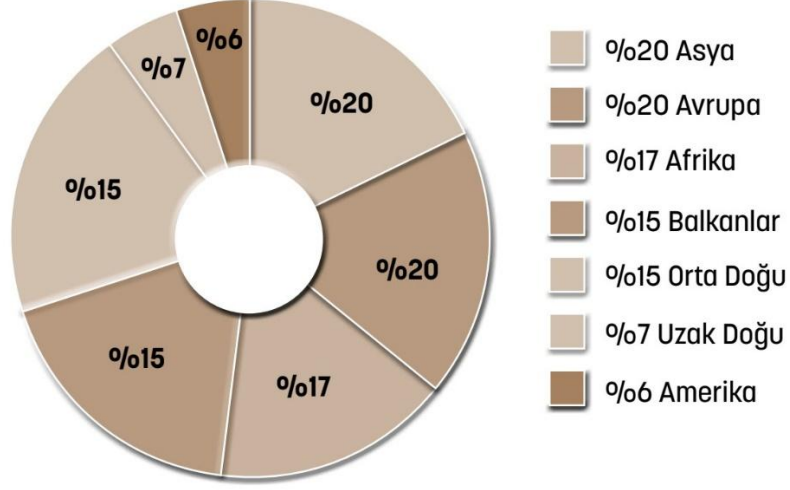
1.4.10. Enstitüler ve Kültürel Kurumlar

Kültürel diplomasi, devletlerin kendilerine ait fikirlerin, değerlerin ve dilin yayılması amacıyla kültürel enstitüler eliyle de yürütülmektedir. Bu enstitüler, kendi ülkelerinin güzelliklerini, kültürünü, dilini ve geleneklerini diğer ülkelere tanıtmayı hedeflerken, uluslararası arenada olumlu bir imaj oluşturmaya da katkı sağlarlar (Er, 2018, s.37). Bu alanda Türkiye’de faaliyet gösteren enstitüler, kültürel ve akademik iş birlikleri aracılığıyla uluslararası ilişkileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye’de bu amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren enstitüler ve kültürel kurumlar aşağıda sıralanmıştır;

a.) Yunus Emre Enstitüsü (YEE): Yunus Emre Enstitüsü, 5653 Sayılı Kanun kapsamında, Mayıs 2007’de kurulan Yunus Emre Vakfı’na bağlı olarak, Türkiye’nin kültürel mirasını tanıtmak, Türk dili, tarihi, kültürü ve sanatına dair bilgi ve belgeleri dünya kamuoyunun hizmetine sunmak amacıyla kurulmuştur. 2009 yılında aktif olarak faaliyete geçen enstitü, dünyanın dört bir yanında açtığı toplam 85 merkezde Türkiye’yi ve Türk dilini tanıtmak, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla kültürel etkinlikler düzenlemekte ve bu süreçte kültürel diplomasi faaliyetlerine de katkıda bulunmaktadır (Yunus Emre Enstitüsü, 2024a).

Yunus Emre Enstitüsü; Balkanlar, Uzak Doğu, Asya, Avrupa ve Afrika gibi geniş bir coğrafyada konumlanan kültür merkezlerinde, Türkoloji bölümlerinin açılmasını teşvik etmekte ve farklı ülkelerdeki eğitim kurumları ile iş birliği içinde Türk dilini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda enstitünün temel amacı, "Dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye’ye dost bireylerin sayısını artırmak" olarak belirtilirken; görevi, "Türkiye’nin uluslararası alandaki bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını yükseltmek" şeklinde tanımlanmaktadır (Yunus Emre Enstitüsü, 2024a).

Şekil 1.6. YEE kültür merkezlerinin coğrafi dağılımı (Yunus Emre Enstitüsü, 2024b, 2023 yılı faaliyet raporu)

b.) Türk Tarih Kurumu (TTK): Atatürk'ün direktifleriyle 1931 yılında kurulan Türk Tarih Kurumu, Türkiye'nin tarihî ve kültürel mirasını koruma ve tanıtma amacıyla yurt içi ve yurt dışında araştırmalar yapmaktadır. Özellikle Osmanlı ve Türkiye tarihi üzerine uluslararası sempozyumlar düzenleyerek, Türkiye'nin tarihî mirasını yurt dışında tanıtmakta ve bilimsel iş birlikleri geliştirmektedir.

1935 yılında Atatürk'ün yönlendirmesiyle Türk Tarih Kurumu tarafından finanse edilip yürütülen ilk kazı, "Alacahöyük Kazısı" olarak kayıtlara geçmiştir. Bunun yanı sıra, Anadolu ve Trakya'nın çeşitli bölgelerinde kapsamlı arkeolojik çalışmalar yürütülmüş, bu kazılardan elde edilen buluntular, Türkiye'nin birçok müzesinde sergilenmektedir. Günümüzde Türk Tarih Kurumu, yıllık ortalama 40-50 kazı projesine finansal destek sağlamanın yanı sıra, Türk tarihinin çeşitli meselelerini aydınlatmayı amaçlayan araştırma projelerine de katkıda bulunmaktadır. Bu projeler arasında "Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi," "Başlangıçtan Günümüze Türk Dünyası Tarihi" ve "Türk Kültür Varlıkları Envanteri" gibi geniş kapsamlı çalışmalar yer almaktadır (Türk Tarih Kurumu, 2024).

Ayrıca, kurumun kütüphanesi, yaklaşık 250.000 eserden oluşan kapsamlı bir koleksiyona sahiptir ve bu koleksiyon, Türkiye'deki en donanımlı ihtisas kütüphanelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kütüphaneye, ulusal ve uluslararası değişim programlarıyla sürekli yeni eserler eklenmekte, dijitalleştirme çalışmalarıyla Osmanlıca, Arapça, Farsça ve Batı dillerinde telif süresi dolmuş nadir eserler elektronik erişime açılmaktadır. Şu ana dek 7500 civarında el yazması ve nadir eserin dijitalleştirilmesi tamamlanmıştır, böylece araştırmacılar bu kaynaklara çevrimiçi katalog üzerinden kolayca ulaşabilmektedir (Türk Tarih Kurumu, 2024).

Ayrıca, arşiv koleksiyonu, özellikle Atatürk dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin erken tarihiyle ilgili önemli belgeler ve fotoğraflar barındırmaktadır. Sergi çalışmaları kapsamında, İzmir'in Kurtuluşu ve Atatürk fotoğrafları gibi birçok tematik sergi düzenlenmiş, dijitalleştirme çalışmaları hızla devam etmektedir (Türk Tarih Kurumu, 2024).

c.) Türk Dil Kurumu (TDK): Türk Dil Kurumu (TDK), Türkiye'nin dil politikalarını yönlendiren ve kültürel kimliği koruma çabaları kapsamında Türkçeyi geliştirme misyonunu üstlenen önemli bir kurumdur. TDK'nın temel işlevi, dilimizi bilim, sanat, eğitim ve kültürel alanlarda koruma, geliştirme ve ulusal bir kimlik unsuru olarak yaşatma yönünde çalışmalar yürütmektir. Bu amaçla hazırlanan 2024-2028 Stratejik Plan Raporu'nda, kurumun başlıca hedefleri şu şekilde sıralanmıştır: Türkçeyi bilim, kültür, edebiyat ve öğretim dili olarak geliştirme ve yaygınlaştırma, dilin doğru, güzel ve etkili kullanımını teşvik etme, ayrıca bilime dayalı altyapıyı ve kurumsal kapasiteyi güçlendirerek Türk dili alanındaki bilimsel yetkinliği artırma (Türk Dil Kurumu, 2024a).

TDK, Türk dilinin tarihsel, bölgesel ve tematik çeşitliliğini araştırmaya yönelik çalışmalarla sınırlı kalmayıp, çeşitli projeler aracılığıyla Türk diline katkı sağlamayı sürdürmektedir. TDK'nın projeleri hem Türkiye Türkçesi hem de Türk dünyası dilleri üzerine odaklanmakta olup; bu projelerden elde edilen bilgiler, ilgili alanlarda yeni yayınların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kurum tarafından desteklenen önemli projelerden bazıları şunlardır: (Türk Dil Kurumu, 2024a).²

- **Yabancı Eserlerin Çevirisi:** Türkçenin bilim dili olarak gelişimini desteklemek amacıyla, Türk dili ile ilgili yabancı dillerdeki temel eserler tercüme edilmektedir.
- **Etimolojik Sözlük:** Türkiye Türkçesi'nin köken bilgisi sözlüğü hazırlanmakta olup, kelimelerin kökenine dair derinlemesine bilgi sunulmaktadır.
- **Türk İşaret Dili:** Türk İşaret Dili sisteminin oluşturulması ve işaret dili sözlüğü hazırlığıyla, işitme engellilere yönelik dil çalışmaları desteklenmektedir.
- **Uzaktan Eğitim ile Türkçe Öğretimi:** Yabancılar Türkçe öğretmek için uzaktan öğretim yöntemleri geliştirilmiştir.
- **Farklı Kültürlerin Eserlerinin Çevirisi:** Farklı kültürlerin temel düşünce ve bilim eserleri Türkçeye çevrilerek kültürel etkileşime katkı sağlanmaktadır.

---

² Türk Dil Kurumu'nun kültürel diplomasiye yönelik faaliyetleri Türk Dil Kurumu (2024a)'ndan elde edilmiş ve yazar tarafından derlenmiştir.

- **Türk Dünyası Destanları:** Türk dünyasından derlenen destanlar Türkiye Türkçesine aktarılmakta ve yayımlanmaktadır.
- **Lehçe ve Şive Çalışmaları:** Türk dilinin lehçeleri ve şiveleri üzerine kapsamlı sözlük ve gramer araştırmaları yapılmaktadır.
- **Yazıt ve Anıt Albümü:** Göktürk yazı belgeleri ile ilgili detaylı araştırmalar ve anıt albümleri hazırlanarak kültürel mirasa katkı sunulmaktadır.
- **Ağız Araştırmaları:** Türkiye Türkçesi ağızları üzerine saha çalışmaları ve atlaslar hazırlanarak dilin zengin söz varlığı kayıt altına alınmaktadır.

Bu projeler TDK'nın, Türk diline ve kültürel mirasa yönelik katkısını ortaya koymaktadır. Böylece, Türk Dil Kurumu, Türkçenin bilim, eğitim, kültür ve sanat alanlarında yaşatılması ve geliştirilmesi yolunda, kültürel diplomasi aracı olarak işlev görmektedir. Bu çalışmalar, sadece Türkiye sınırları içinde değil, Türk dili ve kültürünün varlık gösterdiği her coğrafyada Türkçenin etkin bir kimlik unsuru olarak benimsenmesine ve korunmasına katkı sunmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024a).

d.) Türkiye Maarif Vakfı (TMV): Türkiye Maarif Vakfı (TMV), dünya genelinde eğitim alanında faaliyet gösteren ve Türkiye'nin uluslararası eğitim misyonunu yansıtan önemli bir kurumdur. Vakıf, okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar çeşitli kademelerde eğitim kurumları açarak, eğitimin her seviyesinde geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Bu kurumların yanı sıra yaygın eğitim faaliyetleri çerçevesinde kurslar, etüt merkezleri ve kültür merkezleri gibi tesisler kurarak, öğrencilere daha kapsamlı bir eğitim deneyimi sunmayı amaçlamaktadır (Türkiye Maarif Vakfı, 2024a).

TMV'nin eğitim anlayışı, dünya genelinde farklı kültürlerle duyarlılığı ve çeşitliliği benimsemesiyle öne çıkar. Vakıf, yüzlerce kültüre uyum sağlayan eğitim felsefesini, destekleyici mekanizmalar ve uygulamalarla zenginleştirir. Öğrencilerin gelecekteki kariyer hedeflerine rehberlik etmek amacıyla geliştirilen Kariyer Takip ve Rehberlik Sistemi, öğrencilerin eğitim yolculukları boyunca desteklenmelerini sağlamakta ve kariyer planlamalarına katkıda bulunmaktadır (Türkiye Maarif Vakfı, 2024a)

Vakfın sağladığı destekler arasında öğrencilere eğitim süreçlerinde sunduğu maddi yardımlar ve burslar da yer alır. Okul öncesinden üniversiteye kadar her seviyede, defter, kitap, kıyafet, bilgisayar ve yazılım gibi eğitim materyalleri ile aynı destekler sağlanarak öğrencilerin ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ayrıca, TMV eğitim sürecine katılan kişilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere yurt, pansiyon ve lojman gibi barınma tesisleri de kurar (Türkiye Maarif Vakfı, 2024a).

Eğitim materyalleri ve yayınlar konusunda da faaliyet gösteren Türkiye Maarif Vakfı, eğitimde uluslararası bir standart sağlama amacıyla ğretim materyalleri geliştirir. Her bir öğrenme alanına özel materyaller, akademisyenler, branş uzmanları ve öğretmenlerin katılımıyla hazırlanmakta olup, ğretim sürecini hem öğreticiler hem öğrenciler için yapılandırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Vakıf, ayrıca çeşitli süreli ve süresiz yayınlar çıkarmakta, konferans, sempozyum ve alıştay gibi etkinlikler düzenlemekte ve bu alanda faaliyet gösteren kurumlarla iş birliği yapmaktadır. Müfredat geliştirme, eğitim metot ve yöntemlerini geliştirme gibi alanlarda araştırma ve geliştirme çalışmaları da vakfın eğitim alanındaki katkıları arasındadır (Türkiye Maarif Vakfı, 2024a).

Türkiye Maarif Vakfı tarafından düzenlenen önemli etkinliklerden biri de İstanbul Eğitim Zirvesi'dir. Bu zirve, eğitimin teorik ve pratik yönlerini tartışmak, eğitim dünyasında yaşanan gelişmeleri analiz etmek ve küresel deneyimlerden yararlanarak çözüm nerileri sunmak amacıyla uluslararası bir platform sunar. İlk olarak 2021 yılında "Eğitimde Yeni Eğilimler ve Dönüşüm" temasıyla gerçekleştirilen zirve, 2022 yılında "Okulun Geleceği, Pandemi Sonrası Eğitimin İhtiyaçları" teması altında toplanmıştır. Zirve, eğitim alanında ne çıkan uluslararası kurum ve uzmanları bir araya getirerek, Türkiye'nin eğitimdeki küresel rolünü güçlendirmeyi hedeflemektedir (Türkiye Maarif Vakfı, 2024a).

Vakıf, eğitimde yenilikçi yaklaşımları ön plana çıkaran 3. İstanbul Eğitim Zirvesini 2023 yılında düzenlemiştir. "Eğitimde Değişimi Yönetmek" temasıyla düzenlenen bu zirve, dünya çapında eğitim uzmanlarını ve politika yapıcılarını bir araya getirerek eğitimde sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve kültürel etkileşim konularını ele almıştır. Zirvede, farklı ülkelerden katılımcılar Türkiye'nin eğitim alanındaki yenilikçi yaklaşımlarını deneyimleme fırsatı bulmuştur. 4. Zirve ise "Eşit ve Daha Adil Bir Toplum ve Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Eğitim" temasıyla 2024 yılında gerçekleştirilmiştir (İstanbul Eğitim Zirvesi, 2025).

Ayrıca, TMV, "Maarif Başarı Hikayeleri" başlıklı bir yayın çıkararak, vakfa bağlı okullarda eğitim gören öğrencilerin akademik ve sanatsal başarılarını dünya kamuoyuna tanıtılmıştır. Bu eser, öğrencilerin özellikle bilim, sanat ve spor alanındaki başarılarını ulusal ve uluslararası platformlarda görünür kılmak amacıyla hazırlanmış olup, Türkiye'nin eğitim diplomasisinin başarısını göstermektedir (Türkiye Maarif Vakfı, 2024b).

2024 yılında TMV, küresel eğitimdeki teknolojik gelişmeleri takip ederek eğitim müfredatına yapay zek konusunu entegre etmiştir. Yapay zek eğitimini okullarında uygulamaya koyarak, öğrencilerin bu alanda bilgi sahibi olmalarını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini hedeflemiştir. Bu yenilik, TMV'nin öğrencilerini yalnızca bilgi sahibi bireyler olarak değil, aynı zamanda geleceğin dünyasında söz sahibi olabilecek

donanımlı bireyler olarak yetiştirme vizyonunu yansıtmaktadır (Türkiye Maarif Vakfı, 2024b).

Bu dönemde öne çıkan diğer bir proje ise Öğrenci Liderliği Burs Programıdır. Türkiye Maarif Vakfı'nın yurt dışındaki okullarından mezun olan öğrencilere yönelik bu program, mezunları Türkiye ile bağlarını sürdürmeye teşvik etmekte ve onların liderlik becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu program aracılığıyla, öğrenciler Türkiye'nin kültürel değerlerine bağlı kalırken uluslararası arenada etkili liderler olarak yetişmektedir (Türkiye Maarif Vakfı, 2024c)

Türkiye Maarif Vakfı, bu faaliyetleri ile eğitim alanında Türkiye'nin küresel etkisini artırırken, eğitimi kültürel diplomasının önemli bir unsuru olarak da etkin bir şekilde kullanmaktadır.

e.) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK): Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerine öncülük eden önemli bir kurum olmakla birlikte, kültürel diplomasiye de dolaylı yoldan katkılar sağlamaktadır. Bilim ve teknoloji aracılığıyla uluslararası iş birliğini güçlendiren TÜBİTAK, kültürel diplomasi açısından Türkiye'nin global görünürlüğünü artırmakta ve bilimsel alanda ulusal bir kimlik oluşturmaktadır (TÜBİTAK, 2024).

TÜBİTAK, çok sayıda uluslararası ortak projeye imza atarak ve çeşitli ülkelerle bilimsel araştırmalar geliştirmek suretiyle ülkeler arası bilimsel iş birliğini teşvik eder. Bu projeler, Türkiye'nin bilimsel kapasitesini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda Türkiye'nin bilim diplomasisi yoluyla dünya ile bütünleşmesini sağlar. Örneğin, TÜBİTAK, Avrupa Birliği ve UNESCO gibi uluslararası organizasyonlarla ortak çalışmalar yaparak Türkiye'nin bilim ve kültür alanındaki konumunu güçlendirmektedir. Bu iş birlikleri sayesinde, bilim insanlarının uluslararası düzeyde tanınırlığı artarken, Türkiye'nin bilimsel ve kültürel bir aktör olarak rolü pekiştirilmektedir (TÜBİTAK, 2024).

Bilim ve teknoloji alanındaki bu iş birlikleri, TÜBİTAK'ın öğrencilere, akademisyenlere ve araştırmacılara sunduğu burs ve değişim programları aracılığıyla kültürel diplomasiye doğrudan katkı sağlar. TÜBİTAK'ın yurtdışına yönelik burs programları, Türk ve yabancı öğrencilerin karşılıklı olarak Türkiye'de ve diğer ülkelerde eğitim almasına imkân tanımakta; bu durum kültürel alışverişin gelişmesine katkıda bulunarak ülkeler arasında sosyal bağları güçlendirmektedir. Özellikle çeşitli ülkelerden gelen öğrenciler, Türkiye'deki bilimsel çalışma ortamında yer alarak, Türk kültürünü tanıma

fırsatı bulmakta ve kendi kültürlerini Türkiye'ye tanıtmaktadır (TÜBİTAK, 2024).

TÜBİTAK ayrıca bilimsel yayınlar ve kongrelerle kültürel diplomasiye katkı sağlamaktadır. Çeşitli bilimsel yayınların uluslararası dolaşıma sunulması, Türkiye'nin bilimsel ve kültürel değerlerini uluslararası platformlara taşıyarak Türkiye'yi bilimsel bir merkez olarak tanıtmaktadır. Yine, uluslararası kongre ve çalıştaylar düzenleyen TÜBİTAK, bilim insanlarını bir araya getirerek kültürel ve bilimsel etkileşimi güçlendirmektedir. Bu etkinlikler, farklı ülkelerden bilim insanlarının bir araya gelmesine olanak tanıyarak bilim ve teknoloji aracılığıyla kültürel diplomasiye katkıda bulunur (TÜBİTAK, 2024).

1.4.11. Sergiler

Türkiye'de sergiler, kültürel diplomasi stratejilerinin önemli bir bileşenini oluşturur ve Türkiye'nin yumuşak gücünü destekleyen önemli araçlardan biridir. Sanat eserlerinin, tarihî mirasın ve kültürel öğelerin sergilenmesiyle sadece Türkiye'nin kültürel zenginlikleri tanıtılmakla kalmaz; aynı zamanda, Türkiye'nin küresel sanat ve kültür alanındaki etkisi güçlendirilir. Ülkede düzenlenen ulusal ve uluslararası sergiler aracılığıyla Türkiye, kültürler arası diyalogun ve karşılıklı anlayışın teşvik edilmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. (Erzen, 2012, s.137).

Türkiye, sahip olduğu zengin tarihî ve kültürel mirası sergiler yoluyla uluslararası topluma tanıtarak diplomatik ilişkilerini güçlendirme amacını taşır. Türkiye'nin yurt dışında ve yurt içinde düzenlediği sanat ve kültür sergileri, hem Türkiye'nin estetik ve kültürel değerlerini tanıtır hem de başka kültürlerle dostane ilişkiler kurulmasına katkı sağlar. Örneğin, Topkapı Sarayı'ndan eserlerin Londra, Tokyo ve Paris gibi şehirlerde sergilenmesi, Türkiye'nin Osmanlı dönemine ait kültürel mirasını küresel izleyici kitlesiyle buluşturmuş ve böylece Türkiye'nin kültürel mirasına yönelik olumlu bir algı oluşmasına katkı sağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024a).

Sergiler, Türkiye'nin kültürel kimliğini tanıtmak ve yumuşak güç stratejilerinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle Türk İslam sanatının ve Osmanlı dönemine ait eserlerin yer aldığı sergiler, Türkiye'nin kültürel geçmişini ve İslam medeniyetine katkılarını uluslararası bir perspektiften sunar. Türkiye, tarihî mirasını ve sanatını yurt dışına taşıyarak yabancı ülkelerde hem kendine hem de Türk kültürüne dair olumlu bir algı oluşturmayı amaçlamaktadır. Buna örnek olarak 2009'da Paris'te düzenlenen "Hürrem Sultan" sergisi, Türkiye'nin sanat ve tarihini Avrupa kamuoyuna tanıtarak Türkiye'nin Avrupa'daki yumuşak gücünü artırmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024a).

Türkiye, çeşitli ülkelerle kültürel iş birliği anlaşmaları çerçevesinde sergiler düzenleyerek kültürler arası diyalogu güçlendirmektedir. Türkiye'nin Japonya, Güney Kore, Almanya ve İtalya gibi ülkelerle ortaklaşa düzenlediği sergiler, iki ülke arasındaki kültürel bağları kuvvetlendirerek dostane ilişkilerin sürdürülmesine katkı sağlar. Bu iş birlikleri aynı zamanda Türkiye'nin modern sanat ve tarihî miras konularındaki birikimini dünyayla paylaşma fırsatı sunar. Örneğin, Japonya'da düzenlenen "Osmanlı İmparatorluğu'nun Mirası" sergisi, Japon halkının Türk kültürünü yakından tanınmasına olanak sağlamış ve Türkiye ile Japonya arasında kültürel bağların güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024a).

Sergiler, Türkiye'nin kültürel diplomasisinde yalnızca geçmişin mirasını değil, aynı zamanda çağdaş Türk sanatını ve kültürel kimliğini tanıtarak, Türkiye'nin modern dünyada bir kültür merkezi olarak konumlanmasını destekler. Örneğin, Contemporary İstanbul Sanat Fuarı, Türk sanatçıların eserlerini uluslararası bir platformda sergileyerek Türkiye'yi çağdaş sanat sahnesinde tanıtır. Bu tür sergiler, Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini ve sanattaki modern eğilimlerini dünyaya tanıtarak küresel kültür ortamına katkı sağlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024a).

Kültürel diplomasi, yabancı toplumlara belirli bir kültürel anlayış kazandırmak amacıyla çeşitli araçların kullanılmasıyla yürütülen bir süreçtir. Bu süreçte, hedef ülkeye yönelik hangi diplomasi yöntemlerinin uygulanacağı, o ülkenin toplumsal yapısı ve değerlerine göre özenle belirlenmelidir. Bu nedenle toplumların ayrıntılı analizlerinin yapılması büyük önem taşır. Kültürel diplomasi kapsamında kullanılan başlıca araçlar; diasporalar, yurtdışındaki siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları gibi unsurlardır. Toplumların kültürel unsurları aracılığıyla kurulan bu tür yapılar, hedef ülkelerde daha kolay anlaşılma ve kabul görme olanağı sağlar. Bu tür araçların oluşumunda hükümetlerin değil, bizzat kültürün kendisinin ön planda olduğu söylenebilir. Hükümetlerin görevi ise bu araçların yurtdışında daha geniş kitlelere ulaşmasını desteklemektir (Orhun Öz, 2021, s.52).

1.5. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Kültürel diplomasi, son yıllarda Türkiye'nin dış politikasında giderek daha stratejik bir konum kazanmıştır. Türkiye, kültürel mirasını, sanatını, edebiyatını ve diğer kültürel unsurlarını uluslararası arenada tanıtarak imajını güçlendirmeyi ve dostane ilişkiler kurarak ulusal çıkarlarını desteklemeyi hedeflemektedir. Türkiye'nin kültürel diplomasiye verdiği önem, tarihsel mirası, zengin kültürel birikimi ve stratejik coğrafi konumuna dayanmakta

olup, bu unsurlar uluslararası alanda Türkiye'nin etki gücünü artırmaktadır (Yağmurlu, 2019, s.1184).

Türkiye, kültürel diplomasi stratejisi çerçevesinde farklı ülkelerle yakın ilişkiler kurmayı, kültürel alışverişi teşvik etmeyi ve ulusal çıkarlarını korumayı hedefleyen etkin adımlar atmaktadır. Özellikle, Yunus Emre Enstitüsü (YEE) ve Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) gibi kurumlar, Türk kültürünü dünya çapında tanıtmak ve Türkiye'nin yumuşak gücünü etkin bir şekilde kullanmasına katkı sağlamak için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü, Türk dili ve kültürünü dünya çapında tanıtmak amacıyla dil kursları, kültürel etkinlikler ve projeler düzenlemekte, TİKA ise özellikle kalkınma iş birliği projeleri ile öne çıkarak eğitim, sağlık, kültürel miras alanlarında geniş bir yelpazede projeler yürütmektedir (Ünalmiş, 2019, s.138).

Türkiye'nin kültürel diplomasi stratejisi, kültürel etkinlikler, sanat ve edebiyat faaliyetleri, eğitim programları gibi araçlar kullanarak sadece ülkenin uluslararası görünürlüğünü artırmakla kalmamış aynı zamanda ülkelerle olan ilişkilerin kalitesini ve derinliğini de güçlendirmiştir. Nevruz Bayramı gibi etkinlikler, tarihî ve kültürel bağları olan Türkistan ülkeleriyle ilişkileri pekiştirmede önemli bir rol oynarken; Kırgızistan'daki Manas Destanı gibi projeler, Türkiye'nin bu bölgedeki kültürel diplomasi stratejilerini zenginleştirmiştir. Bu stratejik adımlar sayesinde Türkiye, dünya sahnesinde daha geniş bir diplomatik etkiye sahip olmuştur (Purtaş, 2013, s.13).

Türkiye'nin dış politika evriminde, kültürel diplomasiye verilen önemin farklı dönemlerde değişen boyutları göze çarpmaktadır. Örneğin, Atatürk döneminin ilk yıllarında Türkiye'nin diplomatik yönelimi, iç politik gelişmelerin etkisiyle şekillenmiş; İkinci Dünya Savaşı sonrası NATO üyeliği ve Kore Savaşı gibi olaylar, Türkiye'nin dış politika pozisyonunda belirleyici olmuştur. Bu evrim süreci, Türkiye'nin kültürel diplomasi alanında daha aktif olmasına ve bu diplomasi aracılığıyla uluslararası ilişkilerinde bağımsız bir duruş sergilemesine olanak tanımıştır (Acar, 2020, s.267).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Türkiye, Türkistan, Balkanlar ve Kafkasya gibi tarihî bağlara sahip olduğu bölgelerde kültürel diplomasi faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) gibi kurumlar aracılığıyla bu bölgelerde eğitim, sağlık ve kültürel miras alanlarında birçok projeye imza atılmıştır. Balkanlar'da Osmanlı mirası eserlerin restorasyonu, Türkistan'da eğitim altyapısı projeleri gibi çalışmalar, Türkiye'nin tarihî ve kültürel bağlarını güçlendirmesini sağlamış, uluslararası alanda güvenilir bir partner olarak algılanmasına katkıda bulunmuştur (Purtaş, 2013, s.1-5;

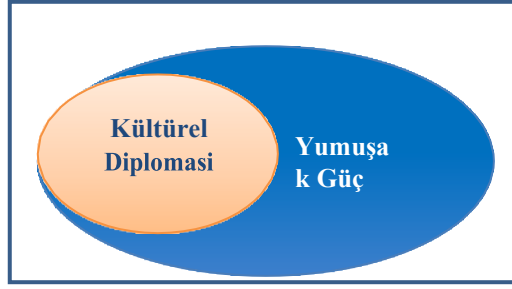
Yağmurlu, 2019, s.1191-1193).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin kültürel diplomasideki bu artan ilgisi, Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerde de kendini göstermiştir. Türkiye, kültürel diplomasi faaliyetlerini etkin bir şekilde kullanarak Türk Cumhuriyetleri ile yeni diplomatik açılımlar yaratmış, bu ülkelerle olan bağlarını daha derin bir temele oturtmuştur. Bu dönemde kültürel diplomasi, Türkiye'nin dış politika stratejilerinin merkezine yerleşmiş, YEE, TİKA ve YTB gibi kurumlar aracılığıyla yürütülen projeler, Türkiye'nin yumuşak gücünü genişletmesine katkıda bulunmuştur (Ünalı, 2019, s.138).

1.6. TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMINDA KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN ROLÜ

Yumuşak güç, ilk olarak Joseph Nye tarafından ortaya atılmış ve Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nye'a göre, yumuşak güç "diğer devletlerin zorlayıcı unsurlara gerek kalmadan, değerler, idealler ve kültürel cazibe aracılığıyla ikna edilmesi" sürecidir. Bu tanım, askeri ve ekonomik güç dışında, kültürel etkileşimler yoluyla da bir ülkenin siyasi hedeflere ulaşabileceğini göstermektedir. Yumuşak gücün temeli, toplumlar veya devletler arasında cazibe oluşturarak istenilen sonuçlara ulaşmaktır. Bu bağlamda, bilgi, kültür ve toplumsal unsurlar yumuşak gücün en temel araçları olarak ön plana çıkar ve bu etkenler uzun vadeli kazanımlar sağlar (Nye, 2004, s.5).

Kültürel diplomasi, yumuşak gücün temel unsurlarından biri olarak Türkiye'nin dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Nye'a göre, yumuşak gücün araçları arasında kültürel değerler, siyasi idealler ve dış politika tercihleri yer almaktadır (Nye, 2004, s.11). Bu çerçevede Türkiye, kültürel mirasını tanıtmak ve kültürel bağları güçlendirmek suretiyle yumuşak gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Kültürel diplomasi, bir ülkenin kültür, sanat, dil ve tarih gibi değerlerinin diğer toplumlarda olumlu bir imaj yaratacak şekilde tanıtılması için etkin bir strateji olarak kullanılmaktadır. Fabrice Serodes'e göre de bu strateji, devletin yumuşak gücünü artırma amacını taşır ve uluslararası iş birliğini pekiştirirken halklar arası anlayışı artırır (Serodes, 2007, s.198). Böylelikle Türkiye, yalnızca devletler arası ilişkilerde değil, aynı zamanda halklar arası bağları güçlendirerek küresel ölçekte etkili bir pozisyon edinmektedir (Freeman, 2000, s.17).

Şekil 1.7. Yumuşak güç ve kültürel diplomasi bağlantısı (Savaş, 2020, s.27)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, yumuşak gücünü uluslararası arenada etkin bir diplomatik araç olarak kullanmaya başlamış ve bu doğrultuda kültürel diplomasi faaliyetlerine ciddi yatırımlar yapmıştır. Bu dönemde kurulan Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye'nin yumuşak gücünü pekiştirme amacı taşıyan en önemli kurumlardan biri olarak öne çıkmıştır. TİKA, Türkiye'nin tarihsel, kültürel ve sosyal bağlara sahip olduğu Türkistan ve Balkanlar gibi coğrafyalarda kültürel mirasın korunması, eğitim projeleri ve sağlık hizmetleri alanında çeşitli projeler yürütmektedir. Türkiye, bu projeler aracılığıyla yumuşak gücünü sergileyerek bölgedeki ülkelerle dostane ilişkiler kurma ve bölgesel iş birliğini güçlendirme imkânı bulmuştur (Özkan, 2023, s.39).

Bu bağlamda, TİKA'nın faaliyetleri Türkiye'nin yumuşak güç politikasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Örneğin, bölge halklarının kültürel miraslarını koruma ve geliştirme projeleri, Türkiye'ye yönelik olumlu bir algı oluşturmuş ve Türkiye'yi güvenilir bir ortak olarak tanıtmıştır. Eğitim ve sağlık gibi alanlarda sağlanan destek ise, Türkiye'nin yalnızca politik veya ekonomik bir aktör değil, aynı zamanda insani değerlere dayalı bir yumuşak güç olduğunu göstermiştir. Türkiye, bu projeler sayesinde bölgedeki nüfuzunu artırırken aynı zamanda bölge ülkeleriyle karşılıklı faydaya dayalı ilişkiler kurmayı başarmıştır. Dolayısıyla, TİKA'nın yürüttüğü bu çalışmalar, Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesinin artmasına ve bölgesel düzeydeki etkisinin güçlenmesine katkı sağlamıştır (Özkan, 2023, s.39).

Aynı şekilde, Türkiye'nin yumuşak gücünü destekleyen diğer kurumlar olan Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) bu süreçte önemli roller üstlenmiştir. YEE, dil ve kültür merkezleri aracılığıyla Türkiye'nin kültürel mirasını ve Türk dilini dünya çapında tanıtarak, Türkiye'nin kültürel çekiciliğini artırmıştır. TÜRKSÖY ise Türk kültürü ve sanatını uluslararası alanda görünür kılarak, Türkiye'nin bölgedeki kültürel etki alanını genişletmiştir. YTB ise, yurtdışında yaşayan Türk diasporasının kültürel kimliğini koruma ve Türkiye ile bağlarını güçlendirme amacıyla çeşitli projeler yürüterek, Türkiye'nin

yumuşak gücünü pekiştiren bir diğer önemli kurum olarak faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar, Türkiye'nin yumuşak güç araçları olarak, Türkiye ile diğer toplumlar arasında derin ve kalıcı bağlar kurarak Türkiye'nin uluslararası alandaki kültürel diplomasi hedeflerine hizmet etmektedir (Özkan, 2023, s.39).

Türkiye Bursları, Büyük Türkiye Yolundaki Stratejik Aklın Ortaya Çıkarılmış Olduğu Önemli Bir Projedir

Salı, Ağustos 13, 2024

YTB tarafından bu yıl 13'üncüsü düzenlenen Uluslararası Öğrenciler Mezuniyet Töreni'nin İstanbul programı gerçekleştirildi. Ülkemizin seçkin üniversitelerinde Türkiye Bursları kapsamında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde eğitim alan uluslararası öğrenciler mezuniyet heyecanını yaşayarak ülkelerine döndü.

Resim 1.1. Türkiye'nin yumuşak gücü uluslararası öğrenciler mezuniyet töreni (YTB, 2024)

Bu çerçevede, Türkiye'nin yumuşak güç stratejisi, kültürel diplomasi yoluyla farklı ülkelerle pozitif ilişkiler kurmayı ve sürdürülebilir iş birlikleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Türkiye, tarihsel ve kültürel bağlarını kullanarak, bu bağlamda yumuşak gücünü etkin bir şekilde kullanmakta ve diğer ülkelerde olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Bu strateji, Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesini artırırken aynı zamanda bölgesel barışa ve kültürel diyaloga katkı sunmaktadır. Türkiye'nin yumuşak güç stratejisinde kültürel diplomasi

faaliyetleri, ülkenin uluslararası arenada imajını güçlendirmek, dostane ilişkiler kurmak ve kültürel bağları pekiştirmek gibi amaçlarla sürdürülmektedir. Özellikle TİKA'nın yürüttüğü projelerle, Türkiye kalkınma yardımları yoluyla Türkistan, Afrika ve Orta Doğu'da etkinlik göstermektedir. Bu projeler, Türkiye'ye hem ekonomik hem de kültürel açıdan olumlu geri dönüşler sağlamış ve Türkiye'nin bölgesel bir lider olarak konumunu güçlendirmiştir (Sönmezoğlu, 2017, s.628).

Türkiye'nin kültürel diplomasisinin önemli bir unsuru olan Türk dizileri, yumuşak gücün somut örnekleri arasında öne çıkmaktadır. Türk dizileri, özellikle Latin Amerika ve Afrika gibi uzak bölgelerde büyük ilgi görmekte, izleyiciler üzerinde Türkiye'ye yönelik olumlu bir algı yaratmaktadır. Bu diziler, Türk kültürünü tanıtırken izleyicilere Türk yaşam biçimi, gelenekler ve tarih hakkında bilgi sağlayarak Türkiye'nin yumuşak gücünü artırmaktadır. Örneğin, Latin Amerika'da yapılan çalışmalar, Türk dizilerinin bu bölgede Türkiye'ye olan ilgiyi ve sempatiyi artırdığını göstermektedir. Bu tür projeler, Türkiye'nin dünya çapında kültürel ve ekonomik iş birliğini güçlendirme hedefini desteklemektedir (Aslan, 2023).

HABERLER MEDYA

Türkiye'nin 'yumuşak gücü'! Dünyaya damga vuruyorlar

Dizi ihracatında dünyada 2. sırada yer alan Türkiye, 'Yumuşak gücü' sayesinde 700 milyondan fazla insana ulaşıyor. Sektörünün ihracat rakamları ise 2008'de sadece 10 milyon dolarken rakamın bu yıl 1 milyar dolara ulaşması bekleniyor.

GİRİŞ 07.08.2024 17:41 • GÜNCELLEME 07.08.2024 17:41

/ + Aa - /

Ülkelerin 'yumuşak gücü' olarak adlandırılan dizi ihracatında Türkiye dünyaya damga vurmaya devam ediyor. Dizi ihracatında ABD'den sonra ikinci sırada yer alan Türkiye, dizilerin yurt dışına izlenmesiyle birlikte birçok alanda kazanımı da ülkemize sağlıyor.

Resim 1.2. Türkiye'nin yumuşak gücü dizi sektörü (haber7.com, 2024)

Son yıllarda, Türk dizilerinin uluslararası platformlarda özellikle Latin Amerika gibi bölgelerde geniş bir izleyici kitlesi tarafından benimsenmesi, Türkiye'nin kültürel diplomasi ve yumuşak güç politikaları açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Araştırmalar, bu dizilerin izleyiciler üzerinde yarattığı derin etkiyi, Türkiye'ye hiç gitmemiş veya bir Türk ile tanışmamış izleyicilerin Türkiye ve Türk kültürü hakkında ayrıntılı yorumlar yapabilmelerinden anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin küresel düzeyde artan yumuşak gücünün ve kültürel etkisinin somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Aslan, 2023).

Türk dizilerinin yoğun bir ilgiyle takip edilmesinin getirdiği olumlu etkiler yalnızca diplomatik düzeyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda turizm, moda, müzik ve gastronomi gibi sektörleri de kapsayacak şekilde geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu diziler sayesinde izleyicilerin Türkiye'ye seyahat etme isteği, Türk markalarına olan ilgisi, Türk müziklerini dinleme ve Türk mutfağını deneyimleme yönündeki eğilimleri güçlenmektedir. Türkiye'ye yönelik bu ilgiyi destekleyecek şekilde, Türk dizilerinin sürekli ve sürdürülebilir başarısının sağlanması, kültürel diplomasi stratejilerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2023).

Türk dizilerinin yaratıcı kültür endüstrisi içinde sahip olduğu bu stratejik konum, ülkemizin kültür politikaları çerçevesinde daha kapsamlı bir şekilde desteklenmeyi gerektirmektedir. Türkiye'de üretilen televizyon içeriklerine yönelik stratejik planlamaların yapılması, bu alanda daha fazla küresel farkındalık yaratmak ve Türkiye'nin kültürel değerlerini uluslararası alanda tanıtmak için önem arz etmektedir (Aslan, 2023).

DİZİ /FİLM	YAYINLANDIĞI ÜLKE	SIRALAMA	RATING %	SHARE
YEMİN	FAS	4	26,3	68,7
BİR ZAMANLAR ÇUKUROVA	KUZEY MAKEDONYA	1	19,4	39,7
KADERİMİN YAZILDIĞI GÜN	FAS	10	18,9	59,8
ZALİM İSTANBUL	BULGARİSTAN	3	18,7	38,0
GÜVERCİN	LÜBNAN	3	17,8	40,4
BİR ZAMANLAR ÇUKUROVA	LÜBNAN	6	17,5	37,5
HERCAİ	KUZEY MAKEDONYA	3	17,0	35,9
KIZIM	KUZEY MAKEDONYA	4	16,5	37,4
YASAK ELMA	BULGARİSTAN	8	16,3	33,6
SEN ANLAT KARADENİZ	LÜBNAN	7	16,3	33,8
DOLUNAY	LÜBNAN	10	16,0	33,6
SEFİRİN KIZI	HIRVATİSTAN	5	15,8	35,8
BİR ZAMANLAR ÇUKUROVA	GÜRCİSTAN	1	15,7	33,6
HERCAİ	GÜRCİSTAN	3	15,7	32,5
KIRGIN ÇİÇEKLER	KUZEY MAKEDONYA	6	15,0	43,0
ERKENCI KUŞ	KUZEY MAKEDONYA	7	14,7	30,1
MUCİZE DOKTOR	KUZEY MAKEDONYA	8	14,2	44,6
HERCAİ	PORTO RIKO	5	14,1	44,8
SEFİRİN KIZI	GÜRCİSTAN	7	13,8	28,4
SEN ÇAL KAPIMI	KUZEY MAKEDONYA	9	13,5	29,6
BİR ZAMANLAR ÇUKUROVA	IRAK BÖLGESEL YÖNETİMİ	4	13,4	55,8
YER GÖK AŞK	PORTO RIKO	10	12,7	39,8
YASAK ELMA	ÖZBEKİSTAN	1	12,6	39,4
ŞAMPIYON	KUZEY MAKEDONYA	10	12,3	36,2
BİR ZAMANLAR ÇUKUROVA	ÖZBEKİSTAN	2	12,2	43,8
KANATSIZ KUŞLAR	ÖZBEKİSTAN	5	10,6	31,4
YEMİN	BOSNA HERSEK	7	9,3	17,8
ANNE	DOMİNİK CUMHURİYETİ	2	9,2	33,8
KIZIM	BOSNA HERSEK	9	8,9	15,2
SEFİRİN KIZI	BOSNA HERSEK	10	8,9	16,9
SEN ANLAT KARADENİZ	DOMİNİK CUMHURİYETİ	4	8,2	25,6
BENİ BIRAKMA	IRAK BÖLGESEL YÖNETİMİ	5	7,8	22,9
İSTANBULLU GELİN	DOMİNİK CUMHURİYETİ	5	7,3	25,6
HERCAİ	DOMİNİK CUMHURİYETİ	6	7,2	26,5
O HAYAT BENİM	DOMİNİK CUMHURİYETİ	8	6,5	24,9
BİR ZAMANLAR ÇUKUROVA	DOMİNİK CUMHURİYETİ	9	5,5	18,9
BELEN	IRAK BÖLGESEL YÖNETİMİ	9	4,8	20,9

Resim 1.3. Türk dizilerinin yayınlandığı ülkeler (haber7.com, 2024)

Ayrıca, Resim 1.2.'ye ek olarak, Türk dizileri özellikle Orta Doğu, Balkanlar ve Latin Amerika'da büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Bu popülerite, farklı ülkelerdeki izleyicilerin ilgisini çeken çeşitli yapımlarla desteklenmektedir (Bulb, 2024). Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Sultan Süleyman'ın hayatını anlatan Muhteşem Yüzyıl, Balkanlar ve Orta Doğu'da büyük ilgi görmüş, Osmanlı tarihine meraklı geniş bir kitleye hitap etmiştir (Balkaninsight, 2024). Aynı şekilde, İstanbul'da geçen bir aşk hikayesini konu alan Aşk-ı Memnu, Orta Doğu ve Avrupa'da büyük bir başarı yakalamış ve bazı ülkelerde yerel uyarlamaları yapılmıştır (Daily Sabah, 2024). Pakistan'da ise, İslam tarihinden figürleri anlatan Diriliş Ertuğrul büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır (BBC, 2020). Latin Amerika'da ise, modern bir aşk hikayesini ele alan Kara Sevda, romantik hikayesi ve karmaşık karakterleri ile izleyicilerin beğenisini kazanmış ve büyük bir popülerlik yakalamıştır (NTV, 2016). Türk dizileri, yüksek kaliteli prodüksiyonları ve aşk, onur, aile gibi evrensel temaları sayesinde farklı kültürlerde karşılık bulmakta ve geniş bir hayran kitlesi yaratmaktadır.

BÖLÜM II

2. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN TARİHÇESİ VE YAPISI

2.1. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER İŞBİRLİĞİ KONSEYİ

XX. yüzyılın başlarında Rus sömürge yönetimi, “böl ve yönet” politikası doğrultusunda Türkistan bölgesini Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri olarak beş ayrı devlete ayırmıştır (Çetin, 2023, s.353). Sınırların karmaşıklaştırılması, Türk halkları arasındaki tarihsel ve kültürel bağların zayıflamasına ve ilişkilerin kopmasına yol açmıştır ve her Türk toplumu kendi bağımsızlık mücadelesi sırasında ağır bedeller ödemek zorunda kalmıştır (Roy, 2016, s.107). 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan bağımsızlıklarını kazanmış; bu durum, uluslararası siyasette yeni aktörlerin ortaya çıkmasına olanak tanırken Türk dünyasının siyasi, ekonomik ve kültürel yapısının yeniden şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sovyetler öncesi "Turan" veya "Türkistan" olarak anılan bu coğrafya, Sovyet döneminde etnik çeşitliliği vurgulama amacıyla "Orta Asya" terimiyle tanımlanmıştır (Çetin, 2023, s.353). 2024 yılında ise Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde, bölgenin tarihsel ve kültürel bağlamını doğru şekilde yansıtmak adına "Türkistan" adının kullanımını benimseyerek Türk dünyasının ortak tarihine ve Türklük bilincine vurgu yapmayı amaçlamıştır (Anadolu Gazete, 2024).

1991 yılında bağımsızlıklarını kazanan Türk devletleri, geçmişlerini ve kültürel miraslarını yeniden değerlendirme, milli bilinçlerini canlandırma, milli kimliklerini güçlendirme, Sovyetler Birliği döneminde kesintiye uğrayan ilişkilerini yeniden tesis etme ve tarihsel olarak bölünmüş yapılarından kaynaklanan sorunları ele alma gibi kritik meselelerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda, 1924 yılında Sovyetler Birliği tarafından çizilen sınırların ötesine geçerek ortak Türk tarihine ve kültürel bağlarına odaklanma gerekliliği, söz konusu devletler için stratejik bir önem taşımıştır (Çetin, 2023, s. 354). Milli miras ve kültürel zenginlik açısından tarih, kültür, dil, gelenekler ve edebiyat gibi unsurlar, Türk halklarını bir arada tutan güçlü bağlar oluşturmuş ve küreselleşme ile bölgesel entegrasyon süreçlerinde önemli birleştirici bir rol üstlenmiştir. Ortak Türk kimliği ve kültürel mirasa duyulan aidiyet bilinci, sadece Türk devletleri arasında sağlam ilişkilerin tesis edilmesine olanak sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kültürel iş birliğinin temel dayanağı haline gelmiştir. Bu unsurlar, Türk halklarının kolektif hafızasını güçlendirerek, ortak geçmişin ışığında geleceğe yönelik ortak bir vizyon oluşturulmasına katkı sunmuştur

(Çetin, 2023, s.354).

1990'lı yıllar, uluslararası sistemdeki önemli değişimlerle birlikte Türkiye ve yeni bağımsızlıklarını kazanan Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan için dönüm noktası olmuştur (Erol & Çelik, 2017, s.20). Bu süreçte, bağımsızlıklarını kazanan bu devletler, ulus devlet yapılarını kurmaya çalışırken, aynı zamanda ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirmeye de büyük bir önem vermiştir.

1992 yılında, Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın liderliğinde Ankara'da düzenlenen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi, Türk Dünyası arasında kurumsal iş birliğinin ilk somut adımını oluşturmuştur. Bu zirvede Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın liderleri bir araya gelerek, Ankara Bildirisi'ni imzalayıp, gümrük mevzuatlarının uyumlaştırılması, serbest ticaret düzeninin kurulması, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması, ortak bir kalkınma ve yatırım bankasının oluşturulması, ulaştırma ve telekomünikasyon altyapılarının güçlendirilmesi gibi önemli konularda kararlar almışlardır. Ayrıca, doğal kaynakların Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması ve dünya ekonomisiyle entegrasyon çerçevesinde ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Erol & Çelik, 2017, s.20).

Bu ilk zirve ile başlayan "zirveler diplomasisi," 2010 yılına kadar çeşitli şehirlerde düzenlenen zirvelerle devam etmiştir. Bu süreçte iş birliği, 1994'te İstanbul, 1995'te Bişkek, 1996'da Taşkent, 1998'de Astana, 2000'de Bakü, 2001'de yeniden İstanbul, 2006'da Antalya ve 2009'da Nahçıvan ve 2010'da İstanbul zirveleri ile derinleştirilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024a).

2.2. TÜRK KONSEYİ (TÜRK KENEŞİ) ZİRVELER MARATONU

1992 yılında başlayıp 2010 yılına kadar süren bu dönemde, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan devletlerinin liderleri arasında gerçekleştirilen 10 zirve toplantısı, Türk dünyasının politik, ekonomik ve kültürel ortaklık açısından önemli bir dönemini temsil etmektedir. Bu süreç, Türkistan Türk Cumhuriyetlerinin Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanmasının hemen sonrasında, bölgesel iş birliği ve ortak dayanışma hedeflerine yönelik atılan somut adımlar açısından kritik bir öneme sahiptir. Zirve toplantıları, sadece devletler arasındaki ilişkileri güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda Türk halklarının tarihî, kültürel ve dilsel bağlarını pekiştirmeyi amaçlayan bir platform oluşturmuştur. Bu dönemde, bölgedeki güvenlik, ekonomik kalkınma, kültürel entegrasyon ve eğitim alanlarındaki iş birliği fırsatları daha da çeşitlenmiş ve bu devletler arasında ortak çıkarlar etrafında güçlü

bir dayanışma ortamı doğmuştur. Ayrıca, bu zirveler, Türk Konseyi'nin kuruluşuna giden sürecin temel taşlarını oluşturmuş, Türk dünyasının bölgesel istikrar ve barışına katkıda bulunmayı hedefleyen stratejilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.14).

Tablo 2.1. Türk Konseyi (Türk Keneşi) Zirveleri

Zirve Numarası	Zirve Yılı	Yapıldığı Yer
1	1992	Ankara / Türkiye
2	1994	İstanbul / Türkiye
3	1995	Bişkek / Kırgızistan
4	1996	Taşkent / Özbekistan
5	1998	Astana / Kazakistan
6	2000	Bakü / Azerbaycan
7	2001	İstanbul / Türkiye
8	2006	Antalya / Türkiye
9	2009	Nahçıvan/ Azerbaycan
10	2010	İstanbul / Türkiye

Kaynak: Bu veriler, TDT'nin resmi internet sitesinden derlenmiş ve yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 2.1’de gösterildiği üzere, Türk Dili Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirvesi’nin ilki 1992 yılında Ankara’da gerçekleştirilmiş ve bu zirveyi 1994’te İstanbul, 1995’te Bişkek’te düzenlenen zirveler takip etmiştir. Bu toplantılarda, Türk halklarının sahip olduğu zengin kültürel ve tarihî mirasın korunması gerekliliği defalarca vurgulanmış, taraflar arasında iş birliğinin artırılması ve ilişkilerin geliştirilmesi konusundaki kararlılık açıkça ifade edilmiştir. Ardından, 1996’da Taşkent, 1998’de Astana, 2000’de Bakü, 2001’de İstanbul, 2006’da Antalya, 2009’da Nahçıvan ve 2010’da İstanbul’da gerçekleştirilen zirveler, bu iş birliği sürecine istikrar kazandırmıştır. Zirvelerin düzenli olarak gerçekleştirilmesi ve ortak meselelerin bu platformlarda ele alınması, bölgesel iş birliğinin kurumsallaşması açısından önemli bir kazanım olmuştur (Çetin, 2023, s. 353).

2-3 Ekim 2009 yılında Nahçıvan’da düzenlenen zirve, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in başkanlığında yapılmıştır. Zirve’ye Türkiye 11. Cumhurbaşkanı Abdullah GÜL, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev katılmıştır. Zirveye Özbekistan katılmamıştır. (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.19). Dokuzuncu Zirve, Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi’nin (TDKÜİK) kuruluşunu sağlayan “Nahçıvan Anlaşması”nın imzalanmasıyla kurumsallaşma adına önemli bir dönüm noktası olmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye’nin kurucu üyeler olarak kabul ettiği söz konusu anlaşma, 17 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak Türkmenistan, tarafsızlık politikasını gerekçe göstererek “Nahçıvan Anlaşması”na taraf olmamıştır. (Cumhurbaşkanlığı İletişim

Başkanlığı, 2023, s.19).

Nahçıvan Anlaşması, Türk devletleri arasında kapsamlı bir iş birliği çerçevesi sunarak ortak hedeflerin hayata geçirilmesini amaçlayan önemli bir belgedir. Anlaşma, taraflar arasında karşılıklı güvenin artırılmasını, dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesini temel öncelikler olarak belirlemiştir. Bu hedefler, yalnızca bölgesel düzeyde değil, aynı zamanda global ölçekte barış, güvenlik ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Anlaşma kapsamında, uluslararası terörizm, ayrılıkçılık, aşırılık yanlısı hareketler, insan kaçakçılığı ve yasa dışı uyuşturucu ticareti gibi tehditlerle mücadelede taraflar arasında etkin iş birliği ve koordinasyonun sağlanması da temel hedefler arasında bulunmaktadır. Bu doğrultuda, tarafların ortak çaba ve dayanışma içerisinde hareket etmesi, bölgesel güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Anlaşma, Türk devletleri arasındaki stratejik iş birliğini derinleştirerek, tarafların ortak sorunlara karşı etkin çözümler geliştirmesine zemin hazırlamaktadır. (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b)

Nahçıvan Anlaşması'nda tarafların ortak çıkarlarını ilgilendiren siyasi, ticari, ekonomik, kültürel, çevresel, bilimsel, teknik, askeri, eğitim, enerji ve ulaştırma gibi alanlarda etkili bölgesel ve ikili iş birliğinin desteklenmesi öncelik taşımaktadır. Ayrıca, ticaret ve yatırım açısından uygun koşulların oluşturulması, gümrük işlemlerinin sadeleştirilmesi, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına yönelik düzenlemelerin geliştirilmesi ve finansal sistemlerin kolaylaştırılması hedeflenmekte olup tarafların halklarının yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla, bölgesel ekonomik büyümenin dengeli bir şekilde sağlanması, sosyal ve kültürel gelişimin desteklenmesi ve ortak icraatların eşit ortaklık temelinde yürütülmesi esas alınmıştır. Bilim, teknoloji, eğitim, sağlık, kültür, spor ve turizm gibi alanlarda iş birliğinin artırılması; Türk halklarının zengin kültürel ve tarihi mirasının korunması, değerlendirilmesi ve tanıtılması amaçlanmaktadır. Bu süreçte, tarafların basın ve iletişim araçları arasında etkileşimin artırılması da önemli bir konu olarak ele alınmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b).

Ayrıca, hukukun üstünlüğü, insan hakları, temel özgürlükler ve etkin yönetim gibi konuların uluslararası hukuk ilkeleri ve normlarına uygun şekilde güvence altına alınması, karşılıklı hukuki yardımlaşmanın ve hukuki bilgi değişiminin geliştirilmesi gibi hususlar da iş birliği çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tüm bu adımlar, bölgedeki barış, istikrar ve refahın güçlendirilmesi hedefiyle uyumlu bir şekilde yürütülmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b).

Konsey'in resmî kuruluşu, 15-16 Eylül 2010 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen zirveyle ilan edilmiştir. Zirveye, Türkiye 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ev sahipliğinde, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Roza Otunbayeva ve Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhamedov katılmıştır. Bu toplantıda, Nahçıvan Anlaşması'yla planlanan Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi resmen hayata geçirilmiş ve yapı, "Türk Konseyi" adıyla anılmaya başlanmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024a). Zirvede Konsey'in öncelikleri ve geleceğe dair yol haritası ayrıntılı bir şekilde belirlenmiş, Nahçıvan Anlaşması ile temelleri atılan kurumsal yapının şekillenmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Aksakallar Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi ve İstanbul merkezli Sekretarya gibi temel organların oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Konsey'in ilk Genel Sekreteri olarak Büyükelçi Halil Akıncı atanmış ve böylelikle teşkilatın idari yapısı tamamlanmıştır. Türk Konseyi'nin kurulması, Türk devletleri arasındaki iş birliğini daha kurumsal bir zemine taşıyan ve bölgesel iş birliğini güçlendiren önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024a).

Türk Konseyi'nin ana amacı, üye devletler arasında ekonomi, siyaset, eğitim, turizm gibi çeşitli alanlarda iş birliğini derinleştirmek, aynı zamanda ortak tarih ve kültürel bağlara dayalı kardeşlik ve dostluk ilişkilerini güçlendirmektir. Bu çerçevede, Türk halklarının birbirine daha yakın hale gelmesi ve Avrasya coğrafyasında barış ile istikrarın korunmasına katkı sağlanması da konseyin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır (Kıdırali, 2015, s.576).

2.3. TÜRK KONSEYİ'NİN KURUMSAL YAPISI

Türk Konseyi'nin kurucu belgesi olan Nahçıvan Anlaşması'nda, Konseyin hukuksal statüsü, kurumsal yapısı, amaçları, görevleri, hedefleri ve çalışma prensipleri ile organları ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Türk Konseyi, uluslararası bir kuruluş olarak kalıcı organlara sahiptir. Kurucu anlaşmasının 1. maddesinde Türk Konseyi'nin uluslararası bir örgüt statüsünde olduğu, 2. maddesinde ise Konsey'in amaçları ve görevleri tanımlanmıştır. Bu amaçlar ve görevler, geniş bir kapsamda kurumsallaşmış ve yoğunlaştırılmış bir iş birliğini hedeflemektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Bu bağlamda, Konseyin organlarının da bu amaca uygun olarak çok yönlü bir şekilde tasarlandığını söylemek mümkündür.

Türk Konseyi'nin kurucu anlaşması olan Nahcivan Anlaşması'nın 3. Maddesi'ne göre (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b) Türk Konseyi'nin ana organları aşağıdaki gibidir:

- Devlet Başkanları Konseyi (DBK)
- Dışişleri Bakanları Konseyi (DİBK)
- Kıdemli Memurlar Konseyi (KMK)
- Aksakallar Konseyi
- Sekreteryaya

2.3.1. Devlet Başkanları Konseyi (DBK)

Devlet Başkanları Konseyi (DBK), Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi (TDKÜİK) üye ülkelerinin devlet başkanlarının katılımıyla düzenli olarak gerçekleştirilen toplantılar aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Bu toplantılar, üye devletler arasındaki etkileşimi güçlendirmeyi, güncel uluslararası sorunlara yönelik çözüm arayışlarını değerlendirmeyi ve TDKÜİK kapsamında öncelikli iş birliği alanlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, TDKÜİK'nin genel faaliyetleri gözden geçirilmekte ve değerlendirilerek etkinliklerinin artırılması hedeflenmektedir. DBK toplantıları, genellikle yılda bir kez düzenlenmekte, ancak üye ülkelerin onayı ile olağanüstü toplantılar da gerçekleştirilebilmektedir. Bir sonraki toplantının yeri, üyelerin İngilizce adlarının alfabetik sıralamasına göre belirlenirken, olağanüstü toplantıların yeri, üye ülkeler arasındaki mutabakata bağlı olarak kararlaştırılmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Bu düzen, teşkilatın etkin bir şekilde işlemesine katkıda bulunurken, üye ülkeler arasında koordinasyon ve iş birliğinin güçlendirilmesini sağlamayı hedeflemektedir.

2.3.2. Dışişleri Bakanları Konseyi (DİBK)

Dışişleri Bakanlar Konseyi (DİBK), Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi'nin (TDKÜİK) işleyişinde önemli bir rol oynamakta olup, teşkilatın faaliyetlerini yönlendiren ve koordine eden bir mekanizma olarak çeşitli görevler üstlenmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Bu görevler arasında, TDKÜİK'nin mevcut faaliyet gündemini değerlendirmek, DBK oturumlarında tartışılacak güncel uluslararası konuları belirlemek ve Sekreteryaya'nın personel yapısı ile mali raporunu onaylamak yer almaktadır. Ayrıca, DİBK, gerektiğinde Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi adına resmî açıklamalar yapma yetkisine sahiptir. Konsey toplantıları genellikle DBK toplantılarından önce aynı yerde düzenlenmekte, ancak üye ülkeler arasında karşılıklı mutabakat sağlandığında olağanüstü DİBK toplantıları da yapılabilmektedir. Bu olağanüstü toplantıların yeri, taraflar arasında

sağlanan uzlaşya dayalı olarak belirlenmektedir. Bu yapı, diplomatik koordinasyonu güçlendirmeyi ve TDKÜİK'nin etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b).

2.3.3. Aksakallar Konseyi

Türk Dili Konuşan Ülkeler Aksakallar Konseyi, TDKÜİK bünyesinde danışmanlık ve rehberlik işlevi gören önemli bir yapıdır ve Konseyin temel ilkeleri doğrultusunda üyelerine stratejik yönlendirmeler sunmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Konseyin faaliyetleri, mali düzenlemeler dahil olmak üzere, Dışişleri Bakanlar Konseyi (DİBK) tarafından onaylanan Aksakallar Konseyi Yönetmeliği çerçevesinde şekillendirilmektedir. Bu yapının tüm çalışmaları, TDKÜİK Anlaşması ve ilgili yönetmelik doğrultusunda yönetilmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Aksakallar Konseyi, sadece geleneksel bağları ve ortak değerleri güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda bölgesel iş birliğinin derinleştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır, çünkü konsey üyelerine stratejik danışmanlık ve rehberlik sunarak bölgesel dayanışmayı pekiştirmektedir.

2.3.4. Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK)

Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK), TDKÜİK bünyesinde üye ülkelerin temsilcilerinin yer aldığı ve teşkilatın idari ile operasyonel süreçlerini destekleyen önemli bir yapıdır. Komite, üyelere en az bir temsilcinin iştirakiyle faaliyetlerini sürdürmekte ve bu süreçte TDKÜİK Sekreteryası'nın faaliyetlerini koordine etmektedir. KMK, sekreteryaya tarafından hazırlanan taslak belgeleri inceleyip değerlendirmek ve Dışişleri Bakanlar Konseyi'ne (DİBK) sunulmadan önce gerekli düzenlemeleri yapma görevine sahiptir; ayrıca bu belgelerin Devlet Başkanları Konseyi (DBK) tarafından onaylanmasından önceki aşamalarda da aktif rol üstlenmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). KMK toplantıları genellikle DİBK toplantılarından önce düzenlenmekte, bu da teşkilatın işleyişinde etkinliği artırmak ve karar alma süreçlerini hızlandırmak adına stratejik bir model sunmaktadır. Komite, teşkilatın idari altyapısının güçlendirilmesinde ve süreçlerin etkin bir şekilde yürütülmesinde kritik bir işlev görmektedir.

2.3.5. Sekreteryaya

Sekreteryaya, Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi (TDKÜİK) içinde önemli bir idari rol üstlenmektedir ve organizasyonun yönetim süreçlerini düzenler. Bu birim, Devlet Başkanları Konseyi (DBK), Dışişleri Bakanlar Konseyi (DİBK), Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK) ve diğer toplantıların idari, protokol ve teknik düzenlemelerini

gerçekleştirirken, aynı zamanda taslak belgelerin hazırlanıp arşivlenmesini ve belgelerin taraflar ile uluslararası teşkilatlar arasında değiştirilmesini sağlar. Sekretarya ayrıca, TDKÜİK ile ilgili genel bilgilerin yayımlanmasından ve DBK, DİBK ile KMK tarafından verilen görevlerin yerine getirilmesinden sorumludur. Sekretarya'nın yönetim ve atama süreci, DİBK'nin önerisi ve DBK'nın onayıyla atanan bir Genel Sekreter tarafından yürütülmektedir. Bu Genel Sekreter, her ülkenin İngilizce ismi sırasına göre üç yıllık bir dönem için rotasyon usulüyle atanır ve görev süresi uzatılamaz. Sekretarya personeli, taraf ülkelerin ulusal mevzuatlarına uygun olarak atanırken, bu kişiler tarafsızlık ilkesini gözetir ve yalnızca DBK'ya karşı sorumlu uluslararası görevliler olarak görev yapar. Sekretarya'nın merkezi, Türkiye'nin İstanbul şehrinde yer almakta olup, Türkiye ile Sekretarya arasında yapılan anlaşmalarla çalışma koşulları düzenlenmektedir. Sekretarya, taraflar arasında anlaşmalar yapma, mülk alım satımı gerçekleştirme, bankacılık işlemleri yapma ve mahkemelerde davacı veya davalı olarak yer alma yetkilerine sahiptir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024b). Bu yapılar ve düzenlemeler, teşkilatın etkinliğini artırarak bölgesel iş birliği süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2.4. TÜRK KONSEYİ'NDEN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NA: YENİDEN BAŞLAYAN ZİRVELER SÜRECİ

Türk Cumhuriyetleri arasındaki iş birliğinin gelişiminde, 2009 yılında Türk Konseyi'nin kurulmasına yönelik atılan adım, tarihsel bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu önemli girişim, 3 Ekim 2009 tarihinde Nahçıvan'da imzalanan ve 17 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe giren Nahçıvan Anlaşmasıyla somutlaşmıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.18). Özbekistan'ın anlaşmaya taraf olmadığı, Türkmenistan'ın ise tarafsızlık statüsü nedeniyle belgeyi imzalamadığı süreçte, Nahçıvan Anlaşması Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında daha güçlü bir iş birliği zemini oluşturmuş ve 15-16 Eylül 2010 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen zirveyle resmi olarak faaliyete geçen Türk Konseyi, üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmeyi ve bölgesel istikrarı artırmayı hedeflemiştir (Amirbek vd. 2017, s.185). İstanbul Zirvesi'nin ardından alınan kararlarla sosyo-ekonomik kalkınmayı destekleyecek adımlar atılmış, Türk Konseyi'nin stratejik bir rol üstlenmesi sağlanarak üyeler arasındaki tarihsel ve kültürel bağların güçlendirilmesi, bölgesel istikrarın sağlanması ve ekonomik iş birliğinin artırılması amacıyla eğitim, kültür, ekonomi ve güvenlik gibi alanlarda hayata geçirilen projelerle, Türk dünyasının ortak vizyonunu destekleyen ve uluslararası arenada daha etkin bir iş birliği platformu oluşturmayı hedefleyen geniş

kapsamlı bir örgüt yapısı oluşturulmuştur (Kıdıralı, 2015, s.576).

Türk Konseyi'nin kuruluş sürecinde belirlenen misyonlar doğrultusunda, üye ülkeler arasında ekonomi, siyaset, eğitim, turizm ve kültür gibi sahalarda iş birliğini derinleştirmek temel öncelikler arasında yer almıştır. Konsey'in çalışmaları, Türk halkları arasında kardeşlik bağlarını güçlendirmeyi ve ortak değerlere dayalı dayanışmayı artırmayı amaçlamıştır. Bunun yanı sıra, Avrasya kıtasında barış ve istikrara katkı sağlamak da temel hedeflerden biri olmuştur (Kıdıralı, 2015, s. 576). Kuruluş zirvesinde alınan kararlar, üye ülkeler arasındaki iş birliğinin kurumsal bir yapıya kavuşmasını sağlamış ve Türk dünyasının uluslararası alanda daha etkin bir aktör olarak konumlanmasını hedefleyen politikaların uygulanmasına olanak tanımıştır. Bu bağlamda, söz konusu hedefleri gerçekleştirmek üzere yeni bir zirveler süreci başlatılmıştır.

Tablo 2.2. TDT Zirveleri

Zirve Numarası	Zirve Tarihi	Yapıldığı Yer
1	20-21 Ekim 2011	Almatı / Kazakistan
2	22-23 Ağustos 2012	Bişkek / Kırgızistan
3	15-16 Ağustos 2013	Gebele / Azerbaycan
4	5 Haziran 2014	Bodrum / Türkiye
5	11 Eylül 2015	Astana / Kazakistan
6	3 Eylül 2018	Çolpon Ata / Kırgızistan
7	15 Ekim 2019	Bakü / Azerbaycan
8	12 Kasım 2021	İstanbul / Türkiye
9	11 Kasım 2022	Semerkant / Özbekistan
10	3 Kasım 2023	Astana / Kazakistan
11	6 Kasım 2024	Bişkek / Kırgızistan

Kaynak: Bu veriler, TDT'nin resmi internet sitesinden derlenmiş ve yazar tarafından düzenlenmiştir.

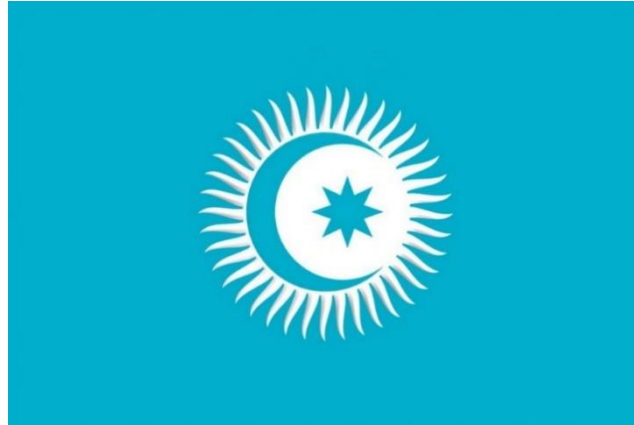
2.4.1.1. Zirve (20-21 Ekim 2011)

Türk Konseyi'nin ilk zirve toplantısı “Ekonomik ve Ticari İş Birliği” temasıyla 20-21 Ekim 2011 tarihlerinde Kazakistan'ın Almatı şehrinde gerçekleştirilmiştir. Zirve'ye Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Roza Otunbayeva ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ katılmıştır ve zirve sonucunda Almatı Bildirisi kabul edilmiştir. Almatı Zirvesi'nin Türk dünyası açısından önemi, Türk Konseyi adıyla gerçekleştirilen ilk etkinlik olmasıdır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.20). Almatı'da “Ekonomik ve Ticari İş Birliği” temasıyla gerçekleştirilen bu toplantıda, Konsey'in kurumsallaşması için gerekli tüzükler ve anlaşmalar imzalanmıştır (Kaygusuz, 2020, s.215). Bunun yanı sıra, Zirve vesilesiyle, üye ülkelerin iş dünyalarını bir araya getirecek Türk İş Konseyi'nin kurulduğu duyurulmuştur. Zirve sırasında, Türk Konseyi ve

onunla ilişkili kuruluşları, Türk dili konuşan halklara daha geniş bir şekilde tanıtmak amacıyla “Medya Platformu”nun kurulmasına karar verilmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.20).

2.4.2.2. Zirve (22-23 Ağustos 2012)

“Eğitim, Bilim ve Kültürel İş Birliği” temasıyla 2012 yılında Bişkek'te düzenlenmiştir. Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev'in başkanlık ettiği toplantıya, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Azerbaycan Başbakanı Artur Rasizade katılmışlardır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024a). Zirve'de alınan kararlarla, Türk Konseyi bünyesinde yeni kuruluşlar oluşturulmuş, bu kapsamda Astana'da Türk Akademisi ve Bakü'de Türk Kültür ve Mirası Vakfı'nın kurulmasına dair anlaşmalar imzalanmıştır. Bunun yanı sıra, Zirve esnasında imzalanan Mali Esaslar Anlaşması ile Türk Konseyi Sekretaryası'nın kurumsal kimliği güçlendirilmiştir. Bu zirvede ayrıca Türk Konseyi'nin resmi bayrağı onaylanmıştır. Konseye ait bir bayrağın kabul edilmesi, Bişkek Zirvesi'nin en önemli kazanımlarından biri olarak değerlendirilmiştir, çünkü bu gelişme, Konsey'in daha kurumsal bir yapıya kavuştuğunu simgelemektedir. Türk Cumhuriyetlerinin milli bayraklarından ilham alınarak tasarlanan bayrak, Türkler arasındaki birlik ve dayanışmayı güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. (Akçapa, 2023, s.479).

Resim 2.1. Türk Konseyi Bayrağı (Türk Devletleri Teşkilatı Resmî Sitesi, 2024c)

Resim 2.1'de belirtilen teşkilat bayrağını oluşturan unsurlar şunlardır: (Türk Devletleri Teşkilatı Resmî Sitesi, 2024c)

- Azerbaycan Cumhuriyeti bayrağının yıldızı
- Kazakistan Cumhuriyeti bayrağının mavi rengi
- Kırgızistan Cumhuriyeti bayrağının güneşi

- Türkiye Cumhuriyeti bayrağının hilali

TDT'nin bayrağı, Üye Devletlerin bayraklarıyla birlikte, 12 Ekim 2012 tarihinde İstanbul'daki Sekreteryaya binasında gerçekleştirilen bir törenle, Kazakistan Cumhuriyeti Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ve Türkiye Cumhuriyeti 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından göndere çekilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı Resmî Sitesi, 2024c).

2.4.3.3. Zirve (15-16 Ağustos 2013)

2013 yılında Azerbaycan'ın Gebele şehrinde "Ulaştırma" temasıyla bir zirve düzenlenmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in başkanlık ettiği toplantıya Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Almazbek Atambaev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Türkmenistan Başbakan Yardımcısı Sapardurdu Toylıyev katılmışlardır. Bu zirvede, "Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi Dışişleri Bakanlıkları Arasında İş Birliği Protokolü" imzalanmıştır. Protokolde; kültür, spor, eğitim, bilim, ekonomi, diaspora, dış politika ve güvenlik konuları alanında iş birliğini artırma kararları yer almıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.21).

2.4.4.4. Zirve (5 Haziran 2014)

2014 yılında Türkiye'nin Bodrum şehrinde "Turizm" temasıyla gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün başkanlık ettiği toplantıya Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev katılmışlardır. Türk Konseyi Bodrum Zirvesi'nde ağırlıklı olarak ekonomi, turizm alanında iş birliğinin geliştirilmesi ve güvenlik konuları ele alınmıştır. Zirve sonucunda açıklanan bildiriye, "Bölgesel Diaspora Merkezlerinin" kurulması, İpek Yolu güzergahındaki Türk Devletlerinin turizm destinasyonlarını içeren "Türk Konseyi Modern İpek Yolu" tur paketlerinin oluşturulması ve "Turizm Ortak İş Birliği Protokolü"nü imzalanması kararlarına yer verilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı Resmî Sitesi, 2024a).

2.4.5.5. Zirve (11 Eylül 2015)

2015 yılında Kazakistan'ın başkenti Astana'da, "Medya ve Enformasyon Teknolojileri" temasıyla düzenlenen zirve, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Zirveye Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kırgız Cumhurbaşkanı Almazbek Atambaev, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmet Yılmaz ve Türkmenistan Başbakan Yardımcısı Sapardurdy Toyliev

katılmıştır. Zirve sırasında, Türk Konseyi ülkeleri arasında ortak bir medya ve enformasyon alanı yaratmak hedefiyle "Uluslararası Türk Televizyon Kanalı" kurulması ve kültürel-enformasyon gelişim stratejisinin uygulanacağı bir merkezin oluşturulmasına yönelik kararlar alınmıştır. Güvenlik ve ekonomi konularına da odaklanılan zirvede, Türk Dili Konuşan Ülkelerin sınırlarında oluşabilecek güvenlik tehditlerine karşı bölgesel istikrarın korunması ve Türk Konseyi ülkelerinin enerji ve ulaştırma alanındaki ilişkilerinin çeşitlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı arasında tamamlayıcı anlaşmalar ile Türk Sporları ve Göçebe Kültür Merkezi'nin kurulmasına dair anlaşmalar imzalanmıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.22).

2.4.6.6. Zirve (3 Eylül 2018)

Altıncı Zirve, "Gençlik ve Ulusal Sporlar" temasıyla, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov'un başkanlığında 3 Eylül 2018 tarihinde Çolpan Ata'da gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı Zirve'ye, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev 17 yıl aradan sonra "onur konuğu" olarak katıldı ve Avrupa Birliği üyesi olan Macaristan ise zirvede "gözlemci ülke" sıfatıyla ilk kez bulundu (Avcı, 2023). Zirve sırasında, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı arasında tamamlayıcı anlaşmalar ile Türk Sporları ve Göçebe Kültür Merkezi'nin kurulmasına yönelik anlaşmalar imzalanmıştır. Zirve sonunda, Cumhurbaşkanları, Türk Konseyi 6. Zirvesi'nin Çolpan Ata Deklarasyonu'nu kabul etmiş ve Cengiz Aytmatov'un 90. doğum yılı vesilesiyle, gençlik ve ulusal sporlar alanındaki iş birliğini geliştirmeye yönelik ortak bildirimleri onaylamıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.22).

2.4.7.7. Zirve (15 Ekim 2019)

2019 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) Desteklenmesi" temasıyla gerçekleştirilen zirveye Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in başkanlığında, Kazakistan Cumhurbaşkanı Elbaşı Nursultan Nazarbayev, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, Macaristan Başbakanı Viktor Orbán, Türkmenistan Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı Pürli Ağamuradov ve Türk Konseyi Genel Sekreteri Baghdad Amreyev

katılmışlardır. Özbekistan Devleti, bu Zirve’de Türk Konseyi’ne tam üye ülke statüsü ile katılmıştır. Zirve sonunda yayımlanan bildiride, Türk Konseyi üye devletleri arasında bir "Ortak Yatırım Fonu" kurulması için gerekli fizibilite çalışmalarının başlatılması ve sürecin hızlandırılması adına gerekli adımların atılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, zirve kapsamında Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’e, Türk Dünyasının birleşmesine ve bir çatı altında toplanmasına katkıları nedeniyle "Türk Konseyi Onursal Başkanlığı" ve "Türk Dünyası Ali Nişanı" takdim edilmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.24).

Küresel COVID-19 salgını nedeniyle 10 Nisan 2020 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev’in öncülüğü ve başkanlığında, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov, Türkiye Cumhurbaşkanı, Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Viktor Orbán ve Türk Konseyi Genel Sekreteri Bağdat Amreyev’in katılımlarıyla “COVID-19 Küresel Salgını ile Mücadelede Dayanışma ve İş Birliği” temasıyla “Türk Konseyi Olağanüstü Video Konferans Zirvesi” gerçekleştirilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı Resmî Sitesi, 2024a). Bu toplantıda, Türk Konseyi’ne üye ve gözlemci ülkeler arasında Covid-19 salgınına karşı ortak mücadele stratejileri tartışılmış ve salgının olumsuz etkilerini en aza indirmek için görüş alışverişinde bulunulmuştur. (Erkin, 2020, s.7).

Resim 2.2. Türk Konseyi Çevrim İçi Toplantı (Sasam Araştırma Merkezi, 2024)

2.4.8.8. Zirve (12 Kasım 2021)

2021 yılında “Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler” teması ile İstanbul’da gerçekleştirilen ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın başkanlık ettiği toplantıya Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Viktor Orbán ve TDT Genel Sekreteri Baghdad Amreyev katılmıştır. TDT Onursal Başkanı ve Kazakistan Cumhuriyeti Birinci Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev toplantıya video mesaj yoluyla katılmıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.26).

Resim 2.3. Tarihi dönüm noktası: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi (Tomar, 2021b)

Türk Konseyi, 12 Kasım 2021’de düzenlenen Sekizinci Zirve Toplantısı’nda adını “Türk Devletleri Teşkilatı” olarak değiştirmiştir. Bu karar, teşkilatın misyonunu daha kapsamlı bir şekilde temsil etmek ve uluslararası alandaki görünürlüğünü artırmak amacıyla alınmıştır. Zirvede alınan diğer önemli kararlardan biri, TDT’nin kısa ve uzun vadeli hedeflerini belirleyen “Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi”nin imzalanmasıdır. Bu belge, üçüncü ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak iş birliklerinin çerçevesini de ortaya koymaktadır. Zirve toplantısında, Türk Yatırım Fonu’nun kurulmasına yönelik adımlar atılmış ve Türkmenistan’ın gözlemci üye olarak teşkilata katılması teşkilatın kapsamını genişletmiştir. Ayrıca, Türk Devletlerinin bağımsızlıklarının 30. yılına denk gelen bu zirve, Türk dünyası için önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. (Güngör, 2021, s.74).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, zirve sırasında gerçekleştirdiği konuşmada, TDT'nin yeni yapısı ve vizyonuyla küresel arenada daha güçlü bir rol üstleneceğini belirtmiştir. Erdoğan, Türkistan coğrafyasının yeniden insanlık için bir çekim merkezi haline gelmesinin hedeflendiğini vurgulayarak, teşkilatın gelecekteki gelişimine dair umut verici mesajlar vermiştir (Demirören Haber Ajansı, 2021).

Bu kararlar, teşkilatın sadece siyasi ve ekonomik değil, kültürel ve diplomatik alanlarda da Türk dünyasının iş birliğini artırma hedefinin bir parçasıdır. Özellikle Türk Yatırım Fonu'nun kurulması ve eğitim ile kültür alanında iş birliğini güçlendirecek projeler, teşkilatın bölgesel dayanışmayı artırma çabalarının somut yansımalarıdır.

Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi

Türk Konseyi'nin Türk Devletleri Teşkilatı'na dönüşmesiyle sonuçlanan İstanbul Zirvesi, Türk dünyasının birlik ve beraberliğini güçlendirmek adına tarihi bir dönüm noktası olmuştur (Tomar, 2021a). Bu dönüşümün ardından alınan en önemli kararlardan biri, 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nin kabul edilmesidir. Belge, Türk dünyasının gelecekteki entegrasyonunu sağlamak için kapsamlı bir yol haritası sunmaktadır. Özellikle bu vizyonun hayata geçirilmesi durumunda, Türk dünyası arasında çok boyutlu iş birliği sağlanabilecektir. 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nin temel amacı, üye ülkelerde refah seviyesi yüksek toplumlar oluşturulmasını sağlamaktır. Bununla birlikte, demokratik reformları desteklemek, hukukun üstünlüğünü tesis etmek, kapsayıcı kurumlar oluşturmak, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi iyi yönetim ilkelerini pekiştirmek de belgenin ana hedefleri arasındadır. Ayrıca kadın ve erkek eşitliği ile yolsuzlukla mücadele gibi konulara yapılan vurgu, belgenin ekonomik entegrasyondan öte, sosyal ve siyasal dönüşümleri de içerdiğini göstermektedir (Tomar, 2021b).

Belgenin siyasi alandaki en dikkat çekici maddelerinden biri, üye ülkelerin ortak çıkarlarına ilişkin bölgesel ve uluslararası meselelerde düzenli istişare mekanizmaları kurmasıdır. Örneğin, Azerbaycan'ın Karabağ meselesi gibi konularda üye devletler arasında ortak bir istişare platformu oluşturulması planlanmaktadır. Güvenlik alanında ise radikalleşme, aşırılık, İslamofobi, sınır güvenliği, insan ve silah kaçakçılığı ile uyuşturucu ticareti, siber suçlar ve düzensiz göç gibi konulara yönelik iş birliği öngörülmektedir. Bu kapsamda, bölgesel güvenliğin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Ekonomik entegrasyon, vizyon belgesinin en geniş kapsamlı bölümlerinden biridir. Üye ülkelerin ekonomik potansiyelini artırmayı hedefleyen belge, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ticaret koridorlarının birbirine entegre edilmesini vurgulamaktadır. Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru'nun, en hızlı, güvenli ve ekonomik ulaşım hattı haline getirilmesi

öngörülmektedir. Ayrıca üye ülkeler arasında sınır geçişlerini kolaylaştırmak amacıyla gümrük prosedürlerinin uyumlu hale getirilmesi planlanmaktadır (Tomar, 2021b).

Enerji alanında, kaynak zengini ülkeler ile enerji ithalatçısı ülkeler arasında stratejik iş birliği tesis edilmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda, Bakü-Tiflis-Ceyhan ve TANAP gibi projelerin geliştirilmesine özel bir önem atfedilmektedir (Tomar, 2021b).

Türk dünyasının kültürel mirasını tanıtmaya amacıyla Türksöy ve Türk Akademisi gibi kuruluşların daha etkin çalışmaları desteklenmektedir. Aynı zamanda, ortak alfabe ve terminoloji birlikteliğinin sağlanması, dil birliği yolunda kritik bir adım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim alanında ise, Türk dünyasında birlik ve dayanışma bilincine sahip nesillerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bilim ve teknoloji iş birliğini güçlendirmek amacıyla, araştırma projelerini destekleyecek bir finansman mekanizması oluşturulması gündemdedir. Tarım ve gıda güvenliğinin sağlanması, çevre dostu büyüme politikalarının teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması, ekonomik kalkınmanın temel bileşenleri arasında yer almaktadır (Tomar, 2021b).

2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi, Türk dünyasının her alanda iş birliğini güçlendirmeyi ve entegrasyonu sağlamayı amaçlayan bir yol haritası sunmaktadır. Belgenin başarıyla uygulanması durumunda, Türk dünyası siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda örnek bir bölgesel entegrasyon modeli geliştirebilecektir. Bu kapsamlı vizyonun hayata geçirilmesi, Türk dünyasının 21. yüzyılda küresel düzeyde etkili bir aktör haline gelmesinin önünü açacaktır.

2.4.9.9. Zirve (11 Kasım 2022)

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in ev sahipliğinde 11 Kasım 2022 tarihinde "Türk Medeniyeti İçin Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru" temasıyla, Semerkant'ta düzenlenen Zirve'ye, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkmenistan Milli Keneşi'nin Halk Maslahatı Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Viktor Orbán ve TDT Genel Sekreteri Baghdad Amreyev katılmıştır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.28).

Semerkant Zirvesi'nde kabul edilen sonuç bildirisinde, terörizm, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı, insan kaçakçılığı ve düzensiz göç gibi küresel sorunlarla ortak mücadele edilmesine yönelik kararlar öne çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Asya'da ekonomik ve teknolojik iş birliğini hedefleyen "Yeniden Asya Girişimi" ne verilen destek, zirve

kararlarının bölgesel iş birliği açısından önemini vurgulamaktadır (Ongun, 2022).

Zirvede alınan en önemli kararlardan biri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) gözlemci üye statüsüne kabul edilmesidir. Bu karar, Karabağ meselesinin ardından Kıbrıs konusunun da Türk Dünyası için ortak bir mesele olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, bu adım KKTC'nin uluslararası alanda tanınmasına yönelik yeni gelişmelerin habercisi olarak yorumlanmaktadır (Ongun, 2022).

Semerkan'tın "Türk Dünyası Medeniyet Başkenti" ilan edildiği zirvede, "Türk milletlerinin ortak geçmişi, dili, kültürü, gelenekleri ve değerleri temelinde" iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar, başlangıç aşamasındaki ortak alfabe çalışmalarını destekler nitelikte olup, Türk Dünyası'nın kültürel bütünleşme ve iş birliği sürecine yeni bir boyut kazandırmaktadır (Ongun, 2022).

Zirve sonucunda yayımlanan bildiriye, Teşkilata üye ülkeler ile şu an gözlemci statüsünde yer alan ülkeler, Türk Dünyası'nın tek bir bütün olarak birleşmesini ve TDT'nin 2040 vizyonuna olan bağlılıklarını vurgulayan önemli açıklamalarda bulunmuşlardır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s. 28).

Ayrıca 16 Mart 2023 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen TDT Olağanüstü Zirvesi, "Afet-Acil Durum Yönetimi ve İnsani Yardım" temasıyla düzenlenmiştir. Zirve, Kahramanmaraş'ta meydana gelen ve geniş bir coğrafyada yıkıma yol açan depremlerin ardından Türkiye ile dayanışma göstermek amacıyla toplanmıştır. Bu temayla düzenlenen zirve, bölgesel iş birliğinin doğal afetler karşısındaki önemine vurgu yapmış ve üye devletler arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesine yönelik önemli bir platform oluşturmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, zirve kapsamında katılımcı liderlerle birebir görüşmeler gerçekleştirmiştir. Zirvenin açılışında yaptığı konuşmada, deprem felaketi sırasında gösterilen uluslararası destek ve dayanışmanın unutulmayacağını vurgulayan Erdoğan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) tanınması için verilen mücadelenin kararlılıkla sürdürüleceğini belirtmiştir (a Haber, 2023).

Resim 2.4. TDT Devlet Başkanları Olağanüstü Zirvesi (a Haber, 2023)

Zirvenin kapanış konuşmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türk Yatırım Fonu Kurucu Anlaşması'nın imzalanmasının zirvenin somut çıktılarından biri olduğunu ifade etmiştir. Erdoğan, bu fonun Türk dünyasında ekonomik entegrasyona önemli katkılar sağlayacağına inandığını dile getirerek, fonun merkezinin İstanbul olacağını açıklamıştır. Zirve, Türk dünyası arasında ekonomik ve siyasi iş birliğini derinleştirmeye yönelik bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir (a Haber, 2023).

2.4.10. 10. Zirve (3 Kasım 2023)

3 Kasım 2023'te Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev'in evsahipliğinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleştirilen TDT'nin 10. Zirvesi, "Türk Devri" temasıyla Türk dünyasının iş birliği ve dayanışmasını güçlendirme hedefi doğrultusunda önemli bir platform oluşturmuştur. Zirveye, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ve Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov gibi üye ülke liderlerinin yanı sıra gözlemci ülkelerden Türkmenistan Halk Maslahatı Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov ve Macaristan Başbakanı Viktor Orbán katılmıştır (AA Politika).

TDT'nin 10. Zirvesi'nde kabul edilen "Astana Senedi", üye ülkeler arasında savunma sanayisi, ticaret, lojistik ve askeri iş birliğinin artırılmasını hedefleyen önemli bir yol haritası olarak öne çıkmıştır. Bu kapsamda, Türk Devletleri Ticari İş birliği Araştırma Merkezi'nin kurulması, ekonomik ve ticari entegrasyonun derinleştirilmesi amacıyla takdirle

karşılanmıştır. Zirvede alınan diğer kararlar arasında, Astana'nın 2024 Türk Dünyası Finans Merkezi, İstanbul'un ise 2025 Türk Dünyası Finans Merkezi olarak ilan edilmesi yer almış, bu adımlar Türk dünyasının finansal kapasitesini güçlendirme ve bölgesel ekonomik iş birliğini geliştirme çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Yeniçağ, 2023).

Ayrıca Turan Özel Ekonomik Bölgesi (TURANSEZ) konseptinin kabulü ve Türk Dünyası Ekonomi Sözlüğü girişimi, Türk devletleri arasında ekonomik iş birliğini ve karmaşık değişim süreçlerini teşvik eden önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, ticaret ve ulaşım ağlarının genişletilmesine yönelik "Orta Koridor Projesi" stratejik bir girişim olarak dikkat çekmekte ve bölgesel lojistik bağlantıların güçlendirilmesi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Ayrıca, Türk Yatırım Fonu'nun faaliyetleri, ekonomik kalkınmayı desteklemek ve üye ülkeler arasındaki mali bağları derinleştirmek amacıyla önemli bir sistem olarak değerlendirilmekte, bu da Türk dünyasında ekonomik entegrasyonu artırma çabalarının somut bir örneğini oluşturmaktadır (Yeniçağ, 2023).

Zirvede Ekonomik İş Birliği Teşkilatı'na (EİT) gözlemci statüsü verilmesi, TDT'nin uluslararası arenadaki kurumsal kapasitesinin artırılmasını hedefleyen bir diğer kritik adım olarak öne çıkmıştır. Bu karar, Türk dünyasının bölgesel ve uluslararası alanda daha etkin bir iş birliği çerçevesi oluşturma amacını destekleyen somut bir ilerleme olarak değerlendirilmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024d).

Zirve sırasında, katılımcı ülkeler, 7 Ekim 2023'ten bu yana Gazze ve Filistin topraklarında artan şiddet ve kötüleşen insani durum konusundaki derin endişelerini ifade etmişlerdir. Sivilleri hedef alan tüm saldırıları kınayarak, taraflara derhal ateşkes yapılması ve Gazze Şeridi'nde insani yardımların kesintisiz bir şekilde ulaşabilmesi için çağrıda bulunmuşlardır. İsrail-Filistin ihtilafına ilişkin olarak, ilgili Birleşmiş Milletler kararları ve uluslararası hukuk çerçevesinde iki devletli çözümün önemini bir kez daha vurgulamışlar ve bunu sağlayacak bir garanti mekanizmasının gerekliliğine dikkat çekmişlerdir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024a).

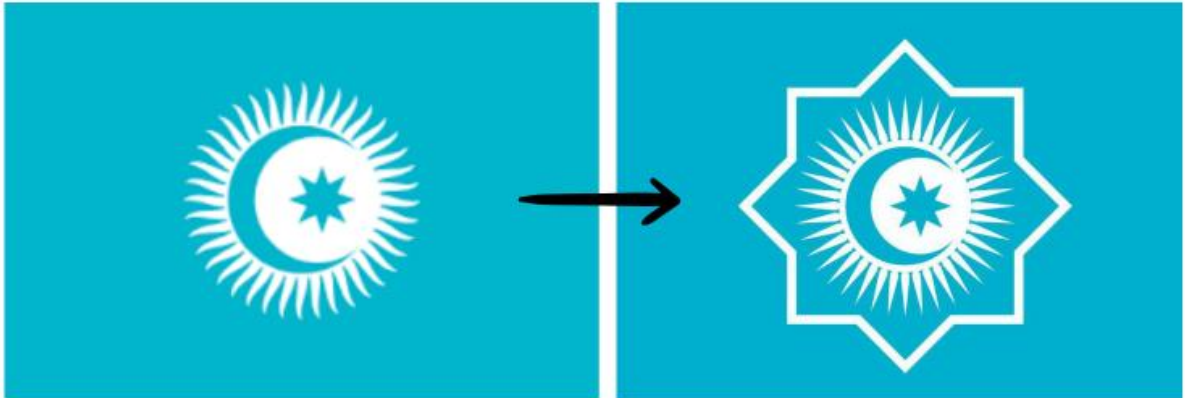
Bu kararlar, Türk dünyasının hem bölgesel entegrasyonu güçlendirme hem de küresel sorunlara ortak yaklaşımlar geliştirme hedefini pekiştirmiştir.

2.4.11. 11. Zirve (6 Kasım 2024)

TDT'nin 11. Zirvesi, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sadır Caparov'un ev sahipliğinde 6 Kasım 2024 tarihinde Bişkek'te hayata geçirildi. Zirveye Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev,

Macaristan Başbakanı Viktor Orbán, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ersin Tatar katılmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024a).

“Türk Dünyasının Güçlendirilmesi: Ekonomik Entegrasyon, Sürdürülebilir Kalkınma, Dijital Gelecek ve Herkes İçin Güvenlik” temasıyla toplanan Zirve, Türk dünyasının entegrasyonunu güçlendiren ve çok boyutlu iş birliği hedeflerini ele alan tarihi bir dönemeç olmuştur. Bişkek Zirvesi Bildirisi, TDT’nin mevcut iş birliği gündeminin yanı sıra dikkat çeken yedi önemli başlık içermektedir. Bu başlıklar arasında özellikle sosyal medyada da geniş yankı bulan, TDT’nin yeni bayrağının kabulü, en çok ilgi çekenlerden biri olmuştur. Yeni bayrağın tasarımı, Türk kimliği, birliği, ortak kültürel mirası ve değerlerini yansıtarak ortak bir geleceğe vurgu yapmaktadır (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2024a). Yeni bayrak tasarımı, sadece estetik bir değişiklik değil; aynı zamanda, köklü kültürel mirasla modern iş birliği ve birlik hedeflerini birleştiren bir simgedir. Teşkilatın bayrağındaki yeni detaylar, geçmişin zengin mirasını temsil eden unsurları, bölge halkları arasındaki bağı güçlendiren modern bir anlayışla harmanlayarak üye devletlerin ortak aidiyet ve iş birliği ruhunu yansıtmaktadır (EkoAvrasya Vakfı, 2024).

Resim 2.5. TDT Bayrağının Değişimi (Kırım Haber Ajansı, 2023)

TDT’nin yeni bayrağındaki her bir köşe teşkilatın üyesi olan devletleri simgelemektedir ve bayrak Türk dünyasının tarihi, kültürel ve stratejik kimliğini yansıtan sembollerle zenginleştirilmiş bir tasarıma sahiptir. Bayrağa eklenen sekizgen sembol, Türk devlet yapısının yüzyıllar boyunca süregelen temel özelliklerini ifade etmektedir. Bu sembol, özgürlüğü, istikrarı, dayanışmayı ve Türk kültürel mirasının ortak gücünü temsil etmektedir. Ayrıca, Türk ve İslam geleneklerinde sekizgen, bilgeliğin ve rehberliğin simgesi olarak önemli bir yere sahiptir. Halk arasında “Selçuklu yıldızı” olarak bilinen sekiz köşeli yıldızın da bu bağlamda kullanıldığı düşünülmektedir. TDT’nin yeni bayrağı, geçmişin köklü mirasını modern bir vizyonla harmanlayarak, teşkilatın dinamik yapısını ve ileriye

dönük hedeflerini temsil etmektedir. Bu tasarım, üye ülkelerin ortak tarihine dayanan güçlü bir dayanışma mesajı vermektedir. Bayrak, TDT'nin bölgesel ve küresel alandaki etkisini artıran bir sembol olarak öne çıkmaktadır. (TRT Avaz, 2024a).

Başka bir kayda değer gelişme ise Türk Dünyası Şartı'nın kabul edilmesidir. Türk dünyası bakımından kayda değer bir gelişme olarak öne çıkan bu belge Türk dünyasının ortak ideallerini ve kültürel birliğini güçlendirme amacını taşımaktadır. Henüz kapsamıyla ilgili ayrıntılı bilgiler paylaşılmamış olmakla birlikte, belgenin üye ülkeler arasında müzakere edilmesi ve nihai haliyle kamuoyuna sunulması beklenmektedir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2024a).

Kurumsal iş birliği bağlamında dikkate değer bir diğer önemli konu ise, ortak alfabe çalışmalarına ilişkin gelişmelerdir. Uluslararası Türk Akademisi bünyesinde oluşturulan komisyonun bu alandaki faaliyetleri, üye ülkeler bu konuya büyük ilgi göstermekte ve destek sağlamaktadır. Eylül 2024'te Bakü'de yapılan toplantılarda üzerinde mutabakata varılan ortak alfabenin resmi olarak kabul edilmesi sürecinin ise biraz daha zaman alacağı öngörülmektedir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2024a).

Resim 2.6. Türk Dünyası Ortak Türk Alfabeti (turkalemimiz.com)

TDT tarafından oluşturulan Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu, Bakü'de yapılan toplantıda Latin temelli ve 34 harften oluşan bir alfabe üzerinde mutabakata varmıştır. Bu ortak alfabe, Türk toplulukları arasında siyasi ve kültürel yakınlaşmayı güçlendirmeyi hedeflemektedir. Resim 2.5.'te görüldüğü üzere Türkiye'de kullanılmayan beş harfin de yer aldığı alfabenin, üye ülkelerin atacağı siyasi adımların ardından önümüzdeki yıllarda uygulamaya geçirilmesi planlanmaktadır. Alfabe ile ilgili çalışmalar ve

teknik düzenlemeler ise devam etmektedir (Türk Âlemiyiz, 2024).

Zirve, TDT'nin Avrupa Birliği ve Afrika Birliği ile ilişkilerindeki stratejik yönelimine, bölgesel ve küresel meselelerde daha proaktif bir tutum geliştirilmesine dair önemli kararlar içermektedir. Özellikle Filistin ve Afganistan gibi hassas konulara ilişkin benimsenen vizyon, Türk dünyasının uluslararası arenada daha güçlü bir rol üstlenme çabasını yansıtmaktadır (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2024a).

Ayrıca, çevre dostu politikaların teşvik edilmesi amacıyla “Türk Yeşil Vizyonu” belgesi kabul edilmiştir. Bu belge, çevresel koruma, yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi ve karbon salınımının azaltılmasını hedeflemektedir (Turkicnews, 2024). Bunun yanında, Bişkek'in 2025 yılı için Türk Dünyası Dijital Başkenti ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu girişim, Türk devletleri arasında dijitalleşme ve teknolojik iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Turkicnews, 2024).

Zirvede ayrıca, Türk dünyasına önemli katkılarda bulunan şahsiyetler ödüllendirilmiştir. Macaristan Başbakanı Viktor Orbán'a “Türk Dünyası Ali Nişanı”, Nobel ödüllü bilim insanı Profesör Aziz Sancar'a ise “Ali şir Nevai Uluslararası Ödülü” takdim edilmiştir. Bu ödüller, Türk dünyasının kültürel ve bilimsel birikimine katkıda bulunan bireyleri onurlandırmayı hedeflemektedir (Turkicnews, 2024).

2.5. TÜRKİYE’NİN, TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÜYE ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

2.5.1. Türkiye-Azerbaycan İlişkileri

Türkiye, Azerbaycan'ın 30 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, 9 Kasım 1991'de bu bağımsızlığı tanıyan ilk devlet olmuştur. İki ülke arasındaki diplomatik bağlar 14 Ocak 1992 tarihinde resmi olarak tesis edilmiş ve Bakü'deki Başkonsolosluk, kısa bir süre sonra Büyükelçilik statüsüne yükseltilmiştir. Türkiye'nin Azerbaycan'daki diplomatik temsilcilikleri, Bakü Büyükelçiliği'nin yanı sıra Nahçıvan ve Gence'deki başkonsoloslukları kapsamaktadır. Azerbaycan ise Ankara'da bir Büyükelçiliğe ek olarak İstanbul ve Kars'ta da başkonsoloslukları ile temsil edilmektedir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.61).

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler, çeşitli alanlarda, derinlemesine ve stratejik bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda, iki ülke arasında yoğun şekilde gerçekteşen üst düzey resmi ziyaretler, ilişkilerin ilerlemesinde önemli bir dinamik rol oynamaktadır. Devlet yetkililerinin göreve geldikten sonra ilk resmi ziyaretlerini diğer ülkeye yapmaları, iki ülke arasındaki dostluk bağlarının sembolik ve diplomatik önemini göstermektedir.

Türkiye, İkinci Karabağ Savaşı sonucunda Karabağ topraklarının Azerbaycan'ın kontrolüne geçmesiyle, bölgedeki barış ve istikrarın tesis edilmesini desteklemektedir. Bu kapsamda, Azerbaycan ve Ermenistan arasında bir barış anlaşmasının imzalanması ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Ayrıca Türkiye, Karabağ'da yürütülen altyapı çalışmalarını, yaşam standartlarının yükseltilmesini, enerji ve ticaret koridorlarının işlerlik kazanmasını ve bölgesel bağlantıların güçlendirilmesini teşvik etmektedir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.62).

2.5.2. Türkiye-Kazakistan İlişkileri

Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkiler, tarihi, kültürel ve stratejik bağlar temelinde şekillenmiştir. Türkiye, 1991'de Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan ettiği yılın hemen sonrasında, bu bağımsızlığı tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve diplomatik ilişkiler aynı yıl içinde kurulmuştur. 1992'de imzalanan Dostluk ve İş Birliği Anlaşması, iki ülke arasındaki bağların hukuki ve siyasi temelini oluşturmuştur (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.65).

Siyasi alanda, iki ülke özellikle TDT, İslam İş birliği Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası platformlarda yakın iş birliği yürütmektedir. Türkiye, Kazakistan'ın bölgesel ve uluslararası istikrar konusundaki katkılarını desteklemekte ve bu bağlamda stratejik ortaklık ilişkisi giderek derinleşmektedir. Üst düzey ziyaretler, iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerlemesinde kritik bir etkiye sahiptir. Cumhurbaşkanları düzeyinde düzenlenen ziyaretler, karşılıklı iş birliğinin ivme kazanmasına katkı sağlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024b).

Ekonomik ilişkilerde ise enerji, inşaat, tarım ve lojistik başlıca iş birliği alanları arasında yer almaktadır. Kazakistan, Türkiye'nin Türkistan'daki en büyük ticaret ortaklarından biri olup, 2022 itibarıyla ticaret hacmi 5 milyar doları aşmıştır. Ayrıca, Türk firmaları Kazakistan'da özellikle altyapı ve enerji projelerine önemli yatırımlar yapmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024b).

Kültürel alanda da ilişkiler gelişmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün Kazakistan'da faaliyet göstermesi ve Türk üniversitelerinin Kazak öğrencilere burs imkânı sunması, eğitim ve kültürel değişim süreçlerini güçlendiren önemli adımlardır. Aynı zamanda, iki ülke arasında ortak tarih ve kültürel bağlara dayalı projeler yürütülmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024b).

2.5.3. Türkiye-Kırgızistan İlişkileri

Türkiye ile Kırgızistan arasındaki diplomatik ilişkiler, Kırgızistan'ın 1991'de bağımsızlığını kazanmasının ardından 23 Aralık 1991'de imzalanan protokolle başlamıştır. Türkiye, Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuş ve iki ülke arasında hızla gelişen ilişkiler stratejik ortaklık düzeyine yükselmiştir. 1997 yılında imzalanan "Ebedi Dostluk ve İş birliği Anlaşması" ve 2011'de kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İş birliği Konseyi (YDSK) bu ortaklığın temel belgelerindedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024c).

İkili ilişkiler; siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim gibi çeşitli alanlarda derinleşmiştir. Türkiye, Kırgızistan'da en büyük yabancı yatırımcı ülkelerden biri olup özellikle eğitim alanında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Türk okulları ve Maarif Vakfı okulları aracılığıyla katkı sunmaktadır. Ayrıca, Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) aracılığıyla sağlık, altyapı ve tarım projelerinde iş birliği sürdürülmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024c).

Kırgızistan, TDT ve diğer uluslararası platformlarda Türkiye ile yakın bir iş birliği içerisinde. Taraflar, bölgesel istikrar ve güvenlik konularında ortak yaklaşımlar sergilemekte, ticaret ve ulaşım hatlarının güçlendirilmesi gibi projelere önem vermektedir. Son dönemde, yüksek düzeyli ziyaretlerle pekiştirilen ilişkiler, iki ülke arasındaki bağları daha da güçlendirmiştir. Türkiye ve Kırgızistan, sadece stratejik ortak değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bağlarla birbirine yakın iki kardeş ülke olarak uluslararası alanda dayanışma sergilemektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024c).

2.5.4. Türkiye-Özbekistan İlişkileri

Türkiye, 16 Aralık 1991'de Özbekistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olmuştur ve 4 Mart 1992'de iki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlatılmıştır. Bu süreç, Türkiye ve Özbekistan arasındaki hukuki ve diplomatik bağların güçlenmesine olanak sağlamıştır. İki ülke, ilişkilerinin temellerini sağlamlaştırmak amacıyla yüzün üzerinde ikili anlaşma ve protokol imzalamış, bu da iki devletin karşılıklı iş birliğini pekiştiren önemli bir adım olmuştur. Ayrıca, son yıllarda, her iki taraf da sıklıkla üst düzey ziyaretler gerçekleştirerek, diplomatik ilişkilerini daha da derinleştirmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.71).

Türkiye ve Özbekistan arasındaki ilişkiler, özellikle son yıllarda büyük bir hızla gelişmiş ve iki ülke arasında stratejik ortaklık kurumsal bir temele oturtulmuştur. 2016 yılından itibaren, her iki ülkeden üst düzey ziyaretler sıklıkla kazanmış, bu ziyaretler karşılıklı

ekonomik, kültürel ve siyasi iş birliğini pekiştirmiştir. Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in Türkiye'ye yaptığı ziyaretler, bu ilişkilerin güçlenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2018'de kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi (YDSK), ilişkilerin kurumsallaşmasını sağlamış, böylece iş birliği birçok alanda somut adımlarla ilerlemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Taşkent Büyükelçiliği, 2024).

Türkiye'nin Özbekistan ile olan ekonomik ilişkileri de önemli bir gelişim göstermiştir. İki ülke arasındaki ticaretin toplam büyüklüğü, 2021 yılında 3,5 milyar dolara ulaşarak rekor kırmıştır. Bu başarı, özellikle tekstil, inşaat malzemeleri, tarım ve gıda sektörlerinde faaliyet gösteren Türk firmalarının katkılarıyla elde edilmiştir. Ayrıca, Özbekistan'da faaliyet gösteren Türk sermayeli firma sayısının 1800'ü geçtiği belirtilmektedir. Ekonomik iş birliği, karşılıklı vize muafiyeti gibi teşviklerle daha da artmıştır ve Özbek vatandaşlarının Türkiye'yi turizm amacıyla ziyaret etmeleri de yaygınlaşmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Taşkent Büyükelçiliği, 2024).

Özbekistan'la olan ilişkilerde kültürel bağlar da büyük bir öneme sahiptir. Türkiye, 1992 yılından itibaren Özbekistan'a çeşitli insani yardımlar sunmuş, Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) tarafından eğitim, sağlık, tarım ve altyapı projeleri yürütülmüştür. Taşkent'teki Türk okulları ve kültürel merkezler, halklar arasında güçlü bir bağ kurulmasına yardımcı olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024ç).

2.6. TÜRKİYE’NİN, TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI GÖZLEMCİ ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

2.6.1. Türkiye-Macaristan İlişkileri

Türkiye ile Macaristan arasındaki ilişkiler, tarihsel derinliğe sahip köklü bağlara dayanmakta ve günümüzde stratejik ortaklık düzeyinde ilerlemektedir. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi altına giren Macaristan ile Türkiye arasındaki dostane ilişkiler, modern dönemde karşılıklı ziyaretler ve anlaşmalarla pekiştirilmiştir. Türkiye, Macaristan'ın NATO üyeliğine güçlü destek sağlamış, iki ülke Avrupa-Atlantik güvenlik ve enerji iş birliği alanlarında yakın temas kurmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024d).

Ekonomik ilişkiler son yıllarda hız kazanmıştır. 2023 yılı itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi 3,9 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin Macaristan'a ihraç ettiği ürünler arasında metal eşyalar, karayolu taşıtları, tekstil ürünleri ve mobilyalar bulunmaktadır. İthal edilen ürünler arasında ise motorlu taşıtlar, elektrik makineleri ve organik kimyasallar öne çıkmaktadır. Ekonomik İş Birliği Anlaşması ve Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantıları, bu alandaki iş birliğini daha da ileri taşımaktadır (T.C.

Dışışleri Bakanlığı, 2024d).

İki devletin ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi açısından kültürel alanda da önemli adımlar atılmıştır. Budapeşte’de bulunan Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve İstanbul’daki Macar Kültür Merkezi, halklar arasında bağları güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, Türkoloji ve Hungaroloji krsleri ile eğitim alanındaki iş birlikleri dikkat çekmektedir. 2024 yılı, Türkiye-Macaristan Dostluk Anlaşması’nın 100. yıl dönümü olması nedeniyle ‘‘Yüzyıllık Dostluk ve İş Birliği Yılı’’ olarak kutlanmıştır. (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2024d).

2.6.2. Türkiye-Türkmenistan İlişkileri

Türkiye ve Türkmenistan arasındaki ilişkiler, iki ülkenin derin tarihsel, kültürel ve dilsel bağları sayesinde stratejik bir düzeye ulaşmıştır. Türkiye, Türkmenistan’ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biri olmuş ve diplomatik ilişkiler 29 şubat 1992’de tesis edilmiştir. Bu bağlamda, iki ülke arasında pek çok ikili anlaşma imzalanmış, st düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş ve iş birliği çeşitli alanlarda derinleştirilmiştir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023, s.80).

Türkmenistan, enerji kaynakları açısından bölgedeki stratejik önemi nedeniyle Türkiye’nin ilgisini çekerken, iki ülke arasında ticaret, enerji, ulaşım ve kültürel ilişkiler ne çıkmaktadır. Türkmenistan’ın doğal gaz ve elektrik enerjisinin Hazar Denizi zerinden Türkiye’ye taşınması projeleri, özellikle ekonomik iş birliğini artırma yönündeki çabalara dikkat çekmektedir. Ayrıca, bölgesel ulaştırma koridorlarının etkinliğinin artırılması ve Hazar Denizi ile Karadeniz’i bağlayan yeni gzerghların geliştirilmesi konuları da taraflar arasında ele alınan önemli iş birliği alanlarıdır (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2024e).

Son dönemdeki ziyaretler ve imzalanan anlaşmalar, iki ülke arasındaki iş birliğinin sadece ekonomik alanda değil aynı zamanda siyasi ve kültürel alanlarda da güçlendiğini göstermektedir. 2021 yılında Aşkabat’ta düzenlenen Ekonomik İş Birliği Teşkilatı Zirvesi ve diğer bölgesel forumlar, bu bağın daha da pekiştirilmesini sağlamıştır. Ayrıca, Türkiye ve Türkmenistan arasındaki ortak tarih ve kültür vurgusu, eğitim ve kültürel değişim programlarıyla desteklenmektedir. Türkiye, Türkmenistan’ın tarafsızlık politikalarını ve bölgesel barışa katkılarını takdirle karşılamakta ve desteklemektedir (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2024e).

İki lke arasındaki ticari ilişkiler de dikkat çekicidir. Türkmenistan, Türkiye’nin Türkistan’daki önemli ticaret ortaklarından biridir ve karşılıklı ticaret hacmi, özellikle inşaat ve enerji sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye’deki firmalar, Türkmenistan’da altyapı projelerinde önemli rol oynamaktadır (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2024e).

2.6.3. Türkiye- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) İlişkileri

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) arasındaki ilişkiler, tarihsel ve kültürel bağlar temelinde şekillenmiş olup stratejik bir boyut taşımaktadır. Türkiye, KKTC'yi 1983 yılında ilan ettiği bağımsızlığından bu yana tek tanıyan ülke olarak, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda güçlü bir destek sunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024f).

Türkiye, KKTC'nin uluslararası alanda tanınması ve Kıbrıs Türk halkının egemen eşitlik ilkesine dayalı haklarının korunması için aktif bir dış politika izlemektedir. Ankara, adada kalıcı bir çözüm için iki devletli çözüm önerisini desteklemekte ve bu bağlamda KKTC ile iş birliğini sürdürmektedir. Türkiye, 2023 yılında Kıbrıs'taki barış sürecinin temel taşlarından biri olan adil ve kalıcı bir çözümün gerekliliğini vurgulamış ve KKTC'nin uluslararası statüsünün tescili için çalışmaya devam etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024f).

Türkiye ile KKTC arasındaki ekonomik ilişkiler, özellikle altyapı projeleri ve mali yardımlarla pekiştirilmektedir. 2023 yılı itibarıyla, KKTC'de yol yapım ve bakım projelerine yönelik önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin mali desteği ile KKTC'de yaklaşık 632,5 kilometrelik yol yapımı ve onarımı tamamlanmış, yeni projeler için kaynak sağlanmıştır. Bu kapsamda karayolları altyapısının modernizasyonu devam etmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024f).

Eğitim alanında KKTC üniversiteleri, Türkiye'den gelen öğrencilere geniş fırsatlar sunarken, Türkiye de KKTC vatandaşlarına çeşitli burs olanakları sağlamaktadır. Ayrıca, kültürel etkinlikler ve iş birlikleri iki halk arasındaki bağları güçlendirmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024f).

Türkiye, KKTC'nin güvenliğini garanti altına almak adına, adada barışı ve istikrarı koruma amacı güden askeri varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adadaki mevcudiyeti, Kıbrıs Türk halkının güvenliği açısından kritik öneme sahiptir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024f).

2.7. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI İLE İLİŞKİLİ KURUMLAR

2.7.1. TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı)

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Türk Dünyası'nın UNESCO'su olarak kabul edilen ve Türk halkları arasındaki kültürel iş birliğini güçlendirmek amacıyla faaliyet gösteren önemli bir kuruluştur. 1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin Kültür Bakanları tarafından imzalanan kuruluş

anlaşmasıyla kurulan TÜRKSOY'un merkezi Ankara'da yer almaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

Kuruluşun temel misyonu, Türk dünyası halkları arasında kardeşlik ve dayanışmayı pekiştirmek, ortak Türk kültürünü muhafaza ederek gelecek kuşaklara aktarmak ve bu kültürün küresel düzeyde tanınmasını sağlamaktır. TÜRKSOY, kuruluşundan bu yana geçen 25 yılı aşkın süre boyunca üye ülkelerin Devlet Başkanlarının liderliğinde ve onayıyla çeşitli faaliyetler düzenleyerek bu amaca hizmet etmektedir. Başlangıçta altı kurucu ülkenin katılımıyla kurulan TÜRKSOY daha sonraki yıllarda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan, Başkurdistan, Altay, Saka, Tıva ve Hakasya gibi özerk cumhuriyetler ile Moldova'ya bağlı Gagavuz (Moldova) yeri de gözlemci üyelik statüsü ile dahil olmuştur (TÜRKSOY, 2024).

TÜRKSOY, Türk dünyasının zengin kültürel mirasının korunması ve tanıtılması konusunda öncül bir rol oynamakta, çeşitli kültürel etkinlikler, sanat festivalleri, sergiler ve akademik iş birlikleri ile bu misyonunu sürdürmektedir. Kurumun faaliyetleri, üyeleri arasındaki kültürel bağları güçlendirmenin yanı sıra, Türk kültürünün uluslararası platformda daha şeffaf ve etkin bir şekilde tanınmasını hedeflemektedir.

2.7.2. TÜRKPA (Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi)

Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), üye devletler arasında parlamentolar arası iş birliğini teşvik etmek ve güçlendirmek amacıyla kurulmuş bir uluslararası örgüttür. Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Parlamento Başkanları tarafından 21 Kasım 2008 tarihinde İstanbul'da imzalanan İstanbul Anlaşması ile kurulmuştur. TÜRKPA'nın merkezi Bakü'de yer almakta olup, tarihi, kültürel ve dilsel ortaklık temelinde parlamenter diplomasi aracılığıyla üye devletler arasında siyasi diyalogu geliştirmeyi hedeflemektedir. Örgütün bir diğer temel amacı, üye devletlerin ulusal mevzuatlarının uyumlaştırılmasını sağlamak ve parlamentolar arası iş birliğini artırmaya yönelik faaliyetleri güçlendirmektir (TÜRKPA, 2024).

TÜRKPA'nın en üst karar alma organı, üye devletlerin Parlamento Başkanlarından oluşan Asamble Konseyi'dir. Bu konsey, üye devletler arasındaki iş birliğinin gelişim yollarını ve stratejik hedeflerini belirlerken, asamblenin görev ve amaçlarını gerçekleştirebilmesine yönelik düzenlemelerde bulunur. TÜRKPA bünyesinde, hukuki işler ve uluslararası ilişkiler, ekonomik iş birliği, sosyal, kültürel ve insani işler ile çevre ve doğal kaynaklar olmak üzere dört sürekli ihtisas komisyonu faaliyet göstermektedir. Bu

komisyonlar, kendi alanlarına giren konuları değerlendirir, alınan kararların uygulanmasını izler, önerileri inceleyerek raporlar ve tavsiyeler hazırlar (TÜRKPA, 2024).

TÜRKPA, yasama iş birliğini teşvik etmek amacıyla düzenlediği uzman çalıştayları ve uluslararası konferanslarla, parlamentolar arası ilişkilerde profesyonel bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Örgüt ayrıca, üye ülkelerde gerçekleştirilen seçimlere yönelik uluslararası gözlem misyonları yürütmekte ve bu süreçte ilgili ulusal yasalar ile uluslararası standartlara uygunluğun sağlanmasına önem vermektedir. TÜRKPA'nın bu misyonu, seçim süreçlerinin şeffaflığına ve demokratik değerlerin güçlendirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır (TÜRKPA, 2024).

2.7.3. TTSO (Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği)

Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği (TTSO), 2019 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler arasında ticari iş birliğini güçlendirmek, ekonomik entegrasyonu teşvik etmek ve sosyal kalkınmayı desteklemek amacıyla kurulmuştur. TTSO'nun daimî sekreteryası, 2021 yılında İstanbul'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu yapı, Türk Dili konuşan ülkelerin ekonomik ve ticari ilişkilerini derinleştirmeyi hedeflemektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

TTSO'nun kuruluş süreci, Türk Konseyi'ne üye devletlerin iş dünyası arasındaki iş birliğini kurumsallaştırma yolunda atılan önemli bir adımdır. Bu doğrultuda, Türk Ticaret ve Sanayi Odası Tüzüğü, 17 Mayıs 2019 tarihinde Kazakistan'ın Nur-Sultan şehrinde imzalanmıştır. Söz konusu yapı, Türk dünyası ülkeleri arasındaki yatırımları artırmayı, ekonomik bağları çeşitlendirmeyi ve ortak projeler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, “dilde, işte ve fikirde birlik” ilkesi çerçevesinde, tarihsel ve kültürel bağları güçlendirmeyi de hedeflemektedir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2024b).

Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği, bölgedeki ticari ilişkileri geliştirmenin yanı sıra karşılıklı yatırımları artırarak üye ülkeler arasında ekonomik etkileşim ve dayanışmayı güçlendirecek bir platform sunmaktadır. TTSO bünyesinde planlanan Ortak Yatırım Fonu da bu hedeflere ulaşmada önemli bir rol oynayacaktır. Bu fon, özel sektör projeleri için ek finansman kaynakları sağlayarak, Türk Dili konuşan ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğine katkıda bulunacaktır (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2024b).

2.7.4. Türk Akademisi

Türk Akademisi, Türk halklarının dili, kültürü, edebiyatı ve tarihi üzerine bilimsel çalışmaları koordine etmek ve bu çalışmaların Türk uygarlığının insanlık tarihine katkılarını

yerel kaynaklar temelinde değerlendirmek amacıyla 2012 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından kurulmuştur. Uluslararası bir kuruluş niteliği taşıyan Türk Akademisi, TDT'nin himayesi altında faaliyet göstermektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

Akademi, 3 Eylül 2018 tarihinde Çolpon-Ata'da düzenlenen TDT'nin 6. Zirvesi'nde Macaristan'a gözlemci üye statüsü vermiştir. Merkez ofisi Astana'da bulunan Türk Akademisi, üye ülkelerin Eğitimden Sorumlu Bakanları ile Akademi Başkanı ve Başkan Yardımcılarından oluşan bir Bilimsel Konsey tarafından yönetilmektedir. Akademinin yürütme işlevlerini ise şu anda Şahin Mustafayev yürütmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

Türk Akademisi'nin temel misyonu, Türk tarihi, etnografyası ve dilleri üzerine bilimsel araştırmalar yapmak ve bu araştırmaların sonuçlarını üye ülkelerin eğitim sistemlerine entegre etmek amacıyla ortak ders kitapları ve öğretim materyalleri hazırlamaktır. Ayrıca, Akademi, üye devletlerin ortak tarih, kültür ve mirasını tanıtmak amacıyla edebiyat, coğrafya ve tarih alanlarında ortak ders kitapları geliştirme çalışmalarını yürütmektedir. Bu bağlamda "Türk Barometresi" adlı sosyal araştırma projesi de önemli bir çalışma alanı olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, Türk tarihiyle ilgili antik eserlerin gün yüzüne çıkarılmasına katkı sağlayan arkeolojik araştırmalar ve kazılar gerçekleştirilmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

2.7.5. Türk Kültür ve Miras Vakfı

Türk Kültür ve Miras Vakfı, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın girişimi ve Kazakistan, Kırgızistan ile Türkiye Cumhurbaşkanlarının desteğiyle kurulmuş bir uluslararası kuruluştur. Vakfın temel kuruluş belgesi olan Fon Şartı, 23 Ağustos 2012 tarihinde Bişkek'te gerçekleştirilen Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi (Türk Keneşi) Zirvesi'nde kabul edilmiştir. 11 Eylül 2015 tarihinde Astana'da düzenlenen Türk Konseyi Zirvesi'nde, Sayın Günay Efendiyeva Vakfın ilk başkanı olarak atanmış ve organizasyonun faaliyetlerine başlaması sağlanmıştır. Azerbaycan Hükümeti ile Türk Kültür ve Miras Vakfı arasında imzalanan Ev Sahibi Ülke Anlaşması, 8 Kasım 2018 tarihinde Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Mammadyarov ve Vakıf Başkanı Günay Efendiyeva tarafından imza altına alınmıştır. Vakfın merkez ofisi Azerbaycan'ın Bakü şehrinde bulunmaktadır. 14 Ekim 2019 tarihinde, Türk İş Birliği Teşkilatı Bakü Zirvesi çerçevesinde üye ve gözlemci ülkelerin dışişleri bakanları ve teşkilat başkanlarının katılımıyla Vakfın idari binası resmi olarak açılmıştır. Aynı yıl düzenlenen Bakü Zirvesi'nde, Macaristan, Türk Kültür ve Miras Vakfı'na gözlemci

üye statüsü kazanmıştır (Türk Kültür ve Miras Vakfı, 2024).

Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk halklarının kültürel değerlerini ve mirasını muhafaza etme, inceleme ve tanıtmaya misyonunu taşımaktadır. Bu doğrultuda vakıf; koruma ve tanıtım, bilimsel destek, eğitim ve kapasite geliştirme, etkinlik organizasyonu, yayın ve sponsorluk, el sanatları ve uygulamalı sanatlar, fikri mülkiyet hakları gibi faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Kuruluşundan itibaren Türk halklarının kültür ve mirasını tanıtmak amacıyla çeşitli uluslararası konferanslar, festivaller, sergiler ve yuvarlak masa toplantıları düzenlemiş olan Vakıf'ın bu etkinliklerine üst düzey devlet yetkilileri de katılım sağlamış ve vakıf, kültürel iş birliği alanında birçok uluslararası kuruluş ve devlet kurumu ile Mutabakat Zaptı imzalamıştır. Vakfın giderek artan uluslararası ortaklıkları, Türk kültürü ve mirasının küresel düzeyde daha geniş bir kitleye ulaşmasına katkıda bulunmaktadır (Türk Kültür ve Miras Vakfı, 2024).

2.7.6. Türk Yatırım Fonu (TYF)

Türk Yatırım Fonu (TYF), Türk Devletleri arasında kurulan ilk ortak finans kuruluşu olarak, 16 Mart 2023 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen TDT Olağanüstü Zirvesi'nde imzalanan bir protokolle uygulamaya konulmuştur. Bu fon, Türk Devletleri arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğini güçlendirmek, ortak projelerin hayata geçirilmesini desteklemek ve üye devletlerin ekonomik potansiyelini harekete geçirmek amacıyla kurulmuştur. Türk Yatırım Fonu, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ'ler) yönelik finansman sağlama konusunda etkin bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, fon, üye devletlerdeki girişimciliği, büyümeyi, istihdamı, araştırmayı ve inovasyonu teşvik ederek sosyoekonomik kalkınmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

Türk Yatırım Fonu; tarım, lojistik ve taşımacılık, enerji, sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri, turizm, altyapı, kamu-özel ortaklığı projeleri, insani gelişme, yaratıcı endüstriler, doğa ve kentsel çevre faaliyetlerinin desteklenmesine odaklanmakta olup Türk Devletleri arasında ekonomik entegrasyonu artırarak sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir yapı sunmaktadır. Fonun girişimcilik, inovasyon ve ekonomik dayanıklılığı teşvik etmesi, üye devletlerin küresel pazarlardaki rekabet gücünü artırmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, stratejik sektörlerdeki projelerin desteklenmesi, bölgesel iş birliğinin derinleşmesine ve ortak refahın artmasına katkı sağlamaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2024e).

2.8. TÜRKİYE’NİN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI’NDAKİ LİDERLİK ROLÜ

Türkiye, tarihî, kültürel ve coğrafi bağları sayesinde TDT’de merkezi bir liderlik rolü oynamaktadır. Bu teşkilat, Türk dünyası ülkelerinin ortak tarih, dil ve kültürel miras temelinde bir araya geldiği, ekonomik, siyasi ve sosyal iş birliğini güçlendirmeyi amaçlayan önemli bir platformdur. Türkiye'nin bu yapıdaki liderlik konumu hem teşkilatın oluşum sürecinde hem de günümüzdeki faaliyetlerinde açıkça görülmektedir (Taldybayeva, 2012, s.335).

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bağımsızlık kazanan Türk Cumhuriyetleri arasında Türk birliğinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi açısından Türkiye Cumhuriyeti’nin özel bir rolü olmuştur. Bu dönemde, Türkiye’nin uluslararası arenadaki konumu, deneyimi ve NATO üyesi olarak sahip olduğu stratejik önem, Türk dünyasıyla ilişkilerinde etkili bir köprü görevi üstlenmesini sağlamıştır. Türkiye, bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetlerini ilk tanıyan devlet olmuş ve bu ülkelerde büyükelçilik açarak diplomatik ilişkilerde öncü bir rol üstlenmiştir (Çetin, 2020, s.148). Ayrıca, Türk Cumhuriyetlerine yapılan ilk üst düzey ziyaretlerin Türkiye tarafından gerçekleştirilmesi ve bu ülkelerin liderlerinin ilk resmi temaslarını Türkiye ile yapmaları, Türkiye’nin bu süreçteki önemini ve liderliğini ortaya koymuştur. Türkiye, Türk Cumhuriyetlerinin Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası kuruluşlara, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) gibi bölgesel organizasyonlara üyelik süreçlerine destek vermiştir. Bunun yanı sıra, Türk Cumhuriyetlerinin NATO’nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programına katılmaları gibi stratejik adımlarda da Türkiye’nin rehberliği önemli olmuştur (Çetin, 2020, s.148).

Türkiye'nin TDT'nin kuruluşundaki öncü rolü, bu liderliğin tarihî köklerini ortaya koymaktadır. 2009 yılında Nahçıvan Anlaşması ile resmîyet kazanan bu yapı, Türkiye'nin girişimleri ve çabalarıyla şekillenmiştir (Gündoğdu, 2023, s.271). Bu süreçte Türkiye, diğer Türk devletleri ile bağlarını derinleştirmek için kapsamlı diplomatik ilişkiler geliştirmiş ve bu ülkeler arasında bir koordinasyon mekanizmasının oluşturulmasında önemli bir katalizör olmuştur. Türkiye'nin tarihî bağları ve Türk dünyasındaki entelektüel birikimi, teşkilatın temellerini sağlamlaştırmada kritik bir rol oynamıştır (Gündoğdu, 2023, s.275)

Bağımsızlıklarının ilk yıllarında Türk Cumhuriyetlerine özel bir önem ve destek sunan Türkiye, Türk dünyası arasında iş birliğinin geliştirilmesini temel hedeflerinden biri haline getirmiştir. Bu çerçevede, Türkiye’nin öncülüğünde, Türk Devlet Başkanları Zirveleri

düzenlenmeye başlanmıştır. Süleyman Demirel'in, 1992 yılında Türkistan ve Azerbaycan'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında dile getirdiği fikirle, Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri süreci başlatılmıştır. İlk zirve, 30-31 Ekim 1992 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiş ve bu tarihi toplantıya Azerbaycan Cumhurbaşkanı Ebülfeyz Elçibey, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev, Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov ve Türkmenistan Cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov katılmıştır. Zirvenin düzenlenmesi ve liderlerin bir araya getirilmesinde, dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın katkıları da büyük ölçüde olmuştur (Kıdırali, 2015, s. 577). Zirve, Ankara Bildirisi'nin imzalanmasıyla sonuçlanmış ve bu belgeyle taraflar, egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı ve birbirlerinin iç işlerine karışmama ilkeleri temelinde iş birliğini geliştirme kararlılıklarını ortaya koymuşlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından uluslararası arenada kendilerine yer edinmeye çalışan Türk Cumhuriyetleri açısından, Türkiye'nin sağladığı bu destek son derece kritik bir adım olmuştur. Bu süreç, sadece siyasi ve diplomatik ilişkilerin güçlenmesine değil, aynı zamanda Türk dünyasının ortak değerler temelinde bir araya gelmesine de katkı sunmuştur.

Türkiye, TDT çatısı altında ekonomik entegrasyonu güçlendirmek için aktif bir politika izlemektedir. Türk devletleri arasındaki ticaret hacminin artırılması, ortak enerji projelerinin teşvik edilmesi ve ulaştırma ağlarının iyileştirilmesi gibi alanlarda liderlik yapmaktadır. Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi ve Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) gibi stratejik projeler, Türkiye'nin ekonomik iş birliğindeki merkezî rolünü göstermektedir. Bu projeler, sadece bölgesel kalkınmayı desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda Türk dünyasının küresel enerji ve lojistik haritasındaki önemini artırmaktadır (Tomar, 2021b).

Kültürel alanda ise Türkiye, Türk dünyası ile ortak değerleri koruma ve geliştirme misyonunu üstlenmiştir. Türk Konseyi bünyesinde yürütülen dil, tarih ve eğitim projelerinde Türkiye'nin liderliği belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi kuruluşlar, bu çerçevede önemli çalışmalar yürütmektedir. Türkiye'nin bu alanlardaki katkıları, Türk dünyasında ortak kimlik ve dayanışma duygusunu güçlendirmekte ve gelecek nesillerin bu bağları sürdürmesine yönelik bir temel oluşturmaktadır (Tomar, 2021b).

Türkiye'nin TDT'deki liderliği, bölgesel ve küresel dengelerde de önemli bir etki yaratmaktadır. Teşkilat, Türkistan, Kafkasya ve Avrupa arasında bir köprü işlevi görmekte ve bu konumuyla Türkiye, Türk dünyasının küresel diplomasideki ağırlığını artırmaktadır.

Türkiye'nin, TDT aracılığıyla Türk devletlerini uluslararası arenada daha görünür kılma çabaları, bu bağlamda stratejik bir önem taşımaktadır. Türkiye, bu çerçevede, uluslararası örgütlerle iş birliğini artırmakta ve Türk dünyasının ortak çıkarlarını koruma hedefi doğrultusunda çaba göstermektedir (Ünver, 2024, s.391).

BÖLÜM III

3. TÜRKİYE’NİN TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI ÇERÇEVESİNDE KÜLTÜREL DİPLOMASİ POLİTİKALARI VE BU POLİTİKALARIN BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİNE ETKİLERİ

3.1. EKONOMİK ETKİLEŞİM ÜZERİNDE KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN ROLÜ

TDT, üye ülkeler arasında ekonomik iş birliğini pekiştirmek ve bölgesel entegrasyonu güçlendirmek amacıyla son yıllarda önemli adımlar atmıştır. TDT’nin kuruluşundan bu yana düzenlenen zirveler, ekonomik iş birliklerini kurumsallaştıran ve kültürel diplomasiyle entegre eden kararların alındığı önemli platformlar olmuştur.

11 Kasım 2022 tarihinde Semerkant’ta düzenlenen TDT 9. Zirvesi’nde, üye ülkelerin devlet başkanları tarafından Türk Yatırım Fonu’nun kurulmasına dair özel bir karar alınmış ve Fon’un başkanı atanmıştır. Bu gelişme, teşkilat bünyesindeki ekonomik iş birliğinin kurumsallaştırılması yönünde atılmış kayda değer bir adım niteliğindedir. Devam eden süreçte, Türk Yatırım Fonu’nun Kuruluş Anlaşması 16 Mart 2023 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen TDT Olağanüstü Zirvesi’nde nihai hâline kavuşturularak imza altına alınmıştır. Onay sürecinin tamamlanmasının ardından Anlaşma, 24 Şubat 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Fon’un ilk Governörler Kurulu toplantısı ise 18 Mayıs 2024’te İstanbul’da yapılmıştır. Bu gelişmeler ışığında Türk Yatırım Fonu’nun resmen faaliyete geçmesi, ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi ve çok taraflı iş birliğinin güçlendirilmesi açısından tarihî bir eşik olarak değerlendirilmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025a).

Kuruluş aşamasında 500 milyon dolarlık bir sermaye ile yapılandırılan fon, Macaristan’ın da iştirakiyle 600 milyon dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Bu fon; karşılıklı yatırımların artırılmasına, yenilikçi girişimlerin desteklenmesine ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde girişimciliğin teşvik edilmesine katkı sunmaktadır. 2025 yılı içinde fiilen faaliyet göstermesi öngörülen Fon’un, Türk dünyasında somut projelere finansman sağlayarak bölgesel kalkınmayı hızlandırması beklenmektedir (Soysal, 2025).

Maliye Bakanlığı tarafından yapılan tahminlere göre, 2024 yılı sonunda Türk Devletleri, yaklaşık 1,9 trilyon dolarlık toplam ekonomik büyüklüğe ve 178 milyonluk nüfusa ulaşarak küresel ekonomide kayda değer bir konum elde edecektir. Bu çerçevede oluşturulan yatırım fonunun temel amacı, üye ülkeler arasında farklı sektörlerdeki ortak projelerin desteklenmesi yoluyla ekonomik iş birliğini güçlendirmektir. Özellikle altyapı,

yenilenebilir enerji, tarım, turizm ve bilişim teknolojileri gibi stratejik alanlarda geliştirilecek projeler hem ekonomik çeşitliliği artırmayı hem de yeni istihdam alanları oluşturmayı hedeflemektedir.

Fon kapsamında gerçekleştirilecek iş birlikleri, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da önem arz eden projelerin hayata geçirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, TDT üyesi ülkeler, söz konusu projeler için finansman, hibe ve teknik destek olanaklarına erişebilecek; aynı zamanda üye devletler arasında ticaretin ve ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesi mümkün olacaktır (Türkskiy İinvestitsiyonnyy fond ofisialno naçal svoyu deyatelnost, 2024).

9 Eylül 2021 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen TDT Ekonomik İşbirliği Çalışma Grubu'nun 12. Toplantısı'nda, üye devletler e-ticaretin kendi ülkeleri açısından taşıdığı önemi ve bu alanın Türk Devletleri arasındaki ekonomik ilişkilerin daha da yakınlaştırılmasındaki rolünü vurgulamıştır. Toplantı sonunda mutabık kalınan tutanak doğrultusunda, TDT Sekreteryası bünyesinde dijital ticarete yönelik çok taraflı bir anlaşma imzalanması girişimi prensipte desteklenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan "Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması" (Digital Economy Partnership Agreement – DEPA) taslağı, TDT üye ülkelere sunulmuş ve 2024'te Bişkek'te düzenlenen zirve sırasında imzalanmıştır. DEPA taslağı, dijital ticaretin kolaylaştırılması, dijital hizmetlerin düzenlenmesi, veri güvenliği ve dijital altyapının geliştirilmesi gibi alanlarda ortak ilkeler ve uygulamalar oluşturmayı hedeflemektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025a).

TDT bünyesindeki ekonomik etkileşimin bir diğer önemli boyutu ise ulaştırma alanında kendini göstermektedir. Türkiye, jeostratejik konumu sayesinde kıtalar ve bölgeler arası ulaşımın merkezinde yer almakta olup, bu avantajını bölgesel ulaştırma koridorlarının geliştirilmesi yönündeki çeşitli girişimlerle pekiştirmektedir. Özellikle Asya ile Avrupa arasında köprü işlevi gören Doğu-Batı Hazar Geçişli Orta Koridor, Çin'den başlayarak Kazakistan, Hazar Denizi, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşan stratejik bir lojistik hattı olup, Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Güzergâhı (TITR) olarak da adlandırılmaktadır. Bu güzergâh, kara ve denizyolu bağlantılarının entegrasyonu ile Asya ile Avrupa arasındaki taşımacılıkta önemli bir alternatif rota sunmaktadır. Özellikle Çin'in batı bölgelerinden başlayan yük taşımacılığı, Kazakistan üzerinden Hazar Denizi'ne, oradan ise deniz aşırı geçişlerle Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden Türkiye'ye ulaşmakta ve nihayetinde Avrupa'ya yönelmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025a). Söz konusu koridor, tarihi İpek Yolu'nun modern bir yorumu olarak

finansal politikalarla bütünleştirmek ve üye ülkeler arasında yeşil ekonomi temelli bölgesel iş birliğini teşvik etmek amacıyla kurulmaktadır. Konsey, yenilenebilir enerji, çevre dostu altyapılar ve sürdürülebilir kalkınma projelerine finansal kaynak oluşturmayı hedeflemektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025a). TYFK'nin kuruluşu, sadece çevresel bir adım değil; aynı zamanda Türk dünyasında ortak kültürel değerleri temel alan bir diplomatik dayanışmanın ürünü olarak görülmelidir. Ortak çevre hassasiyeti, kültürel yakınlıkla birleşerek bölge ülkeleri arasında iş birliği ve güvenin derinleşmesini sağlamaktadır (Kırım Haber Ajansı, 2024). Bu inisiyatif, Türk dünyasında yeşil dönüşüm sürecini hızlandırmakla kalmayıp, aynı zamanda çevresel diplomasi ve kültürel bağlılık üzerinden ortak gelecek vizyonunun güçlenmesine katkı sunmaktadır.

Tablo 3.1. TDT Ekonomik İş Birliği Araçları

	İş Birliği Aracı	Temel Amaç	Kültürel Diplomasiyle İlişkisi
1	Türk Yatırım Fonu (TYF)	Sermaye hareketliliği, KOBİ destekleri	Ortak ekonomik güven ve eşit temsile dayalı yatırım ortamı
2	Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması (DEPA)	Dijital Ticaret ve teknoloji entegrasyonu	Ortak dijital vizyon ve bilgi paylaşımı kültürü
3	Orta Koridor	Lojistik bağlanabilirlik ve ulaştırma entegrasyonu	Tarihsel İpek Yolu mirası üzerinden bağ kurma
4	TURANSEZ	Ortak sanayi ve üretim altyapısı oluşturmak	Ortak üretim kültürü ve sanayi dayanışması
5	Türk Yeşil Finans Konseyi (TYFK)	Yeşil Finansman ve sürdürülebilir kalkınma	Ortak çevre bilinci ve kültürel sorumluluk anlayışı

Kaynak: Bu veriler, Türk Devletleri Teşkilatı'nın resmi internet sitesinden derlenmiş ve yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 3.1.'de görüldüğü üzere; Türk Yatırım Fonu'nun sermaye hareketliliğini teşvik eden yapısı, Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması'nın teknolojik entegrasyonu hızlandıran etkisi, Orta Koridor'un lojistik bağlanabilirliği artıran stratejik rolü, TURANSEZ'in üretim ve yatırım altyapısını merkezileştiren ekonomik derinleşme hedefi ve Türk Yeşil Finans Konseyi'nin sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen yaklaşımı; kültürel diplomasiyle temellendirilen ekonomik iş birliğinin çok boyutlu ve kurumsal bir altyapı kazandığını göstermektedir. Kültürel yakınlık, yalnızca sosyal ilişkilerde değil, ekonomik politika tercihleri, üretim kümelenmeleri ve ortak kalkınma vizyonunda da belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Bu durum, kültürel diplomasinin Türk dünyasında ekonomik etkileşimi yönlendiren yapısal bir araç olarak öne çıktığını açıkça ortaya koymaktadır.

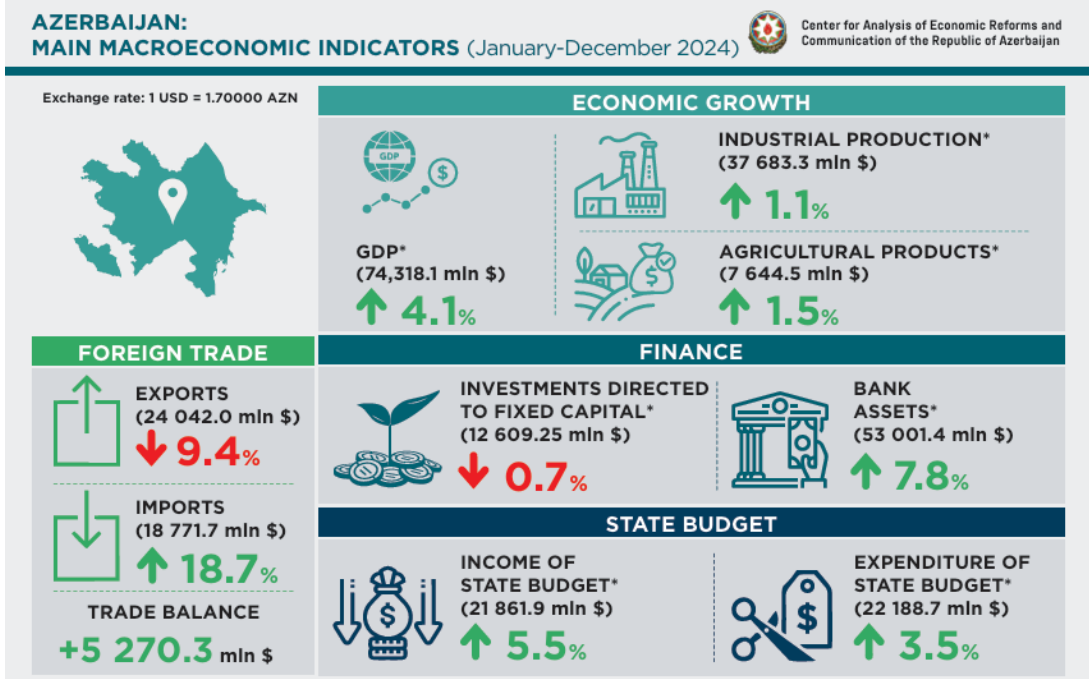

Resim 3.2. TDT Üyeleri ve Gözlemcilerinin 2022 Yılında Dünya Genelindeki Payı
(Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

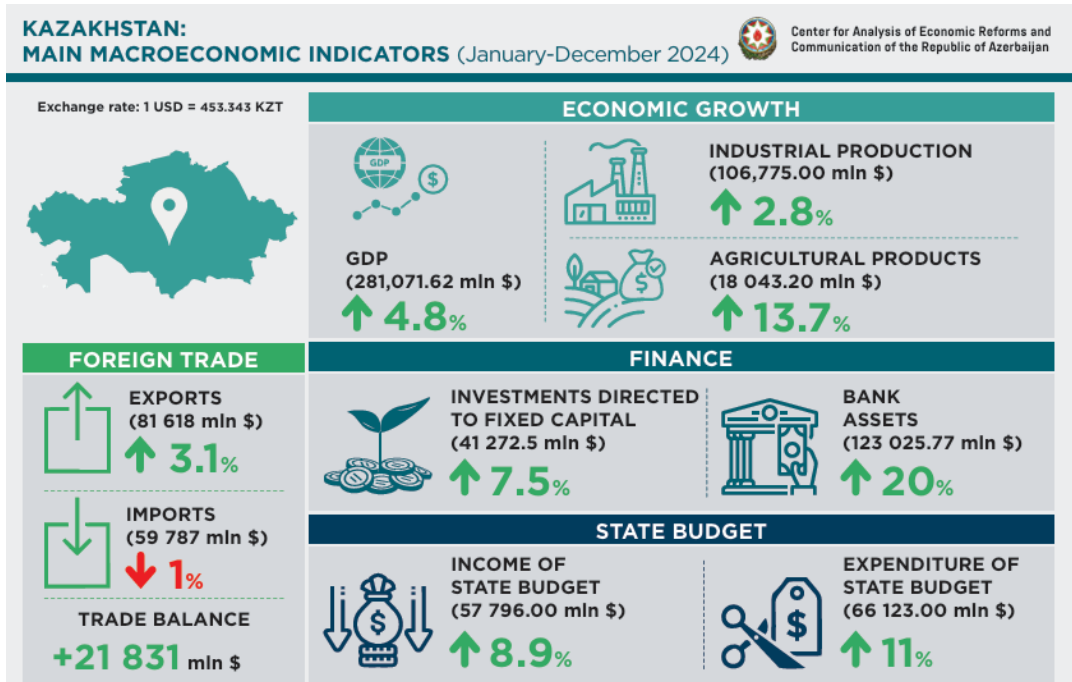

Resim 3.3. TDT Üyeleri ve Gözlemcilerinin 2024 Yılında Dünya Genelindeki Payı
(Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

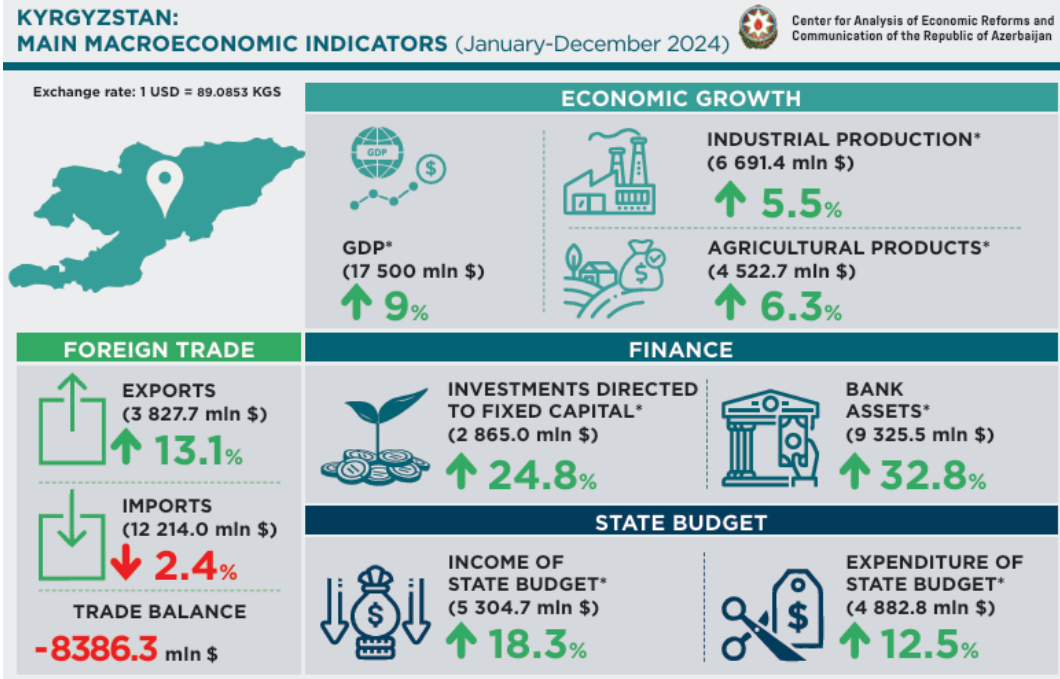
Son iki yıl içerisinde ekonomik ilişkilerin ivme kazanmasıyla birlikte, TDT üyesi ülkelerin küresel ekonomi içindeki paylarının da artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Aşağıdaki grafiksel veriler dikkate alındığında, bu ülkelerin dünya gayrisafı yurt içi hasılasına (GSYİH) katkılarının %1,4 düzeyinden %1,8 seviyesine yükseldiği; aynı dönemde toplam ticaret hacmindeki paylarının ise %3'ten %3,5'e çıktığı anlaşılmaktadır. Bu veriler, TDT üyesi devletlerin küresel ekonomik sistemde artan rollerine işaret etmektedir. (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025).

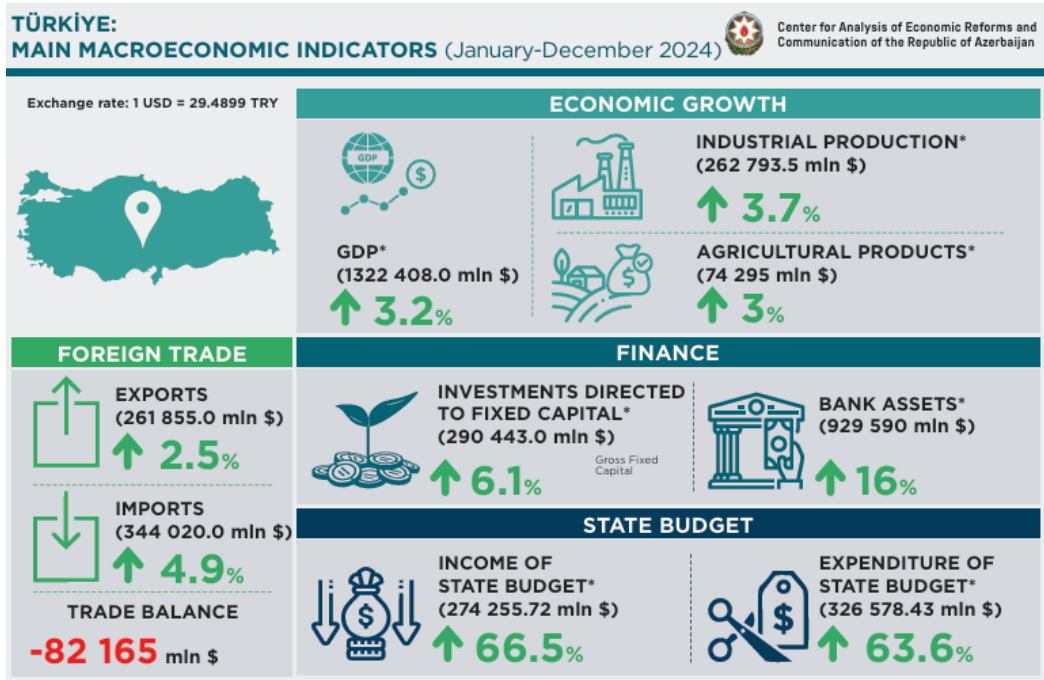
Resim 3.4. Azerbaycan 'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

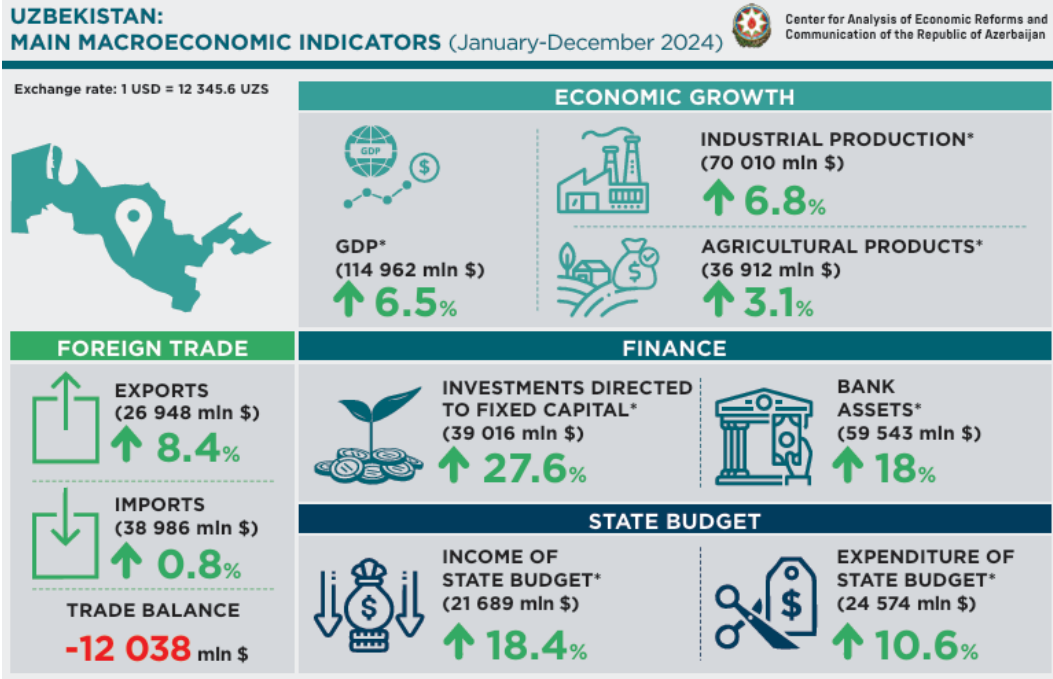
Resim 3.5. Kazakistan 'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

Resim 3.6. Kırgızistan'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

Resim 3.7. Türkiye'nin temel makroekonomik göstergeleri-2024 (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

Resim 3.8. Özbekistan'ın temel makroekonomik göstergeleri-2024) (Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi, 2025)

2024 yılı itibarıyla TDT'ye üye ülkelerin temel makroekonomik göstergeleri incelendiğinde, tüm ülkelerde gayrisafi yurtiçi hasılanın (GSYİH) artış gösterdiği görülmektedir. Üye ülkelerin ortalama ekonomik büyüme oranı %5,52 seviyesinde gerçekleşmiş olup, bu oran oldukça dikkat çekici bir performansa işaret etmektedir. Söz konusu dönemde en yüksek büyüme oranını %9 ile Kırgızistan elde ederken, en düşük büyüme ise %3,2 ile Türkiye'de kaydedilmiştir.

Ekonomik büyümeden bahsedilirken, sanayi üretimindeki gelişim özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından kritik bir rol oynamakta; adeta bir lokomotif görevi görerek ülkenin genel ekonomik kalkınma sürecini şekillendirmektedir. Bu bağlamda Türk Devletleri değerlendirildiğinde, tüm üye ülkelerde sanayi üretiminde artış yaşandığı ve ortalama artış oranının %3,98 düzeyinde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Sanayi sektöründeki bu büyüme, üretim kapasitesinin genişlemesine paralel olarak gayrisafi yurt içi hasılda (GSYİH) da artışa neden olmakta ve sanayi üretimi ile ekonomik büyüme arasında doğrudan ve pozitif bir ilişki kurulduğunu göstermektedir. 2024 yılı verilerine göre, sanayi üretiminde en düşük artış oranı %1,1 ile Azerbaycan'da kaydedilirken, en yüksek artış ise %6,8 ile Özbekistan'da gerçekleşmiştir.

Sanayi sektöründeki ilerleme, yalnızca kendi başına ekonomik büyümeye katkı sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda tarım ve hizmetler gibi diğer sektörlerin gelişimini

de desteklemektedir. Özellikle günümüzde iklim değışikliği ve tarım politikalarının ön plana çıkmasıyla birlikte, tarımsal üretim stratejik bir öneme kavuşmuştur. Bu çerçevede TDT'ye üye ülkeler değerlendirildiğinde, tarım sektöründe genel olarak olumlu bir büyüme eğilimi gözlemlenmiştir. Ortalama büyüme oranı %5,52 olarak gerçekleşmiş; en yüksek artış %13,7 ile Kazakistan'da kaydedilmiş, buna karşılık en düşük büyüme %1,5 ile Azerbaycan'da gözlenmiştir.

Sanayi üretiminin ve genel ekonomik istikrarın sürdürülebilir biçimde gelişmesi için sabit sermaye yatırımlarının artırılması kritik bir öneme sahiptir. Yapılan yatırımların miktarı, doğrudan ekonomik büyüme kapasitesini belirlemekte; yüksek düzeyde sabit sermaye yatırımı, üretim gücünün ve altyapının güçlenmesiyle birlikte ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır. Bu çerçevede, TDT üyesi ülkeler değerlendirildiğinde, 2024 yılı itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında ortalama artış oranı %13,6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak Azerbaycan bu genel eğilimin dışında kalarak sabit sermaye yatırımlarında %0,7 oranında düşüş yaşamıştır. Buna karşın, Özbekistan (%27,6) ve Kırgızistan (%24,8) yatırım artış hızlarıyla dikkat çekmiş; bu ülkelerde yakın gelecekte sanayi üretiminde belirgin artışlar yaşanması öngörülmektedir.

Tüm Türk devletlerinde gözlemlenen bütçe gelirlerindeki artış, ekonomik gelişim açısından olumlu bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Devlet gelirlerinin yükselmesi, kamu politikalarının daha etkin yürütülmesini sağlamakta ve kalkınma odaklı programlara daha fazla kaynak ayrılmasına imkân tanımaktadır. Ancak bütçe gelirlerindeki artış oranları ülkelere göre belirgin farklılıklar göstermiştir. 2024 yılı verilerine göre en düşük bütçe artışı %5,5 ile Azerbaycan'da kaydedilmiş, onu %8,9 ile Kazakistan, %18,3 ile Kırgızistan ve %18,4 ile Özbekistan izlemiştir. En yüksek artış oranı ise %66,5 ile Türkiye'de gerçekleşmiştir. Bu veriler, üye ülkeler arasında mali kapasite artışının farklı hızlarda gerçekleştiğini ve Türkiye'nin bu alandaki öncülüğünü ortaya koymaktadır.

Genel olarak ülkelerin makroekonomik göstergeleri değerlendirildiğinde, özellikle Kırgızistan ve Özbekistan'ın dikkat çekici bir ekonomik performans sergilediği görülmektedir. Bu iki ülkenin sanayi sektöründe kaydettiği hızlı büyüme ve sabit sermaye yatırımlarındaki kayda değer artış, gayrisafi yurt içi hasılanın yükselmesine ve buna bağlı olarak ekonomik büyümenin hızlanmasına katkı sağlamaktadır. Mevcut eğilimlerin devam etmesi durumunda, her iki ülkenin de önümüzdeki dönemde yüksek büyüme oranları sergilemesi muhtemeldir. Bununla birlikte, diğer TDT üyesi ülkelerde de olumlu ekonomik gelişmelerin yaşanması, teşkilatın genel ekonomik potansiyelini güçlendirmekte ve üye ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğinin daha da derinleşeceğini göstermektedir. Bu durum,

TDT'nin bölgesel ekonomik entegrasyon sürecine ivme kazandırabilecek önemli bir dinamik olarak değerlendirilmektedir.

Bölge Ülkelerinin Ekonomik Sorunları:

Türkistan coğrafyasında yer alan devletlerin ekonomik yapıları benzerlik göstermekle birlikte, aralarında dikkat çekici düzeyde farklılıklar da bulunmaktadır. Bazı ülkelerin ekonomik gelişimi, büyük ölçüde petrol, doğalgaz ve altın ile uranyum gibi zengin yer altı kaynaklarına dayanmaktadır. Özellikle Kazakistan ve Türkmenistan, sahip oldukları enerji ve maden rezervleri sayesinde öne çıkmalarına karşın, bu kaynakları dünya pazarlarına ulaştırma konusunda hâlen önemli lojistik ve altyapı engelleriyle karşı karşıyadır. Bu durum, söz konusu ülkelerin küresel pazardaki potansiyellerini tam anlamıyla hayata geçirmelerini engellemektedir. Öte yandan, Türk devletleri arasında ticaretin ve yatırımların artırılması yönündeki tüm iyi niyetli girişimlere rağmen, ekonomik kalkınma seviyeleri arasındaki eşitsizlikler ve izlenen politika farklılıkları, bölgesel bütünleşmenin önünde önemli engeller oluşturmaya devam etmektedir. Ayrıca, Türk Cumhuriyetleri'nin hem ekonomik hem de siyasi güvenliklerini sağlamak ve olası tehditlere karşı dayanıklılıklarını artırmak amacıyla, sadece bölgesel değil aynı zamanda bölge dışı uluslararası ittifaklara da katıldıkları gözlemlenmektedir. Bu çok katmanlı ilişkiler ağı, ülkelerin dış politika yönelimlerini çeşitlendirmekte ve stratejik manevra alanlarını genişletmektedir.

Kazakistan, sahip olduğu zengin enerji kaynakları, verimli tarım arazileri ve geniş yüzölçümüne kıyasla düşük nüfus yoğunluğu sayesinde bölge ülkeleri arasında ekonomik açıdan daha avantajlı bir konuma sahiptir. Bunun yanı sıra ülke, modern bankacılık sistemi, menkul kıymetler borsası yapısı, gelişmiş mevzuat altyapısı ve kamu hizmetlerinin dijitalleşmesine yönelik reformlarıyla da dikkat çekmektedir (Gleason, 2001). Ancak tüm bu avantajlara rağmen, Kazakistan'ın sahip olduğu doğal kaynak zenginliğini topluma adil ve yaygın bir şekilde yansıtmakta zorlandığı, ekonomik potansiyelini geniş halk kesimlerine refah olarak dönüştüremediği görülmektedir. Ülkenin jeopolitik konumu da bu süreci doğrudan etkilemektedir. Kazakistan'ın kuzeyinde yaklaşık yedi bin kilometrelik sınırı paylaştığı Rusya Federasyonu ve doğusunda küresel güç olarak konumlanan Çin Halk Cumhuriyeti ile komşu olması hem stratejik bir fırsat hem de potansiyel bir risk unsuru teşkil etmektedir. Bu iki büyük güç arasında jeopolitik dengeyi korumaya çalışan Kazakistan'ın, zaman zaman her iki aktör tarafından da çeşitli diplomatik veya ekonomik baskılara maruz kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ülkenin dış politika manevra alanını daraltmakta ve ekonomik gelişiminin sürdürülebilirliğini etkileyen faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Bağımsızlığını kazandıktan sonraki süreçte Özbekistan ekonomisinin, diğer Türkistan ülkelerine kıyasla daha fazla çeşitlilik gösterdiği dikkat çekmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tarım ve madencilik sektörlerine dayalı ekonomik yapısını koruyan Özbekistan, bu sayede bölgedeki pek çok ülkeyi etkileyen ekonomik durgunluklardan daha sınırlı biçimde etkilenmiştir. Gıda güvenliğini sağlama hedefi doğrultusunda, ülke tarımsal üretim politikalarında değişikliğe giderek pamuk üretimine ayrılan ekim alanlarının bir kısmını tahıl üretimine yönlendirmiştir. Ayrıca Özbekistan, doğal gaz ve petrol gibi enerji kaynaklarının yanı sıra sahip olduğu önemli altın rezervleriyle de bölge ekonomisinde öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır (Gleason, 2001).

Kırgızistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra uluslararası kuruluşların önerilerini dikkate alarak reform sürecine erken dâhil olan ve ruble bölgesinden ayrılan ilk eski Sovyet ülkesi olarak öne çıkmıştır. Bölgedeki en reformcu devletlerden biri olarak kabul edilen Kırgızistan, aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'ne üye kabul edilen ilk Türkistan ülkesi olma özelliğine sahiptir. Ancak ülkede meydana gelen siyasi istikrarsızlıklar ve çeşitli dönemlerde yaşanan devrimlerle gerçekleşen iktidar değişimleri, ekonomik gelişmeyi sekteye uğratmış; ülkenin uzun vadeli ve sürdürülebilir kalkınma sürecinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Türkistan'ın en hassas bölgelerinden biri olan Fergana Vadisi, radikal gruplar için uyuşturucu, insan ve silah kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetlerin yürütüldüğü, aynı zamanda lojistik destek sağladıkları bir merkez niteliğindedir. Stratejik bir konuma sahip olan bu bölge, önemli ticaret yollarının kesişim noktasında yer almakta ve Özbekistan, Tacikistan ile Kırgızistan'ın sınırlarının birleştiği kritik bir coğrafyada bulunmaktadır. Bu durum, söz konusu ülkeler açısından hem güvenlik açıklarına neden olmakta hem de bölgenin ekonomik ve güvenlik yönünden kırılganlığını artırmaktadır.

Türkmenistan, dünyanın dördüncü en büyük doğal gaz rezervlerine sahip olmasına rağmen, Sovyetler Birliği döneminden miras kalan ekonomik yapısı nedeniyle az gelişmiş ülkeler arasında değerlendirilmektedir. Ülkedeki doğal gaz endüstrisi teknolojik açıdan yeterince gelişmemiş olup, özellikle dış pazarlara erişimi sağlayacak boru hatları altyapısında önemli eksiklikler mevcuttur. Bu altyapı eksiklikleri, enerji kaynaklarının etkin bir şekilde ihraç edilmesini engelleyen temel sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Sovyet döneminden kalan ve büyük ölçüde Rusya yönüne uzanan boru hatları, Moskova tarafından zaman zaman siyasi baskı aracı olarak kullanılmış ve bu durum Türkmenistan'ın ihracat stratejilerini olumsuz etkilemiştir. Son yıllarda Çin ile geliştirilen enerji iş birlikleri dikkat çekmekle birlikte, bu ilişkilerin ağırlıklı olarak Çin'in ekonomik çıkarlarına hizmet ettiği

görülmektedir. Ülkede bulunan zengin hidrokarbon kaynakları, uygun altyapı ve stratejik planlama ile değerlendirildiğinde, Türkmenistan için uzun vadeli ekonomik kalkınma açısından büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Ancak mevcut koşullar altında, enerji kaynaklarının etkin bir şekilde pazarlanamadığı ve ülkenin sahip olduğu transit potansiyelin yeterince kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Türkmenistan'ın çevresindeki güçlü aktörler olan İran, Rusya ve son dönemde Çin ile kurduğu ilişkiler, ülkenin dış politikasında daha pasif bir konuma sürüklenmesine neden olmaktadır (Koncagül, 2023, s. 177–178).

Türkistan bölgesindeki ülkeler, merkezi planlamaya dayalı ekonomik sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde çeşitli yapısal ve uygulamaya yönelik zorluklarla karşılaşmıştır. Bu geçiş sürecinde en büyük engellerden biri, ülkelerin hâlâ büyük ölçüde Rusya'ya ekonomik bağımlılıklarının devam etmesidir. Bu bağımlılık hem dış ticaret hem de enerji altyapısı bağlamında ülkelerin ekonomik gelişimini kısıtlayan temel dezavantajlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak, iklim değişikliği, bölgenin doğal olarak kurak yapısı ve su kaynaklarının sınırlılığı gibi çevresel sorunlar da ekonomik istikrarı tehdit eden ciddi riskler arasında yer almaktadır. Su kaynaklarının etkin ve adil bir şekilde kullanılmaması, özellikle tarıma dayalı kırsal ekonomilerde ciddi gıda arzı sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bölge halkının önemli bir kısmı kırsal alanlarda yaşamaktadır ve bu kesimler, su kıtlığı ve iklim koşullarına bağlı olarak artan gıda güvencesizliği ile karşı karşıyadır.

Bununla birlikte, Türkistan ülkeleri sadece doğal koşullar ve yapısal dönüşüm sorunlarıyla değil, aynı zamanda çeşitli bölgesel çatışmalar ve güvenlik tehditleriyle de mücadele etmektedir. Son 30–40 yıl içinde yaşanan su kaynakları üzerindeki anlaşmazlıklar, sınır ihtilafları, etnik temelli gerginlikler ve ikili ilişkilerdeki istikrarsızlıklar bölgedeki devletlerarası ilişkileri zedelemiş ve ekonomik entegrasyonun önünde birer engel oluşturmuştur. Öte yandan, Tacikistan'da yaşanan iç savaş, bölgede istikrarsız bir güvenlik yapısı oluşmasına yol açmış, bu durum da radikal örgütlerin güç kazanmasına ve bölge ülkeleri için yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Ekonomik gelişim önündeki bir diğer engel ise, kamu yönetiminde yaygın olarak görülen rüşvet ve yolsuzluk uygulamalarıdır. Özellikle Çin ile olan sınır bölgelerinde, gümrük işlemlerinde yaşanan yolsuzluk vakaları dikkat çekmektedir. Bu durum, sadece ekonomik verimliliği azaltmakla kalmamakta; aynı zamanda hukuki düzenlemelerin yetersizliğine ve denetim mekanizmalarının zayıflığına işaret etmektedir. Ayrıca, birçok ülkede iktidara yakın elit gruplardan kişilerin kilit idari görevlere atanması, kamu yönetiminde liyakat ilkesinin gözetilmediğini göstermektedir.

Bu yapısal sorunların uluslararası ölçekte de görünür hale geldiği Yolsuzluk Algı Endeksi verilerine göre, 2024 yılında Kırgızistan 25 puanla 145. sırada, Özbekistan 32 puanla 120. sırada, Kazakistan 43 puanla 86. sırada ve Türkmenistan ise 17 puanla 164. sırada yer almıştır (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2025).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkistan coğrafyasındaki ülkeler, yeni uluslararası ortamda çeşitli bölgesel iş birliği arayışlarına yönelmişlerdir. Bu süreçte öncelikle Rusya Federasyonu'nun öncülüğünde Bağımsız Devletler Topluluğu, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve Avrasya Ekonomik Topluluğu gibi yapılar oluşturulmuştur. Takip eden yıllarda ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin girişimiyle kurulan Şanghay Beşlisi, Özbekistan'ın katılımıyla Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) dönüşmüş ve özellikle Çin'in "Tek Kuşak Tek Yol" (Belt and Road Initiative) projesiyle birlikte bu yapı daha da güç kazanmıştır. Mevcut jeopolitik konjonktürde, devam eden Ukrayna-Rusya Savaşı'nın etkileri göz önüne alındığında, Çin'in bölgedeki etkisinin daha da artacağı öngörülmektedir. Bu öngörü, Çin'in bölgeye yönelik politikalarının farklılığı ile açıklanabilir: Çin, diğer küresel aktörlerden (örneğin Rusya, ABD, AB) farklı olarak, bölge ülkelerinin iç siyasetine müdahil olmamakta, siyasi taleplerden kaçınmakta ve yalnızca ekonomik iş birliklerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, doğrudan yatırımlar yoluyla Çin'in bölgede olumlu bir imaj kazanmasına katkı sağlamış ve söz konusu strateji Çin'in Türkistan'daki etkinliğini artırmıştır. Öte yandan, mevcut koşullarda Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, Türkistan ülkeleri açısından ekonomik ilişkilerde dikkatli bir denge kurmayı zorunlu hâle getirmiştir. Bu ülkeler, olası yaptırımlardan etkilenmemek için Rusya ile ekonomik bağlarını azaltmak veya en azından böyle bir izlenim oluşturmak durumunda kalmışlardır. Nitekim Nisan 2025'te Avrupa Birliği ile yapılan görüşmeler, bu durumun somut bir göstergesi olmuştur. Aynı zamanda, Avrupa'nın kendi ekonomik liderliğini sürdürme hedefi doğrultusunda Asya ülkeleriyle ticari ilişkilerini artıracığı öngörülmektedir. Son gelişmeler, Türkistan bölgesinin stratejik öneminin giderek arttığını ve büyük güçler arasındaki çıkar çatışmalarının bu coğrafyada daha belirgin hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hem Çin'in yükselen etkisi hem de Avrupa'nın bölgeye yönelik ekonomik açılımları dikkate alındığında, Türkistan ülkeleri Doğu ile Batı arasında yer alan bir köprü konumundadır. Bu ara konum, söz konusu devletlere çeşitli jeoekonomik fırsatlar sunmakta olup, bu fırsatların etkin bir şekilde değerlendirilmesi bölge ülkelerinin kalkınma ve dış politika stratejileri açısından kritik bir öneme sahiptir (Çetin, 2024)

3.2. KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN SİYASİ DİYALOG VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATKISI

Kültürel diplomasi, çağdaş uluslararası ilişkilerde devletlerin yumuşak güç kapasitesinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Yağmurlu, 2019, s.1185). Küresel sistemde son yirmi yılda yaşanan dönüşümler, kültürel etkileşimin siyasi diyalog ve karar alma mekanizmaları üzerindeki etkisini belirgin şekilde artırmıştır (Akçay, 2014, s.27). Artık devletler, yalnızca resmi diplomatik kanallar aracılığıyla değil, kültür, sanat, dil ve ortak değerler gibi alanlar üzerinden de uluslararası iletişim ve güven inşa süreçlerini etkin bir şekilde yürütmektedirler.

Kültürel diplomasi, devletlerin kendi kültürel ürünlerini ve değerlerini küresel sahnede tanıtarak pozitif imajlar oluşturmasını ve böylece yabancı kamuoylarının desteğini kazanmasını hedeflemektedir (Tokmak, 2020, s.49). Kültürel ortaklıkların güçlendirilmesi, siyasi diyalog kanallarını genişletmekte ve özellikle çok taraflı platformlarda uzlaşma kültürünün kökleşmesine zemin hazırlamaktadır (Purtaş, 2013, s.5). Bu sayede kültürel diplomasi, uluslararası müzakere süreçlerinin yumuşatılmasında ve krizlerin daha kolay yönetilmesinde etkin bir araç haline gelmiştir (Asker & Çiçek, 2025, s.71). Siyasi diyalog süreçlerinde kültürel diplomasi doğrudan bir kolaylaştırıcı unsur olarak işlev görmektedir. Kültürel etkileşimler, iki ülke arasındaki potansiyel anlaşmazlıkları yumuşatarak, halklar arasında empatiyi artırmakta ve böylece diplomatik görüşmeler için daha sağlam bir zemin oluşturmaktadır (Yağmurlu, 2019, s.1190). Resmi müzakerelerin tıkanma riski taşıdığı durumlarda kültürel diplomasi, alternatif iletişim kanalları sunarak çözüm odaklı diplomatik manevraların önünü açmaktadır.

Kültürel diplomasi, siyasi karar alma süreçlerini doğrudan değil, dolaylı ancak son derece stratejik bir etki mekanizması üzerinden yönlendirmektedir. Oluşturulan olumlu kültürel algılar, hedef ülkelerdeki kamuoyu davranışlarını etkileyerek siyasi liderlerin politika tercihlerini daha iş birliğine açık hale getirmekte önemli bir rol oynamaktadır (Asker & Çiçek, 2025, s.74). Ancak kültürel diplomasi faaliyetlerinin kalıcı ve etkili olabilmesi için, bu çalışmaların süreklilik ve samimiyet esaslarına dayandırılması gerekmektedir. Yalnızca kısa vadeli çıkar odaklı yürütülen kültürel diplomasi girişimleri, hedef toplumlarda güven kaybına yol açarak, beklenen siyasi faydanın tersine olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Yağmurlu, 2019, s.1197). Bu bağlamda, kültürel diplomasi stratejilerinin, uzun vadeli dostluk ilişkileri inşa etmeye ve karşılıklı saygı temelinde kalıcı etkileşim alanları oluşturmaya yönelik olarak planlanması kritik bir gereklilik arz etmektedir (Tokmak, 2020,

s.83). Öte yandan, kültürel diplomasının etkinliğini etkileyen küresel jeopolitik değişkenler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bölgesel çatışmalar, büyük güç rekabetleri ve krizler, kültürel diplomasi girişimlerinin başarısını doğrudan etkileyebilmektedir. Ancak yumuşak güç unsurlarının öneminin giderek arttığı günümüz uluslararası sisteminde kültürel diplomasi, kriz zamanlarında dahi ülkeler arasında diyalog kanallarının açık kalmasını sağlayan kritik bir rol oynamaya devam etmektedir.

Türkiye, kültürel diplomasiyi dış politika vizyonunun merkezine alarak özellikle TDT çerçevesinde etkin bir kültürel diplomasi stratejisi geliştirmiştir (Asker & Çiçek, 2025, s.80). TDT çerçevesinde düzenlenen zirveler, kültürel diplomasının siyasi diyalog ve karar alma mekanizmalarına olan katkısını somutlaştıran önemli platformlar arasında yer almaktadır. Zirveler sırasında, üye ülkeler ortak kültürel miras vurgusuyla hareket ederek yalnızca siyasi ve ekonomik iş birliklerini derinleştirmemekte, aynı zamanda ortak bir kimlik ve güven atmosferi oluşturmaktadır. Özellikle 2021 İstanbul Zirvesi ve 2022 Semerkant Zirvesi, kültürel dayanışmanın siyasi uyuma nasıl dönüştüğünün açık örneklerini sunmuş; kültür, dil ve eğitim alanlarındaki iş birliği anlaşmaları siyasi karar alma süreçlerinin daha hızlı ve uyumlu ilerlemesine zemin hazırlamıştır. Bu zirveler, kültürel diplomasi yoluyla geliştirilen ortak anlayışın, stratejik kararların alınmasında yumuşatıcı ve kolaylaştırıcı bir rol oynadığını göstermektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025b).

Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın düzenlediği etkinlikler, ortak tarih ve kültür vurgusuyla TDT üyesi ülkeler arasında siyasi uyumu derinleştirmiştir (Türk Kültür ve Miras Vakfı, 2024). TDT üye ülkeleri özelinde kültürel diplomasının siyasi diyaloga olan katkıları somut örneklerle desteklenmektedir. TÜRKSOY'un kuruluşu, Türk halklarının ortak kültürel mirasını koruma ve yaygınlaştırma amacı taşımış ve üye ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerin sağlamlaşmasına destek olmuştur (TÜRKSOY, 2024). Yürütülen kültürel yıl etkinlikleri ve sanat festivalleri, üye ülkeler arasındaki karşılıklı güvenin inşasında belirleyici olmuştur.

Yunus Emre Enstitüleri, özellikle Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da Türk dilinin ve kültürünün yaygınlaştırılmasına katkı sağlamış; bu da resmi diplomatik temasları kolaylaştıran bir ortak anlayış zemini oluşturmuştur (Ünalı, 2019, s.138). Bakü'deki Yunus Emre Enstitüsü'nün etkinlikleri sayesinde, Azerbaycan'da Türkiye'ye yönelik algı güçlenmiş; bu durum 2020 Karabağ Savaşı'nda siyasi dayanışmayı halk nezdinde de pekiştirmiştir (Tomar, 2021b). Özbekistan'da 2016 sonrası dönemde Türkiye ile siyasi diyalogun güçlendirilmesinde kültürel diplomasi kilit rol oynamıştır. 2017'de Özbekistan'da açılan Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA'nın yürüttüğü projeler, iki ülke

arasında güven köprüleri kurmuş; sonuç olarak Türkiye-Özbekistan ilişkileri stratejik ortaklık düzeyine yükselmiştir (Yıldız, 2024). Benzer şekilde Kazakistan ile Türkiye arasındaki siyasi uyumda Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin işlevi dikkat çekmektedir. Ortak bir yükseköğretim modeliyle yürütülen bu proje, eğitim iş birliği üzerinden siyasi güvenin tesis edilmesine katkı sağlamış ve 2021 İstanbul Zirvesi'nde TDT'nin kurumsal yapısının güçlendirilmesine yönelik kararların alınmasında etkili olmuştur (Balcı,2024).

Kırgızistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerde Manas Üniversitesi'nin rolü belirleyici olmuş; üniversitenin eğitimsel ve kültürel işlevi, iki ülke arasında siyasal iş birliğinin daha da derinleşmesine zemin hazırlamıştır. 2023 yılında düzenlenen Türkiye-Kırgızistan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi toplantısında bu eğitim ve kültür projelerinin etkisi açıkça vurgulanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2025b). Türkmenistan'ın Türk Konseyi'ne gözlemci üye olarak katılım sürecinde ise kültürel ortaklıklar ve etkinliklerdeki yoğun iş birliği, siyasi kararların daha yumuşak ve hızlı alınmasına katkı sunmuştur (Nazarov, 2021). Macaristan'ın TDT'ye gözlemci üyeliği de kültürel diplomasi örneklerinden biridir. Türkoloji çalışmaları ve kültürel sempozyumlar, Macar kamuoyunda Türk dünyasına yönelik olumlu bir algı yaratmış; bu durum Macaristan'ın siyasi düzeyde TDT ile yakın iş birliğine yönelmesini kolaylaştırmıştır (Akarşlan, 2025, s.1). Bütün bu örnekler göstermektedir ki, kültürel diplomasi, TDT ülkeleri arasında siyasi diyalogun güçlendirilmesinde ve karar alma mekanizmalarının uyumlaştırılmasında stratejik bir araç olarak işlev görmektedir. Kültürel yakınlık yalnızca tarihî ve sosyolojik bir gerçeklik değil; günümüzde siyasi süreçlerin yapısal bir dayanağı haline gelmiştir.

3.3. EĞİTİM VE AKADEMİK İŞ BİRLİĞİNDE KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN TEŞVİK EDİCİ ROLÜ

Türkiye ile TDT üyesi ülkeler arasında eğitim ve akademik iş birliği alanında yürütülen faaliyetler, kültürel diplomasinin teşvik edici rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu iş birlikleri, ortak üniversiteler, değişim programları ve akademik kongreler gibi çeşitli mekanizmalar aracılığıyla, bölgesel entegrasyonu ve ortak kimlik inşasını desteklemektedir.

Eğitim, TDT'nin misyonunun temel taşlarından biridir ve Üye Devletler ile Gözlemciler arasında sürdürülebilir iş birliğinin stratejik bir unsuru olarak önceliklendirilmektedir. Ortak dil, tarih ve kültür gibi paylaşılan değerler, TDT bünyesindeki eğitim iş birliklerini benzersiz ve bütünleyici kılmakta; bu alan, bölgesel sosyal dönüşüm, ekonomik kalkınma ve refah için temel bir dinamik oluşturmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025c).

Örneğin, 1995 yılında kurulan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (KTMÜ), Türk dünyasının ortak değerlerinin akademik düzeyde işlenmesine olanak tanımakta ve düzenlediği kültürel etkinlikler, sempozyumlar ve öğrenci değişim programlarıyla kültürel diplomasinin etkinliğini artırmaktadır. KTMÜ, Türk dünyasında kültürel diplomasiyi eğitim alanında somutlaştıran kurumsal yapılardan biri olarak, 2024 yılında gerçekleştirdiği akademik iş birliği protokolleriyle bölgesel bilimsel entegrasyonu güçlendirme yönünde önemli adımlar atmıştır. 27 Haziran 2024 tarihinde Doğu Üniversitesi ve Beykent Üniversitesi ile imzalanan akademik iş birliği protokolleri çerçevesinde, taraflar arasında bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi, ortak sempozyum ve konferansların düzenlenmesi gibi faaliyetlerin yanı sıra lisans ve lisansüstü seviyelerde öğrenci değişim programlarının yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu protokoller, öğrencilerin farklı kültür ve eğitim sistemleriyle tanışmalarına imkân tanıyarak hem akademik hem de kültürel diplomasiye katkı sunmaktadır (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2025a). Aynı yılın aralık ayında KTMÜ Rektörü Prof. Dr. Alpaslan Ceylan'ın Türkiye'de gerçekleştirdiği üniversite ziyaretleri de bu vizyonun devamı niteliğindedir. 27 Aralık 2024 tarihinde İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi ile yürütülen görüşmelerde, akademik ortaklıkların derinleştirilmesine yönelik iş birliği protokolleri imzalanmıştır. Bu kapsamda, her iki üniversite ile de ortak araştırma projeleri, akademik personel değişimi, öğrenci hareketliliği, seminerler ve bilimsel etkinlikler planlanmıştır. Görüşmelerde karşılıklı anlayışa dayalı sürdürülebilir akademik iş birliklerinin önemi vurgulanmış; bu temasların sadece bilimsel değil, aynı zamanda kültürel etkileşim açısından da zenginleştirici nitelikte olduğu ifade edilmiştir (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2025b). KTMÜ'nün bu girişimleri, TDT üyesi ülkeler arasında yükseköğretim düzeyinde kurumsallaşmış iş birliklerinin artmasına öncülük etmekte ve üniversitelerarası kültürel bağları güçlendirmektedir. Akademik düzlemde kurulan bu tür ilişkiler, öğrenciler ve akademisyenler için yeni imkânlar yaratmakta; aynı zamanda ortak tarih, dil ve kültür temelinde şekillenen kolektif bilinç oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, KTMÜ'nün uluslararası akademik stratejisi, Türk dünyasında kültürel diplomasiyi pekiştirerek hem bilimsel üretimi artırmakta hem de bölgesel entegrasyonu destekleyen kalıcı platformlar oluşturmaktadır.

TDT, eğitim alanını üye ve gözlemci ülkeler arasında iş birliğini derinleştirmek açısından öncelikli bir stratejik alan olarak ele almaktadır. Bu kapsamda oluşturulan mekanizmalar, yalnızca akademik süreçlerin geliştirilmesine değil, aynı zamanda Türk dünyasında toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine de hizmet etmektedir. Eğitim

alanındaki bu çok boyutlu yaklaşım, başta TÜRKÜNİB (Türk Üniversiteler Birliği) ve Orhun Değişim Programı olmak üzere çeşitli platformlar aracılığıyla somutlaştırılmaktadır (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2025c). 2012 yılında kurulan TÜRKÜNİB, yükseköğretim kurumları arasında kurumsal iş birliğini yapılandırmak ve ortak akademik hedefler belirlemek amacıyla faaliyet göstermektedir. Bugüne kadar yedi genel kurul toplantısı gerçekleştiren bu birlik, Türk üniversiteleri arasında akademik etkileşimi kurumsal bir zemine oturtmuştur. TÜRKÜNİB bünyesinde geliştirilen en önemli girişimlerden biri olan Orhun Değişim Programı, öğrenci hareketliliğini teşvik etmekte ve Türk dünyasındaki üniversiteler arasında bilgi ve deneyim paylaşımını desteklemektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025c).

Orhun Değişim Programı, Erasmus ve Bologna süreçleriyle uyumlu bir yapıda tasarlanarak, öğrencilerin farklı kültürel ve akademik ortamlarda eğitim alma fırsatını genişletmektedir. Bu program aracılığıyla öğrenciler yalnızca akademik kazanımlar elde etmekle kalmamakta, aynı zamanda Türk dünyasının çeşitli toplumsal yapılarıyla doğrudan temas kurarak kültürlerarası anlayış geliştirme imkânı bulmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025c).

TDT, eğitim alanındaki iş birliklerini ayrıca düzenli Bakanlar ve Çalışma Grubu toplantılarıyla desteklemektedir. 2010 yılından bu yana sekiz kez toplanan Eğitim Bakanları, ortak projeler ve stratejiler geliştirme amacıyla bir araya gelmektedir. Son toplantıda, Türk Dünyası Yükseköğretim Alanı'nın oluşturulması, Kalite Güvence Ajansı, Veri Bankası ve Yükseköğretim Vakfı gibi kurumsal yapıların kurulması gündeme gelmiş ve bu çerçevede bir Çalışma Grubu oluşturulması planlanmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025c). Genel olarak değerlendirildiğinde, TDT'nin eğitim alanındaki kurumsal çabaları hem akademik standartların uyumlaştırılmasına hem de Türk dünyası genelinde ortak bir bilgi ve kültür alanının inşasına yönelik uzun vadeli bir vizyonun yansımasıdır.

Benzer Şekilde Ahmet Yesevi Üniversitesi de Türk dünyasında akademik iş birliğini ve kültürel etkileşimi güçlendiren öncü kurumlardan biridir. 1991 yılında Türkiye ve Kazakistan hükümetleri tarafından ortaklaşa kurulan Üniversite, Türkistan'daki ilk uluslararası yükseköğretim kurumu olma özelliğini taşımaktadır. Bu misyon doğrultusunda, üniversite çeşitli değişim programları ve ortak araştırma projeleriyle bölge üniversiteleri arasında akademik iş birliğini derinleştirmekte ve kültürel etkileşimi kurumsallaştırmaktadır (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2025a). Üniversitenin yürüttüğü değişim programları, öğrencilerin farklı kültürel ve akademik ortamlarda eğitim almasına olanak tanımaktadır. Örneğin, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin düzenlediği Türk Dünyası Öğrenci Kabul Sınavı,

her yıl Türk dünyası ülkelerinde gerçekleştirilmekte ve başarılı öğrenciler üniversiteye kabul edilmektedir. Bu sınav, öğrencilerin sadece akademik kazanımlar elde etmelerini değil, aynı zamanda Türk dünyasındaki farklı toplumsal yapılarla doğrudan temas kurarak kültürlerarası anlayış geliştirmelerini sağlamaktadır (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2025d).

Ortak araştırma projeleri kapsamında, Ahmet Yesevi Üniversitesi çeşitli üniversitelerle iş birliği anlaşmaları imzalamaktadır. Örneğin, Ordu Üniversitesi ile imzalanan mutabakat zaptı, akademik personel, bölümler, araştırma kurumları ve öğrenciler arasında iş birliğini teşvik etmektedir. Bu tür anlaşmalar, bilimsel araştırmaların genişletilmesi, bilgi alışverişi ve ortak yenilikçi projelerin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır (Ahmet Yesevi Üniversitesi-Ordu Üniversitesi Mutabakat Anlaşması, 2022). Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin bu tür faaliyetleri, sadece akademik düzeyde değil, aynı zamanda kültürel düzeyde de önemli katkılar sunmaktadır. Üniversite, Türk dünyasının ortak tarihî ve kültürel mirasını koruma ve geliştirme misyonunu üstlenerek, bölgesel bütünleşmeyi destekleyen bir köprü işlevi görmektedir. Bu bağlamda, üniversitenin faaliyetleri, Türk dünyasında akademik hareketliliği artırmakta ve kültürel etkileşimi kurumsallaştırmaktadır.

Bu tür kurumsal çabaların yanında, akademik iş birliğini daha geniş bir çerçevede pekiştiren bir diğer önemli unsur ise kongreler ve sempozyumlardır. Akademik kongreler ve sempozyumlar, bilim insanları ile araştırmacılar arasında bilgi alışverişini ve kurumsal iş birliğini teşvik eden önemli platformlar olarak işlev görmektedir. Bu tür etkinlikler, yalnızca bireysel akademik gelişimi desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda ortak araştırma projelerinin oluşmasına ve bölgesel düzeyde bilimsel iş birliklerinin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Bu bağlamda, 10–15 Şubat 2025 tarihlerinde Özbekistan'da gerçekleştirilen II. Uluslararası Türk Dünyası Genç Akademisyenler Kongresi (TDGAK), 15 farklı ülkeden 80 genç akademisyeni bir araya getirmiştir. Kongre süresince düzenlenen oturumlarda yükseköğretimin güncel durumu ve geleceğe yönelik vizyonu ele alınmış; katılımcılar arasında bilgi, deneyim ve yöntem paylaşımı sağlanmıştır (TDGAK, 2025). Kongre, Türk dünyasının akademik entegrasyonuna katkı sunan özgün bir platform olarak, farklı disiplinlerde ortak araştırma projelerinin başlatılmasına olanak tanımış ve Türk üniversiteleri arasında kurumsal düzeyde bilimsel etkileşimi pekiştirmiştir. Genç akademisyenlerin bu süreçte birbirleriyle kurdukları temas, sadece akademik düzlemde değil, kültürel diplomasi açısından da kalıcı bir etki yaratmıştır (TDGAK, 2025).

TDT, ortak kültürel kimliği pekiştirme hedefi doğrultusunda, ortaöğretim düzeyinde müfredat uyumu sağlamak amacıyla üye ülkeler arasında ortak ders kitapları geliştirme çalışmalarına odaklanmıştır. Bu kapsamda, Uluslararası Türk Akademisi'nin koordinasyonunda, üye devletlerin millî eğitim bakanlıkları arasında “Ortak Türk Tarihi”, “Ortak Türk Edebiyatı” ve “Türk Dünyası Coğrafyası” gibi derslerin müfredata dâhil edilmesine yönelik çeşitli iş birliği protokolleri hayata geçirilmiştir. Bu sürecin önemli adımlarından biri, 16–18 Mayıs 2022 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilen Ortak Ders Kitapları Çalıştayı’dır. Çalıştayda oluşturulan lise düzeyine yönelik öğretim materyalleri, aynı yıl Nur-Sultan’da düzenlenen toplantıda TDT üyesi ülkelerin eğitim bakanları tarafından resmî olarak onaylanmıştır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2025).

2022–2023 eğitim öğretim yılından itibaren Türkiye’de 9., 10. ve 11. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanan bu içerikler, eş zamanlı olarak diğer üye ülkelerde de kademeli biçimde uygulanmaya konulmuştur (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2025). Söz konusu derslerin temel amacı, genç kuşaklara ortak tarih ve kültür bilinci kazandırmak, dilsel farkındalığı artırmak ve öğrenciler arasında kolektif bir kimlik inşasını desteklemektir. Müfredatta Türk dünyasına mal olmuş edebî şahsiyetler, ortak destanlar, tarihî olaylar ve coğrafi unsurlar yer almakta; böylece farklı ülkelerin öğrencileri, benzer içeriklerle eğitilerek “biz” duygusunu geliştirme fırsatı bulmaktadır.

Millî Eğitim Bakanı Mahmut Özer’in de belirttiği gibi, bu tür ortak ders kitaplarının hayata geçirilmesi sadece eğitimde iş birliğini güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda dost ve kardeş ülkelerin ortak değerler üzerinden dünyaya güçlü bir birlik mesajı vermelerine de imkân tanımaktadır (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2025). Bu dersler, tarihî ve edebî içeriklerin ötesinde, dil eğitimi açısından da önemli kazanımlar sunmaktadır. Ortak edebiyat dersleri aracılığıyla öğrenciler farklı Türk lehçelerinden metinlerle karşılaşmakta; tarih derslerinde ise ortak kavram ve terimler üzerinden dilsel uyumun temelleri atılmaktadır.

TDT’nin bu yöndeki eğitim politikaları, üye ülkeler arasında kültürel ve akademik etkileşimi artırarak ortak bir kimlik inşasını amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda geliştirilen projeler, Türk dünyasında bölgesel iş birliğini güçlendirmekte; ortak tarih, dil ve kültürel miras unsurları üzerinden bütünleşik bir eğitim alanı inşa etmeye hizmet etmektedir.

Bu süreçte bilimsel iş birliğini koordine eden temel kurumlardan biri de Türk Akademisi’dir. 2012 yılında Kazakistan’ın başkenti Astana’da kurulan Akademi, TDT çerçevesinde ortak tarih, dil ve kültürel mirası araştırmak ve ortak bir akademik zemin oluşturmak amacıyla faaliyet göstermektedir (Yeşilot, 2025, s.286). Türk Akademisi, eğitimde içerik birliğini desteklemek amacıyla “Ortak Türk Tarihi”, “Ortak Türk Edebiyatı”

ve “Ortak Coğrafya” gibi ders kitaplarının hazırlanmasına öncülük etmekte; bu çalışmalarla paralel olarak bilimsel yayınlar, uluslararası konferanslar ve sempozyumlarla akademik iş birliğini kurumsallaştırmaktadır. Ayrıca, UNESCO, ISESCO, TÜRKPA ve IRCICA gibi kuruluşlarla yapılan protokoller sayesinde, Türk kültürünün uluslararası düzeyde tanıtımına da katkı sunmaktadır (Bıyıklı, 2017, s.409–410). Ayrıca Uluslararası Türk Devletleri Üniversitesi, Türk dünyasında akademik entegrasyonu teşvik etmek ve ortak kimlik bilincini güçlendirmek amacıyla Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te kurulmuştur. TDT çatısı altında faaliyet gösterecek olan bu yükseköğretim kurumu, mühendislikten sosyal bilimlere kadar birçok disiplinde eğitim sunmayı hedeflemektedir. Üniversitenin 2025–2026 akademik yılında ilk öğrencilerini kabul etmesi planlanmaktadır. Bu gelişme, Türk dünyasında yükseköğretim alanında kurumsal iş birliklerinin artırılması yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, TDT’nin eğitim politikaları ve kurumları, kültürel diplomasi için somut bir araç olarak işlev görmektedir ve üye ülkeler arasında karşılıklı anlayışı güçlendiren bir zemin oluşturmaktadır. Eğitim alanındaki iş birlikleri yalnızca akademik hareketliliği artırmakla kalmamakta, aynı zamanda ortak kimlik bilincini besleyerek kültürel bütünleşmeyi pekiştirmektedir. Bu süreç, Türk dünyasının tarihsel bağlarını yeniden yapılandırmasına ve bölgesel ölçekte daha etkili bir güç odağı haline gelmesine katkı sunmaktadır. Bu yönüyle eğitim, kültürel diplomasiyle iç içe geçmiş stratejik bir enstrüman olarak, TDT’nin bölgesel vizyonunun temel taşı niteliğindedir.

3.4. MEDYA VE DİJİTAL PLATFORMLARDA KÜLTÜREL İŞ BİRLİĞİNİN GÜÇLENMESİ

Günümüzde hızla gelişen iletişim teknolojileri, devletlerin uluslararası sistemdeki etki alanlarını genişletme stratejilerinde dijital medya platformlarını merkezi bir araç hâline getirmiştir. Bu çerçevede kültürel diplomasi için dijitalleşmesi, yumuşak güç unsurlarının etkinliğini artıran yeni bir dönemin habercisi olmuştur. Dijital medya, kültürel değerlerin sınır ötesine aktarımını kolaylaştırmakla kalmamakta; aynı zamanda kamuoylarını etkileme süreçlerinde devletlerin daha görünür ve etkileşimli bir aktör olarak yer almalarına imkân tanımaktadır (Melissen, 2005, s.14).

TDT, medya ve enformasyon alanındaki kurumsal iş birliğini güçlendirmek amacıyla son yıllarda önemli etkinliklere ve girişimlere imza atmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak 2021 yılında İstanbul’da “Köklü Geçmiş, Güçlü Gelecek” temasıyla düzenlenen TDT Medya Forumu gerçekleştirilmiş; üye ve gözlemci ülkelerden medya temsilcileri, akademisyenler

ve dijital içerik üreticileri bir araya getirilmiştir. Bu etkinliği 2023 yılında Azerbaycan'ın Şuşa kentinde yapılan ve "4. Sanayi Devrimi Çağında Yeni Medya" temasını işleyen Şuşa Küresel Medya Forumu takip etmiştir. Aynı yıl İstanbul'da düzenlenen "Medyada İttifak ve Gelecek Vizyonu" başlıklı Türk Haber Ajansları Medya Zirvesi ile 2024 yılında Taşkent'te gerçekleştirilen 6. Medya ve Enformasyon Bakanlar Toplantısı da TDT'nin medya alanındaki kurumsal ağını güçlendiren önemli buluşmalar arasında yer almıştır. Bu toplantılarda, özellikle dezenformasyonla mücadele, bilgi güvenliği ve medya etiği gibi güncel konular tartışılmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025d). Söz konusu kurumsallaşma süreci yalnızca forumlar ve zirvelerle sınırlı kalmamış; eğitim ve seminer programlarıyla da desteklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın evsahipliğinde 2021 yılında İstanbul'da düzenlenen Sosyal Medya Eğitim Programı ile 2024 yılında Özbekistan'da gerçekleştirilen "Bilgi Hizmetleri" başlıklı seminer, TDT üyesi ülkeler arasında bilgi paylaşımı ve mesleki gelişimi teşvik eden faaliyetler arasında öne çıkmıştır. Buna ek olarak, eğitim, kültür, spor ve haber gibi alanlarda ortak projelerin geliştirilmesini kolaylaştırmak amacıyla, teknik ve içerik üretimi odaklı Temas Grubu oluşturulmuştur (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025d).

Bu bütünleşik yapının daha da sağlamlaştırılması adına, medya alanındaki iş birliğini kalıcı ve sürdürülebilir bir zemine oturtan en önemli adımlardan biri, 2023 yılında İstanbul'da kurulan Türk Haber Ajansları Birliği'nin (ATNA) hayata geçirilmesi olmuştur. Anadolu Ajansı (Türkiye), AZERTAC (Azerbaycan), Kabar (Kırgızistan), Qazcontent (Kazakistan) ve UZA (Özbekistan) gibi önde gelen haber ajanslarının ortak girişimiyle kurulan bu birlik, haber üretimi ve paylaşımında iş birliğini kurumsal bir yapıya kavuşturmayı hedeflemekte; böylece hem bölgesel medya kapasitesinin artırılmasına hem de Türk dünyasının küresel enformasyon alanında daha görünür olmasına katkı sağlamaktadır. TDT, medya alanındaki entegrasyonu daha da ileri taşımak adına geleceğe dönük çeşitli projeler geliştirmektedir. Bu projeler arasında; medya çalışanları arasındaki dayanışmayı artıracak Türk Devletleri Teşkilatı Gazeteciler Birliği'nin kurulması, medya düzenlemelerinde koordinasyonu sağlayacak Türk Devletleri Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri Forumu'nun (T-BRAF) oluşturulması ve ortak bilgi alanını güçlendirmeyi hedefleyen Uluslararası Türk Haber Kanalı'nın faaliyete geçirilmesi gibi önemli girişimler yer almaktadır. Bu adımlar, TDT üyeleri arasında medya alanındaki kurumsal birlikteliği sağlamlaştırmak ve iletişimde ortak stratejik bir vizyon oluşturmak açısından büyük önem taşımaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025d).

Dijital platformlar üzerinden yürütülen ortak projeler arasında, "Türkistan Press" gibi haftalık haber bültenleri önemli bir yer tutmaktadır (Türkistan Press, 2022). Bu tür yayınlar aracılığıyla, TDT üyesi ülkelerdeki güncel gelişmeler, kültürel etkinlikler ve stratejik ortaklıklar kamuoyuyla düzenli biçimde paylaşılmakta; böylece medya yoluyla ortak kimlik bilincinin inşasına ve kültürel yakınlaşmanın pekiştirilmesine katkı sağlanmaktadır.

Resim 3.9. Türkistan Press Haftalık Haber Bülteni, 2022

2022 yılında Bakü'de düzenlenen "Türk Devletleri Medya Forumu", medya mensuplarının eğitimi, ortak program üretimi ve dijital içeriklerin senkronize edilmesi açısından önemli bir eşik oluşturmuş; TDT çatısı altında medya alanındaki iş birliğinin kurumsal temellerini pekiştirmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025e). Türkiye ise Yunus Emre Enstitüsü, TRT Avaz, Türksöy TV gibi platformlar aracılığıyla dijital kültürel diplomasi stratejilerini etkin biçimde hayata geçirmektedir. Özellikle TRT Avaz'da yayınlanan belgesel, sanat ve tarih temalı programlar, Türk dünyasının ortak mirasını görsel anlatılarla geniş kitlelere ulaştırmakta; TRT World ve Anadolu Ajansı'nın çok dilli sosyal medya yayınları ise küresel kamuoyunda TDT ile ilgili olumlu algının oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu medya faaliyetleri sadece kültürel tanıtımı değil, aynı zamanda stratejik iletişim ve kamu diplomasisi süreçlerini de içermektedir. Tüm bu çabalar, Türk Devletleri arasında kültürel yakınlaşmanın dijital zeminde güçlendirilmesini mümkün kılmakta ve kültürel diplomasinin kurumsallaşmasına yönelik somut adımlar olarak değerlendirilmektedir. Medya ve dijital platformlar, kültürel iş birliğinin sürdürülebilir

biçimde derinleşmesini sağlayan çok boyutlu ve stratejik araçlara dönüşmektedir; bu süreçte teknik altyapının geliştirilmesi ve ortak içerik politikalarının benimsenmesi, bölgesel uyumun ve bütünleşmenin inşasında kilit rol oynamaktadır.

3.5. KÜLTÜREL DİPLOMASİ YOLUYLA GÜVENLİK VE SAVUNMA ALANINDA YAKINLAŞMA

TDT'nin 2021 yılında kabul ettiği 'Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi', üye devletlerin önümüzdeki yirmi yıllık süreçte siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında bütünleşmeye yönelik ortak hedeflerini sistematik biçimde ortaya koymaktadır (Mammadlı, 2024). Bu stratejik perspektifin somutlaşan ilk adımlarından biri, 2023 yılında Astana'da gerçekleştirilen TDT Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde savunma sanayii ve askerî iş birliğinin güçlendirilmesine yönelik vurgunun yer almasıdır (Hüseynov, 2024). Söz konusu gelişme, teşkilatın başlangıçta daha çok kültürel ve ekonomik iş birliği alanlarında yoğunlaşan yapısının, zamanla stratejik ve güvenlik ekseninde de derinleşme iradesi sergilediğini göstermektedir.

Bu kapsamda, 2022 yılından itibaren TDT çatısı altında üye ülkelerin Millî Güvenlik Kurulu genel sekreterleri düzenli istişare toplantıları gerçekleştirmekte olup; ilk üç toplantı sırasıyla Ankara, Taşkent ve Türkistan şehirlerinde yapılmış, dördüncüsünün ise 2025 yılında Kırgızistan'da icra edilmesi planlanmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025a). Bu toplantılarda, bölgesel güvenlik ortamı analiz edilmekte, üye ülkelerin karşı karşıya bulunduğu tehditler tartışılmakta ve ortak güvenlik stratejileri geliştirilmesi yönünde kurumsal adımlar atılmaktadır.

Ayrıca, TDT'nin savunma sanayi alanında çok taraflı koordinasyonu artırmak amacıyla bir 'Savunma Sanayii İşbirliği Platformu' oluşturma kararı aldığı kamuoyuyla paylaşılmıştır. Teşkilat Genel Sekreter Yardımcısı Ömer Kocaman tarafından yapılan açıklamaya göre, söz konusu platformun 2025 yılı içerisinde faaliyete geçirilmesi ve bu çerçevede üye ülkelerin savunma bakanlarının ilk kez müşterek düzeyde bir araya gelmesi öngörülmektedir (Hasanova, 2025). Bu gelişmeler, ortak kültürel kimlik temelinde inşa edilen diplomatik ilişkilerin, giderek daha kurumsal ve stratejik nitelikteki güvenlik ve savunma iş birliklerine dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

TDT bünyesinde kaydedilen güvenlik temelli yakınlaşmada özellikle Türkiye'nin öncü ve yönlendirici rolü dikkat çekmektedir. Türkiye, sahip olduğu askerî kabiliyet ve savunma sanayii altyapısını üye devletlerle paylaşarak, bölgesel güvenlik iş birliğini somut projelerle desteklemektedir. Bu çerçevede, Türk menşeli silahlı insansız hava araçları

(SİHA) başta olmak üzere çeşitli savunma sistemleri, TDT üyesi pek çok ülkenin envanterine dâhil edilmiştir. Hâlihazırda Azerbaycan, Kırgızistan ve Türkmenistan, Türk yapımı SİHA'ları aktif olarak kullanmakta; Kazakistan ve Özbekistan ise Türkiye'den bu sistemleri tedarik eden ülkeler arasında yer almaktadır. Bu sürecin en dikkat çekici örneklerinden biri, 2022'de Türkiye ile Kazakistan arasında imzalanan Savunma Sanayi İşbirliği Mutabakat Zaptı ile Kazakistan'ın Türk SİHA'larının yerli üretimini gerçekleştirebilen ilk ülke konumuna gelmesidir (Hüseynov, 2024).

Türk savunma şirketleri ASELSAN ve ROKETSAN, Azerbaycan'da ortak üretim ve teknoloji transferi faaliyetleri yürütmeye başlamış; hatta Azerbaycan, Türkiye'nin yeni nesil muharip uçağı KAAN için yedek parça üretimine dahil olmuştur (Hüseynov, 2024). Bu somut adımlar, ortak kültürel kardeşliğin güvenlik alanındaki pratik iş birliğine dönüştüğüne işaret etmektedir. Nitekim Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 2023 Astana Zirvesi'nde "Savaşlar ve kanlı çatışmalar patlak veriyor; böyle durumlarda güvenliğin ana garantörü savunma potansiyelidir. Üye ülkeler arasında güvenlik, savunma ve savunma sanayii alanlarındaki iş birliğinin daha da artırılması gerektiğine inanıyorum" diyerek savunma dayanışmasına verdikleri önemi dile getirmiştir. Aliyev ayrıca, TDT'yi "bizim ailemiz" olarak nitelendirerek Azerbaycan'ın dış politikasında önceliğı Türk dünyasına vereceğini açıkça vurgulamıştır (Hüseynov, 2024). Türkiye ile Azerbaycan, 'tek millet, iki devlet' ilkesinden hareketle, 2021'de imzalanan Şuşa Beyannamesi aracılığıyla stratejik müttefiklik ilişkisine resmiyet kazandırmış ve gerektiğinde karşılıklı askerî yardımda bulunmayı taahhüt etmişlerdir. Söz konusu beyanname, yalnızca iki ülke arasındaki ikili ilişkileri kurumsallaştırmakla kalmamış, aynı zamanda Türk dünyasında ortak kimlik ve dayanışma bilincini pekiştiren sembolik bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir (Özdemir & Kantar, 2023, s. 734). TDT bünyesindeki kurumsal yapılar, Karabağ meselesinde Azerbaycan'a yönelik güçlü bir diplomatik destek sergilemiş; çatışmaların Azerbaycan'ın egemenlik hakları ve toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesi gerektiğini savunarak, Ermenistan'ın uluslararası hukuka aykırı eylemlerini açık bir şekilde kınamıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025f). Benzer şekilde 2022'de Kazakistan ile Özbekistan arasında imzalanan Müttefiklik Anlaşması da tarafların birbirine karşı düşman bloklara katılmamasını içeren ve ilişkileri ittifak seviyesine çıkararak önemli bir mutabakat niteliğindedir (Hüseynov, 2024). Türkiye'nin girişimleriyle ivme kazanan bu ikili anlaşmalar ve savunma ortaklıkları, TDT çatısı altındaki çok taraflı güvenlik mimarisinin adeta yapı taşlarını oluşturmuştur.

Temmuz 2024'te Kazakistan'ın Aktau kentinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'ın katılımıyla icra edilen 'Birleşik-2024' ortak tatbikatı, söz konusu ülkeler arasında karşılıklı güvene dayalı ilişkilerin güçlülüğünü ve bölgesel güvenlik ile istikrarın birlikte tesisine yönelik ortak iradeyi yansıtan çok taraflı askerî iş birliğinin somut bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir (Anadolu Ajansı,2024).

Birleşik-2024 ortak askeri tatbikatı Türk Dünyasını birleştiriyor

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'dan askeri birliklerin katıldığı "United-2024" ortak askeri tatbikatı için Hazar Denizi kıyılarında resmi açılış töreni düzenlendi. 12 Temmuz 2024 (Kazakistan Savunma Bakanlığı)

Resim 3.10. Birleşik 2024 Ortak Askeri Tatbikatı, 2024

2024'te Kazakistan'ın Türkistan bölgesinde icra edilen 'Ebedî Kardeşlik-III' tatbikatı kapsamında, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan'a ait özel kuvvet unsurları müşterek eğitim faaliyetlerinde bulunmuş; söz konusu tatbikata Katar ve Pakistan gibi ülkeler ise gözlemci veya davetli katılımcı sıfatıyla iştirak etmiştir (TRT Avaz, 2024b). Askerî eğitim alanındaki iş birliği yalnızca müşterek tatbikatlarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda kurumsal kapasite geliştirmeye yönelik eğitim programlarıyla da desteklenmiştir. Bu kapsamda, TDT bünyesinde yürütülen 'Genç Diplomatlar Ortak Eğitim Programı' aracılığıyla, üye ülkelerin genç diplomatları birbirlerinin dillerine ve ortak tarihsel miraslarına dair bilgi edinmekte; ayrıca uluslararası müzakere teknikleri, kriz yönetimi, bölgesel güvenlik meseleleri ve kültürel diplomasi gibi başlıklarda ortak eğitim faaliyetlerine katılmaktadır. 2014 yılından bu yana toplam 138 diplomatı bir araya getiren program, katılımcılara temel düzeyde üye devletlerin resmi dillerinde iletişim becerisi kazandırmanın yanı sıra, ortak kimlik inşasına katkı sunan seminerlerle desteklenmiştir.

COVID-19 pandemisi nedeniyle geçici olarak askıya alınan söz konusu programın, yakın dönemde yeniden başlatılması planlanmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025g).

Kültürel alandaki etkileşimler, doğrudan güvenlik temelli girişimlerin ötesinde, üye devletler arasında karşılıklı anlayış ve toplumsal yakınlaşmayı teşvik ederek güvenlik iş birliğini dolaylı biçimde desteklemektedir. Bu bağlamda, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) tarafından her yıl farklı bir kentin 'Türk Dünyası Kültür Başkenti' olarak ilan edilmesi ve bu kapsamda düzenlenen çok sayıda kültürel etkinlik, ortak kimlik bilincini pekiştirmeye ve halklar düzeyindeki dayanışmayı güçlendirmeye hizmet etmektedir. Nitekim Azerbaycan'ın tarihî ve kültürel bakımdan önemli şehirlerinden biri olan Şuşa, 2023 yılı için 'Türk Dünyası Kültür Başkenti' olarak belirlenmiş; bu vesileyle gerçekleştirilen konserler, sergiler ve festivaller, Türk devletleri arasında ortak kültürel mirasın kolektif biçimde yaşatılmasına imkân sağlamıştır (TRT World, 2023). Benzer şekilde, Dünya Göçebe Oyunları gibi geleneksel spor etkinlikleri, Türk halkları arasında tarihsel ve kültürel bağların pekiştirilmesine katkı sunmakta; farklı toplumlar arasında halk düzeyinde etkileşimi ve kültürel kaynaşmayı teşvik etmektedir. Bu tür kültürel diplomasi araçları, Türk devletleri arasında toplumdan topluma güven ve kardeşlik ilişkilerinin güçlenmesine olanak tanımakta; böylelikle siyasi ve güvenlik alanlarında geliştirilecek resmî iş birlikleri için uygun bir sosyo-kültürel zemin oluşturmaktadır (Hüseynov, 2024). Nitekim TDT terörizm, radikalizm ve aşırılık yanlısı hareketler gibi ortak tehditlere karşı kolektif mücadele imkânlarını değerlendirmekte; bu doğrultuda istihbarat paylaşımı ve güvenlik alanında kurumsal eşgüdümün geliştirilmesi yönünde girişimlerde bulunmaktadır. Bu durum, ortak tarihsel ve kültürel mirasa dayanan bağların, yalnızca kimlik inşası bakımından değil, aynı zamanda bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanmasında da işlevsel bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Ahmet Yesevi Üniversitesi 2025b).

Kültürel diplomasi çerçevesinde yıllar içinde inşa edilen karşılıklı güven ortamı ve ortak kimlik bilinci, TDT üyesi ülkelerin günümüzde güvenlik ve savunma alanlarında daha yakın ve yapıcı iş birlikleri geliştirebilmelerini mümkün kılmıştır. Türkiye'nin liderliğinde yürütülen kültürel ve insani diplomasi faaliyetleri, askerî tatbikatlardan savunma sanayii iş birliklerine kadar uzanan somut ve stratejik sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte, bölgesel ve küresel düzeyde etkili olan büyük güçlerin, özellikle Rusya ve Çin'in, jeopolitik hassasiyetleri dikkate alınarak, TDT bünyesindeki güvenlik odaklı girişimlerin çoğu temkinli ve kademeli biçimde, ağırlıklı olarak ikili düzlemde sürdürülmektedir. Ancak mevcut koşullar göz önüne alındığında, TDT'nin söz konusu kısıtlamalara rağmen bölgesel barışın ve güvenliğin tesisinde etkin bir rol üstlenmeye başladığı ve Türk dünyasının

güvenlik mimarisinin şekillendirilmesinde giderek daha belirleyici bir aktör konumuna yükseldiği görülmektedir (Hüseynov, 2024).

3.6. KÜLTÜREL DİPLOMASİ ARACILIĞIYLA KÜLTÜR- SANAT ETKİLEŞİMİNİN GÜÇLENMESİ

Bir ülkenin sahip olduğu tarihsel birikim, kültürel değerler ve sanatsal üretimler; diğer toplumlarla ilişkilerinde etkileşim ve anlayışı geliştirme yönünde önemli bir rol üstlenmektedir. TDT üyesi ülkeler, ortak tarihî ve kültürel miraslarını sanatsal faaliyetler, edebiyat, müzik ve geleneksel anlatılar aracılığıyla görünür kılarak, bölgesel etkileşimi ve karşılıklı anlayışı derinleştirme imkânı bulmaktadır. Bu süreç, sadece üye ülkeler arasındaki toplumsal ilişkileri pekiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda teşkilatın uluslararası platformlardaki temsil kapasitesini ve bölgesel etki alanını da genişletmektedir. Üye halklar arasında güven inşa edilmesi, ortak kimlik bilincinin güçlenmesi ve sürdürülebilir iş birliği alanlarının oluşturulması açısından bu tür kültürel faaliyetler önemli birer araç işlevi görmektedir.

TDT'nin kültür odaklı kurumsal yapılanması, üye ülkeler arasındaki tarihî ve kültürel etkileşimi kurumsal düzeyde güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Türk Akademisi, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKP) ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi ilişkili kuruluşlar; ortak tarihî mirasın araştırılması, tanıtılması ve kültür-sanat alanında çok taraflı etkinliklerin düzenlenmesi konularında etkin roller üstlenmektedir. Anılan kurumlar aracılığıyla yürütülen faaliyetler, üye ülkeler arasında karşılıklı anlayış ve ortak kimlik bilincini pekiştirmekte; böylece kültürel diplomasi, teşkilatın bölgesel iş birliğini derinleştirme vizyonunun temel bir aracı hâline gelmektedir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025h).

TDT üyesi ülkeler, kültürel etkileşimi artırmak amacıyla çeşitli sanatsal ve kültürel etkinlikler yoluyla somut iş birlikleri geliştirmektedir. Bu bağlamda, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), kültür ve sanat alanında düzenli olarak organize ettiği geleneksel etkinliklerle Türk Dünyası'nı ortak platformlarda bir araya getirmektedir. Kuruluşun faaliyetleri kapsamında Nevruz kutlamaları, ressam, fotoğrafçı ve heykeltıraş buluşmaları ile her yıl tekrarlanan Opera Günleri gibi organizasyonlar öne çıkmakta; bu etkinlikler aracılığıyla üye ülkelerden sanatçılar ve akademisyenler bir araya gelerek kültürel mirasın yaşatılmasına, tecrübe paylaşımına ve disiplinler arası iş birliklerinin gelişmesine katkı sunmaktadır (TÜRKSÖY, 2025a). Bu tür kültürel organizasyonlar, ortak tarihî ve kültürel değerlerin kolektif biçimde yaşatılmasını ve bu mirasın gelecek nesillere

aktarılmasını mümkün kılan işlevsel kültürel etkileşim ortamları sunmaktadır. Özellikle baharın ve yeniden doğuşun sembolü olan Nevruz Bayramı, Türk halkları arasında tarihsel ve kültürel ortaklığın simgesel bir unsuru olarak öne çıkmakta ve TDT içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip bulunmaktadır. Nitekim 2025 yılında Budapeşte’de gerçekleştirilen TDT Zirvesi’nde, Nevruz’un tüm üye ve gözlemci devletler tarafından 'Türk Dünyası’nın ortak bayramı' olarak kutlanmasına karar verilmiştir (Şahin, 2025). Bu tarihî nitelikteki karar, Türk kültürünün sahip olduğu köklü mirasın ve ortak değer sisteminin kurumsal düzlemde yaşatılmasına yönelik bir iradenin ifadesi olmasının yanı sıra, gözlemci statüsündeki ülkelerin de kültürel iş birliği süreçlerine dâhil edilmesini esas alan kapsayıcı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Nevruz’un TDT çatısı altında müşterek bir kültürel sembol olarak benimsenmesi, teşkilat bünyesindeki halklar arası kültürel birliğin vurgulanması bakımından anlamlı bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Bir diğer önemli girişim, 2012 yılından bu yana uygulanmakta olan “Türk Dünyası Kültür Başkenti” programıdır. TÜRKSOY koordinasyonunda yürütülen bu programla her yıl farklı bir Türk Dünyası şehri “Kültür Başkenti” ilan edilerek, o şehirde yıl boyunca konserler, festivaller, sergiler, sempozyumlar gibi uluslararası ölçekte çok sayıda kültür-sanat etkinliği düzenlenmektedir. 2012’den bugüne kadar 12 şehir bu unvana layık görülmüş; program, kültürel paylaşımı teşvik eden, halklar arası anlayışı pekiştiren ve ortak değerleri yücelten önemli bir platform haline gelmiştir (TÜRKSOY, 2025a).

Tablo 3.2. Türk Dünyası Kültür Başkenti Seçilen Şehirler

Yıl	Kültür Başkenti (Ülke)
2012	Astana (Kazakistan)
2013	Eskişehir (Türkiye)
2014	Kazan (Tataristan)
2015	Merv (Türkmenistan)
2016	Şeki (Azerbaycan)
2017	Türkistan (Kazakistan)
2018	Kastamonu (Türkiye)
2019	Oş (Kırgızistan)
2020	Hiva (Özbekistan)
2022	Bursa (Türkiye)
2023	Şuşa (Azerbaycan)
2024	Anev (Türkmenistan)
2025	Aktau (Kazakistan)

Kaynak: Bu veriler, TÜRKSOY’un resmi internet sitesinden derlenmiş ve yazar tarafından düzenlenmiştir. <https://www.turksoy.org/geleneksel-etkinlikler>

Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulaması, üye ülkeler arasında kültür ve sanat alanındaki etkileşimleri kurumsal bir çerçevede pekiştirmekte ve çok taraflı kültürel yaklaşmayı teşvik etmektedir. 2025 yılı için bu unvana layık görülen Aktau kenti (Kazakistan), yıl boyunca yaklaşık 30 uluslararası ölçekte kültürel etkinliğe ev sahipliği

yaparak bu misyonu somutlaştırmıştır. Açılış töreni kapsamında Hazar Denizi kıyısında düzenlenen büyük sahne gösterisinde, Türk Dünyası'nın farklı coğrafyalarından gelen 1400 sanatçı aynı sahnede buluşmuş; tören yaklaşık 30 bin izleyici tarafından yerinde takip edilmiştir. Yıl geneline yayılan kültürel program çerçevesinde Aktau'da Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali'nin yanı sıra uluslararası düzeyde bir tiyatro festivali düzenlenmesi de planlanmıştır. Bu kapsamda, Aktau'nun müzik, sinema, halk dansları ve sahne sanatlarını kapsayan geniş ölçekli etkinliklerle Türk Dünyası'nın kültür ve sanat temsilcilerini bir araya getiren merkezî bir buluşma noktası hâline getirilmesi hedeflenmektedir (Türkaslan, 2025).

Resim 3.11. 2025 Türk Dünyası Kültür Başkenti Aktau (Türkaslan, 2025)

Korkut Ata Film Festivali, Türk Dünyası'nın ortak tarihî ve kültürel değerlerini sinema aracılığıyla görünür kılmayı amaçlayan önemli bir kültürel etkileşim platformu olarak son yıllarda öne çıkmaktadır. 2021 yılından itibaren TÜRKSOY'un koordinasyonunda her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen söz konusu festival, Türk devletlerinden yönetmen, yapımcı ve sanatçıları bir araya getirerek müşterek destan, anlatı ve tarihî hafızadan beslenen sinema eserlerinin izleyiciyle buluşmasına olanak sağlamaktadır. 3-15 Kasım 2024 tarihleri arasında dördüncü kez Aşkabat'ta düzenlenen festival kapsamında, sinema alanındaki çok taraflı iş birliği daha da pekişmiş; ödül törenleri ve film gösterimleri, Türk Dünyası kamuoyunda geniş ilgi uyandırarak kültürel bağların güçlendirilmesine katkı sunmuştur (TÜRKSOY, 2025b).

Resim 3.12. 4. Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali ödül töreni (TÜRKSOY, 2025b)

Tiyatro alanında da Türk Dünyası ülkeleri arasında kültürel iş birliğini güçlendiren ortak etkinlikler giderek artan bir ivmeyle dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, TÜRKSOY'un katkılarıyla organize edilen 'Türk Dünyası Öğrenci Tiyatro Festivali', genç tiyatro sanatçıları aynı sahnede buluşturan ve kültürel etkileşimi teşvik eden önemli bir platform hâline gelmiştir. Söz konusu festivalin üçüncüsü, Mayıs 2025'te Kazakistan'ın Almatı kentinde düzenlenmiş ve Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan gibi ülkelerin üniversitelerine bağlı tiyatro topluluklarının katılımıyla başarıyla gerçekleştirilmiştir (TÜRKSOY, 2025c).

Tiyatro alanındaki bölgesel kültürel iş birliklerine Türkiye'nin resmî sanat kurumları da etkin şekilde katkı sunmaktadır. Bu kapsamda, T.C. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü tarafından Konya'da her yıl düzenlenen 'Bin Nefes Bir Ses – Uluslararası Türkçe Tiyatro Yapan Ülkeler Festivali', Türkçeyi sahne sanatları aracılığıyla yaşatmayı ve farklı ülkelerden gelen tiyatro sanatçıları ortak kültürel değerler etrafında buluşturmayı hedeflemektedir. Festival, 'Farklı dinler ve kültürlerde yaşasak da aynı dili farklı lehçe ve ağızlarla konuşsak da gelin... Dostça, kardeşçe...' çağrısıyla organize edilmekte; bu yönüyle Türkçenin birleştirici gücü etrafında şekillenen tiyatro üretimi aracılığıyla karşılıklı anlayış, kültürel paylaşım ve dayanışmayı güçlendiren bir iletişim ortamı sunmaktadır (Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, 2025).

Klâsik müzik ve sahne sanatları alanında da TDT içindeki iş birliği yoğunlaşmaktadır. TÜRKSOY Opera Günleri, 1994'ten bu yana düzenlenen ve artık çeyrek asrı geride bırakan bir gelenek olarak, Türk Dünyası'nın seçkin opera sanatçıları ortak sahnede buluşturmaktadır. 2024 yılında 25'incisi gerçekleştirilen Opera Günleri kapsamındaki konserler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Bellapais Manastırı ve Othello Kalesi'nde başlamış, ardından Ankara'da devam etmiştir. Bu etkinliklerde KKTC'nin yanı sıra TÜRKSOY'un kurucu ve üye ülkeleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'den opera sanatçıları bir araya gelerek dünya klasiklerinden ve kendi ülkelerinin ulusal opera eserlerinden örnekler sunmuştur (TÜRKSOY, 2025d).

Resim 3.13. XXV. TÜRKSOY Opera Günleri (TÜRKSOY, 2025d)

Benzer biçimde TÜRKSOY'un koordinasyonunda gerçekleştirilen ressam buluşmaları ve fotoğraf sergileri, Türk Dünyası'ndan sanatçıları ortak temalar etrafında bir araya getirerek kalıcı sanatsal bağların kurulmasına katkı sağlamaktadır. Bu etkinlikler sonucunda ortaya çıkan ortak sergiler ve albümler, Türk Dünyası'nın görsel sanatlar alanındaki etkileşimini uluslararası kamuoyuna tanıtmakta ve kültürel diplomasiinin güçlenmesine hizmet etmektedir (TÜRKSOY, 2025e).

TDT çatısı altındaki önemli kurumlardan biri olan Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Dünyası'nın ortak tarihî ve kültürel mirasını yaşatmak ve tanıtmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir. 2015 yılında kurulan vakıf, üye ülkelerin katkılarıyla bugüne kadar konferanslar, sergiler, konserler ve yayın projeleri gibi çok sayıda etkinlik gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaların temel amacı, Türk Dünyası'nın maddi ve manevi mirasını hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde görünür kılmaktır. Bu kapsamda Avrupa'nın farklı başkentlerinde eski Türk yazılarına ilişkin sergiler düzenlenmiş; geleneksel motiflerin yer aldığı sanatsal eserlerle birlikte akademik sunumlar yapılmıştır (Altun, 2023). Ayrıca ortak edebî mirasın tanıtımı çerçevesinde, Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un 95. doğum yılı vesilesiyle 'Ana Tarla' adlı eseri Bakü Belediye Tiyatrosu tarafından sahnelenmiştir. Üye ülkelerin kütüphane ve müzeleri arasında gerçekleştirilen protokoller doğrultusunda sergi ve koleksiyon paylaşımları yapılmakta; Dede Korkut destanları, Köroğlu hikâyeleri ve Nevruz gibi ortak değerler üzerine belgesel ve müze projeleri geliştirilmektedir. Bu çabalar, TDT'nin 'Türk Dünyası 2040 Vizyonu' belgesinde yer alan kültürel iş birliğini kurumsallaştırma hedefiyle de örtüşmektedir (Altun, 2023).

Türkiye ile TDT üyesi ülkeler arasında kültürel diplomasi aracılığıyla geliştirilen kültür ve sanat odaklı etkileşimler, bölgesel iş birliğinin toplumsal zeminini pekiştirmekte; bu etkileşimler aynı zamanda kolektif bir kimlik inşasına katkı sunmaktadır. Koordineli şekilde yürütülen kültürel girişimler, bir yandan teşkilatın uluslararası görünürlüğünü ve etki alanını artırırken, diğer yandan üye devletler arasında karşılıklı güven, anlayış ve aidiyet hissini güçlendirmektedir. Tiyatro, müzik, ortak festivaller, edebiyat projeleri ve müzecilik faaliyetleri gibi alanlarda ortaya konan iş birlikleri, Türk Dünyası'nda kardeşlik ve dayanışmayı pekiştirmekte; kültürel yakınlaşmayı, siyasi ve ekonomik düzeydeki entegrasyonun toplumsal öncülü hâline getirmektedir. Bu bağlamda kültürel diplomasi, TDT'nin hem iç uyumunu kuvvetlendiren hem de küresel düzeyde cazibesini artıran stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 3.3. 2012–2025 Yılları Arasında Türk Devletleri Teşkilatı Üye ve Gözlemci Ülkelerinde Gerçekleştirilen Önemli Kültür-Sanat Etkinlikleri³

Etkinlik Yılı	Etkinlik Adı	Etkinliğin Yapıldığı Yer
2012	Türk Dünyası Kültür Başkenti etkinlikleri açılışı	Astana (Kazakistan)
2013	Türk Dünyası Kültür Başkenti etkinlikleri	Eskişehir (Türkiye)
2013	Turkvision Türk Dünyası Şarkı Yarışması	Eskişehir (Türkiye)
2014	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Kazan (Tataristan)
2014	Turkvision Şarkı Yarışması	Kazan (Tataristan)
2015	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Merv (Türkmenistan)
2016	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Şeki (Azerbaycan)
2017	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Türkistan (Kazakistan)
2017	TÜRKSOY Opera Günleri (20. yıl festivali gala konseri)	İstanbul (Türkiye) & Girne (KKTC)
2018	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Kastamonu (Türkiye)
2018	TÜRKSOY Opera Günleri (21.'si, Bellapais Manastırı konseri)	Girne (KKTC)
2019	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Oş (Kırgızistan)
2019	TÜRKSOY Fotoğrafçılar Buluşması (16.'sı, kültür başkenti programı kapsamında)	Oş (Kırgızistan)
2020	Türk Dünyası Kültür Başkenti – etkinlik yılı (2020 seçilen şehir, pandemi nedeniyle 2021'e uzatıldı)	Hive (Özbekistan)
2021	Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali (1.'si, ilk defa TÜRKSOY ev sahipliğinde)	İstanbul (Türkiye)
2022	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Bursa (Türkiye)
2022	Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali (2.'si, kültür başkenti Bursa'da)	Bursa (Türkiye)
2023	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Şuşa (Azerbaycan)
2023	Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali (3.'sü, kültür başkenti programı kapsamında)	Şuşa (Azerbaycan)
2023	TÜRKSOY Uluslararası Tiyatro Festivali (1.'si, ilk kez düzenlendi)	Bakü (Azerbaycan)
2023	TÜRKSOY Ressamlar Buluşması	Şuşa & Bakü (Azerbaycan)
2024	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Anev/Anau (Türkmenistan)
2024	Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali (4.'sü, uluslararası film festivali)	Anev/Anau (Türkmenistan)
2024	TÜRKSOY Uluslararası Tiyatro Festivali (2.'si, festival bayrağı devri)	Anev/Anau (Türkmenistan)
2025	Türk Dünyası Kültür Başkenti	Aktau (Kazakistan)

³ Bu tabloda sunulan veriler, TDT ve ilişkili kurumların (TÜRKSOY, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi vb.) 2010–2025 yılları arasında düzenlediği kültür-sanat temelli etkinliklerin resmî web sitelerinde yayımlanan haber, duyuru ve raporlar aracılığıyla derlenmiştir. Özellikle "Türk Dünyası Kültür Başkenti" uygulamasına ilişkin bilgiler TÜRKSOY'un <https://www.turksoy.org> adresli resmî sitesinden ve ilgili yıllara ait kamuya açık çevrim içi kaynaklardan elde edilmiştir.

3.7. TDT'NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİ KAPSAMINDA TÜRK DİLİ ÜZERİNE ORTAK ÇALIŞMALAR

TDT ortak dil ve kültür mirasına sahip üye ülkeler arasında dil alanında çeşitli iş birliği projeleri yürütmektedir. Bu projeler, Türk dünyasında kültürel diplomasiyi güçlendiren ve bölgesel iş birliğine katkı sunan önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Ortak alfabe oluşturulması, sözlük ve terminoloji çalışmaları, dil eğitimi projeleri, dil bayramları gibi etkinlikler, TDT çatısı altındaki ülkelerin Türk dili özelindeki ortak çabalarının başlıca örnekleridir.

Türk dünyasında ortak alfabe oluşturma girişimi, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla yeniden ivme kazanmış ve kültürel birliğin sağlanması açısından stratejik bir hedef olarak belirlenmiştir (Rehimov, 2024).

Ortak Türk Alfabeti

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI

IPA | ST

Aa	[ɑ] [ɑ]	ıı	[w] [y]	Rr	[r] [r]
Bb	[b] [b]	İi	[i] [i]	Ss	[s] [s]
Cc	[ɟ] [ʒ]	Jj	[ʒ] [ʒ]	Şş	[ʃ] [ʃ]
Çç	[tʃ] [tʃ]	Kk	[k] [k]	Tt	[t] [t]
Dd	[d] [d]	Qq	[q] [q]	Uu	[u] [u]
Ee	[e] [e]	Ll	[l] [l]	Üü	[y] [y]
Əə (Ää)	[æ] [ä]	Mm	[m] [m]	Üü	[y] [y]
Ff	[f] [f]	Nn	[n] [n]	Vv	[v] [v]
Gg	[g] [g]	Ññ	[ɲ] [ɲ]	Yy	[j] [j]
Ğğ	[ɣ] [ɣ]	Oo	[o] [o]	Zz	[z] [z]
Hh	[h] [h]	Öö	[œ] [œ]		
Xx	[x] [x]	Pp	[p] [p]		

IPA: Uluslararası Fonetik Alfabe
ST: Sovetskaya Tyurkologiya Yayın Kurulu tarafından kabul edilen Latin harflerine dayalı Uluslararası Fonetik Transkripsiyon (1974)

Resim 3.14. Ortak Türk Alfabeti (Rehimov, 2024).

Türk dili için ortak bir Latin alfabeti oluşturma düşüncesi, günümüzde yeniden gündeme gelen bir konu olmakla birlikte tarihsel kökenleri 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda, 26 Şubat – 6 Mart 1926 tarihleri arasında Bakü'de gerçekleştirilen I. Türkoloji Kurultayı, tüm Türk dilleri için ortak bir yazı sisteminin

geliştirilmesi açısından dönüm noktası olmuştur. Kurultayda, Latin harflerine dayalı ve tüm Türk lehçelerine uyarlanabilir bir “Birleşik Türk Alfabeti”nin kabul edilmesi kararlaştırılmıştır (Kara, 2022, s.105). Bu kararın ardından, Türkiye Cumhuriyeti’nde 1928 yılında Harf Devrimi ile Latin alfabesinin resmî olarak benimsenmesi sürecini, 1929-1930 yıllarında Sovyetler Birliği sınırları içindeki Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi Türk cumhuriyetlerinin benzer şekilde Latin harflerini kullanmaya başlaması takip etmiştir. Böylece, dönemin modernleşme politikaları çerçevesinde, geniş bir coğrafyada ortak bir alfabe kullanımı belirli ölçüde sağlanmıştır. Ancak bu gelişme uzun ömürlü olamamış; 1940’lı yıllardan itibaren Sovyet yönetimi, Türk halklarını Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçmeye zorlayarak alfabe birliğini kesintiye uğratmıştır. Bu müdahale, sadece yazı sistemi açısından değil, aynı zamanda Türk dünyasında kültürel bütünleşmenin önüne geçilmesi bakımından da önemli bir kırılma noktası olmuştur (Kara, 2022, s.99).

1990’lı yılların başında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan Türk cumhuriyetleri, sadece siyasi değil aynı zamanda kültürel bağımsızlıklarını da tesis etme yönünde adımlar atmaya başlamışlardır. Bu çerçevede, ortak tarih ve kültürel kimliğin bir sembolü olarak Latin alfabesine dönüş konusu tekrar gündeme gelmiştir. 2009 yılında imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile kurulan Türk Konseyi (günümüzde Türk Devletleri Teşkilatı) ve 2021’de kabul edilen Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi’nde, üye ülkeler arasında iletişimi kolaylaştırmak ve alfabe birliğini sağlamak amacı açık biçimde ifade edilmiştir.

Bu bağlamda ilk somut adım, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nün koordinasyonunda Kasım 1991’de İstanbul’da düzenlenen “Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabetleri Sempozyumu” ile atılmıştır. Sempozyumda, Türk dünyasından gelen dil bilimciler, ortak ses esasına dayanan ve bilimsel temellere oturtulmuş 34 harfli bir Latin alfabesi taslağı geliştirmişlerdir (Rehimov, 2024). Söz konusu taslak, bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin alfabe reformlarına yön vermiştir. Nitekim Azerbaycan, 25 Aralık 1991 tarihinde Latin alfabesine geçme kararı alarak bu alanda öncü ülke konumuna gelmiştir. Onu sırasıyla Türkmenistan (12 Nisan 1993) ve Özbekistan (2 Eylül 1993) takip etmiştir. Böylece 1991–2018 döneminde, Kırgızistan hariç tüm bağımsız Türk cumhuriyetleri Kiril alfabesinden Latin esaslı yazı sistemine geçiş sürecini başlatmıştır (Kara, 2022, s. 99). Kazakistan ise gerekli hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 26 Ekim 2017 tarihinde Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in onayıyla Latin alfabesine geçme kararı almış ve bu doğrultuda yeni Kazak Latin alfabesi taslağı kabul edilmiştir. Kırgızistan henüz

resmî bir karar almamış olmakla birlikte, Kazakistan'ın attığı bu adımın ardından benzer bir geçişin gündeme gelmesi beklenmektedir (Kara, 2022, s. 100). Türkiye ise 1928 yılında gerçekleştirilen Harf Devrimi ile Latin alfabesini kullanmaya başlamış ve bu yöndeki süreci çok daha erken bir dönemde tamamlamıştır. Bugün gelinen noktada, TDT'ye üye ülkelerin tamamı (Kırgızistan için planlama aşamasında olmak üzere) Latin esaslı alfabe ile yazım ve iletişim standartlarını benimseme sürecine girmiştir. Bu gelişme, ortak dil zemininin güçlendirilmesi ve kültürel yakınlaşmanın teşvik edilmesi açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Ortak alfabe girişiminin kurumsal boyutu ise TDT bünyesinde oluşturulan “Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu” tarafından yürütülmektedir. Komisyon, üye ülkelerin resmi dil kurumları ve akademisyenlerinin katılımıyla Latin temelli ortak alfabe standartlaştırmak üzere düzenli toplantılar gerçekleştirmiştir. Özellikle 9-11 Eylül 2024 tarihlerinde Bakü’de yapılan 3. Ortak Alfabe Komisyonu Toplantısı bu sürecin zirve noktası olmuştur. Toplantıda Türk dillerindeki farklı fonetik özellikleri tek çatı altında kapsayacak 34 harfli Ortak Türk Alfabeti önerisi detaylı tartışmalar sonucunda oy birliğiyle kabul edilmiştir. Kabul edilen ortak alfabede, Türk dünyasındaki bütün sesleri karşılamak amacıyla Türkiye Türkçesindeki 29 harfe ek olarak Θ (Ä), X, Q, Ñ, Ü gibi harfler de yer almaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024b). Komisyon bildirisine göre, her fonemin tek bir harfle karşılanması ve öğrenme/kullanım kolaylığı ilkeleri gözetilerek hazırlanan bu alfabe, tüm üye ve gözlemci ülkelere benimsenmesi için tavsiye edilmiştir. Bu gelişme TDT tarihinde bir dönüm noktası olarak nitelendirilmekte; ortak alfabe sayesinde Türk halkları arasında iletişimin kolaylaşacağı, kültürel birliğin pekişeceği ve ortak kimlik inşasının güçleneceği vurgulanmaktadır. Nitekim Azerbaycan, Özbekistan gibi ülkelerin yöneticileri de Latin alfabesine geçişin Türk dünyasıyla yakınlaşma sağlayacağını ifade etmişlerdir. Örneğin Özbekistan, 2023 yılı itibarıyla tamamen Latin alfabesine geçmeyi hedeflemiş; bu adımın, Türk dünyasındaki ortak kelimelerin yeniden canlanmasına ve Türkiye ile dil temelli bağların daha da güçlenmesine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır (Rehimov, 2024). Bu bağlamda ortak alfabe girişimi, TDT'nin kültürel diplomasi ekseninde elde ettiği en somut ve kalıcı kazanımlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Ortak yazı sisteminin benimsenmesiyle birlikte, Türk lehçeleri arasındaki karşılıklı anlaşılabilirlik artmakta, dilsel yakınlaşma pekişmekte ve teşkilat bünyesinde ortak iletişimi kolaylaştıracak güçlü bir altyapı oluşmaktadır. Bu gelişmeler, dil birliğini yalnızca kültürel değil, aynı zamanda stratejik bir iş birliği zemini olarak ön plana çıkarmaktadır.

TDT bünyesindeki ortak dil politikalarının en önemli bileşenlerinden biri, ortak sözlük ve terminoloji alanında yürütülen kurumsal çalışmalardır. Bu çalışmalar, yalnızca dilin iletişim aracı olma işlevini desteklemekle kalmamakta; aynı zamanda kültürel diplomasi bağlamında üye devletler arasında ortak kimlik ve anlayışın inşasında stratejik bir araç işlevi görmektedir. TDT üyesi ülkeler, bilimsel ve teknik alanlarda terim birliğini sağlamak ve dilsel yakınlaşmayı pekiştirmek amacıyla 2012 yılında İstanbul’da “Terim Komitesi”ni kurmuştur. Bu komitenin ilk toplantısında; terim üretim süreçlerinde koordinasyon sağlanması, resimli ortak sözlüklerin hazırlanması ve mevcut karşılaştırmalı sözlüklerin geliştirilmesi gibi hedefler belirlenmiştir. Söz konusu toplantı, terminoloji çalışmalarının kurumsal zemine taşınmasının başlangıcı olmuştur (Toprak, 2024). Sürecin ilerleyen aşamalarında Türk Dil Kurumu (TDK) ve Uluslararası Türk Akademisi gibi kurumlar bu çalışmalara aktif biçimde katkı sunmuştur. Bu çerçevede, 2024 yılında Bişkek’te düzenlenen Kaşgarlı Mahmud’un Divânü Lügâti’t-Türk eserinin yazılışının 950. yıl dönümüne ithafen gerçekleştirilen uluslararası konferansta, TDT Genel Sekreteri Kubanıçbek Ömüraliyev tarafından gündeme getirilen “Ortak Türkçe Sözlük” projesi, bu alandaki girişimlerin somut bir göstergesi olmuştur. Kaşgarlı’nın söz konusu eseri, tarihsel olarak Türk lehçelerinin dilsel birlikteliğini sağlamaya yönelik önemli bir kaynak teşkil etmekte ve günümüzdeki terminolojik uyum arayışlarına ilham kaynağı olmaktadır (TDT, 2025). Bu doğrultuda hayata geçirilen en güncel örneklerden biri, TDK tarafından başlatılan Türk Dünyası Terim Bankası projesidir. 2024 yılı itibarıyla uygulamaya konan bu dijital platform, İngilizce bilimsel terimlerin Türkçe karşılıkları ile birlikte Azerice, Kazakça, Kırgızca ve Özbekçe gibi diğer Türk lehçelerindeki karşılıklarını çok sütunlu bir yapı içerisinde sunmaktadır. Böylece her bilim dalına özgü terminolojik standartlaştırma bu platform aracılığıyla yürütülmektedir. TDK Başkanı Prof. Dr. Osman Mert’in de vurguladığı üzere, bu süreç, mutlak bir birlik sağlanmasa da Türk lehçelerinin mümkün olduğunca birbirine yakınlaştırılması açısından stratejik bir girişimdir (Toprak, 2024). Ortak söz varlığı ve terminoloji çalışmaları, yalnızca kültürel bağları güçlendirmekle sınırlı kalmayıp; bilim, teknoloji, tıp ve mühendislik gibi alanlarda da karşılıklı anlayışın gelişmesine katkı sunmaktadır. Aynı kavram için farklı Türk lehçelerinde farklı kelimelerin kullanılması, zaman içerisinde dilsel uzaklaşmalara yol açabileceğinden, özellikle yeni türetilen bilimsel terimlerde ortak hareket edilmesi, TDT açısından kültürel diplomasi kapsamında kritik öneme sahip stratejik bir hedef olarak değerlendirilmektedir (Şahin, 2023, s.125).

TDT ülkeleri, dil alanındaki iş birliğini sadece alfabe ve sözlüklerle sınırlı tutmayıp eğitim projelerine de yansıtılmaktadır. Ortak dil eğitimi projeleri, hem Türk lehçelerinin karşılıklı olarak öğretilmesini hem de ortak tarih-kültür bilincinin genç nesillere aktarılmasını hedefleyen çok boyutlu çalışmalardır. Bu bağlamda, yükseköğretimden temel eğitime kadar çeşitli düzeylerde programlar uygulanmaktadır. Yükseköğretim alanında, TDT'nin önemli girişimlerinden biri Türk Üniversiteler Birliği'nin kurulması ve Orhun Süreci adı verilen uyum projesinin hayata geçirilmesidir. 2013 yılında tesis edilen Türk Üniversiteler Birliği, üye ülkeler arasında akademik değişim ve ortak programlar geliştirmeyi amaçlamaktadır (TÜRKİNİB, 2025). 2017'de başlatılan Orhun Süreci ise, adını Türk runik alfabesinin anıtlarından alarak, Türk dünyasında yükseköğretim sistemlerinin birbirine yakınlaştırılmasını öngören bir inisiyatif olmuştur. Bu süreç kapsamında, öğrenci ve akademisyen değişim programları, ortak diploma programları ve kredi transfer sistemi gibi uygulamalar geliştirilmiştir. Orhun Süreci, Türk dünyasında ortak bir eğitim alanı oluşturmayı, böylece gençlerin birbirlerinin ülkelerinde eğitim görerek hem dil becerilerini artırmasını hem de kültürel etkileşimi artırmasını sağlamaktadır (TDT, 2025i). Bunun yanı sıra, birlik üyesi üniversitelerde Türk tarihini, dilini ve kültürünü konu alan ortak seminerler, yaz okulları ve çalıştaylar düzenlenmektedir. Örneğin Uluslararası Türk Akademisi, "Türkoloji Yaz Okulu" gibi etkinliklerle farklı ülkelerden öğrencileri bir araya getirip Türk dili ve kültürü konularında eğitim programları gerçekleştirmektedir (Turkic Academy, 2025).

TDT'nin yürüttüğü dil politikalarının somutlaştırılmasında, üye ülkeler tarafından ortaklaşa kurulan üniversiteler stratejik bir işlev üstlenmektedir. Bu çerçevede, Ahmet Yesevi Üniversitesi (Tutap Türkiye, 2025) ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2025e), Türk dünyasında dil, kültür ve eğitim alanındaki bütünleşmeyi destekleyen model kurumlar arasında yer almaktadır.

Ahmet Yesevi Üniversitesi, 31 Ekim 1992'de Türkiye ile Kazakistan arasında imzalanan protokol doğrultusunda kurulmuş, 1993 yılında resmî olarak faaliyetlerine başlamıştır (Tutap Türkiye, 2025). Benzer şekilde, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin kuruluşu 30 Eylül 1995 tarihli anlaşmayla gerçekleştirilmiş ve bu üniversite 1997-1998 akademik yılı itibarıyla eğitim-öğretime açılmıştır (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2025e). Bu iki üniversitenin en belirgin özelliği, kardeş ülkeler arasında ortak yönetim ve finansman modeliyle faaliyet göstermeleri ve eğitim dilinin büyük ölçüde Türkçe olmasıdır. Öğrenci ve akademisyen kadrolarının Türk cumhuriyetlerinden oluşturulması, çokkültürlü ve çok dilli bir yükseköğretim ortamının inşasını mümkün kılmaktadır. Örneğin,

Manas Üniversitesi'nde 20 yılı aşkın sürede 5000'in üzerinde mezun verilmiş, üniversite bünyesindeki 9 fakülte ve çeşitli araştırma merkezleri ile bölgesel düzeyde öne çıkan bir eğitim kurumu hâline gelmiştir (Alyılmaz, 2016, s.1494). Üniversite kampüsünde Kırgız, Türk ve diğer Türk topluluklarından öğrenciler bir arada öğrenim görmekte; bu da onların hem Türkiye Türkçesini hem de diğer lehçeleri doğal bir etkileşim ortamında öğrenmelerini sağlamaktadır.

Benzer bir yapı Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde de uygulanmaktadır. Bu üniversitede Kazak ve Türk öğretim üyeleri dersleri birlikte yürütmekte; çift dilli eğitim modeli sayesinde Türk dünyasının kültürel ve dilsel açıdan bütünleşmiş bireylerinin yetiştirilmesi hedeflenmektedir (Tomar, t.y). Söz konusu üniversiteler yalnızca akademik bilgi üretimiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda eğitim diplomasisi aracılığıyla TDT üyesi ülkeler arasında karşılıklı güven ortamının güçlenmesine ve ortak dilin kullanımının yaygınlaşmasına önemli katkılar sunmaktadır.

TDT üyeleri, ortak dil miraslarını kutlamak ve toplumlarda farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli ortak dil bayramları ve kültürel etkinlikler düzenlemektedir. Bu bayramlar ve etkinlikler, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda ortak kimliğin bir simgesi olduğunu vurgulayarak kültürel diplomasiyi desteklemektedir. Her yıl Mayıs ayında Türkiye'de "Türk Dil Bayramı" olarak kutlanan etkinlikler, son dönemde uluslararası bir boyut kazanmıştır. Türk Dil Bayramı geleneği, 13 Mayıs 1277'de Karamanoğlu Mehmet Bey'in devlet işlerinde Türkçenin kullanılmasını fermanla emretmesine dayanır ve Türkiye'de 13 Mayıs ile 26 Eylül (TDK'nın kuruluş yıldönümü) tarihlerinde dilin önemi çeşitli etkinliklerle anılır (Öztürk, 2024). Son yıllarda, bu kutlamalara TDT üyesi ülkeler de dahil olmaya başlamıştır. Örneğin Özbekistan'da 2025 yılında Türk Dili Bayramı etkinliği gerçekleştirilmiş; Taşkent'teki Dünya Ekonomisi ve Diplomasi Üniversitesi'nde düzenlenen programda Türk ve Özbek yetkililer, öğrenciler ve Türkiye'nin büyükelçiliği bir araya gelmiştir (TRT Avaz, 2025a).

Bu etkinlikte üniversite yönetimi, Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkilerin gelişmesinde dilin önemli bir köprü olduğunu vurgulamış; son yıllarda üniversitede seçmeli Türkçe derslerine ilginin 6 kat arttığını ve 120'den fazla öğrencinin Türk dili eğitimi aldığını belirtmiştir. Özbek öğrenciler Türkçe şiirler okuyup şarkılar söyleyerek dil bayramını coşkulu bir şekilde kutlamışlardır (TRT Avaz, 2025a).

Türk diline yönelik ilginin TDT üyesi ülkelerde giderek artması, kültürel bütünleşmeyi destekleyen çeşitli etkinliklerle somutlaştırılmaktadır. Bu çerçevede, dil bayramları ve benzeri sembolik kutlamalar, sadece dil farkındalığını artırmakla kalmayıp,

aynı zamanda Türk dünyasında ortak kültürel aidiyetin pekiştirilmesine katkı sunmaktadır. Bu etkinlikler arasında öne çıkan organizasyonlardan biri, 1995 yılından itibaren geleneksel olarak farklı şehirlerde düzenlenen Türk Dünyası Çocuk Şöleni'dir. Söz konusu şölen, Türk coğrafyasından çocukları bir araya getirerek kültürel paylaşımı teşvik eden, çok dilli ve çok kültürlü bir sosyal etkileşim ortamı sunmaktadır. 2025 yılında 25'incisi İstanbul'da gerçekleştirilen bu etkinlikte, çeşitli Türk cumhuriyetlerinden gelen yüzlerce çocuk kendi lehçelerinde şarkılar söylemiş, geleneksel oyunlar oynamış ve kültürel unsurları sahneye çıkartarak ortak değerlerin yaşatılmasına katkı sağlamıştır. Söz konusu şölen, erken yaşta ortak bir dil bilinci ve kardeşlik duygusu kazandırmayı amaçlamakta, böylece gelecek nesiller arasında kültürel sürekliliği güçlendiren önemli bir eğitimsel ve diplomatik araç niteliği taşımaktadır (TRT Haber, 2025). Benzer bir anlayışla gerçekleştirilen bir diğer önemli etkinlik ise Karaman'da birkaç yılda bir düzenlenen Türk Dünyası Dil ve Kültür Şöleni'dir. Bu şölen, Türkçeyi resmî dil ilan eden Karamanoğlu Mehmet Bey'in anısını yaşatmak ve dil birliğini pekiştirmek amacıyla uluslararası katılımı organize edilmekte; Türk dilinin tarihi mirasını günümüzle buluşturmayı hedefleyen önemli bir platform işlevi görmektedir (Karaman Belediyesi, 2024).

Tüm bu bayram ve etkinlikler, dilin sadece dilbilimsel bir olgu değil, aynı zamanda ortak bir değer ve birlik sembolü olduğunu hissettirmektedir. Kısaca, ortak dil bayramları ve etkinlikleri TDT ülkelerinin yumuşak güç unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu etkinlikler yoluyla, resmi düzeyde sağlanan iş birliği, halk düzeyinde karşılıklı bulmakta ve pekişmektedir. Türk dilinin ortak tören ve kutlamalarla onurlandırılması, genç kuşaklara dil bilincini aktarırken aynı zamanda TDT'nin uluslararası imajını da olumlu yönde etkilemektedir. Kültürel diplomasi, bu sayede somut etkinliklerle hayat bulmakta; Türk dili etrafındaki ortak payda, bölgesel birlik duygusunu güçlendirmektedir. Dil bayramlarında verilen "birlikte daha güçlüyüz" mesajı, TDT'nin temel felsefesinin toplumlarca benimsenmesine hizmet eder. Böylelikle, TDT üyesi ülkeler, ortak dil vasıtasıyla bölgesel iş birliğini derinleştirmekte ve kültürel entegrasyonu geleceğe taşımaktadır.

Aynı zamanda Yunus Emre Enstitüsü de (YEE), TDT coğrafyasındaki kültürel diplomasi için önemli bir araç olarak Türkçeyi stratejik bir unsur biçiminde kullanmakta ve bölgesel kültürel bütünleşmeye katkı sunmaktadır. Enstitü, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi TDT üyesi ülkelerde açtığı kültür merkezleri aracılığıyla Türkçeye yönelik ilgiyi artırmakta, bu ilgiyi sistematik eğitim faaliyetleriyle desteklemektedir. 2007 yılında Türkiye'nin dili, tarihi, kültürü ve sanatını dünyaya tanıtmak; aynı zamanda farklı ülkelerle kültürel bağları güçlendirmek amacıyla kurulan ve 2009

yılında faaliyetlerine başlayan YEE, bu hedef doğrultusunda yurt dışında açtığı merkezlerde Türkçe öğretimi ile çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemektedir (Okumuş & Çelik, 2024, s.153). Enstitünün temel vizyonu, Türkiye ile gönül bağı kuran bireylerin sayısını artırmak olup, bu kapsamda Türkçenin yaygınlaştırılması temel öncelik olarak belirlenmiştir (Demirkaya & Çelik, 2021, s.141). Kuruluşundan itibaren düzenlenen çevrim içi ve yüz yüze kurslar, “Tercihim Türkçe” projesi, dijital Türkçe Öğretim Portalı ve üniversitelerdeki Türkoloji iş birlikleri vasıtasıyla milyonlarca kişiye Türk dili ve kültürü tanıtılmıştır (TRT Avaz, 2023). 2024 yılı itibarıyla YEE, altı bölgeye yayılmış 68 ülkede 92 kültür merkezi aracılığıyla yaklaşık 91 bin kişiye Türkçe eğitimi vermiş; bu yaygın faaliyet ağı kurumun kültürel diplomasi kapasitesini ortaya koymaktadır (Yılmaz & Çeliker, 2024). YEE’nin bu çalışmaları, özellikle TDT ülkelerinde kültürel yakınlaşmayı pekiştirerek bölgesel dayanışmayı güçlendirmektedir. 2024 yılında Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’te açılan Türk Kültür Merkezi, ülkedeki Türk dili ve kültürüne yönelik artan ilginin somut bir göstergesi olmuştur (Yılmaz & Çeliker, 2024). Benzer şekilde, Özbekistan’da Türkçe yüksek lisans ve doktora programları için kabul edilen zorunlu yabancı dillerden biri hâline gelmiş; YEE’nin gerçekleştirdiği Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS), ülkede yüksek katılımı uygulanmakta ve resmî olarak tanınan tek Türkçe dil sertifikası olarak kabul edilmektedir. Son olarak Taşkent ve Semerkant’ta yapılan sınav oturumlarına yaklaşık 500 aday katılmıştır (TRT Avaz, 2025b).

Ayrıca, YEE’nin öncülüğünde uygulanan “Tercihim Türkçe” projesi sayesinde, çeşitli ülkelerin ortaöğretim müfredatlarında Türkçe seçmeli veya zorunlu yabancı dil dersi olarak yer almaktadır. Örneğin, Bosna-Hersek’te 150 okulda 8 binden fazla öğrenci bu dersleri alırken, toplamda 194 okulda 10.545 öğrenci bu projeden faydalanmıştır (Demirkaya & Çelik, 2021, s.146-147). TDT bölgesinde de benzer gelişmeler yaşanmakta; Özbekistan başta olmak üzere pek çok ülkede devlet okullarında Türkçenin müfredata alınması yönünde kararlar alınmakta ve YEE bu süreçlere danışmanlık yapmaktadır (Yılmaz & Çeliker, 2024). Bu gelişmeler, genç kuşakların eğitim yoluyla Türkçe öğrenmesini sağlamak ve Türk dünyasında ortak bir kültürel dil altyapısının inşasına katkı sunmaktadır. Türk dili aracılığıyla kurulan bu kültürel bağ, TDT’nin kültürel diplomasi stratejisinde önemli bir yer tutmakta ve bölgesel anlamda yumuşak güç potansiyelini artırmaktadır. Ortak dil ve kültür zemini, Türk devletlerinin uluslararası düzlemde daha bütünlüklü ve etkili bir sesle hareket etmesini mümkün kılmaktadır (Aydındağ & Varoğlu, 2024, s.5). Bu doğrultuda geliştirilen stratejik projelerden biri olan 34 harfli Ortak Türk Alfabesi, yazılı iletişimi kolaylaştırmayı ve dil birliğini güçlendirmeyi amaçlamakta; aynı zamanda üye ülkeler

arasında siyasi ve kültürel entegrasyonu derinleştirmeye yönelik bir adım olarak değerlendirilmektedir (Aydındağ & Varoğlu, 2024, s.1).

Türkiye'nin bu sürece YEE aracılığıyla sağladığı destek, Türk kültürünün küresel tanıtımı açısından etkin bir strateji teşkil etmektedir. Bu destek sayesinde Türk dünyası, uluslararası arenada daha görünür ve etkili bir kültürel aktör hâline gelmekte; yumuşak güç araçlarıyla bölgedeki etkinliğini artırmaktadır (Aydındağ & Varoğlu, 2024, s.5). Nitekim YEE'nin Türk dili odaklı faaliyetleri, dünya genelinde Türkiye'ye dost ve Türk kültürüne aşina bireylerin sayısını hızla artırmakta; bu bireyler aracılığıyla Türk dünyasına yönelik olumlu bir algının yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü'nün yürüttüğü Türk dili temelli kültürel faaliyetler, TDT coğrafyasında ortak dil ve kültür temelini güçlendirerek bölgesel kültürel diplomasi kapasitesini pekiştirmekte ve Türk dünyasının uluslararası alandaki yumuşak gücünü anlamlı biçimde artırmaktadır.

3.8. ORTAK KÜLTÜREL KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSUNUN KÜLTÜREL DİPLOMASİ YOLUYLA PEKİŞTİRİLMESİ

TDT, üye ülkeler arasındaki ortak kültürel kimlik ve aidiyet hissini, bölgesel iş birliğinin temel dinamiklerinden biri olarak değerlendirmektedir. Ortak bir tarih, dil ve kültürel mirasa dayanan bu kimlik anlayışı, TDT'nin yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde merkezi bir rol oynamaktadır (Asker & Çiçek, 2025, s.71). Bu bağlamda teşkilat hem iç bütünlüğü güçlendirmek hem de küresel düzeyde görünürlüğünü artırmak amacıyla, Türk kimliğini oluşturan müşterek değerlerin aktarımını ve korunmasını esas alan kapsamlı kültürel diplomasi politikaları geliştirmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.65). Böylelikle, ortak tarihî ve kültürel mirasa yaslanarak üye ülkeler arasında bütünleşik bir imaj sunulması ve bu doğrultuda küresel ölçekte yumuşak güç inşası mümkün hâle gelmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.74).

Kültürel kimlik, bireylerin bir topluluğa mensup olduklarını hissetmelerini sağlayan aidiyet duygusunun temelini oluşturur (Kurt Yılmaz, 2023, s.155). Triandafyllidou'nun da belirttiği üzere, ulusal kimlik; bireyleri ortak bir tarih ve değerler dizgesi etrafında bir araya getiren aidiyet temelli bir yapıdır (Triandafyllidou, 1998, s.603-604). Bu doğrultuda, Türk dünyasında paylaşılan dilsel ve kültürel unsurlar, topluluk bilincinin oluşmasında ve “biz” duygusunun pekiştirilmesinde etkili birer unsur niteliği taşımaktadır.

TDT'nin gerçekleştirdiği ortak kültürel girişimler, hem Türk Dünyası'nın küresel kültürel zenginliğini yansıtan bir platform sunmakta hem de üyeleri arasında ortak kimlik bilincini daha da kuvvetlendirmektedir. Bu çerçevede, kültürel diplomasi stratejileri

aracılığıyla Türk Dünyası'nın ortak değerlerinin uluslararası kamuoyuna tanıtılması ve üye ülkeler arasında uyumlu bir kamu diplomasisi dili inşa edilmesi mümkün olmaktadır (Asker & Çiçek, 2025, s.78).

TDT bünyesindeki kurumsal yapıların başında gelen Türk Kültür ve Miras Vakfı ile Uluslararası Türk Akademisi, teşkilatın ortak kimlik ve aidiyet hedeflerinin taşıyıcısı niteliğindedir. 2019 yılında faaliyetlerine başlayan Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk dünyasının kültürel mirasını görünür kılmak, müşterek gelenekleri araştırmak ve bu değerleri gelecek nesillere aktarmak amacıyla çeşitli projelere öncülük etmektedir. Vakfın kurucu başkanı Günay Efendiyeva, kurumun öncelikli amacının Türk devletleri arasındaki kültürel ve manevi bağları kuvvetlendirmek olduğunu ve bu amaç doğrultusunda kültürel diplomasi vasıtasıyla uluslararası düzlemde iş birliği kanalları kurmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu çerçevede, üye ülkelerin kültür bakanlıkları ve UNESCO millî komisyonlarıyla iş birliği içinde kültürel miras envanterleri hazırlanmakta ve ortak platformlar aracılığıyla paylaşılmaktadır. 2023 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Zirve'de liderlerin talimatıyla başlatılan “Türk dünyasının somut ve somut olmayan kültürel miras envanteri ve dijital kataloğu” projesi, bu sürecin somut bir örneğidir (Altun, 2023). Bu kapsamda, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye'den alanında uzman isimler bir araya gelerek kültürel miras eserlerini tespit etmiş, restorasyon süreçlerini yürütmüş ve bu mirası dijital ortamda sergilenebilir hâle getirmiştir (Kussainova, 2024).

Ortak kimliği güçlendirme bağlamında dil ve eğitim politikaları da ön planda yer almaktadır. TDT, Türk dillerinin yaygınlaştırılmasını ve dilbilimsel araştırmaların desteklenmesini teşvik eden çeşitli programlar geliştirmekte; bu alandaki iş birliklerini sistemli şekilde koordine etmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.78). Ortak dil, tarih boyunca Türk toplumlarını birbirine bağlayan güçlü bir iletişim köprüsü olmuş ve günümüzde bu köprü, genç kuşaklara müşterek bir kimlik aşılama vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir. Bu doğrultuda, sadece dil eğitimiyle sınırlı kalmayan TDT, ortak medya içerikleri üretme, kültürel yapımlar oluşturma gibi girişimlerle gençlerin aynı kültürel atmosferde büyümelerini hedeflemektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.79).

Bu stratejilerin kurumsal izdüşümünü, 2012 yılında Bişkek'te temelleri atılan “Türk Dili Konuşan Ülkeler Üniversiteler Birliği” oluşturmaktadır. 15 üniversitenin katılımıyla kurulan bu platform, başta öğrenci ve akademisyen değişimi olmak üzere, ortak akademik programlar geliştirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Mert, 2015, s.273). Mevlâna ve Orhun değişim programları, TDT üyesi ülkelerin yükseköğretim kurumları arasında çift yönlü hareketlilik oluşturarak, genç bireylerin farklı kültürel ortamlarda deneyim

kazanmasına olanak tanımaktadır. Bu tür programlar sayesinde, karşılıklı anlayış ve empati gelişmekte; ortak bir vizyon etrafında kenetlenmiş bir bölgesel kimlik hissi güçlenmektedir. Avrupa Birliği'nin Erasmus+ programının Avrupa kimliği üzerindeki etkisine benzer biçimde, TDT de Orhun programı aracılığıyla Türk dünyası kimliğinin gelişimine katkı sunmayı hedeflemektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.77).

Ortak tarih bilinci oluşturmak da kültürel diplomasinin önemli bir boyutunu teşkil etmektedir. Bu doğrultuda, TDT'nin “ortak geçmiş, ortak gelecek” şiarıyla hareket ettiği görülmektedir. Uluslararası Türk Akademisi öncülüğünde hazırlanan “Ortak Türk Tarihi” dersi, bu vizyonun somut yansımasıdır. 2012 Zirvesi kararları doğrultusunda hazırlanan bu ders kitabı, 2020 yılı itibarıyla Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan'da binlerce öğrenci tarafından seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Kitap, Türk halklarının tarihini ortak bir perspektiften ele almakta ve onların dünya medeniyetine katkılarını vurgulamaktadır. Akademi Başkanı Prof. Darhan Kıdırali'ye göre, bu ders kitabı genç nesillere ortak tarih bilinci kazandırmak açısından son derece önemli bir kaynak niteliğindedir. Kitapta, tarihî ihtilaflardan ziyade kültürel başarılar ve ortak değerler ön plana çıkarılarak, genç bireylerin Türk dünyasına dair kapsayıcı bir bakış açısı edinmeleri sağlanmaktadır (Rehimov, 2020).

Tüm bu faaliyetler değerlendirildiğinde, kültürel diplomasinin yalnızca içsel birliği değil, dış dünyayla kurulan ilişkilerde de etkin bir araç olduğu açıktır. TDT, kültürel diplomasiyi bir yumuşak güç stratejisi olarak etkin biçimde kullanmakta; bu sayede üye devletlerin bir bütünün tamamlayıcı parçaları olduğu hissiyatını güçlendirmektedir. Ortak etkinlikler, akademik iş birlikleri ve medya projeleri, kolektif kimlik duygusunu desteklemekte ve dayanışma kültürünü derinleştirmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.75). Bu dayanışma, yalnızca kültürel değil; siyasal ve ekonomik alanlardaki iş birliklerinin gelişmesini de kolaylaştırmaktadır.

BÖLÜM IV

4. SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. SORUNLAR

4.1.1. Siyasi ve Stratejik Uyum Eksikliği

TDT üyesi ülkeler, siyasi sistemleri ve dış politika öncelikleri bakımından oldukça heterojendir. Örneğin Türkiye NATO üyesi iken ve Avrupa-Ortadoğu ekseninde geniş stratejik hedefler güderken, Kazakistan ve Kırgızistan gibi Türkistan ülkeleri Rusya ve Çin ile dengeli ilişkiler yürütmeye odaklanır. Son dönemde Batı'nın Türkistan ülkelerine yönelik daha proaktif politika yürütmesi ve yatırımlarını bu coğrafyaya yapması özellikle bu süreçte Türkistan ülkelerinin Güney Kıbrıs'ta Büyükelçilik açmaları, Türkiye ve Türk Dünyası olarak ilişkilerimizin daha proaktif ve daha stratejik seviyede olması gerektiğini göstermiştir. Türkistan ülkelerinin yönetim tarzları ve demokrasi algılarındaki farklılıkları da ortak hareket etmeyi zorlaştırmaktadır. Üye devletlerin böylesine farklı iç ve dış önceliklere sahip olması, birleşik bir kültürel diplomasi stratejisi oluşturulmasını güçleştirmekte; uyumlu mesajlar geliştirmeyi ve ortak diplomatik çabaları zorlaştırmaktadır.

4.1.2. Kültürel ve Dilsel Farklılıklar

TDT üyeleri, ortak bir Türk dili ve kültürel mirası paylaşmakla birlikte, yakın dönemde yaşanan tarihsel süreçler nedeniyle aralarında belirgin farklılıklar oluşmuştur. Türk lehçeleri akraba olsa da farklı alfabelerin kullanılması ve Rusçanın bölgede uzun süre ortak dil işlevi görmesi iletişimde engel teşkil etmiştir. Bu dil birliği eksikliği, yazılı ve görsel iletişimde karşılıklı anlayışı güçleştirmiştir. Kazakistan gibi ülkeler Kiril'den Latin alfabesine geçiş adımları atarken, TDT de Eylül 2022'de "Ortak Alfabe Komisyonu" kurarak üye ülkelerin standart bir alfabeğe geçişini hızlandırma kararı almıştır (Akçay, 2022). Nitekim 2024 yılında TDT bünyesinde 34 harfli ortak Latin alfabesi kabul edilmiş, böylece dilsel birlik yönünde tarihi bir adım atılmıştır (Abuova, 2024). Buna rağmen, farklı lehçelerin telaffuz ve yazım farklılıkları halen karşılıklı anlamayı zorlaştırabilmektedir. Kültürel diplomasi faaliyetlerinde bu tür farklılıklar, ortak bir Türk Dünyası anlatısı geliştirme çabalarını zaman zaman sekteye uğratmıştır. 2020'li yıllara kadar Türk Dünyası toplantılarında ortak dil olarak genellikle Rusça kullanılırken, son dönemde bu rolü İngilizce üstlenmiştir. Bu durum, ortak bir Türk dili bilincinin ve kültürel aidiyet duygusunun henüz istenilen düzeyde gelişmediğini göstermektedir.

4.1.3. Kurumsal Koordinasyon Eksikliği

Türkiye ve diğer üye ülkeler yıllardır çeşitli kültürel diplomasi araçlarını (örn. TİKA projeleri, eğitim bursları, kültür merkezleri) kullansalar da bu çabaların kurumsal bir eşgüdümü TDT içinde tam olarak sağlanamamıştır. Halihazırda TDT bünyesinde kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi girişimlerini birleştirip yönlendirecek kalıcı bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu durum, faaliyetlerin her ülkenin inisiyatifine göre dağınık ilerlemesine yol açmaktadır. Literatürde, TDT Sekretaryası içinde “Kamu Diplomasisi Koordinasyon Birimi” kurulması önerilmekte; böylece üye ülkelerin kültürel diplomasi çabalarının uyumlu hale getirilmesi ve ortak bir söylem geliştirilmesi hedeflenmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.84). Mevcut koordinasyon eksikliği nedeniyle, ortak etkinlik ve projelerde tekrarlar veya boşluklar oluşabilmekte, ölçülebilir stratejik hedefler belirlenmemektedir. Bu da Türkiye'nin öncülük ettiği birçok kültürel girişimin bölgesel iş birliğine etkisini sınırlı klabilmektedir.

4.1.4. Kaynak ve Finansman Sorunları

Kültürel diplomasi çabalarının sürdürülebilirliği için gerekli maddi kaynaklar kısıtlı kalabilmektedir. Türkiye, Türkistan'da kültürel ve insani projeler yürütürken her ne kadar tarihi ve dilsel yakınlığını avantaja çevirse de küresel rakipler düzeyinde büyük mali imkânlarla sahip değildir.

1990'larda yeni bağımsız olan Türkistan cumhuriyetleri ciddi teknik ve mali yardıma ihtiyaç duyarken, Türkiye'nin ekonomik kapasitesi beklentileri tam karşılayamamıştır (Kahveci&Kuşçu Bonnenfant, 2023, s.202). Bu durum, bazı ülkelerde Türk soft power hamlelerinin etkisini sınırlandırmıştır. Ayrıca TDT üyeleri arasında ekonomik gelişmişlik farkları da bulunmaktadır; örneğin Kazakistan gibi enerji zengini ülkelerle Kırgızistan gibi daha küçük ekonomiler arasında katkı payı dengesizlikleri çıkabilir. 2022'de TDT bünyesinde kurulan Türk Yatırım Fonu (TIF), KOBİ'lere finansman sağlayarak üye ülkelerin ekonomik entegrasyonunu hızlandırmayı amaçlayan önemli bir adım olsa da (Akçay, 2022) kültürel iş birliği projeleri için de benzer ortak bütçe ve fon mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi halde, yeterli mali destek olmadan kültürel etkinlikler süreklilik kazanmakta zorlanmakta, dönemsel ekonomik dalgalanmalar bu alandaki kazanımları tehdit edebilmektedir.

4.1.5. Dış Aktörlerin ve Jeopolitik Rekabetin Etkisi

Türk dünyasında artan kültürel bütünleşme çabaları, bölgeyle tarihi nüfuz ilişkileri olan Rusya ve yükselen güç Çin tarafından yakından izlenmektedir. Moskova ve Pekin, derinleşen Türk entegrasyonunu kendi çıkarlarına potansiyel bir meydan okuma olarak görmektedir (Akçay, 2022). Nitekim Rusya'nın Türkistan üzerindeki geleneksel etkisi, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi ülkelerin Türkçülük konusunda temkinli davranmasına yol açmıştır; bu ülkeler Türk birliğini destekleseler de Moskova'yı karşılığın alacak adımlardan kaçınmaktadır. Benzer şekilde Çin de Türkistan'da dominant güç olma planlarına TDT'nin engel olabileceğinden endişe duymakta, özellikle üyelerin Orta Koridor gibi girişimlerle kendi Kuşak-Yol projesine alternatif ticaret yolları oluşturmasını dikkatle izlemektedir (Akçay, 2022). Dış aktörlerin nüfuzu, TDT üyelerinin kültürel diplomasi faaliyetlerini zaman zaman sınırlayabilmekte veya bu faaliyetlere siyasi bir boyut kazandırarak hassasiyet yaratabilmektedir. Örneğin, geçmişte Özbekistan'ın uzun süre teşkilata mesafeli durmasında, Türkiye'nin bazı muhalifleri himaye etmesi kadar, bölgesel güçlerin de telkinleri etkili olmuştur (Taşkömür, 2017).

4.1.5.1. Türkistan'da "Türkçülük" (Pan-Türkizm) Korkusu

Türkistan coğrafyasında Türkiye ile geliştirilen ilişkilerin derinleşmesini sınırlandıran temel sorunlardan biri, Türkçülük (Pan-Türkizm) korkusu olarak tanımlanabilecek ideolojik ve siyasi bir endişedir. Bu korkunun kökeni, doğrudan Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği dönemlerinin ideolojik ve idari düzenlemelerine uzanır. 18-19. yüzyıllardan beri Türkistan coğrafyasında hakimiyet kuran Çarlık Rusyası ve devamında gelen Sovyetler yönetimi, Pan-Türkist söylemleri merkezi otoritenin bütünlüğünü tehdit eden ayrılıkçı fikirler olarak değerlendirmiş; bu nedenle, Türk halklarının arasında tarihsel olarak mevcut olan kültürel, dilsel ve etnik bağları koparmayı hedeflemiştir. 20.yy.'ın başında bir bütün olan Türkistan bölgesi, bu Rus stratejisi doğrultusunda beş ayrı cumhuriyete bölünmüş; böylece bölgesel bir Türk dayanışmasının oluşmasının önüne geçilmiştir (Aydın, 2021, s.71).

Bu ideolojik miras, Sovyetlerin dağılmasından sonra da bölge ülkelerinin siyasi reflekslerinde etkisini sürdürmüştür. 1991'de bağımsızlıklarını kazanan Türk cumhuriyetleri, Türkiye ile kültürel yakınlığı reddetmeksizin, bu ilişkilerin kurumsal ve siyasi düzeyde derinleşmesine ihtiyatla yaklaşmıştır. Yeni kurulan ulus-devletler, kendi kimliklerini inşa sürecinde Pan-Türkist unsurları zayıflatıcı bir unsur olarak görmüş, ulusal

egemenliğe öncelik vererek dışarıdan gelebilecek ideolojik etkileri sınırlamayı hedeflemiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin bölgeyle geliştirmeye çalıştığı çok yönlü iş birlikleri, özellikle de kimlik, dil ve tarih gibi sembolik alanlarda karşılık bulmakta zorlanmıştır. Pan-Türkist söylemin, halklar düzeyinde bir sempati yaratmasına rağmen, siyasi karar alıcılar nezdinde ihtiyatlı bir yaklaşımı tetiklemesi bu çelişkinin en görünür boyutudur (Yarimoğlu, 2022, s.54).

Bu endişeler, zaman içerisinde somut politikalara da yansımıştır. Özellikle Özbekistan, Türkiye ile ilişkilerinde yaşanan diplomatik gerilimlerin ardından, 1999 yılında ülkedeki Türk okullarını kapatarak Türkiye ile olan bazı kültürel temasları kesmiştir. Bu kurumlar, yabancı ideolojileri yaymak ve devlet yapısını zayıflatmakla suçlanmıştır. Türkmenistan ise tarafsızlık politikası çerçevesinde "Pan-Türkist" nitelikteki çok taraflı oluşumlara uzun süre katılmamış, bölgesel kimlik temelli girişimlere mesafe koymuştur (Ergin & Türk, 2010, s.38).

Bu endişeleri derinleştiren bir diğer unsur ise, dış aktörlerin bölge üzerindeki etkisidir. Rusya Federasyonu, Türkistan'ı tarihsel olarak kendi arka bahçesi olarak görmeye devam etmekte ve Türkiye'nin artan etkisini bir tür jeopolitik meydan okuma olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki siyasi ve kültürel yakınlaşmalar dikkatle izlenmekte; bazı durumlarda doğrudan müdahaleci söylemlerle sınırlanmaya çalışılmaktadır (Bayramol, 2025, s.129). Çin Halk Cumhuriyeti ise özellikle Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde bölgeye ekonomik yatırımlar yaparken, Türklük yönelimlerin kendi topraklarındaki Uygur Türkleri ile bağ kurmasından endişe duymaktadır. Çin medyasında, 2021 yılında Türk Konseyi'nin Türk Devletleri Teşkilatı adını alarak kurumsallaşması, "bölgesel istikrarı tehdit eden bir birleşme sinyali" olarak değerlendirilmiş; böylece Türklük hareketin yeniden canlanmasından duyulan rahatsızlık açıkça dile getirilmiştir (Alperen, 2024, s. 920-922).

Bölge ülkeleri bu iki aktörün stratejik yönelimleri karşısında hassas bir denge politikası izlemektedir. Türkiye ile geliştirilen ilişkiler, bu dengeyi bozmayacak ölçüde sınırlı tutulmakta; iş birlikleri ekonomik, teknik ve sembolik düzeyde kalmaktadır. Bu durum, uzun vadede Türk dünyasında kurumsal bütünleşmenin önündeki en önemli engellerden biri olarak değerlendirilebilir. Halklar düzeyinde ortak bir Türk kimliğine yönelik güçlü bir aidiyet duygusu mevcuttur; ancak bu kültürel yakınlık, siyasi düzeyde kurumsal ve yapısal bir entegrasyona dönüşmemektedir. Egemenlik hassasiyetleri, dış baskılar ve tarihsel korkular, Türklük söyleminin kurumsal karşılık bulmasını engelleyen

başlıca faktörler arasında yer almaktadır.

Bütün bu nedenlerle, Türkistan bölgesinde Türkçülük korkusu, yalnızca geçmişin bir ideolojik mirası değil; aynı zamanda bugünkü bölgesel entegrasyon arayışlarının önünde ciddi bir yapısal ve stratejik sorun olarak görülmektedir. Bu korkunun etkileri, siyasi karar alma süreçlerinden eğitim politikalarına, medya söylemlerinden dış ilişkilerdeki pozisyon alış biçimlerine kadar birçok alanda gözlemlenebilmektedir. Bu durum, Türk Devletleri Teşkilatı gibi çok taraflı iş birliği platformlarının uzun vadeli hedeflerini kısıtlamakta; ortak tarih, kültür ve dil gibi temel bağların bölgesel düzeyde siyasi bir dayanışmaya dönüşmesini geciktirmektedir. Bu çerçevede Türkçülük korkusu, Türkistan'daki iş birliği vizyonunun önündeki kalıcı ve çok katmanlı sorun alanlarından biri olarak önemini korumaktadır.

4.1.5.2.Rusya'nın Türkistan'daki Çıkarları ve Türkiye'ye Yönelik Sınırlayıcı Politikaları

Türkistan coğrafyası, tarihsel olarak Rusya'nın stratejik nüfuz alanı olarak tanımladığı "yakın çevre" doktrini kapsamında yer almakta, bu nedenle dış aktörlerin bölgedeki etkisi Moskova tarafından doğrudan bir tehdit olarak algılanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Türkistan cumhuriyetleriyle Türkiye hızlı biçimde diplomatik ilişkiler kurmuş; kültürel ve ekonomik iş birlikleri geliştirmeye başlamıştır. Ancak Türkiye'nin bu yöndeki girişimleri, Rusya tarafından yalnızca diplomatik açılımlar olarak değil, aynı zamanda bölgedeki tarihsel nüfuzu zayıflatabilecek bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin TDT öncülüğünde kurumsal yapılar oluşturmaya başlaması, Rus dış politikasında dikkatle izlenen ve kimi zaman sınırlanmaya çalışılan bir sürece dönüşmüştür.

Rusya, Türkiye'nin Türkistan'daki varlığını yalnızca kültürel veya ekonomik bağlamda değil, aynı zamanda uzun vadede jeopolitik dengeyi değiştirme potansiyeli taşıyan bir tehdit olarak görmektedir. Bu nedenle Moskova yönetimi, bölge ülkeleriyle geliştirdiği ekonomik bağımlılık ilişkileri, enerji projeleri ve güvenlik mekanizmaları aracılığıyla Türkiye'nin etkisini dengeleme stratejileri yürütmektedir (Çetin, 2024, s.27-28). Bu sınırlayıcı stratejiler çeşitli boyutlarda kendini göstermektedir. Öncelikle Rusya, Türkistan ülkeleriyle kurduğu enerji bağımlılığı ve ticaret ilişkileri sayesinde bölgedeki ekonomik üstünlüğünü sürdürmektedir. Örneğin Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkeler enerji ihracatlarında Rusya'ya yüksek oranda bağımlıdır. Bu ekonomik yapı, Türkiye ile geliştirilecek alternatif iş birliklerinin önünde doğal bir sınır oluşturmakta; Türkiye'nin bölgeyle derin ilişkiler kurmasını sınırlayan yapısal bir baskı alanı yaratmaktadır. Ortak

tarihsel ve kültürel bağlara rağmen, Türkistan devletleri bölgesel güvenlik dengeleri ve ekonomik bağımlılıklar nedeniyle Türkiye ile geliştirecekleri ilişkilerde dikkatli bir denge politikası izlemekte; Rusya ile olan stratejik bağlarını gözetmeye devam etmektedirler (Zaman & Gündoğdu, 2023, s.209).

Rusya'nın bir diğer sınırlayıcı mekanizması ise siyasi ve güvenlik boyutundadır. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği gibi bölgesel örgütler aracılığıyla Rusya, Türkistan ülkelerini kendi güvenlik mimarisi içinde tutmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin NATO üyesi bir devlet olması, Rusya'nın bu örgütler üzerinden Türkiye karşıtı söylemler geliştirmesine zemin hazırlamaktadır. Rusya bu örgütlerle yalnızca kurumsal bağ kurmakla kalmayıp, Türkiye'nin özellikle askeri ve güvenlik alanında yapabileceği girişimleri sınırlandırmaya yönelik politikalar da izlemektedir. Bu tutum, Türkiye'nin kültürel ya da eğitim odaklı girişimlerinin bile stratejik düzlemde sorgulanmasına neden olmaktadır (Çetin, 2024, s.29). Ayrıca, Rusya'nın medya ve diplomatik söylem yoluyla yürüttüğü örtülü baskı stratejileri de göz ardı edilemez. Moskova, Türkiye'nin TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, TRT Avaz ve Maarif Vakfı gibi kurumlar üzerinden yürüttüğü yumuşak güç politikalarını dikkatle izlemekte; bu kurumların faaliyetlerini bölgedeki siyasi dengeyi bozabilecek araçlar olarak değerlendirmektedir. Türkiye'nin Türk dünyasında oluşturmak istediği "alternatif güç ağı"na karşı Rusya'nın geliştirdiği söylemsel müdahale stratejileriyle ilişkilendirmektedir.

TDT'nin 2021 yılında kurumsal bir yapıya kavuşması, bölgedeki güç dengelerini doğrudan etkileme potansiyeli taşıyan önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye'nin Türk dünyasıyla ilişkilerini daha sistematik ve sürdürülebilir bir zemine oturtma girişimi olarak yorumlanmakla kalmamış; aynı zamanda Rusya açısından yalnızca sembolik bir birlikteliğin ötesine geçen, jeopolitik sonuçlar doğurabilecek bir stratejik yapı olarak algılanmıştır. Moskova, söz konusu kurumsallaşmayı Türkiye'nin bölgedeki etkisini kalıcılaştırmaya yönelik bir hamle olarak görmüş; bu çerçevede TDT'nin faaliyetlerini dikkatle takip etmeye başlamıştır. Teşkilat bünyesindeki iş birliği mekanizmalarının zamanla siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutlarını da kapsayabilecek nitelikler taşıması, Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu sınırlayabileceği endişesini artırmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin yumuşak güç araçlarıyla sürdürdüğü çok taraflı diplomatik çabalarının, Rusya tarafından potansiyel bir stratejik rekabet unsuru olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Tüm bu gelişmeler, Rusya'nın Türkistan bölgesindeki çıkarlarını koruma refleksi ile Türkiye'nin yükselen etkisi arasında yapısal bir gerilim hattı

oluşturduğunu göstermektedir. Türkiye'nin bu bölgede geliştirdiği kültürel diplomasi girişimleri, çoğu zaman Moskova tarafından potansiyel siyasi müdahale olarak algılanmakta; bu durum bölgedeki ülkelerin karar alma süreçlerini de etkilemektedir. Rusya, bir yandan ekonomik bağımlılık araçlarıyla Türkiye'ye karşı denge oluştururken, diğer yandan diplomatik söylemlerle Türkiye'nin girişimlerini "yeni bir hegemonik iddia" olarak çerçevelemektedir.

Bu bağlamda, Rusya'nın Türkistan'daki çıkarlarını sürdürme yönündeki stratejik yaklaşımı, Türkiye'nin barışçıl, kültürel ve iş birliğine dayalı açılım politikalarını çoğu zaman sınırlandıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye eşitlik temelinde bir dayanışma vizyonu ortaya koymasına rağmen, Rusya'nın bölgeyi tarihsel ve jeopolitik bir nüfuz alanı olarak değerlendirmesi, bu vizyonun uzun vadede kurumsallaşmasını çeşitli engellerle karşı karşıya bırakmaktadır.

4.1.5.3.Çin'in Türkistan'daki Etkisi ve Türk Devletleri Arasındaki İş Birliğine Yönelik Kısıtlayıcı Dinamikler

Türkistan ülkelerinin bağımsızlığı sonrası dönemde, Çin Halk Cumhuriyeti ekonomik, güvenlik ve diplomatik alanlarda bölgeye yönelik kapsamlı bir entegrasyon stratejisi izlemeye başlamıştır. Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin, altyapı projeleri, enerji boru hatları ve ticaret yolları yatırımına öncelik vermiş; bu çerçevede bölge ülkelerini ekonomik olarak kendisine bağımlı hale getirmiştir. Özellikle Kazakistan gibi kaynak zengini ülkelerle imzalanan büyük enerji ve lojistik anlaşmalar, yerel karar alıcıların Türkiye merkezli çok taraflı proje girişimlerine mesafeli yaklaşmasını zorunlu kılmaktadır (Karakaya, 2025, s.14). Bu ekonomik bağımlılık, TDT çatısı altında Türkiye liderliğinde geliştirilen entegrasyon girişimlerinin hızını ve kapsamını önemli ölçüde sınırlamaktadır.

Türkiye'nin TDT aracılığıyla üstlendiği kültürel-diplomatik açılım, Çin tarafından ulusal güvenlik ekseninde masaya yatırılmakta; Türkçülük söylemleri ve Türkiye'nin Türk dünyası bağlamındaki girişimleri, Pekin nezdinde "etnik milliyetçi risk" olarak kodlanmaktadır. Çin medyasında, TDT'nin 2021'de kurumsallaşması "Türkistan'da Pan-Türkizm'in yeniden canlanması" olarak yorumlanmış; bu durumun bölgedeki etnik hassasiyetleri tetikleyebileceği dile getirilmiştir (Aghjeh, 2022).

Güvenlik alanında ise Çin, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) çerçevesinde Türkistan devletleriyle teşkilatlanarak ŞİÖ'nün terör, ayrılıkçılık ve aşırılıkla mücadele ekseninde bölgesel istikrarı kendi liderliğinde sağlamlaştırma çabası içerisindedir. Doğu

Türkistan'daki Uygur meselesine dair kaygılar, Çin'in bölge ülkeleriyle yaptığı istihbarat paylaşımı ve hâlâ bölgede kontrol altında tuttuğu güvenlik mimarisi sayesinde Türkiye'nin bu konudaki etkisini sınırlandırma potansiyeline kavuşmuştur (Ekrem, 2011, s.25).

Toplumlar düzeyindeki sinofobik eğilimler de Türkiye-Çin rekabetinde önemli bir aktördür. Anket ve saha çalışmaları, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da Çin'e karşı güven düzeyinin düştüğünü ve halkın Türkiye'yi daha güvenilir bir alternatif olarak görmeye başladığını göstermektedir. Ancak yerel elitler ve hükümetler, kamuoyunun bu bakışını göz önünde bulundurarak Çin yatırımlarını sürdürebilmek adına dikkatli bir denge politikası tercih etmektedir (Peyrouse, 2016, s.16). Bu ikilem, Türkiye ile iş birliği geliştirmeyi bir taraftan desteklerken diğer taraftan Çin'in ekonomik baskısına karşı yapısal temkinli duruşu beraberinde getirmektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki çok taraflı zirveler, Çin'in bölgesel düzeyde alternatif iş birliği yapıları inşa etme stratejisinin somut örneklerini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, 2025 Haziran ayında Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenen 2. Çin-Orta Asya Zirvesi, Pekin'in TDT gibi Türkiye merkezli entegrasyon projelerine karşı kendi öncülüğünde şekillenen bir iş birliği modeli sunduğunu açıkça ortaya koymuştur. Zirveye Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in yanı sıra Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan devlet başkanları da katılmış; toplantı, "Kalıcı Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması" gibi hukuki çerçeve belgeleriyle taçlandırılmıştır. Zirve kapsamında Çin, Türkistan ülkelerine yönelik 1,5 milyar yuan (yaklaşık 210 milyon dolar) tutarında kalkınma desteği sağlayacağını duyurmuş ve ulaştırma, dijital ekonomi, enerji ve gümrük alanlarında toplam 24 iş birliği anlaşması imzalamıştır (Reuters, 2025). Ayrıca Astana Deklarasyonu ile bölgesel güvenlik, altyapı uyumu ve kültürel etkileşim konularında ortak hedefler belirlenmiş; Çin tarafı bu yapıyı "eşit ortaklığa dayalı, Batılı müdahaleden bağımsız" bir çerçeve olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede, Pekin'in önerdiği modelin, TDT gibi Türkiye'nin liderliğinde yükselen çok taraflı iş birliği yapılarının gölgelemesi ya da ikamesi niteliği taşıdığı görülmektedir (Reuters, 2025).

Çin'in bu tür girişimlerle özellikle Türkistan bölgesindeki etkisini kurumsallaştırmaya yönelik çabaları, Türkiye'nin uyguladığı yumuşak güç politikalarının etkisini azaltmakta; Pekin'in öncülüğündeki çok taraflı iş birliği platformları aracılığıyla bölge ülkelerinin yönelimi Batı'dan ziyade Doğu eksenine kaymaktadır. Bu durum, Türkistan ülkelerinin dış politika seçeneklerini çeşitlendirmesine katkı sağlamakla birlikte aynı zamanda Türkiye merkezli entegrasyon modellerinin kurumsallaşmasını zorlaştıran bir

jeopolitik dengeleme işlevi de görmektedir. Kültürel bağlamda Çin, Türkistan'daki Uygur diasporası üzerinden Türkiye-TDT söylemlerine jeopolitik bir endişe olarak yaklaşmaktadır. Çin kaynaklı kamuoyu yönlendirmeleri ve diplomatik kanallar, kısmen TDT'nin Sincan veya Uygur sorununu tartışmasız tutmasına neden olmuş, böylece Türkiye merkezli kimlik temelli entegrasyonun sınırları görünür şekilde daralmıştır (Hekimoğlu & Mukanov, 2024, s.5).

Çin'in etkisi, Türkiye-TDT ilişkilerine doğrudan bir müdahale biçiminde tezahür etmese bile, Türkistan ülkelerinin ekonomik bağımlılığı, bölgesel güvenlik mimarileri içinde Çin ile bütünleşmesi, kamuoyundaki sosyal algılar ve Pekin'in öncülüğünde kurulan alternatif çok taraflı iş birliği platformları sayesinde oluşturduğu stratejik çekim, bu iş birliği vizyonunun kurumsallaşmasını ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Ankara'nın hayata geçirmeye çalıştığı entegre politikalar, Çin ile denge gözetken çok yönlü diplomasi arayışına muhtaç hale gelmiştir. Bu koşullar altında TDT'nin uzun vadeli kurumsallaşması, Türkiye'nin diplomatik, güvenlik ve ekonomik stratejilerini Çin etkisini gözeterek yeniden yapılandırmasını zorunlu kılmaktadır.

4.1.5.4.ABD'nin Türkistan'daki Stratejik Çıkarları ve Rekabet Dinamikleri

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, ABD'ye Rusya ve Çin'i dengeleme stratejisi adına yeni fırsatlar sunmuştur. ABD, Türkistan ülkeleriyle ilk diplomatik ilişkileri kuran Batılı aktörlerden biri olmuş; güvenlik, enerji ve demokratik normlar ekseninde bölgeye aktif bir stratejik yönelimi benimsemiştir (Kurtbağ, 2021, s.380).

ABD'nin stratejik motivasyonu iki ana boyutta şekillenmiştir: enerji güvenliği ve terörle mücadele imkanları. Hazar bölgesindeki petrol ve doğalgaz kaynaklarına erişim için ABD, bölge devletlerine yönelik finansman, teknik destek ve proje sözleşmeleri geliştirmiştir. Ayrıca Afganistan'da süren operasyonlar esnasında, Kırgızistan'daki Manas ve Özbekistan'daki Karşı Hanabad üsleri; Amerikan varlığını somutlaştıran güvenlik unsurları olarak dikkat çekmiştir (Çakır, 2020, s.77).

C5+1 platformu, Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkistan bölgesine yönelik kurumsal diplomasi stratejisinin temel yapı taşlarından biri olarak öne çıkmaktadır. İlk olarak 2015 yılında hayata geçirilen bu diplomatik mekanizma, ABD Dışişleri Bakanı ile Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan dışişleri bakanlarını düzenli olarak bir araya getirmektedir. Toplantılarda genellikle Afganistan'daki güvenlik durumu, çevresel sorunlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve bölgesel ekonomik iş birliği gibi çok

boyutlu meseleler ele alınmakta; bu sayede ABD'nin Türkistan'daki stratejik varlığı kurumsal bir çerçeveye oturtulmaktadır (U.S. Department of State, 2015).

Bu yapının ortaya koyduğu diplomatik kurumsallaşma süreci, Türkiye'nin öncülüğünde gelişen TDT eksenli girişimlerle örtük bir rekabet ilişkisi içerisinde değerlendirilebilir. Nitekim TDT, bölge devletleri arasında tarihsel ortaklıklar, kültürel miras ve dil birliği temelinde bir kimlik ve dayanışma ağı kurmayı amaçlarken; C5+1 gibi ABD destekli yapılar, demokratik yönetim, piyasa ekonomisi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi evrensel normlara dayalı iş birliklerini öne çıkarmaktadır.

İki yapının öncelikleri ve söylem temelleri farklı zeminlerde geliştiğinden, bölge devletlerinin dış politika tercihleri bu yaklaşımlar arasında bir denge kurma arayışında şekillenmektedir. Özellikle bazı Türkistan ülkeleri, Türkiye'nin kültürel yakınlığına ve tarihsel ortaklık söylemine rağmen, ABD'nin sunduğu finansal kaynaklar, güvenlik garantileri ve küresel görünürlük imkanlarını dikkate alarak dış politikalarını çeşitlendirmektedir. Böylece, TDT'nin bütünleşme vizyonu, sadece bölgesel aktörler arasındaki ilişkilerle değil; aynı zamanda dış güçlerin kurumsal yönlendirmeleriyle de etkileşim halindedir.

ABD'nin bölgeye sunduğu iş birliği teklifleri, yalnızca normatif ilkelerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda güvenlik desteği, dış yardım programları ve kalkınma kredileri gibi somut teşviklerle desteklenmektedir. Bu durum, bazı Türkistan ülkelerinin resmi siyasi pozisyonlarını belirlerken ABD'nin sağlayabileceği stratejik güvenlik garantileri ve ekonomik kaynakları dikkate almalarına yol açmaktadır. Özellikle jeopolitik belirsizliklerin arttığı dönemlerde, Türkistan devletlerinin bu tür garantileri dengeleyici bir güvenlik şemsiyesi olarak gördükleri söylenebilir. Dolayısıyla TDT her ne kadar ortak kimlik ve kültürel aidiyet üzerinden bütünleşmeyi hedefleyen bir yapı olsa da bu hedefin kurumsallaşması sürecinde bazı ülkelerin ABD destekli çok taraflı yapılara öncelik verdiği görülmektedir. Bu durum, TDT'nin bölgesel düzeyde siyasi ve ekonomik etkisini daha sembolik düzeyde tutabilecek bir temkinli duruşun oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Nitekim bölge liderleri, TDT içinde yer alırken aynı zamanda ABD'nin öncülük ettiği C5+1 gibi platformlarda da aktif rol almakta, böylece çok taraflı dış politika anlayışı çerçevesinde ikili yönelim stratejisi benimsemektedirler (Çakır, 2020, s. 82).

ABD'nin Türkistan'daki kamu diplomasisi faaliyetleri, yalnızca jeopolitik düzeyde değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik düzlemde de Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasi stratejilerinin dolaylı bir rakibi olarak konumlanmaktadır. Bu kapsamda Amerikan dış politikası, yumuşak güç araçları üzerinden bölge halklarıyla doğrudan temas

kurmayı amaçlamakta; özellikle STK'lar, medya ağları ve burs programları üzerinden etkili bir kamu diplomasisi yürütmektedir. Fulbright bursları, Amerikan Kültür Merkezleri, USAID (United States Agency for International Development) destekli eğitim reformları ve yönetim kapasitesini artırmaya yönelik projeler, bölge devletlerinde genç elitlerin ABD normlarıyla şekillendirilmesine katkı sunmaktadır (Budak & Terzi, 2021, s.233)

Bu faaliyetler, Kazakistan ve Özbekistan gibi nüfus ve ekonomik olarak daha merkezi ülkelerde daha görünür hale gelmiştir. ABD'nin bu ülkelerde uygulamaya koyduğu projeler, liberal demokrasi, piyasa ekonomisi ve insan hakları gibi kavramlar üzerinden şekillendiği için, Türkiye'nin daha çok kültürel ortaklık, tarihsel bağlar ve dil üzerinden kurguladığı TİKA-Yunus Emre Enstitüsü modelinden ideolojik ve işlevsel açıdan önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Türkiye'nin kültürel diplomasi girişimleri, ortak Türk kimliğine, kültürel sürekliliğe ve tarihsel mirasa dayalı gönüllülük esaslı iş birliği üzerine kurulu iken; ABD'nin stratejik yaklaşımı daha çok Batılı normların yaygınlaştırılması, reform süreçlerinin yönlendirilmesi ve uzun vadeli etki alanı oluşturma hedeflerini içermektedir.

Bu fark, özellikle otoriter veya yarı otoriter nitelikli rejimler tarafından dikkatle analiz edilmekte; bazı durumlarda ABD'nin yönetim ve şeffaflık odaklı projeleri, rejim güvenliği açısından bir risk unsuru olarak da değerlendirilmektedir. Bu nedenle bazı bölge liderleri, Türkiye'nin daha esnek ve müdahale etmeyen kültürel yaklaşımına karşı daha temkinli bir duruş sergilerken; diğer yandan ABD'nin sunduğu maddi ve teknik destekleri, dış politika tercihlerini biçimlendirirken önemli bir kaldıraç olarak kullanmaktadır. Böylece Türkiye'nin bölgesel etki kapasitesi, yalnızca Çin ve Rusya gibi aktörlerin baskısıyla değil, aynı zamanda ABD'nin ideolojik çekim gücü nedeniyle de sınırlanmakta; Türk kültürel diplomasisinin öncelikleri zaman zaman ikincil düzeyde kalabilmektedir (Budak & Terzi, 2021, s.234-235).

ABD'nin stratejik konumu, enerji koridorlarına erişim, güvenlik mekanizmaları, demokratik normlar ve kurumsal ilişkiler ekseninde şekillenirken, ABD-Rusya-Çin rekabeti Türkistan devletlerini çok yönlü bir denge politikasına itmektedir. Türkiye-TDT girişimleri karşısında ABD platformları hem yatırım hem güvenlik hem norm aktarımı bakımından tercih edilebilecek alternatifler sunmakta; bu da TDT'nin politik görünürlüğünün sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Bu rekabet ortamında ortaya çıkan başlıca sorunlar arasında; enerji projelerinde yaşanan iş birliği zorlukları, güvenlik temelli ittifakların siyasi bölünmelere yol açması, ülkelerin farklı değer ve sistemleri yayma çabalarının ideolojik gerilim yaratması ve Türkiye'nin öncülük ettiği yapıların, ABD'nin desteklediği alternatif oluşumlarla rekabet etmekte zorlanması yer almaktadır.

4.1.5.5. Avrupa Birliği'nin Türkistan Stratejisi ve Türkiye'nin Bölgesel Girişimlerine Etkisi

Avrupa Birliği'nin Türkistan'a yönelik dış politika yaklaşımları, 21. yüzyılın jeopolitik dönüşüm sürecinde normatif değerler ile ekonomik çıkarların kesişiminde şekillenmektedir. Bu bağlamda AB yalnızca teknik yardım sağlayan bir donör aktör değil, aynı zamanda bölgedeki yönetim modellerini dönüştürmeyi hedefleyen çok katmanlı bir stratejik yapı olarak öne çıkmaktadır. AB'nin dış politikası, özellikle demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma gibi temel normları merkeze alırken, Türkistan ülkeleriyle geliştirilen ilişkilerde bu ilkeleri yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır (Efegil, 2008, s.66).

Avrupa Birliği, 2007 yılında kabul ettiği "Orta Asya Stratejisi" ile bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini kurumsal bir çerçeveye oturtmuş; bu stratejiyi 2019 yılında güncelleyerek dijital dönüşüm, yeşil ekonomi ve bölgesel bağlantısallık gibi yeni öncelikler doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir. AB, bu süreçte yalnızca ekonomik ve teknik iş birliklerini teşvik etmekle kalmamış; aynı zamanda bölge devletlerinin Avrupa normlarına ve yönetim standartlarına yakınlaşmasını da hedeflemiştir (Emir, 2024, s.79).

Söz konusu stratejik açılımlar kapsamında, TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım Programı), TRACECA (Avrupa–Kafkasya–Asya Ulaşım Koridoru) ve INOGATE (Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı) gibi programlar, AB'nin Türkistan'a yönelik uzun vadeli iş birliği mekanizmalarının temel taşları olmuştur. Bu girişimler, yalnızca teknik kapasite inşasını değil; aynı zamanda bölgesel entegrasyonun Avrupa ile uyumlu şekilde ilerlemesini sağlamaya dönük yapısal reformları da desteklemiştir (Emir, 2024, s.80).

2025 yılı itibarıyla, AB tarafından Nisan 2025'te açıklanan yeni yatırım paketi ile yalnızca Türkistan ülkelerine yönelik 12 milyar euro düzeyinde ekonomik destek taahhüdünde bulunulmuş; bu destek enerji altyapısı, tarımsal modernizasyon, lojistik entegrasyon ve dijital altyapıların güçlendirilmesi gibi çeşitli alanları kapsamıştır (AP News, 2025).

Bu kapsamlı strateji, Avrupa Birliği'nin yalnızca kalkınma ortağı değil; aynı zamanda bölgesel yönelimleri şekillendiren normatif bir aktör olarak konumlandığını göstermektedir. Bu gelişmelerin yaşandığı bir dönemde Türkiye'nin TDT aracılığıyla yürüttüğu kültürel diplomasi odaklı bütünleşme girişimleri ise alternatif bir bölgesel model sunmaktadır. Türkiye, tarihsel bağlar, ortak dil ve kültür üzerinden bölge ülkeleriyle ortak

fayda temelli bir kimlik oluşturmayı hedeflemekte; bu amaç doğrultusunda TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı gibi kurumlar aracılığıyla bölgesel ilişkileri derinleştirmektedir. Ancak bu kimlik temelli yaklaşım, AB'nin kurumsallaşmış, normatif ve teknik iş birliklerine kıyasla daha esnek ve sembolik düzlemde kalabilmektedir.

Bölge ülkeleri ise, bu iki aktör arasında stratejik bir denge politikası izlemektedir. Nitekim AB tarafından bölge ülkelere yatırım paketinin sağlanması taahhüdünün açıklanmasının ardından Türk dünyasına mensup bazı ülkelerin (Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan) 2025 yılı itibarıyla Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde büyükelçilik açmaları (T24, 2025) bu denge siyasetinin çarpıcı örneklerinden biri olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği'nin 12 milyar euro değerinde ekonomik teşvik teklif ettiği, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın bu teklif doğrultusunda AB ile daha yakın ilişkiler kurmayı tercih ettiği ileri sürülmüştür (Euractiv, 2025). Bu durum, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki hassasiyetleriyle çelişen bir çizgi izlenmesine ve TDT'nin kurumsal gücünün sorgulanmasına neden olmuştur

Öte yandan, Avrupa Birliği'nin Avrasya bağlantı stratejisi kapsamında Orta Koridor'a alternatif olarak geliştirdiği projeler, Türkiye'nin lojistik üstünlüğüne dayanan stratejik konumunu gölgede bırakabilecek potansiyele sahiptir. AB'nin desteklediği bu yeni yönelim, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ile de uyumlu hale getirilerek bölgesel ulaşım ağlarını şekillendirme gücünü artırmaktadır. Bu durum, Türkistan devletlerinin dış politika yönelimlerinde yalnızca tarihsel bağlara değil; aynı zamanda ekonomik ve yönetişimsel kazanımlara dayalı yeni yönelimler geliştirmelerine neden olmaktadır (Emir, 2024, s.91).

Avrupa Birliği'nin Türkistan politikası, yalnızca kalkınma yardımları ve teknik iş birlikleriyle sınırlı kalmayıp, bölge ülkelerinin normatif yapılarını da şekillendirme hedefi taşımaktadır. Türkiye'nin TDT üzerinden inşa etmeye çalıştığı kültürel diplomasi odaklı yapı ile AB'nin kurumsal ve yönetişim merkezli modeli arasında hem iş birliği hem de rekabet içeren bir ilişki dinamiği bulunmaktadır. Bu erevede, Türkistan ülkeleri açısından Türkiye ile AB arasında tercih yapmaktan ziyade, çok kutuplu dış politika arayışlarında esnek bir konumlanma stratejisi geliştirilmektedir. Bu stratejik tablo hem Türkiye'nin bölgesel etkisinin sınırlarını hem de AB'nin normatif gücünün yükselen etkisini ortaya koymaktadır.

4.2. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.2.1. Ortak Strateji ve Kurumsallaşma

TDT çerçevesinde kültürel diplomasi faaliyetlerinin etkinliğini artırmak için en önemli adım, bu faaliyetleri ortak bir strateji altında kurumsallaştırmak olacaktır. TDT Sekreteryası bünyesinde kurulacak bir Kamu Diplomasisi Koordinasyon Birimi, tüm üye ülkelerin kültürel diplomasi girişimlerini eşgüdüm içinde planlamalı ve denetlemelidir. Böyle bir merkezi birim, geçici ve dağınık girişimler yerine uzun vadeli hedefleri olan bir yol haritası belirleyebilir, düzenli toplantılarla üye ülkelerin ilgili kurumlarını (Dışişleri, Kültür Bakanlıkları vb.) bir araya getirerek ortak söylem geliştirilmesini sağlayabilir. Ayrıca bu birimin, her yıl somut hedefler ve göstergeler belirleyerek ilerlemeyi ölçmesi, gerektiğinde stratejiyi güncellemesi önerilmektedir (Asker & Çiçek, 2025, s.84). Kurumsallaşma sayesinde, Türkiye ve diğer üyelerin ayrı ayrı yürüttüğü farklı (Yunus Emre Enstitüsü, TÜRKSOY, TİKA gibi) programlar arasında uyum sağlanacak; çakışan faaliyetler tek çatıda birleştirilerek kaynak israfı önlenecektir. Ortak strateji, TDT'nin bölgesel dayanışma vizyonunu netleştirerek olası güven bunalımlarını da azaltacaktır.

4.2.2. Eğitim ve Kültürel Değişim Ağlarının Güçlendirilmesi

Kültürel diplomasinin en kalıcı yatırımı insana yapılan yatırımdır. Bu bağlamda Türkiye'nin 1990'lardan beri uyguladığı öğrenci bursları ve eğitim işbirlikleri programları genişletilerek sürdürülmelidir. 1992'de başlatılan Büyük Öğrenci Projesi kapsamında binlerce Türkistanlı gence Türkiye'de eğitim imkânı sunulması (Özoğlu & Gür & Coşkun, 2012, s.58) bölgede Türk kültürüne aşina ve dost bir nesil yetişmesine katkı sağlamıştır (Engin Demir & Akçalı, 2012, s.12). Bu kapsamda YTB'nin yürüttüğü Türkiye Bursları programı hem genişletilmeli hem de nitelik açısından derinleştirilmelidir. Söz konusu program kapsamında, Büyük Öğrenci Projesi ile Türkiye'de eğitim alan birçok mezun, günümüzde kendi ülkelerinde Türkiye Büyükelçiliklerinde diplomatik görevler üstlenmektedir. Bu nedenle Türkiye'de eğitim almış mezunlarla iletişimin ve gönül bağlarının güçlü biçimde sürdürülmesi, Türkiye'nin uzun vadeli dış politika vizyonu açısından stratejik önem taşımaktadır. Benzer şekilde, ortak üniversite girişimleri devam ettirilmelidir: Hâlihazırda faaliyet gösteren Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi (Türkistan, Kazakistan) ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (Bişkek) gibi kurumlar desteklenmeli, gerektiğinde yeni ortak yükseköğrenim kurumları kurulmalıdır.

TDT çatısı altında zaten mevcut olan Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı

daha etkin kullanılmalıdır. Örneğin Türk Akademisi, üye ülkelerin üniversiteleri arasında Türk Dünyası çalışmaları merkezleri kurulmasını teşvik ederek ortak tarih, dil ve kültür üzerine akademik araştırmaları destekleyebilir (Asker & Çiçek, 2025, s.85). Ortak araştırma projeleri ve bilimsel etkinlikler, ülkeler arasında entelektüel bağı güçlendirecek ve ortak kimlik bilincini pekiştirecektir. Ayrıca, TDT bünyesinde öğrenci ve akademisyen değişim programı olarak açılan Orhun Programı da değerlidir. Ancak bu programın geliştirilmesi, programa destek verilmesi ve “Erasmus” seviyesine getirilmesi önemlidir. Böylece genç kuşaklar erken yaşta birbirlerinin ülkesinde bulunma, dili-kültürü öğrenme imkânı bulacaktır. Eğitim alanındaki bu yatırımlar uzun vadede bölgesel iş birliğinin toplumsal zeminini güçlendirecek, ülkeler arası güveni artıracaktır.

4.2.3. Dil Birliğinin ve Kültürel Kimliğin Pekiştirilmesi

Kültürel diplomasinin başarılı olabilmesi için iletişim dilinin ve ortak kültürel referansların güçlenmesi gerekir. Bu doğrultuda son dönemde atılan ortak alfabe adımı son derece kritiktir. 2024’te kabul edilen Ortak Türk Alfabesi, farklı Türk dillerinde ortak harf seti kullanımını mümkün kılarak yazılı iletişimin önündeki engelleri azaltacaktır. Her ne kadar ülkeler kendi diline has karakterleri koruyacak olsa da tek bir alfabe sayesinde örneğin bir Kırgız veya Kazak yazısını Türkiye Türkçesiyle okumak kolaylaşacak, akraba diller arasındaki yazı bariyerleri kalkacaktır (Abuova, 2024). Bunun yanı sıra, karşılıklı dil eğitimine yatırım yapılmalıdır. Türkiye, üye ülkelerdeki Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinin sayısını artırarak Türkçe öğrenimini teşvik ederken; Türkiye’de de Kazakça, Kırgızca, Azerbaycan Türkçesi gibi dillere yönelik kurslar ve akademik programlar desteklenmelidir. Ortak yayınlar, sözlük projeleri ve dil teknolojileri (çeviri uygulamaları gibi) geliştirerek iletişim altyapısı kuvvetlendirilmelidir. Bu bağlamda Türk Dilleri arasında (örneğin Azerbaycanca, Kırgızca, Türkmence, Kazakça) tercümanların yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konuda Türkiye üniversitelerindeki Türk lehçeleri bölümlerine bu görev verilebilir aksi taktirde ortak iletişim dili olarak kullanılan Rusça’nın yerini İngilizce alacaktır. Kültürel kimlik vurgusu da birleştirici bir unsur olduğundan, ortak tarih ve değerler düzenli olarak vurgulanmalıdır. Örneğin Nevruz’un TDT tarafından ortak bayram ilan edilmesi, tüm üye halkları kapsayan bir aidiyet duygusu yaratmıştır. Benzer şekilde, Kaşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hacib, Ali Şir Nevai, Dede Korkut gibi ortak geçmişin önemli şahsiyetleri üzerinden kültürel miras programları yürütülebilir. Ortak film, dizi ve edebiyat projeleri teşvik edilerek Türk Dünyası imajı küresel ölçekte de tanıtılabilir.

4.2.4. Medya ve Dijital Diplomasi İşbirliği

Günümüz dünyasında etkili ve kültürel diplomasının vazgeçilmez araçlarından biri de medyadır. TDT, küresel sahnede tutarlı bir anlatı oluşturmak ve Türk dünyasının sesini duyurmak için kapsamlı bir medya stratejisi geliştirmelidir (Asker & Çiçek, 2025, s.84-85). Bu stratejinin merkezinde, üye ülkelerin ortak televizyon ve haber platformları kurması yer alır. Örneğin Türkiye'nin öncülüğünde 2009'dan beri yayın yapan TRT Avaz kanalının benzeri, tüm üye devletlerin katkı sunduğu bir "Türk Dünyası Yayın Ağı" haline getirilebilir. Nitekim literatürde, üye devletlerin haberleri, kültür programları ve tartışmalarını bölgesel ve küresel izleyiciyle buluşturacak ortak bir yayın platformu kurulması kilit öneriler arasındadır. Böyle bir ağ, Türk kültürünü, dillerini ve ortak çıkarlarını dünya genelinde tanıtabilir; yanlış algıları düzeltip olumlu bir imaj inşa edebilir. Ayrıca uluslararası büyük medya kuruluşlarıyla işbirlikleri de güçlendirilmelidir. Ortak belgesel ve program yapımlarıyla Türk dünyasının tarihî mirası ve modern başarıları dünya kamuoyuna anlatılabilir. Dijital diplomasi de bu stratejinin ayrılmaz parçasıdır: TDT ve bağlı kurumlar, sosyal medyada genç nesillere hitap eden yaratıcı içeriklerle aktif olmalıdır. Örneğin, Türk Dünyası'nın birlik ve işbirliği vizyonunu yansıtan yüksek kaliteli kısa videolar, infografikler hazırlanarak Twitter (X), Instagram, YouTube gibi mecralarda paylaşılmalıdır. Bu dijital atılım, özellikle genç kuşaklarda ortak kimlik bilinci oluşmasına katkı sunacaktır. Sonuç olarak, koordineli bir medya/dijital diplomasi atağı, kültürel diplomasının görünürlüğünü artırarak bölgesel iş birliğinin toplumsal temelini güçlendirecektir.

4.2.5. Uluslararası Kurumlar ve Çok Taraflı İşbirliği

Türkiye'nin ve TDT'nin kültürel diplomaside başarıya ulaşması, küresel kurum ve normlarla uyumlu hareket etmesine de bağlıdır. Bu nedenle, UNESCO, Birleşmiş Milletler, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası kuruluşlarla daha yakın işbirliği tesis edilmelidir. Örneğin, Türk dünyasına ait somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin (Nevruz, Dede Korkut destanları, geleneksel el sanatları vb.) UNESCO kültür mirası listelerine ortak başvurularla dahil edilmesi sağlanabilir. Böylece ortak kültürel mirasın dünya çapında tanınırlığı artacak, bu da üye ülkelerde gurur ve bağlılık hissini besleyecektir. TDT, kültür ve eğitim diplomasisi çabalarında uluslararası kaynak ve uzmanlıklardan yararlanmak için AB, ASEAN, Körfez İşbirliği Konseyi gibi diğer bölgesel örgütlerin deneyimlerini de incelemelidir (Asker & Çiçek, 2025, s.65). Örneğin AB Erasmus programı veya ASEAN kültürel değişim programları model alınarak kendi bölgesel değişim programlarımız derinleştirilebilir. Ayrıca dış aktörlerle iletişim kanalları açık tutularak TDT'nin amaçları

konusunda şeffaflık sağlanmalıdır. Bu, Rusya ve Çin gibi güçlerin TDT'yi yanlış algılamasını engelleyebilir. Nitekim Türk yetkililer defalarca TDT'nin herhangi bir ülkenin iç işlerine yönelik etnik bir gündemi olmadığını, amacın ortak refah ve güvenlik olduğunu vurgulamıştır (Akçay, 2022). Bu tür diplomatik güvencelerin uluslararası platformlarda tekrarı, TDT'nin meşruiyetini ve kabulünü artıracaktır. Sonuç olarak, çok taraflı işbirliği ve küresel entegrasyon çabaları, Türkiye'nin kültürel diplomasi hamlelerini destekleyecek; Türk dünyasının bölgesel iş birliği vizyonunu evrensel barış ve diyalog söylemine oturtacaktır.

4.2.6. Sürdürülebilir Finansman ve Ortak Fonlar

Kültürel diplomasi faaliyetlerinin uzun soluklu olabilmesi için mali sürdürülebilirlik şarttır. Bu kapsamda TDT üyeleri, kültürel işbirliği projelerini finanse etmek üzere ortak bir Kültür Fonu oluşturmayı değerlendirmelidir. 2022'de kurulan Türk Yatırım Fonu ekonomik projelere odaklanırken, kültür ve eğitim alanında da benzer bir ortak finansman mekanizması bölgesel sahiplenmeyi güçlendirecektir (Akçay, 2022). Her üye ülkenin milli gelirine orantılı katkı sağlayacağı bir fon, kültürel etkinliklerin, müze-sergi projelerinin, konser ve festivallerin düzenli gerçekleştirilmesine imkân tanıyabilir. Ayrıca özel sektör ve diasporadan sponsorluk ve bağışlar teşvik edilerek kamu diplomasisi projelerine ek kaynak yaratılmalıdır. Örneğin, Türk dünyasına hitap eden büyük şirketler (enerji, iletişim, havayolu vb.) kültürel sponsorluğa özendirilip bölgesel etkinliklere katkı sağlayabilir. Finansman konusundaki bir diğer çözüm ise, her ülkenin kendi kültürel diplomasiden sorumlu kurumlarının (örn. Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Kızılay vs.) TDT şemsiyesi altında proje bazlı eş finansman anlaşmaları yapmasıdır. Böylece iki veya daha fazla üyenin ortak gerçekleştireceği kültürel projeler, her birinin ayrı ayrı yapacağından daha düşük maliyetle hayata geçebilir. Sürdürülebilir ve paylaşımlı finansman, üyeler arası dayanışmayı da görünür kılarak “hep birlikte başarma” duygusunu pekiştirecektir.

Yukarıdaki çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi, Türkiye'nin öncülük ettiği kültürel diplomasi uygulamalarının bölgesel iş birliğini güçlendirmedeki etkisini maksimize edecektir. Ortak dil ve kimlik etrafında kenetlenen, kurumsal yapılarla desteklenen ve yeterli kaynakla beslenen bir kültürel diplomasi, TDT üyeleri arasındaki bağları derinleştirerek siyasi ve ekonomik alanlarda da iş birliğinin yolunu açacaktır. Bu sayede TDT, yumuşak gücünü artırarak bölgesinde ve küresel diplomaside daha etkin bir aktör haline gelebilecek; kültürel diplomasi de bölgesel dayanışmayı perçinleyen stratejik bir araç olarak misyonunu yerine getirecektir (Asker & Çiçek, 2025, s.65).

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni jeopolitik konjonktürde, tarihsel, kültürel ve dilsel ortaklıklara dayalı olarak gelişen Türk dünyası ilişkileri, uluslararası sistemde Türk Devletleri arasında daha yapısal ve işlevsel bağların kurulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda kültürel diplomasi, bir dış politika aracı olmakla birlikte, aynı zamanda bölgesel dayanışmanın sosyokültürel temelini inşa eden bir köprü işlevi görmektedir.

Tezin temel hareket noktası, kültürel diplomasi uygulamalarının, kültürel paylaşımı teşvik eden faaliyetler ve etkinlikler olmakla beraber bölgesel entegrasyonun, güven inşasının ve uzun vadeli siyasi-ekonomik iş birliklerinin önünü açan stratejik süreçler olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda tezde, kültürel diplomasinin TDT bağlamında oynadığı rol; kurumsal yapılar, etkinlik türleri ve uygulama sahaları üzerinden sistematik bir biçimde incelenmiştir. Türkiye'nin bu alandaki öncülüğü, tarihsel sorumluluk, ortak kimlik inşası ve bölgesel liderlik vizyonu doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Tezin araştırma sürecinde, kültürel diplomasinin kuramsal temelleri detaylı biçimde ele alınarak, bu yaklaşımın kamu diplomasisi içindeki yeri açıklığa kavuşturulmuştur. Kültürel diplomasi, zorlama ve baskıya dayalı klasik diplomasi anlayışlarının aksine, etkileşim, karşılıklı saygı ve gönüllülük temelinde ilerleyen bir yumuşak güç biçimidir. Küreselleşmenin, dijitalleşmenin ve çok kutuplu sistemin derinleştiği günümüzde, kültürel etkileşim alanlarının diplomatik süreçlerdeki ağırlığı artmış; bu alanlar yalnızca prestij unsuru değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerin yönünü belirleyen unsurlar haline gelmiştir. Bu yönüyle kültürel diplomasi, TDT gibi çok uluslu yapılar açısından yalnızca kültürel kimliğin korunması değil, aynı zamanda siyasal kimliğin ortak bir zeminde yeniden inşası anlamına da gelmektedir.

Tezin ana eksenini oluşturan Türkiye'nin kültürel diplomasi uygulamaları, tarihsel arka planı ve kurumsal organizasyonlar ışığında detaylandırılmıştır. TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi yapılar; yürüttükleri etkinliklerle ortak tarih bilinci, dil eğitimi, sanat paylaşımı ve akademik iş birlikleri gibi çok yönlü faaliyetlerle, üye ülkeler arasındaki kültürel iletişimi kurumsal boyuta taşımıştır. Bu faaliyetler, yalnızca elit düzeydeki iş birlikleriyle sınırlı kalmamış, halklar arası temasın güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Özellikle "Türk Dünyası Kültür Başkenti" uygulamaları, ortak bayram kutlamaları, öğrenci değişim programları ve gençlik forumları aracılığıyla farklı kuşakların birbirleriyle kültürel bağ kurmaları teşvik edilmiştir.

Tez kapsamında kullanılan yöntemsel çerçeve, nitel analiz ve belge tarama tekniklerine dayandırılmıştır. Akademik makaleler, resmî belgeler, teşkilat bildirimleri ve medya içerikleri üzerinden yürütülen bu analizler, Türkiye'nin kültürel diplomasi pratiklerinin zamansal gelişimini ve yapısal çeşitliliğini gözler önüne sermiştir.

Tezin bulguları, Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerini TDT özelinde çok yönlü bir araç olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede ulaşılan ilk önemli bulgu, kültürel etkinliklerin sadece geleneksel değerlerin paylaşılmasına hizmet etmediği; aynı zamanda ülkeler arasında siyasi yakınlaşmayı sağladığı ve karşılıklı güven ilişkisini güçlendirdiğidir. Kültürel diplomasi yoluyla oluşturulan ortak anlatı çerçevesi, Türk devletleri arasında tarihî bağların yeniden yorumlanmasını sağlamış; bu da uzun vadeli bir dayanışma kültürünün inşasına zemin hazırlamıştır. Teşkilat kapsamında yürütülen faaliyetlerin sistematikleşmesi, bu süreci sadece sembolik olmaktan çıkarıp işlevsel hâle getirmiştir.

İkinci önemli bulgu, Türkiye'nin bu süreçteki liderlik rolünün, kültürel diplomasiyi kendi dış politika vizyonu ile bütünleştirerek gerçekleştirmiş olmasıdır. Türkiye'nin TDT'deki kültürel öncülüğü, tarihsel bağlara dayansa da bu rolün sürdürülebilirliği sistematik kurumsal yatırım, stratejik planlama ve halklar arası temaslarla güçlendirilmiştir. Kültürel diplomasi, yalnızca Türkiye merkezli bir anlatının teşvik edildiği bir alan olarak değil, tüm üye ülkelerin ortak kimliğini vurgulayan bir alan olarak kurgulanmıştır. Bu, Türkiye'nin bölgesel liderlik anlayışının dayatıcı değil, kapsayıcı bir yönelim izlediğini göstermektedir.

Üçüncü bulgu ise kültürel diplomasinin, Türk dünyasında siyasi dayanışmanın ve kriz yönetiminin etkinliğini artırdığı yönündedir. Özellikle Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'daki askeri başarısında Türkiye'nin verdiği kültürel ve siyasi destek, sadece iki ülke arasındaki ilişkileri değil; TDT çatısı altındaki tüm üye devletler arasında sembolik bir birlikteliğin oluşmasını da desteklemiştir. Bu tür dayanışma örnekleri, kültürel ortaklıkların siyasi iş birliklerine nasıl evrilebildiğini göstermekte ve kültürel diplomasinin kriz dönemlerinde birleştirici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Bunlara ek olarak tez, kültürel diplomasi faaliyetlerinin halklar üzerindeki doğrudan etkilerini değerlendirme konusunda sınırlı sayıda ampirik çalışmanın bulunduğunu da gözler önüne sermiştir. Katılımcı düzeyinde elde edilecek verilerle desteklenmediğinde, kültürel etkinliklerin toplumsal etkisinin kapsamlı bir biçimde ölçülmesi güçleşmektedir. Bu bağlamda tezin temel sınırlılıklarından biri, uygulamaların sosyal etkilerini uzun vadede izleyebilecek veri tabanlarının yetersizliğidir. Bir diğer sınırlılık ise üye ülkeler arasındaki

kültürel kapasite farklarının, iş birliklerinin homojenliğini zaman zaman engellemesidir. Kültürel diplomasi alanında aynı düzeyde motivasyona ve bütçeye sahip olmayan ülkeler, ortak etkinliklerde farklı ölçekte roller üstlenmekte ve bu da kurumsal uyumu zaman zaman sınırlamaktadır.

Tezin genel çerçevesi, kültürel diplomasının TDT çerçevesinde nasıl bir stratejik boyut kazandığını, kurumsal yapılarla nasıl desteklendiğini ve halklar arası etkileşimi nasıl şekillendirdiğini bütüncül bir biçimde ortaya koymuştur. Elde edilen veriler, Türkiye'nin yalnızca kültürel miras aktarıcısı değil, aynı zamanda bölgesel vizyoner bir aktör olarak konumlandığını göstermektedir. Türkiye'nin bu rolü, diğer üye ülkelerin kültürel kapasitelerini dışlayıcı değil; bütünleyici bir anlayışla desteklediğini ve kültürel diplomasi uygulamalarının çok merkezli bir yapı içinde işlediğini kanıtlamaktadır. Bu çok merkezli yapı, TDT'nin gelecekte daha fazla ortak değer ve çıkar etrafında kenetlenmesine imkân tanıyacak potansiyeli de bünyesinde barındırmaktadır.

Bu tez, kültürel diplomasının TDT özelinde nasıl bir işlevsellik kazandığını ve Türkiye'nin bu süreci nasıl yönlendirdiğini ortaya koyarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Kültürel diplomasının yalnızca “yumuşak güç” aracı değil; aynı zamanda yapısal ve bütünleştirici bir mekanizma olduğu tezi, bu tezde kurumsal örnekler ve uygulama alanları üzerinden detaylandırılmıştır. TDT örneği, kültürel ortaklıkların bölgesel entegrasyonda nasıl etkili olabileceğine dair somut bir çerçeve sunmaktadır. Tezin ulaştığı genel değerlendirme, kültürel diplomasının hem kimlik inşasında hem de dayanışmanın sürdürülebilirliğinde merkezî bir rol üstlendiği yönündedir. Bu yönüyle tez gerek akademik çalışmalar gerekse politika üretim süreçleri açısından yeni bir perspektif ve derinlik kazandırmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- AA (2022). Jeopolitik gelişmeler Türkiye'nin Orta Koridor'daki rolünü güçlendiriyor. <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/30252> (Erişim Tarihi: 19.04.2025)
- AA Politika (2023). Türk devletleri teşkilatı devlet başkanları konseyi 10. zirvesi başladı. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turk-devletleri-teskilati-devlet-baskanlari-konseyi-10-zirvesi-basladi/3041931> (Erişim Tarihi: 06.12.2024)
- Abuova, N. (2024). Türk devletleri dil mirasını korumak için latin tabanlı alfabeği canlandırıyor. <https://astanatimes.com/2024/09/turkic-states-revive-latin-based-alphabet-to-preserve-linguistic-heritage/#:~:text=By%20Nagima%20Abuova%20%20in,International%20on%203%20September%202024> (Erişim Tarihi: 16.06.2025)
- Acar, H. (2020). Türk dış politikası. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Acar, Y. (2024). Büyük güç rekabeti ortasında Türk devletleri örgütü için stratejik bir fırsat. <https://thediplomat.com/2024/10/a-strategic-opportunity-for-the-organization-of-turkic-states-amid-great-power-competition/#:~:text=The%20OTS%2C%20composed%20of%20full,the%20Turki c%20states%20to%20maintain> (Erişim Tarihi: 17.06.2025)
- Aghjeh, A. E. (2022). Why China fears the emerging Turkic Alliance?. The National Interest. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-china-fears-emerging-turkic-alliance-205615> (Erişim Tarihi: 20.07.2025)
- A Haber (2023). Türk dünyası ekonomide birleşiyor! Başkan Erdoğan açıkladı: ortak fonun ev sahibi İstanbul. <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2023/03/15/turk-devletleri-teskilati-olaganustu-zirvesi-baskan-erdogan-sevket-mirziyoyev-ilham-aliyev-ve-sadir-caparovi-kabul-ediyor> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- Ahmet Yesevi Üniversitesi (2024a). Türk devletleri teşkilatı 11. zirvesi: öne çıkanlar ve gelecek beklentileri. Avrasya Araştırma Enstitüsü. <https://www.eurasian-research.org/wp-content/uploads/2024/11/E-bulten-15.11.2024-No-369.pdf> (Erişim Tarihi: 09.12.2024)
- Ahmet Yesevi Üniversitesi (2024b). Yeni oluşan Türkistan bölgesinde yatırım konusu: yapılan değişiklikler ve perspektifler. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/59981552/Asya-Avrupa-4120190711-3814-1260h18-libre.pdf?1562839316=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DV_HAZAR_ZIRVESI_SONRASI_KAZAKI_STAN_IN_IR.pdf&Expires=1750855893&Signature=WmDgb3Yy0gJiF9O~WdsRDcSgtCp5h7BR5pvE6qQDeC2GJYbjmzvBw9sJneqzn~S1l~nCm9NuWrOd-qe3JoQT007~9-hPfoP~KfgRtnEcKYM4m4fWQFbQYD6o9b812AuOjt8MNtHSSWKfh38FqTV9-zJFduzzPrc8EisZH4AqHQB8VbDIjXzBsYMbqXMFTPj67MpmVbUJg9XB6lBPRXWq9HxAOWnO4bab~NciBQW9he06RyNqNH8HQnZh07g2GOQWQ6BHpbfwJY6muIUBuIW2~s8x8HWaNWj8X7iRjhncIRxb9ANuTBM3HCNLMcybID~Yu0r wf4U51I2UGEkTcw~v0A__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA (Erişim Tarihi: 12.12.2024)

- Ahmet Yesevi Üniversitesi (2025a). Misyon ve stratejik vizyon. <https://ayu.edu.kz/birimler/en/0-ahmet-yesevi-universitesi/misyon-ve-stratejik-vizyon> (Erişim Tarihi: 07.05.2025)
- Ahmet Yesevi Üniversitesi (2025b). Türk Devletleri Teşkilatı: bölgesel iş birliği ve bütünleşme yolundaki yeni ufuklar. <https://www.eurasian-research.org/publication/turk-devletleri-teskilati-bolgesel-is-birligi-ve-butunlesme-yolundaki-yeni-ufuklar/?lang=tr#:~:text=Devletleri%20Te%C5%9Fkilat%C4%B1%20Ula%C5%9Ft%C4%B1rma%20Ba%C4%9Flant%C4%B1%20Program%C4%B1n%C4%B1n,b%C3%B6ylece%203%20Kas%C4%B1m%202023%E2%80%99ten%20itibaren> (Erişim Tarihi: 07.05.2025)
- Ahmet Yesevi Üniversitesi-Ordu Üniversitesi Mutabakat Anlaşması (2022), https://uib.odu.edu.tr/files/other/Momerandum_MoU_Anlamalar/Ahmet_Yesevi_Universitesi_-_Ordu_Universitesi_Momerandum_Anlamas.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2025)
- Akarşlan, Z. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı ve Macaristan. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 12, 1-17
- Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(34), 473-491.
- Akçay, E. (2012). Bir dış politika enstrümanı olarak Türk dış yardımları. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.
- Akçay, N. (2022). Türk devletleri örgütü Çin ve Rusya'yı endişelendiriyor mu? <https://thediplotmat.com/2022/11/does-the-organization-of-turkic-states-worry-china-and-russia/#:~:text=In%20addition%20to%20the%20creation,states%20to%20a%20standard%20alphabet> (Erişim Tarihi: 16.06.2025)
- Akçay, N.C. (2014). Kamu diplomasisi aracı olarak kültürel diplomasi ve Fransa'nın Afrika ülkelerine yönelik uluslararası öğrenci programları örneği. Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Alperen, Ü. (2024). Uygur Sorununun Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi, (34)2, 919-932.
- Altun, T. (2023). Türk kültür ve miras vakfı, Türk devletleri arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi amaçlıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/turk-kultur-ve-miras-vakfi-turk-devletleri-arasindaki-iliskileri-guclendirmeyi-amacliyor/3094394#:~:text=Sadece%20T%C3%BCrk%20devletleriyle%20de%C4%9Fil%2C%20Litvanya%E2%80%99da,s%C3%B6zle%C5%9Fmeyi%20de%20haz%C4%B1rlamaya%20ba%C5%9Flad%C4%B1klar%C4%B1n%C4%B1%20s%C3%B6yledi> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Alyılmaz, C. (2016). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesindeki Eski Türk Kültür ve Uygarlığı ile İlgili Eserler Üzerine. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 57, 1493-1533.
- Amirbek, A., Anuarbekuly, A. ve Makhanov K. (2017). Türk Dili Konuşan Ülkeler

Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması. ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 1(3), 164-204.

Anadolu Ajansı (2024). Birleşik-2024 ortak askeri tatbikatı türk dünyasını birleştiriyor. <https://www.turkiyetoday.com/region/united-2024-joint-military-exercise-united-turkic-world-28607#:~:text=In%20his%20speech%20at%20the,countries%2C%20characterized%20by%20mutual%20trust> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)

Anadolu Gazete (2024). Müfredatta köklü değişiklik: Orta Asya yerine Türkistan. <https://www.anadolugazete.com.tr/guncel/mufredatta-koklu-degisiklik-orta-asya-yerine-turkistan-173154h.htm> (Erişim Tarihi: 19.11.2024)

AP News (2025). AB liderleri Orta Asya ülkeleriyle ilk zirvelerini gerçekleştirdi. <https://apnews.com/article/uzbekistan-central-asia-eu-samarkand-summit-2a3b14088999fe72eb60e1b4417fac60> (Erişim Tarihi: 01.07.2025)

Asker, A., & Çiçek, A. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı İçin Stratejik Kamu Diplomasisi Önerisi. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 12, 65-95.

Aslan, P. (2018). Bir uluslararası halkla ilişkiler stratejisi olarak kültür ve yaratıcı endüstri ürünleri: Latin Amerika pazarında Türk dizileri üzerine bir araştırma. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi.

Aslan, P. (2023). Türk dizilerinin uluslararasılaşma serüveni: Latin Amerika örneği. <https://fikirturu.com/kultur-sanat/turk-dizilerinin-uluslararasilasma-seruveni-latin-amerika-ornegi/> (Erişim Tarihi: 08.11.2024)

Ateş. Ş. (2020), Panik TV. <https://www.youtube.com/watch?v=Sdhn2PkgcPw> (Erişim Tarihi:17.10.2024)

Avcı, E. (2018) Türk konseyi Kırgızistan'da başladı, Macaristan da katıldı. <https://tr.euronews.com/2018/09/03/-turk-konseyi-6-devlet-baskanlari-zirvesi-kirgizistan-da-basladi> (Erişim Tarihi:29.11.2024)

Avşar, Z & Koyuncu, S. (2022). Türkiye'nin yumuşak güç enstrümanı olarak kültürel diplomasi ve iletişim. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Aydemir, E. (2018). Kamu diplomasisi. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Aydın, M. (2021). Orta Asya'nın Kimlik Arayışı: Pan-Türkizm ve Milliyetler Politikası. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 9(25), 308-328.

Aydındağ, D. & Varoğlu, B. (2024). "Ortak Türk Alfabesi: Türk Dünyasında Dilsel Birlik Arayışı ve Uluslararası Yansımaları". Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Merkezi.

Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Reformların Analizi ve İletişim Merkezi (2025). Türk Ekonomi Raporu. <https://ereforms.gov.az/az/turk-iqtisadi-icmal> (Erişim Tarihi: 18.06.2025)

Babacan, E. & Göztaş, A. (2011). Etkinlik yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.

Bahçacı, B. (2019). Bir kamu diplomasi aracı olarak kültür; türkiye'nin kültürel diplomasi potansiyelinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.

- Balcı, B. (2024). The central asia-caucasus analyst. https://www.cacianalyst.org/resources/240220_FT_Balci.pdf (Erişim Tarihi: 28.04.2025)
- Balkaninsigt (2024). Turkish tv series: a global success. <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Turkey/Turkish-TV-series-a-global-success-231028> (Erişim Tarihi: 13.11.2024)
- Baş, Ö. & Temizyürek, F. (2022). Cumhuriyet dönemi Türk dili politikaları. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 88-100.
- Bayındır Uluskan, S. (2010). Atatürk'ün sosyal ve kültürel politikaları. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Bayramol, E. (2025). Türk Dünyasının Birliği: Türk Devletleri Teşkilatı ve Rusya. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi-Türk Devletleri Teşkilatı Özel Sayısı*, cilt 2025, sayı e121-143.
- BBC (2020). Diriliş Ertuğrul: Pakistan'da popüler olan dizi tartışma yarattı. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52884386> (Erişim Tarihi: 13.11.2024)
- Bıyıklı M. (2016). Türk Dünyası Ortak Kuruluşu Olarak Türk Akademisi Uluslararası Teşkilatı (Twesco), Rolü ve İş Birlikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Avrasya Özel Sayısı), 404-418.
- Bostancı, M. (2012). Kamu diplomasisinde medyanın rolü ve önemi. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Budak, M. M., & Terzi, H. M. (2021). Scholarship programs as public diplomacy tool and implementations in Turkic Council countries. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 96, 229-253.
- Bulb, (2024). The global rise of Turkish tv series: a phenomenon explored. <https://www.bulbapp.io/p/a1019280-0df8-42bb-a905-80e890a2ec79/the-global-rise-of-turkish-tv-series-a-phenomenon-explored> (Erişim Tarihi: 13.11.2024)
- Bulut. F. (2019). Küresel siyasette kültürel diplomasinin yeri: türkiye'nin durumuna dair tespit ve öneriler. (Politika Notu No. 2019/09). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.
- Cull, N. J. (2009). Public diplomacy: lessons from the past. Los Angeles: figueroa press. u.s. department of state. (2005). Cultural Diplomacy The Linchpin of Public Diplomacy. <https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/culturaldiploUS.pdf> (Erişim Tarihi: 14.10.2024)
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023). 21. yüzyılın parlayan yıldızı: Türk devletleri teşkilatı. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskanligindan-21-yuzyilin-parlayan-yildizi-turk-devletleri-teskilati-kitabi>
- Cummings, M.C. (2003). Cultural diplomacy and the united states government: a survey. center for arts and culture. Research report. <https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/MCCpaper.pdf>

- Çaplı, B. (2002). Medya ve etik. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çakır, A. (2020). Orta Asya'da Çağdaş Rekabet: Fırsatlar ve Zorluklar. Avrasya İncelemeleri Dergisi, 9(1),75-94.
- Çetin, N. (2020). "Central Asian states' relations with Turkey (1991-2020)", Ed. M. Yorulmaz ve S. Yılmaz, The Changing Perspectives of Central Asia in the 21st Century, Kriter yay.
- Çetin, N. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türk Dünyası İş Birliğinin Gelişmesindeki Rolü. IV. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresi Bildiriler Kitabı. 353-361.
- Çetin, N. (2024). Tarihten bugüne Rusya'nın Orta Asya'da varlığı ve ilişkileri, değişen uluslararası konjunktürde Rusya'nın yakın coğrafyası ile ilişkileri. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 3-33
- Çoban Öztürk, E. (2013). Diaspora ve Dış Politika: Türkiye-Ermenistan İlişkilerinde Diasporanın Rolü, Ermeni Araştırmaları Dergisi, (46), 143-162.
- Daily Sabah (2024). 124 years on, "Aşk-ı Memnu" reigns: How has it enamored audiences? <https://www.dailysabah.com/arts/cinema/124-years-on-ask-i-memnu-reigns-how-has-it-enamored-audiences> (Erişim Tarihi: 13.11.2024)
- Demirkaya, Y. & Çelik, F. (2021). Kamu Destekli Sivil Örgütlenme Gücü: Yunus Emre Enstitüsü (YEE). MANAS Sosyal araştırmalar Dergisi, 10(Özel Sayı), 137-156.
- Demirören Haber Ajansı (2021). Cumhurbaşkanı Erdoğan: konseyimizin adı artık Türk devletleri teşkilatıdır. <https://www.dha.com.tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-konseyimizin-adi-artik-turk-devletleri-teskilatidir-1859878> (Erişim Tarihi: 02.12.2024)
- Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü (2025). Festivaller. <https://www.devtiyatro.gov.tr/DevletTiyatro/tr/festivaldetay/2183#:~:text=match%20at%20L132%20T%C3%BCrk%C3%A7e%20oynayan,Dost%C3%A7a%20karde%C5%9F%C3%A7e%20ho%C5%9Fg%C3%B6r%C3%BC%20ve%20bar%C4%B1%C5%9F> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Dissanayake, Achala K. (2017). "The Scope of Colonial Writing in Enhancing Sri Lankan Cultural Diplomacy", CINEC Academic Journal, 1-6.
- Döner, A.R. (2019). Ak parti dönemi kültürel diplomasi uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Efegil, E. (2008). Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikasının Analizi: Proje Bazlı Yaklaşımdan Stratejik İşbirliği Anlayışına Geçiş. Akdeniz İİBF Dergisi, (16)1,65-82.
- Ege, A. (2008), Türk Dış Politikasında 1990'lı Yıllar: Soğuk Savaş Sonrası Dönüşüm ve İstikrar. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(1), 321-335.
- EkoAvrasya Vakfı (2024). Türk devletleri teşkilatı devlet başkanları 11. zirve toplantısı: yeni bir dönüm noktası. <https://ekoavrasya.net/turk-devletleri-teskilati-devlet-baskanlari-11-zirve-toplantisi-yeni-bir-donum-noktasi/> (Erişim Tarihi: 09.12.2024)

- Ekrem, E. (2011). Çin'in Orta Asya Politikaları. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi.
- Ekşi, M. (2014). Kamu diplomasisi ve ak parti dönemi Türk dış politikası. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ekşi, M. (2017). Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Kamu Diplomasisi: Yeni Araç ve Mekanizmalar. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, (17)-1, 1-19.
- Emir, M. (2024). Avrupa Birliği'nin Gelişen Orta Asya Politikası: Ekonomi ve Güvenlik Stratejisinin Karşılaştırmalı Analizi (1991-2023), Akademik Bakış Dergisi, 18(35), 75-96.
- Engin Demir, C. & Akçalı, P. (2012). "Turkey's Educational Policies in Central Asia and Caucasia: Perceptions of Policy Makers and Experts" International Journal of Educational Development 32(1),12.
- Er, A. (2018). Türk dış politikasında kültürel diplomasi: Yunus Emre Enstitüsü örneği. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Ergin, G. & Türk F. (2010). Türkiye'de öğrenim gören Orta Asyalı öğrenciler. Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi 2(1), 35-41.
- Erkin, B. (2020). Türk konseyi'nin covid-19 ile mücadele ve iş birliği yaklaşımı. türk akademisi siyasi sosyal stratejik araştırmalar vakfı (TASAV). https://www.tasav.org/media/k2/attachments/DPA_De%C4%9Ferlendirme_28_T%C3%BCrk_Konseyi-KOV%C4%B0D19_B.Erkin_26.04.2020.pdf
- Erol, M. S., & Çelik, K. E. (2017). Türk Dünyası'nda İş Birliği Denemesi: Türk Keneşi ve Kazakistan. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 17(2), 15-32.
- Erzen M.Ü. (2012). Kamu diplomasisi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Euractiv (2025). AB, Orta Asya'daki konumunu güçlendirmek için 12 milyar avroluk kaynak sağlama sözü verdi. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/eu-pledges-e12-billion-to-consolidate-its-position-in-central-asia/> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)
- Fikir Turu (2024) Türk dizilerinin uluslararasılaşma serüveni: Latin Amerika örneği. <https://fikirturu.com/kultur-sanat/turk-dizilerinin-uluslararasılaşma-seruveni-latin-amerika-ornegi/> (Erişim Tarihi: 11.11.2024)
- Freeman, C. W. 2000. Arts of Power Statecraft and Diplomacy, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Garakhanova, N. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nde 100 Yılda Kültür Diplomasisi Gelişimi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (64), 210-229.
- Graham, B., Ashworth, G., & Tunbridge, J. (2000). A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy. London: Arnold.
- Gündoğdu, S. (2023). Türkiye'nin Jeopolitik Açılımı: Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(3), 266-279.
- Güngör, G. (2022). Bölgesel iş birliğinde öne çıkan bir aktör: Türk devletleri teşkilatı.

Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM).

Gleason, G. (2001). Foreign Policy and Domestic Reform in Central Asia, *Central Asian Survey*, 20(2), 167-182).

Haber7.com (2024). Türkiye'nin yumuşak gücü dizi sektörü. <https://www.haber7.com/medya/haber/3448958-turkiyenin-yumusak-gucu-dunyaya-damga-vuruyorlar> (Erişim Tarihi:13.11.2024)

Hasanova, T. (2025). OTS, savunma sanayi iş birliği platformu kuracak, 2025 toplantılarını duyurdu. <https://caliber.az/en/post/ots-to-establish-defence-industry-cooperation-platform-announces-2025-meetings> (Erişim Tarihi: 31.05.2025)

Hekimoğlu, A. N. & Mukanov, M. (2024). Orta Asya Devletleri ile Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin Gelişim Süreci. *İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 12, 1-20.

Hüseynov, V. (2024). Türk devletleri örgütü savunma işbirliği arıyor. <https://jamestown.org/program/the-organization-of-turkic-states-seeks-defense-cooperation/#:~:text=the%20member%20states%20and%20deeper,in%20a%20primarily%20bilateral%20format> (Erişim Tarihi: 31.05.2025)

Institute for Cultural Diplomacy (Kültürel Diplomasi Enstitüsü), (2024). https://culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (Erişim Tarihi: 14.10.2024)

İnalcık, H. (2003). Osmanlı imparatorluğu: klasik çağ (1300-1600). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

İstanbul Kültür Sanat Vakfı (2013). Kültürel diplomasi politika metni. <https://www.iksv.org/i/assets/iksv/documents/IKSV-PolitikaMetniKulturelDiplomasi2.pdf> (Erişim Tarihi: 14.10.2024)

İstanbul Eğitim Zirvesi (2025). İstanbul eğitim zirvesi 2023 ve 2024. <https://www.istanbuleducationsummit.com/> (Erişim Tarihi: 07.04.2025)

Kahveci H. & Kuşçu Bonnenfant, I. (2023). Turkish Foreign Policy Towards Central Asia: An Unfolding of Regionalism and Soft Power. *All Azimuth : Dış Politika ve Barış Dergisi*, 12(2), 195-218.

Kara, A. (2022). Kazakistan'ın Latin alfabesine geçiş süreci ve Türk dünyasında alfabe birliği. Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalcık tarih ve tarihçilik sempozyumu. 99-109. <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/01/10.37879-9789751749994.2022.7.pdf>

Karadağ, H. (2016). Uluslararası ilişkilerde yeni bir boyut kamu diplomasisi. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karakaya, M. (2025). China's Growing Presence in Central Asia: Will Russia's Dominance Come to an End? *Florya Chronicles of Political Economy*, 11(1), 1-18.

Karaman Belediyesi (2024). <https://www.karaman.bel.tr/Haber/202/6-ULUSLARARASI-KARAMAN-TURK-DUNYASI-SOLENI-BASLIYOR.aspx#:~:text=6,%C2%B7%20%20A%C4%9Fustos%202024%20Cuma> (Erişim Tarihi: 05.06.2025)

- Kavuran, T. (2003). Sanat ve Bilimde Gerçek Kavramı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(15), 225-237.
- Kaygusuz, Y. (2020). Kuruluşunun 10.Yılında Türk Konseyi'nin Türkiye ile Diğer Üye Ülkeler Arasındaki Ticarete Etkileri. Tesam Akademi Dergisi. 199-236.
- Kazancı, M. (1996). Halkla ilişkiler. Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Kıdırali, D. (2015). Türk konseyi (Türk keneşi). ed. m. yılmaz ve t. demirtepe, Türk cumhuriyetleri ve toplulukları yıllığı 2013. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (2025a). Üniversiteler arasında akademik iş birliği protokolleri imzalandı. <https://manas.edu.kg/tr/news/5473> (Erişim Tarihi: 06.05.2025)
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (2025b). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nden önemli akademik iş birliği adımları. <https://manas.edu.kg/tr/news/6023> (Erişim Tarihi: 06.05.2025)
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (2025c). Rektör Prof. Dr. Ceylan, TÜRKÜNİB toplantısına katıldı. <https://www.manas.edu.kg/tr/news/4167> (Erişim Tarihi: 06.05.2025)
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (2025d). Türk dünyası öğrenci kabul sınavı manas üniversitesinde yapıldı. <https://soyo.edu.kg/en/news/4264> (Erişim Tarihi: 07.05.2025)
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (2025e). "Manas Hakkında" https://manas.edu.kg/tr/about_manas/aboutmanas#:~:text=Manas%20Hakk%C4%B1nda%20%20C3%9Cniversite%2030%20Eyl%C3%BCI,ba%C5%9Fkenti%20Bi%C5%9Fkek%20C5%9Fehrinde%20K%C4%B1rg%C4%B1 (Erişim Tarihi: 04.06.2025)
- Kırım Haber Ajansı (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın yeni bayrağında "Selçuklu yıldızı" detayı. <https://www.qha.com.tr/turk-dunyasi/turk-devletleri-teskilatinin-yeni-bayraginda-selcuklu-yildizi-detayi-497517> (Erişim Tarihi: 09.12.2024)
- Kırım Haber Ajansı (2024). Türk yeşil finans konseyi kurulacak. <https://www.qha.com.tr/turk-dunyasi/turk-yesil-finans-konseyi-kurulacak-497487> (Erişim Tarihi: 19.04.2025)
- Koncagül, İ. (2023). Türkistan'da Siyasi ve Ekonomik Güvenlik", Kafkasya ve Türkistan: Çatışma ve İş Birliği, Ed. Yalçın Sarıkaya ve Ö. F. Kocatepe. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurtbağ, Ö. (2021). Soğuk Savaş'ın Sonundan Günümüze ABD'nin Türkistan Politikası. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 129(255), 379-404.
- Kussainova (2024). Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk dünyası kültürel mirasının dijital kataloğunu hazırlıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/turk-kultur-ve-miras-vakfi-turk-dunyasi-kulturel-mirasinin-dijital-katalogunu-hazirliyor/3248577#:~:text=Halihaz%C4%B1rda%20TDT%20C4%B0stanbul%2>

- [0Zirvesi%27nde%20devlet,ifadelerini%20kulland%C4%B1](#) (Erişim Tarihi: 15.06.2025)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2024a). 2024-2028 Stratejik Planı, <https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/127713,ktbsp2024-2028kisa-versiyon28102024v1eklipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 01.11.2024)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2024b). Aylık Sınır Bülteni. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-381116/aylik-sinir-bulteni-eylul-2024-yayimlandi.html> (Erişim Tarihi: 05.11.2024)
- Lenczowski, J. (2008). Cultural Diplomacy, Political Influence, And Integrated Strategy, Strategic influence: Public diplomacy, counterpropaganda, and political warfare, 74-100.
- Mammadlı A. (2024). Şuşa bildirgesi, OTS'de birliği güçlendiren unsurlardan biri - Türkiye'nin resmi. <https://en.trend.az/azerbaijan/politics/3912994.html> (Erişim Tarihi: 31.05.2025)
- Mehmet Özdemir, D. & Kantar, G. (2023). Şuşa Beyannamesi'nin Önemi ve Olası Etkileri. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi. 12(2). 733-744
- Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. In J. Melissen (Ed.), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Mert, O. (2015). Türk Konseyi (keneşi) Türk Üniversiteler Birliği ve Türk Üniversiteler Birliği 1. Genel Kurulu. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. (53). 273-290.
- Nazarov, M. (2021). Türkmenistan'ın Türk Konseyi'ne gözlemci olarak katılması mantıklı bir hamledir. <https://business.com.tr/post/7717/turkmenistanin-turk-konseyine-gozlemci-olarak-kat%C4%B1lmas%C4%B1-mant%C4%B1kl%C4%B1-bir-hamledir> (Erişim Tarihi: 29.04.2025)
- NTV (2016). Latin Amerika'da "Kara Sevda" Rüzgârı. <https://www.ntv.com.tr/yasam/latin-amerikada-kara-sevda-ruzgari,lm8UroFeWkapmZRKmw3fAA> (Erişim Tarihi: 13.11.2024)
- Nye, J. S. (2004). Soft power: the means to success in world politics. Public Affairs.
- Nye, J. S. (2005a). Dünya siyasetinde başarının yolu: yumuşak güç. Ankara: Elips Kitap.
- Nye, J.S. (2005b). Yumuşak güç. Ankara: Elips Kitap.
- Okumuş, S. & Çelik, S. (2024). Kamu Diplomasisi Tekniği Olarak Kültürel Diplomasi: Yunus Emre Enstitüsü Örneği. Kültür Araştırmaları Dergisi. (21). 147-166.
- Ongun, Y. (2022). Türk devletleri zirvesi: Türkiye'nin rolü ve Rusya'nın tavrı. <https://yetkinreport.com/2022/11/16/turk-devletleri-zirvesi-turkiyenin-rolu-ve-rusyanin-tavri/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024)
- Orhun Öz, Z. (2021). Türk dış politikası zemininde kültürel diplomasi: kuram, araç ve uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Ökten, S. (2022). Türkiye'nin yumuşak güç enstrümanı olarak kültürel diplomasi ve

- iletişim. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Özel, M. (2021). Türkiye’de kültürel diplomasi ve eğitim diplomasisi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Özkan, A. (2023), Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dış Politikasında Kültürel Diplomasi. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 36(54).
- Özoğlu, M.& Gür, B.& Coşkun, İ. (2012). Küresel eğilimler ışığında Türkiye’de uluslararası öğrenciler. Ankara: Seta Yayınları.
- Öztürk, E. (2024). Dîvânu Lugâti’t-Türk yılında Türk dili bayramı. https://www.yerelhaberim.net/kose-yazilari/dvnu_lugtit-turk_yilinda_turk_dili_bayrami-5297.html#:~:text=Ebru%20C3%96zt%20C3%BCrk%20%2F%20D%20C3%AEv%20C3%A2nu%20Lug%20C3%A2ti%27t,Ne%20mutlu%20Karamano%20C4%9Flu%20Mehmet (Erişim Tarihi: 05.06.2025)
- Peyrouse, S. (2016). Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia. Journal of Eurasian Studies, 7(1), 14-23.
- Pigman, G. A.& Rofe, J.S. (2013). “Sport and Diplomacy: An Introduction”, London, Sport in Society Journal, 1-5.
- Purtaş, F. (2013). Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi. Gazi Akademik Bakış Dergisi, 7(13), 1-14.
- Rehimov, R. (2020). Ortak Türk tarihi ders kitabı okutulmaya başlandı. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/ortak-turk-tarihi-ders-kitabi-okutulmaya-baslandi/1740358#:~:text=Uluslararası%20T%20C3%BCrk%20Akademisi%20Ba%20C5%9Fkan%20C4%B1%20Prof,okumaya%20ba%20C5%9Flad%20C4%B1> (Erişim Tarihi: 15.06.2025)
- Rehimov, R. (2024) Türk dünyası ortak alfabe komisyonu, ortak türk alfabesi ile ilgili bildiri yayımladı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-ortak-turk-alfabesi-ile-ilgili-bildiri-yayimladi/3335590#:~:text=Bildiride%20C%20komisyonun%20C%20temel%20Latin%20alfabesinde,yakla%20C5%9F%20C4%B1m%20%20C3%BCzerinde%20mutabakata%20vard%20C4%B1%20C4%9F%20C4%B1%20kaydedildi> (Erişim Tarihi: 03.06.2025)
- Reuters (2025). Çin Devlet Başkanı Xi, Orta Asya ile ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan anlaşmayı imzaladı. <https://www.reuters.com/business/media-telecom/chinas-xi-signs-treaty-elevate-ties-with-central-asia-2025-06-17/> (Erişim Tarihi: 01.07.2025)
- Richards, G. (2011). Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. Routledge.
- Román, A.L.S & Schunz, S. (2018). Understanding European Union Science Diplomacy, Journal of Common Market Studies, 2(56), 247-266.
- Roy, O. (2016). *Yeni Orta Asya ya da ulusların imal edilişi*. İstanbul: Metis Yayınları
- Sahipkırın Stratejik Araştırma Merkezi (SASAM) (2024). <https://sahipkiran.org/2021/04/05/turklugun-bilge-yolbascisi-nursultan-nazarbayev-turk-kenesi-zirvesine-damgasini-vurdu/#prettyphoto/0/> (Erişim Tarihi: 29.11.2024)

- Sancar, G.A. (2012). Kamu diplomasisi ve uluslararası halkla ilişkiler. İstanbul: Beta Yayınları.
- Savaş, C. (2020). Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJOURNAL), 1(1), Yeditepe Üniversitesi
- Schneider, C. P. (2005). Culture Communicates: US Diplomacy That Works. J. Melissen (Ed.), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations, 147-168 New York: Palgrave Macmillan.
- Schneider, C. P. (2006). Cultural Diplomacy: Hard to Define, But You'd Know It If You Saw It. The Brown Journal of World Affairs, 13(1). 191-203.
- Serodes, F. (2007). Le nouveau rôle diplomatique informel des institutions culturelles. Jean-Michel Tobelem, L'Arme de la Culture les Stratégies de la diplomatie culturelle non gouvernementale, 195-216 Paris: L'Harmattan.
- Smith, M. K. (2006). Issues in Cultural Tourism Studies. Routledge.
- Snow, N. (2009). "Rethinking Public Diplomacy", Handbook of Public Diplomacy, New York, Routledge.
- Soysal, D. (2025). Uluslararası Diplomatik İlişkiler Akademik Araştırmalar ve Eğitim Derneği, "Türk Devletleri Teşkilatı'nın Stratejik Önemi: Güçlü Birlik ve Ortaklığı" <https://udiad.org/turk-devletleri-teskilatinin-stratejik-onemi-guclu-birlik-ve-ortakligi/> (Erişim Tarihi: 18.04.2025)
- Sönmezoğlu, F. (2017). Uluslararası ilişkiler sözlüğü. Der Yayınları, 5. Basım, İstanbul.
- Şahin, İ. (2023). Türk Devletler Teşkilatı, Türklüğün geleceği ve terim sorunu: ata mirası temelinde ayrıştıran değil birleştiren terminolojiye geçiş. Avrasya Terim Dergisi, 11(3), 124-134
- Şahin, İ. (2025). TDT'nin Budapeşte Bildirisi KKTC için ne anlama geliyor? <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/tdtnin-budapeste-bildirisi-kktc-icin-ne-anlama-geliyor/3575906#:~:text=Son%20olarak%2068,b%C3%BCnyesinde%20ortak%20%C5%9Fekilde%20an%C4%B1lmas%C4%B1%20ve> (Erişim Tarihi:01.06.2025)
- T24 (2025). Dört Türk devleti, GKRY'ye büyükelçi atadı; AB ile ilk zirvede Kıbrıs ile ilgili hangi kararların altına imza atıldı? https://t24.com.tr/haber/dort-turk-devleti-gkry-ye-buyukelci-atadi-ab-ile-ilk-zirvede-kibris-ile-igili-hangi-kararlarin-altina-imza-atildi,1232861#google_vignette (Erişim Tarihi: 02.07.2025)
- Taldybayeva, D. (2012). Türk dünyasında entegrasyon süreci: Türkiye Kazakistan ikili işbirliğinin sürece etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taş, B. (2013). Film Festivalleri: kentler, izleyiciler ve endüstri. İdealkent Dergisi, 4(10), 2013, 72-85.
- Taşkömür, F. (2017) Türkiye-Özbekistan ilişkileri 20 yıllık durgunluğun ardından nasıl düzeldi? <https://www.trtworld.com/turkey/how-did-turkey-uzbek-relations-improve-after-two-decades-of-stagnation--11677> (Erişim Tarihi: 16.06.2025).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024a). Kültürel diplomasi faaliyetleri.

- <https://www.mfa.gov.tr/kulturel-diplomasi-faaliyetlerimiz.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 17.10.2024)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024b). Türkiye Kazakistan siyasi ilişkileri. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kazakistan-siyasi-iliskileri_tr.mfa (Erişim Tarihi: 13.12.2024)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024c). Türkiye Kırgızistan siyasi ilişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 13.12.2024)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024ç). Türkiye Özbekistan siyasi ilişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ozbekistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 13.12.2024)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024d). Türkiye Macaristan İlişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/-turkiye-macaristan-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarih: 13.12.2024)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024e). Türkiye Türkmenistan siyasi ilişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-turkmenistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarih: 13.12.2024)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025a). Türkiye'nin çok taraflı ulaştırma politikası. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-tarafli-ulastirma-politikasi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 19.04.2025)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025b). Türkiye Kırgızistan yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseyi'nin 111. toplantısı ülkemizde gerçekleştirildi. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_kirgizistan-yuksek-duzeyli-stratejik-isbirligi-konseyi_nin-iii_toplantisi-ulkemizde-gerceklestirildi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 28.04.2025).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025c). Türk Devletleri Teşkilatı. <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa#:~:text=T%C3%BCrk%20Dili%20Konu%C5%9Fan%20%C3%9Cikeler%20Zirveleri,%C3%9Cikeler%20Devlet%20Ba%C5%9Fkanlar%C4%B1%20Zirvesi%27%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilmi%C5%9Ftir> (Erişim Tarihi:17.06.2025)
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (2025). “Bakan Özer, Uluslararası Türk Akademisi Başkan Vekili Mecidli'yi Kabul Etti” <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-uluslararasi-turk-akademisi-baskan-vekili-mecidliyi-kabul-etti/haber/27784/tr#:~:text=Ortak%20bilincin%20in%C5%9Fas%C4%B1%20i%C3%A7in%20ortak,s%C4%B1n%C4%B1flarda%20okutulmaya%20ba%C5%9Fland%C4%B1> (Erişim Tarihi: 05.06.2025)
- T.C. Taşkent Büyükelçiliği (2022). Türkiye Özbekistan ilişkileri. <https://taskent-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/390180> (Erişim Tarih: 13.12.2024)
- Tokmak, M.C. (2020). *Kültürel diplomasi perspektifinden uluslararası iletişim stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı temsilcilikler üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Tomar, C. (2021a). Türk dili konuşan ülkelere Türk devletlerine. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turk-dili-konusan-ulkelerden-turk->

devletlerine/2421214?fbclid=IwAR0TVXYzTaVW2i9QuUe2YGlcZieHV-dkGOKKXRScg4lgx-Rn1Hsw38Ew8dA (Erişim Tarihi: 03.12.2024)

Tomar, C. (2021b). Tarihi dönüm noktası: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi h <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/tarihi-donum-noktasi-turk-dunyasi-2040-vizyon-belgesi/2425103> (Erişim Tarihi: 03.12.2024)

Tomar, C. (t.y.). Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi <https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/hoca-ahmet-yesevi-uluslararasi-turk-kazak-universitesi#:~:text=,Haz%C4%B1rlanan%20i%C5%9F%20birli%C4%9Fi%20s%C3%B6zle%C5%9Fmesi> (Erişim Tarihi: 04.06.2025)

Toprak, İ. (2024). “Türk dünyasında her bilim dalıyla ilgili terimler tek yazılımda toplanacak” <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turk-dnyasinda-her-bilim-daliyla-ilgili-terimler-tek-yazilimda-toplanacak/3344204#:~:text=konu%C5%9Ftu> (Erişim Tarihi: 03.06.2025)

Topsakal, N. (2021). Kamu diplomasisinin bir aracı olan kültürel diplomasi bağlamında türkiye'nin türk cumhuriyetleri ile ilişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi.

Triandafyllidou, A. (1998). “National identity and the ‘other’”, Ethnic and Racial Studies, 21(4), 593-612.

TRT Avaz (2023). Yunus Emre Enstitüsü, Türk kültürünü 2023'te de dünyanın dört bir köşesine taşıdı. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/yunus-emre-enstitusu-turk-kulturunu-2023te-de-dnyanin-dort-bir-kosesine-tasid/658fec39bf7fb0cbd7f095c4#:~:text=Enstit%C3%BC%2C%20kurulu%C5%9Fundan%20bu%20yana%20y%C3%BCz,T%C3%BCrk%C3%A7e%20ve%20T%C3%BCrk%20k%C3%BClt%C3%BCr%C3%BCyle%20tan%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1rd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 10.06.2025)

TRT Avaz (2024a). Türk Dünyasının Yeni Bayrağı: Türk Kültür Gücü. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/turk-dnyasinin-yeni-bayragi-turk-kultur-gucu/672c75bc460df6b70fa70c4b> (Erişim Tarihi: 09.12.2024)

TRT Avaz (2024b). Kazakistan'da "Ebedi Kardeşlik-III" tatbikatı başladı. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/kazakistanda-ebedi-kardeslik-iii-tatbikati-basladi/66e41ff7aa3b47d185f9fbac> Erişim Tarihi: 01.06.2025

TRT Avaz (2025a). Özbekistan'da Türk Dili Bayramı etkinliği düzenlendi. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/ozbekistanda-turk-dili-bayrami-etkinligiduzenlendi/680b7da2837755f0b1ffbc91#:~:text=25%20Nisan%202025%2016%3A13> (Erişim Tarihi: 05.06.2025)

TRT Avaz (2025b). Yunus Emre Enstitüsü, Özbekistan'da Türkçe yeterlik sınavı düzenledi. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/yunus-emre-enstitusu-ozbekistanda-turkce-yeterlik-sinavi-duzenledi/6818a53b01464df43cbf0f0a#:~:text=Yunus%20Emre%20Enstit%C3%BCs%C3%BC%20taraf%C4%B1ndan%20verilen,ve%20doktora%20yapmalar%C4%B1n%C4%B1n%20%C3%B6n%C3%BCn%C3%BC%20a%C3%A7%C4%B1yo> (Erişim Tarihi: 10.06.2025)

- TRT Haber (2025). 25. Türk Dünyası Çocuk Şöleni İstanbul'da düzenlenecek. <https://www.trthaber.com/haber/turk-dunyasi/25-turk-dunyasi-cocuk-soleni-istanbulda-duzenlenecek-907684.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2025)
- TRT World (2023). Azerbaycan'ın Şuşa kenti 2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edildi. <https://www.trtworld.com/asia/azerbaijans-shusha-declared-cultural-capital-of-turkic-world-for-2023-13118082> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Trunkos, J.& Heere, B. (2017). "Sport Diplomacy: A Review of How Sports Can Be Used to Improve International Relationships", Ed. Esherick, C., Baker, R., Jackson, S. and Sam, M. Morgantown, West Virginia University, Fit Publusing, 1-19.
- Turkic Academy (2025). Türkoloji yaz okulu için başvurular başladı. <https://turkicacademy.org/tu/novost-akademii/yaz-turkoloji-okulu-icin-basvurular-acildi#:~:text=T%C3%9CRKOLOJ%C4%B0%20YAZ%20OKULU%20%C4%B0%C3%87%C4%B0N%20BA%C5%9EVURULAR,T%C3%BCm%20dersler%20%C3%BCrk%C3%A7e%20olarak%20verilecektir> (Erişim Tarihi: 04.06.2025)
- TÜRKİNİB (2025) "Orhun Süreci" <http://turkunib.org/tr/orhun> (Erişim Tarihi: 04.06.2025)
- Turkicnews (2024). Türk Devletleri Teşkilatı'nın 11. zirvesi Bişkek'te gerçekleştirildi. <https://turkicnews.org/tr/turk-devletleri-teskilatinin-11-zirvesi-biskekte-gerceklestirildi/> (Erişim Tarihi: 10.12.2024)
- Tutap Türkiye (2025). Ahmet Yesevi Üniversitesi https://www.tutap.com.tr/detay_tanitim/ahmet-yesevi-universitesi/82#:~:text=Platformu%20www,de%20T%C3%BCrk (Erişim Tarihi: 04.06.2025)
- Türk Âlemiyiz (2024). Türk dünyası alfabesi kabul edildi. <https://turkalemimiz.com/Home/Gethaberler?categoryid=13&aid=5575> (Erişim Tarihi: 10.12.2024)
- Türkaslan, Z. (2025). "Türk dünyasının kalbi bu yıl Hazar kıyısındaki Aktau'da atacak" <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/turk-dunyasinin-kalbi-bu-yil-hazar-kiyisindaki-aktaudaatacak/3533921#:~:text=Aktau%27nun%20di%C4%9Fer%20ad%C4%B1yla%20da%20Aktav%27%C4%B1n%2C,%C3%A7apl%C4%B1%20uluslararası%C4%B1%20etkinli%C4%9Fin%20d%C3%BCzenlenmesi%20planlan%C4%B1yor> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) (2024). TÜRKPA hakkında. <https://turkpa.org/about> (Erişim Tarihi: 11.12.2024)
- Türk Devletleri Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi (2024a). Zirveler. <https://www.turkicstates.org/tr/zirveler> (Erişim Tarihi: 12.11.2024)
- Türk Devletleri Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi (2024b). Türk dili konuşan ülkeler iş birliği konseyi kurulmasına dair Nahçıvan anlaşması. https://www.turkicstates.org/u/d/basic-documents/tr/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf (Erişim Tarihi:19.11.2024)
- Türk Devletleri Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi (2024c). Logo ve bayrak. <https://www.turkicstates.org/tr/logo-ve-bayrak> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2024d). Gözlemci ülkeler. <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler-detay/observers-eco> (Erişim Tarihi: 06.12.2024)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2024e). Ortaklar. <https://www.turkicstates.org/tr/partner-detay/turksoy> (Erişim Tarihi: 11.12.2024)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025a). Ekonomik iş birliği. <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari-detay/2-ekonomik-isbirligi> (Erişim Tarihi 18.04.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025b). Haberler. Türk devletleri teşkilatı 9. zirvesi semerkant bildirisi. <https://www.turkicstates.org/u/d/haberler/semerkant-bildirisi-2679-164.pdf> (Erişim Tarihi 18.04.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025c). Eğitim iş birliği <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari-detay/6-egitim-isbirligi> (Erişim Tarihi 06.05.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025d). Enformasyon ve medya iş birliği. <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari-detay/7-enformasyon-ve-medya-isbirligi> (Erişim Tarihi 08.05.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025e). Haberler. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-devletleri-teskilati-gorsel-isitsel-medya-duzenleyicileri-birinci-toplantisi-azerbaycanda-gerceklestirildi?> (Erişim Tarihi 09.05.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025f). Türk konseyi genel sekreterinin Ermenistan Azerbaycan yukarı Karabağ sorununa ilişkin açıklaması. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-konseyi-genel-sekreterinin-ermenistan-azerbaycan-yukari-karabag-sorununa-iliskin-aciklamasi#:~:text=T%C3%BCrk%20Konseyi%20Genel%20Sekreteri%20Baghdad,k%C4%B1sa%20s%C3%BCre%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCme%20kavru%C5%9Fturulmas%C4%B1n%C4%B1n%20%C3%B6nemini> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025g). Siyasi iş birliği. <https://www.turkicstates.org/en/areas-of-cooperation-detail/1-political-cooperation#:~:text=65%20of%20them%20were%20women> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025h). TTSO <https://www.turkicstates.org/tr/partner-detay/tcci-tr> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025ı). TDT genel sekreteri ortak türkçe sözlük oluşturulmasını önerdi. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/tdt-genel-sekreteri-ortak-turkce-sozluk-olusturulmasini-onerdi> (Erişim Tarihi: 03.06.2025)
- Türk Devletleri Teşkilatı, Resmi İnternet Sitesi (2025i). Orhun süreci değişim programı başvuruları devam etmektedir. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/orhun-sureci-degisim-programi-basvurulari-devam-etmektedir> (Erişim Tarihi: 04.06.2025)

- Türk Dil Kurumu (2024a). Stratejik plan 2024-2028. https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/TDK-2024-2028-Donemi-Stratejik-Plan_.pdf (Erişim Tarihi: 31.10.2024)
- Türk Dil Kurumu (2024b). Türk dünyası ortak Türk alfabesinde uzlaştı. <https://tdk.gov.tr/icerik/basindan/turk-dunyasi-ortak-turk-alfabesinde-uzlasti/#:~:text=oylanarak%20%E2%80%9COrtak%20T%C3%BCrk%20Alfabesi%E2%80%9Dne%20eklendi,%C3%BCyelerince%20oy%20birli%C4%9Fiyle%20 kabul%20edildi> (Erişim Tarihi: 03.06.2025)
- Türk Dünyası Genç Akademisyenler Kongresi (2025). <https://www.tdgak.com/> (Erişim Tarihi: 07.05.2025)
- Türkistan Press Haftalık Haber Bülteni (2022) Türfan halkı çin haberlerini yalanladı. <https://turkistanpress.com/page/turkistan-press-haftalik-haber-bulteni-02ekim-26-eylul-2022-/5061> Erişim Tarihi: 09.05.2025
- Türkistan Press Haftalık Haber Bülteni (2022), Uygurlar üzerinde deney mi yapılıyor. <https://turkistanpress.com/page/turkistan-press-haftalik-haber-bulteni-10-ekim--16-ekim-2022-/5095> (Erişim Tarihi: 09.05.2025)
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (2024). <https://tubitak.gov.tr/tr> (Erişim Tarihi: 06.11.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024a), Sinema ve gösteri sanatları istatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sinema-ve-Gosteri-Sanatlari-Istatistikleri-2023-53639> (Erişim Tarihi: 04.11.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024b). Haber bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-Istatistikleri-2023-53640> (Erişim Tarihi: 04.11.2024)
- Türkiye Maarif Vakfı (2024a). Çalışma alanları. <https://turkiyemaarif.org/page/calisma- alanlari> (Erişim Tarihi: 31.10.2024)
- Türkiye Maarif Vakfı (2024b). Haberler. <https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif- vakfi-okullarinda-yapay-zeka-mufredati-hayata-geciriliyor> (Erişim Tarihi: 06.11.2024)
- Türkiye Maarif Vakfı (2024c). Duyurular. <https://turkiyemaarif.org/announcements> (Erişim Tarihi: 06.11.2024)
- Türkiye Today (2024). Birleşik 2024 ortak askeri tatbikatı Türk dünyasını birleştiriyor. <https://www.turkiyetoday.com/region/united-2024-joint-military-exercise-unites-turkic-world-28607#:~:text=In%20his%20speech%20at%20the,countries%2C%20characterized%20by%20mutual%20trust> (Erişim Tarihi: 15.05.2025)
- Türk Kültür ve Miras Vakfı (2024). Tarih. <https://itCHF.org/haqqimizda/tarix> (Erişim Tarihi:12.12.2024)
- Türkiskiy Investitsionnyy fond oficialno načal svoyu deyatelnost (2024). <https://primeminister.kz/ru/news/tyurkskiy-investitsionnyy-fond-ofitsialno-nachal-svoyu-deyatelnost-28431> (Erişim Tarihi: 18.06.2025)

- TÜRKSOY (2024). Tarih. <https://www.turksoy.org/en-US/history> (Erişim Tarihi: 11.12.2024)
- TÜRKSOY (2025a). Geleneksel etkinlikler. <https://www.turksoy.org/geleneksel-etkinlikler> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- TÜRKSOY (2025b). 4. Korkut ata Türk Dünyası film festivali ödül töreni düzenlendi. <https://www.turksoy.org/haberler/4-korkut-ata-turk-dunyasi-film-festivali-odul-toreni-duzenlendi> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- TÜRKSOY (2025c). III. Türk dünyası öğrenci tiyatro festivali 3. gününde. <https://www.turksoy.org/haberler/iii-turk-dunyasi-ogrenci-tiyatro-festivali-3-gununde> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- TÜRKSOY (2025d). XXV. TÜRKSOY Opera günleri başladı. <https://www.turksoy.org/haberler/xxv-turksoy-opera-gunleri-basladi> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- TÜRKSOY (2025e). TÜRKSOY'a üye ülkeler ressamlar toplantısı. <https://www.turksoy.org/haberler/turksoya-uye-ulkeler-ressamlar-toplantisi> (Erişim Tarihi: 01.06.2025)
- Türk Tarih Kurumu (2024). <https://ttk.gov.tr/ttk-tarihce/> (Erişim Tarihi: 31.10.2024)
- Türk Üniversiteler Birliği (2025). Tarih. <http://turkunib.org/tr/site/index/#about> (Erişim Tarihi: 04.06.2025).
- Uğurlu, E.G. & Aşkan, H. (2018). Türkiye'deki uluslararası film festivalleri ve uluslararası eskişehir film festivali izleyici araştırması. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 81-98.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (2024a). <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> (Erişim Tarihi: 22.10.2024)
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (2024b). World heritage. <https://www.unesco.org/en/world-heritage/committee-2024> (Erişim Tarihi: 22.10.2024)
- U.S. Department Of State (2015). Orta Asya Beş Ülkesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortaklık ve İşbirliği Bildirgesi, Semerkant, Özbekistan. <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/11/249050.htm> (Erişim Tarihi: 01.07.2025)
- Ünalınış, A. N. (2019). Yumuşak gücün tesis edilmesinde kültürel diplomasinin önemi ve bir uygulayıcı olarak Yunus Emre Enstitüsü. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, (91), 137-159.
- Ünsal, M. (2023). Türk kültürünün kültürel diplomasi yoluyla tanıtılması Türkiye'ye nasıl yarar sağlar? <https://www.rubasam.com/turk-kulturunun-kulturel-diplomasi-yoluyla-tanitilmasi-turkiyeye-nasil-yarar-saglar.html#:~:text=yumu%C5%9Fak%20g%C3%BCc%C3%BCn%C3%BC%20geli%C5%9Ftirmesine%20olanak%20tan%C4%B1r,anlamalar%C4%B1%20ortadan%20kald%C4%B1rarak%20T%C3%BCrk%20k%C3%BClt%C3%BCr%C3%BCn%C3%BCn> (Erişim Tarihi: 17.06.2025)

- Ünver, O.C. (2024). Yeni Asya Jeopolitiği Bağlamında Türk Devletleri Teşkilatı. BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi, 5(4), 386-397.
- Yağmurlu, A. (2019). Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi. Selçuk İletişim Dergisi, 12(2), 1182-1210.
- Yarimoğlu, S. (2022). Milliyetler meselesi temelinde Orta Asya'daki Sovyet politikaları. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, 4(1), 31-60.
- Yaylagül, L. (2010). Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yeniçağ (2024). TDT devlet başkanları konseyi 10. zirvesi'nin Astana bildirisi kabul edildi. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/tdt-devlet-baskanlari-konseyi-10-zirvesinin-astana-bildirisi-kabul-edildi-729551h.htm> (Erişim Tarihi: 06.12.2024)
- Yeşilot, O. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Eğitim Politikaları: Ortak Kimlik ve Gelecek. Marmara Üniversitesi Türkoloji Dergisi, (12), 286-305.
- Yıldırım, G. (2015). Kültürel Diplomasi Ekseninde, Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yıldız, Ş. (2024). Türkistan notları (Özbekistan). <https://www.postgazetesi.ch/turkistan-notlari-ozbekistan-1063yy.htm> (Erişim Tarihi: 28.04.2025)
- Yılmaz, M.Ş & Çeliker, G. (2024). Yunus Emre Enstitüsü 2024'te tüm dünyada yaklaşık 91 bin kişiye Türkçe öğretti. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yunus-emre-enstitusu-2024te-tum-dunyada-yaklasik-91-bin-kisiye-turkce-ogretti/3437117#:~:text=Bu%20y%C4%B1%204%20yeni%20C3%BClkede,kur siyere%20T%C3%BCrk%C3%A7e%20dil%20e%C4%9Fitimi%20verdi> (Erişim Tarihi: 10.06.2025).
- YTB (2024). Türkiye bursları, büyük Türkiye yolundaki stratejik aklın ortaya çıkarmış olduğu önemli bir projedir. <https://www.ytb.gov.tr/haberler/turkiye-burslari-buyuk-turkiye-yolundaki-stratejik-aklin-ortaya-cikarmis-oldugu-onemli-bir-projedir> (Erişim Tarihi: 09.11.2024)
- Yunus Emre Enstitüsü (2024a). <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (Erişim Tarihi: 30.10.2024)
- Yunus Emre Enstitüsü (2024b), 2023 yılı faaliyet raporu, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2023_yillik_faaliyet_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 06.11.2024)
- Yücel, A. (2022). Çin'in nakliye için Avrupa'ya ulaşmasında B planı Türkiye. <https://www.lojiport.com/cinin-nakliye-icin-avrupaya-ulasmasinda-b-plani-turkiye-112573h.htm> (Erişim Tarihi: 19.04.2025)
- Zaman, E., & Gündoğdu, S. (2023). Bağımsızlıkları sonrası Orta Asya devletleriyle Türkiye'nin ilişkilerinde Rusya etkisi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 6(1), 203-215.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Özlem YURDUGÜZEL

Eğitim Durumu:

Ön lisans: İstanbul Kültür Üniversitesi, Endüstriyel Elektronik Programı

Lisans: Anadolu Üniversitesi, İşletme Bölümü

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Mesleki Deneyim:

EPS Pano Sistemleri-Teknik Ressam (İstanbul) (2004-2007)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Bilgisayar İşletmeni (2012-.....)

Yayınlar:

Bildiri: Türk Devletleri Teşkilatı Çatısı Altında Gelişen Stratejik Entegrasyon Süreçlerinin Analizi, Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi, 2025.

https://www.sivilstrateji.org/bildiri_kitabi_2025.pdf

Makale: Türk Devletleri Teşkilatı'nın Kuruluş ve Gelişmesinde Türkiye'nin Rolü,

Avrasya Etüdüleri Dergisi (TİKA). (64), 2025.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/93568/1739162>